MARCELLI PALINGENII STELLATI, POETAE DOCTISSIMI,

Zodiacus vitæ:

HOC EST,

De hom[illegible]ita, studio, ac mori[illegible] opt[illegible] instituendis, Libri XI[illegible]

Opus mirè eruditum, planéque Philoso[illegible]icum, ex collatione optimorum exemplarium e[illegible]ndatissimè in vsum Studiosorum denuò excusum:

Cum Indice accuratissimo.

LONDINI,
Apud Robertum Dexter.
1602.
Cum Priuilegio Regiæ Maiestatis.

MARCELLI

PALINGENII

STELLATI, POETAE DOCTISSIMI,

Zodiacus vitae:

hoc est,

De hominis vita, studio, ac moribus optime instituendis, Libri XII.

Opus mire eruditum, plenumque Philosophiae, & collectum ex optimis ... quam ...

Cum Indice locupletissimo.

LONDINI,

Apud Robertum Dexter.

160[illegible]

Cum privilegio Regiae Majestatis.

169201

AD ILLVSTRISS. OMNIque laude dignissimum Ferrariæ Ducem, Herculem secundum, Marcelli Palingenij Stellati Præfatio.

CONsueuerunt scriptores, tum antiqui tum recẽtiores, illustrissime atque inuictissime dux Hercules, Estensis familiæ summum decus, splendor, & gloria, postquàm libros suos, imò liberos, quos ingenio suo pepererunt, ad calcem perduxêre, illísque vltimam manum imposuêre, virum quempiam amplissima dignitate ac potestate conspicuum quærere, cui labores suos dedicent, nuncupent, atque commendent; vt eius fauore ac patrocinio muniti, pestilentissima inuidorum spicula, criticorúmque temeritatem non reformident: Quandoquidem in hac vitæ tragico comœdia contingere plerumque solet, vt ignaui homines voluptatibus addicti, eos contemnant, quos virtute prȩstare vident. Diuina tamen prouidentia fieri semper solet, vt, in tanto humanæ vitæ errore, aliquis princeps reperiatur, qui virtutem diligat, suóque patrocinio tueatur: ne studiosis viris præsidium desit, & locus ad quem confugere valeant. Cæterùm, vt antiquos reges atque imperatores silentio præteream,

qui viros ingenio præcellentes amplexi sunt, tu vnus es tempestate nostra, Dux excellentiss. cui Deus talem tribuit mentem, vt nil pulchrius, nil honestius, nil diuinius virtute ipsa existimes: ideóq; virtutem habentibus præstò esse consueuisti. Minimè mirum igitur videri debet, si ad Celsitudinem tuam confugi, libróſque meos tibi dedicare constitui. Nam quem alium patronum in tota Italia inuenire possum, cui Musæ cordi sint? qui carmen sibi oblatum aut intelligat, aut examine recto expendere sciat? O corruptissima tempora! Quid mihi cum principe, qui alienis oculis videt? ore loquitur alieno? Illum volo, qui per se possit curuum discernere recto: cui non ausint maligni homines dicere Candida de nigris, & de candentibus atra. Talem igitur cùm te esse omnes prædicent, Dux illustriss. audacter ad te profectus sum, eò maximè quòd Antonius Musa Brasauolus, vir singulari doctrina integritatéque conspicuus, qui excellentiam tuam fidelissimè colit, mihi de te spem optimam attulit: quippe qui doctrinam, prudentiam, humanitatem, liberalitatémque tuam mirificè apud me commendauit. Cuius verbis tantum habeo fidei, quantum dici possit. Eo igitur suadente, opus nostrum cui titulus est *Zodiacus vitæ*, in duodecim libros digestum, multóſque per annos elaboratum,

Celsi-

Celſitudini tuæ donamus, dicamus, nuncupamus; vt apud poſteros nomen tuum clarum ac memorabile fiat. Sed quanquam longè pretioſiori munere dignus es, tamen hoc exiguum noſtrum accipere tua Celſitudo ne dedignetur: magiſq; donantis animum quàm donũ ipſum aſpicere velit. Spero tamen fore, ſi opus hoc tuis auſpiciis ſemel in lucem eruperit, vt apud viros bonos ac verè doctos laudem haud ſpernendam ſit habiturũ, præſertim apud poſteros. Quandoquidem poſteritas ipſa ſolet abſque inuidia iudicare, iuxta illud: Paſcitur in viuis liuor, poſt fata quieſcit. Nonne ſua etiam ſæcula Mæonidem riſère? Accipe igitur Dux illuſtriſſime, exiguum pauperis clientis munus: tuóque fauore, quaſi Palladis AEgide, ab inuidorum maledictis defende. Si tamen in tanto opere aliquid fortè reperitur, quod à noſtra religione aliquantùm diſſentire videatur, mihi minimè imputandum cenſeo. Nam dum aliquando de rebus philoſophicis loquor, diuerſorum Philoſophorum opiniones refero, præſertim Platonicorum. Quæ ſi falſæ ſunt, non ego, ſed ipſi repræhendi debent: cùm mea ſit intentio, à Catholica fide nunquam declinare. Quocirca in omnibus quæ ſcripſi, orthodoxæ Eccleſiæ me humiliter ſubiicio, eiúſque cenſuram, vt virum Chriſtianum decet, libenter accipio. Vale Princeps optimè: Dii te nobis diutiſſimè ſeruent.

THOMAS SCAVRA-nus ad Lectorem.

PRælia grãdiloquo scribũt Mauortia versu,
Pugnacesq; solent tollere ad astra viros,
Aut mœstos referunt alterno carmine casus,
Aut Lyricis celebrant te Cytherea modis,
Multi atque egregij vates, Oenotria tellus
Quos tulit, aut Graij qualibet ora soli.
Hac via iam cunctis nota est, hac trita poetis
Materia, hanc omnis tractat vbique liber.
Sed pauci, heu nimium pauci, tentare, seueras
Conantur docto carmine Pieridas:
Pauci audent veri cæcas aperire latebras.
Quisque iocos sequitur, seria quisque fugit.
Quàm facile est chartas nugis implere canoris!
Quàm facilè in calamũ fabula blãda venit?
Ausonios inter vates Lucretius vnus,
Scrutator veri sedulus ipse fuit:
Abdita naturæ cupiens irrumpere claustra,
Et superos acie mentis adire Deos.
Sæpe tamen recto deflexit tramite, & errat,
Deceptus dictis, ô Epicure, tuis.
At nunc Marcellus meliori numine ductus,
Vera magis, necnon vtiliora canit.

De

De diis, deq; anima ostẽdit quid credere sit fas,
Dum sequitur nostræ religionis iter,
Carmine complexus, Phœbo Musisq; secundis,
Quæ intra se, & quæ extra maximus orbis habet.
Viue igitur fœlix, Vates dignissime, donec
Suspendet mundi pondera vterque polus.
Tu Marcellus eris: nunquã tua fama peribit,
Et tua laus nullo est interitura die.
Candide Lector habes diuinum carmen, in illo
Inuenies animi grata alimenta tui.
Quæ sint summa bona, & quo pacto ducere vitã
Conueniat, præsens hoc tibi pandit opus.
Hoc tibi dat sophiæ cœlestia munera, per quæ
Te poteris summo conciliare Ioui:
Hoc tibi naturæ mysteria multa recludit:
Denique te doctum, te facit esse bonum.
Zodiacus vitæ fertur: quia vita per ipsum
Ducta nitet, ceu Sol per sua signa means.
Maioremq; vt sol mundum, sic iste minorem
Illustrat, vegetat, ornat, alitq; liber.
Quem quicunq; Deo charus cupit esse, tenebit
Sæpe manu, & magna sedulitate leget.

HEINRICHVS PANTALEON Basiliensis ad Christianæ Iuuentutis moderatores.

HActenus inflatas nugas falsósque poëtas,
Græcia quos mẽdax, Ethnica turba dedit
Legimus heu omnes pueri, iuuenesq́, senésque,
In celebri cœtu, Christiadúmque scholis.
Ergo Marcellus virtutis culmina scandens,
Vera modò nobis & meliora tulit.
Non hic Harpyas, Cyrces, vastósque Cyclopes,
Non vanos superos, nomina ficta docet:
Sed quæ prudentum collegit turba Sophorum,
Sublimes animos quæ super astra leuant,
Quæ sint summa bona, & vẽtura gaudia vitæ,
Quæ nos sollicitos nocte dieq́ tenent,
Exposuit sanctè: credo illi adsistere Musas,
Ordine sic pulchro verba diserta canit.
Hunc igitur placuit nostro renouare labore,
Omnibus vt pateat gloria lausq́ Dei:
Vt pueri imberbes discant pia dogmata primũ,
Cætera pòst vatum dulcia scripta legant.
Vos ergo patres diuinam quæso poësin
Tradite discipulis: præmia magna refert.
Alta sub incluso retinet mysteria sensu,
Omnibus Attalicas vndique pandit opes.

MAR-

MARCELLI PALINGENII STELLATI POETAE,

Zodiaci vitæ:

LIBER PRIMVS.

ARIES.

MENS mea, neſcio quo iamdudum impulſa furore,
Ardet lauriferos Parnaſſi inuiſere colles,
Ruráque Caſtaliæ Muſis celebrata canoris:
Cyrrha placet, ſempérque virens nemus, ô ego quantas
Effugiam tenebras! video ſurgentis Eoi
Luciferi radios, paulatim albeſcere cœlo.
Liuor abi, & Stygio procul hinc te abſconde pro- (fundo.
Vincit amor Muſæ, vincit Deus: ardua quamuis
Sit via, non metuit virtus inuicta laborem.
Phœbe pater, vatúmque decus, da noſcere calles
Ambiguos: auidúmque reple ambroſia Aganippe:
Lux tua monſtret iter, per quod penetralia templi
Ingrediar veneranda tui, & me ſubtrahe vulgo.
Non ego, quòd veniam nouus ignotúſque ſacerdos
Gratus ero fortaſſe minùs: ſi numine dextro
Excipies, blandóque ſinu, tu tollis ab imo,
Nobilitáſque viros; ſine te mortale peribit
Ingenium, vox rauceſcet, nil dulce ſonabit.

Vane

Vana chelis: quòd si fueris mihi dexter, adibo
Sydera, spectabítque altos mens enthea diuos.
Sis igitur mihi, quæso, fauens Latoe: tuúmque
Tollere humo (nisi fata vetent) dignare clientem.
Et vos Castalides Nymphæ, si pectore puro
Limina vestra adij: si non contagia cæcæ
Luxuriæ iuuenem potuêre auertere vestro
A cultu, nec me visit vesana libido,
Tradite me famæ, ne prorsus inutilis olim
Vixisse hîc videar, pereámque in funere totus.
Spes famæ solet ad virtutem impellere multos.
Tu verò Dux, Herculeo qui nomine gaudes,
Ausonios inter proceres celeberrime nostro
Tempore, & Estensis certissima gloria gentis,
Quem Parnassiacis Pallas nutriuit in antris,
Et sacro à teneris aluerunt lacte Camœnæ:
Vnde sibi sperant decus immortale futurum,
Cyrrhæásque iterum per te reuirescere lauros:
Quanquã obstat Mauors, atq; inuidus in sua quærit
Promissis, aliísque modis te ducere castra:
Castra, vbi perpetuos merearis victor honores,
Et tua lauriferis decorentur signa triumphis:
Adsis, & placido vultu dignare poëtam
Aspicere, insolitas intentatásque volentem
Ire vias, vatum quas non vlla orbita signat
Hactenus: & timido optatum largire fauorem.
Sic tua te incolumem videat Ferraria semper,
Donec post longæ fœlicia tempora vitæ,
Decedens terris, ad cœli sydera migres.
Illa dies olim veniet (modò stamina nobis
Longa trahat Lachesis) quũ te & tua facta canemus
Vberiùs, noménque tuum Gangetica tellus,
Et Tartessiaci resonabunt littora ponti:
Ibit Hyperboreas, passim tua fama per vrbes,
Et per me extremis Libyæ nosceris in oris.
Tunc ego maiori Musarum percitus œstro,
Omnibus ostendam quanto tenearis amore.

Iustitiæ, sit quanta tibi pietásque fidésque,
Quantùm consilio valeas, & fortibus armis:
Quàm sis munificus, quàm clemens: deniq; per me
Ingenium morésque tuos mirabitur orbis.
At nunc, ista tibi quæ tradimus accipe læto
Interea vultu, & præsentibus annue cœptis.
Scribere fert animus multa & diuersa, nec vno
Gurgite versari semper: quò flumina ducent
Ibimus, & nunc has, nunc illas nabimus vndas:
Ardua nunc ponti, nunc littora tuta petemus.
Et quanquam interdum fretus ratione, latentes
Naturæ tentabo vias, atque abdita pandam:
Præcipuè tamen illa sequar quæcunque videntur
Prodesse, ac sanctos mortalibus addere mores.
Heu penitùs (liceat verum mihi dicere) nostro
Extinctos æuo: quo non obscœnius vllum
Aut fuit, aut posthac erit: & quæcunque nocentes
Languenti valeant animo detrudere morbos,
Non melior, non virginibus magis apta Camœnis
Materies, quàm quæ tractat de moribus, vlla est.
Hæc hominem reddit sanum, ingeniòque valentem,
Sit quamuis hebes, & stolidi cognatus aselli,
Impius, & recti contemptor, turpiter & qui
Luxuriam sequitur, vel quem scelerata cupido
Solicitat, cuiusue premit præcordia dirum
Inuidiæ virus: mendax, vafer, atque bibendi
Consultus, demùm vitio quocunque laborans,
Hac poterit sola peruersæ crimina mentis
Exuere, atque viam vitæ reperire salubrem.
Efficit hæc claros homines, & honoribus aptos,
Qui sibimet, domuíque suæ, patriæque decenter
Consulere, ac dubijs rebus succurrere norint.
Non tantùm facies roseo niueóque colore
Mista placet, pulchríque oculi, pulchríque capilli,
Singuláque æthereas imitantia membra figuras:
Quantum compositi mores, & splendor honestæ
Mentis, quam vitio virtus seclusit, ab omni.

Quid quòd iustitiæ cultor, morúmque bonorum
Lætus agit, sperátque Deos sibi profore semper?
Nec curat, si quis secreta in aure loquatur:
Nec trepidat Regis, vel iudicis ora vocatus.
Contrà, qui malus est, formidat semper apertum
Ne fiat facinus, quod clàm commisit: & ictus
Fulmineos, tonitru audito, sibi conscius horret.
Si quid secum homines mussant, nunc dicitur eheu
De me, nunc recitant nostræ præconia culpæ.
Quid faciam? iudex, vel Rex me accersit: adibon'?
An potiùs fugiam miseræ discrimina vitæ?
Lege Deûm stabili semper metus angit iniquos.
Námq; malus, quanquã interdum gaudere videtur,
Æstuat ipse tamen, medijs vt strongylos vndis,
Ætnáue, quum fabricat flagrantia tela Pyracmon.
Num magis ergo canam mille oppugnata catinis
Pergama periurum stultè miserata Sinonem?
Ogygiásue domos infaustò Marte petitas?
An laudabo aliquem dictis mendacibus (vt pars
Magna solet vatum) & coruum Phœnica vocabo?
Num melius plumis Iunonia regna secantem
Dædalon, Icariósque ausus & fata gementem,
Mutatásq; Deûm atq; hominum memorare figuras?
Et vacuas aures nugis mulcere canoris?
Num melius iuuenum lasciuos dicere amores?
Quodque nefas maius, dictis temerare prophanis
Cœlicolas? quid enim dementia nostra veretur?
Concumbunt, rapiunt pueros, vitiántque puellas:
In cœlo est meretrix, in cœlo est turpis adulter.
Pro pudor! hæc pietas? hoc fas? hæc debita diuis
Gratia? thura, foci, pecudes, altaria, laudes?
Quid non mentiri, vel quid non protinus audet
Fingere mortale ingenium: vt sibi maior eundi
In præceps pateat via, liberiórque potestas
Peccandi detur, minus & peccata pudoris
In se contineant? O stulta, ô putida certè
Scriptorum turba Anticyris purganda duabus.

Ad

Ad vos hic ſermo eſt, alios vexatis & ipſi,
Nec parcit cuiquam veſtræ petulantia linguæ,
Quid mirum, ſi vos eadem quoq; fulmina tangunt?
Dicite, quid tantum noctéſque diéſque laborem
Fertis? duntaxat pro vobis? at nihil inde
Laudis habere licet: nam qui ſua commoda ſolùm
Quærit, nec prodeſſe alijs curat, potiùs ſed
Damna aliena malus ridet, dum quod ſibi credit
Vtile perficiat: ſæuiſſima iure meretur
Bellua, non homo dici. Ergo ſic ſcribere oportet,
Vt quicquam inde boni valeant haurire legentes,
Ne fruſtrà tempus ſeſe triuiſſe quærantur,
Fallaces nugas & inania monſtra legendo.
Atqui ſcire opus eſt, triplex genus eſſe bonorum,
Vtile, delectans, maiúſque ambobus honeſtum.
Horũ aliquod, vel plura ferat quodcunque poëma:
Sic tamen, vt metæ nunquam frangantur honeſti.
Sed quibus eſt dignus titulis qualíue corona,
Qui non vana modò, ac nullam præbentia frugem:
Verùm quæ potiùs vitam corrumpere, necnon
Inſanis poſſint maiorem adhibere furorem.
Affigit chartis, diræ monumenta relinquens
Luxuriæ & populis deliramenta futuris?
Heu quantos vrget ſtimulos, & qualia nequam
Sermo animis aconita propinat! ab auribus audet
Improba vox imas cordis penetrare latebras:
Ad ſcelus inde ſolet torpentia membra mouere.
Dicet fortè aliquis: delectant talia magnum
Sæpe virum, cuius florente ſatelles in aula
Plurimus eſt, & quem rerum iubet eſſe verendum
Copia, cui ridet modici fortuna cerebri.
Quid tum? proinde licet, & ſunt laudanda, quod ipſis
Diuitibus placeant? non ſic. nam quilibet haud ſcit,
Quot bipedes aurum, quot purpura veſtit aſellos.
Sunt, ô ſunt multi, Sidonia concha ſuperbos
Quos facit, & Seres depexæ frondis honore
Obducunt, quorum digitis nitet aureus ingens

Annulus, & rubro collecta in littore gemma:
Hos tu iurares magnum superare Platona
Ingenio, & sanctis non cedere moribus illi,
Quem solum cecinit Phœbi cortina beatum.
Nil tamen intùs habet species hæc tanta: sed ipsos
Nomine non vano, ventosos dixeris vtres.
Magna voluptatem generat fortuna, voluptas
Stultitiam, & prorsus lumen rationis obumbrat.
Inde fit vt rarò sapiant. tolerare laborem
Propter virtutem quis vult, si præmia desint?
Præmia quis quærit, nisi quem dura vrget egestas?
Gaudia sectatur diues, dulcémque quietem:
Dumosos odit calles, cliuósque viarum
Difficiles, per quas doctrinæ scandimus arcem.
Non possum tota non excandescere bile:
Quin ego deuoueo versus, pariterque poëtas,
Cùm video pueros, obscœna docente magistro
Carmina, peiores fieri, primúmque pudorem
Linquere paulatim, & sceleratos discere mores,
Vnde magis possit natiua augerier illis
Nequitia, & citiùs sub tartara delabantur.
Sed mihi non desunt solatia debita. nam cùm
Scribant, vt magnam possint acquirere laudem,
Magnam ignominiam pro laude, & dedecus ingens
Accipiunt: meritò. quis enim non iudicet illos
Flagitio imbutos omni, talésque fuisse,
Qualia sunt chartis quæ mandauére nefandis?
Index est animi sermo, morúmque fidelis
Haud dubiè testis: quoniam quisque illa libenter,
Et crebrò loquitur, quibus oblectatur. arator
De bobus, rastris, de vomere: nauita narrat
De velis, remis, de restibus, atque carinis:
Miles equos memorat, gladios, hastilia, pugnas:
Sic obscœni homines plerunque obscœna loquuntur.
Vos moneo quorum est fidei commissa iuuentus,
Et quorum est teneras puerorum fingere mentes,
Ceu molles digito ceras, hæc scripta perosi

Deteriora, alijs incumbite & illa docete,
Arida quæ non ſint, & non indigna referri.
Hiſtoriæ placeant noſtrates, ac peregrinæ:
His ſe cirrati oblectent, has mente reponant:
Nectareos manant ſuccos, (mihi credite) vitam
Inſtituunt, quæ ſint fugienda ſequendáq; mõſtrant.
Fabula non omnis ſpernenda eſt. ſæpe legatur,
Vtile quid moneat puris Comœdia verbis.
Sunt etiam (fateor) complura poëmata prauis
Haud temerata iocis: ſed que grauitate virili
Procedunt, placidóque tegunt ſub cortice mella.
Iſta iuuant, eadem pariter ſine crimine proſunt:
Iſtis diſcipulos epulis educite veſtros.
Firmior at poſtquàm viuendo acceſſerit ætas,
Liberiùs poterunt lato diſcurrere campo,
Et quaſcunque volent, decerpere tutiùs herbas.
Eſt operæpretium poſt hæc perpendere, maius
Vtrum opus, atque vtrum potiori in ſede locandum,
Quo probitas, an quo tantùm ipſa ſcientia creſcit:
Præſtet vtrũ, eſſe bonũ, an doctum. diuina quidẽ res
Doctrina eſt: decorat mites, oditque ſuperbos:
Ipſa voluptatis refugit ſomníque clientes:
Nec niſi per longum tempus, multóque labore
Percipitur. regit hæc vrbes: hæc arma ciere,
Hæc auferre poteſt, terras & ſydera monſtrat,
Morborum expultrix: varias formare figuras,
Et numerare docet, fidibúſque apponere vocem:
Tecta Dei ſcandit, naturæ arcana recludit:
Qua ſine nemo poteſt perfectus dicier: hæc nos
Diſſimiles pecudum reddit ſimiléſque Deorum.
Fit tamen exigui precij, perdítque nitorem
Ipſa ſuum, quoties vitiorum fæcibus oblita
Induit informes vultus: ceu ſordet Iaſpis,
In putri demerſa luto: ceu Phœbus ab atra
Obductus nebula, vel cum premit ora ſororis.
Nec modo vileſcit, ſed fit quoque noxia: quippe
Si malus hanc habeat, poteris conceſſa furenti

Dicere tela, quibus valeat transfigere plures,
Baccharíque magis. Quisquis sine crimine vitam
Ducere conatur diuina humanáque seruans
Iura, scelúsque cauens, tanquam præuisa draconis
Guttura, quem stimulat pastus insana cupido:
Sit licet vpilio, vel agaso, aut mulio, libros
Qui nullos penitùs nôrit, preciosus haberi,
Laudibus ac debet magnis ornarier: illum
Spernere non homines, non cœli numina possunt.
Quis nisi mentis inops, virtutúmq; improbus hostis,
Non amet, atque illum laudet, qui sacra veretur,
Iustitiámque colit, cæco non vincitur auro,
Non aliena rapit, miseris succurrit, & arcet
Infames à se: ast humiles fouet: impia linguæ
Mordacis vitat contagia: lædere quenquam
Non gaudet, potiùs cunctis prodesse laborat?
Quodq; decus mirum est, in re quacunq; modestum
Ostendit sese? fœlix hic nempe: sed illum
Fœlicem magis esse reor, qui pollet vtróque,
Qui probus atque idem doctus: diademate talem
Quis dignum neget? hic alijs præcellit, vt aurum
Est oricalcho nobilius, vitróque pyropus.
Tu tamen inuenies rarò peccare peritum,
Vel cautè aut leuiùs: rudibus vix vlla pudoris
Est ratio, atque palàm vetitos labuntur in actus,
Irridétque sacras petulans inscitia leges.
Vt cæcus nescit scrobibus diuertere ab imis,
Impingúntque pedem tenebrosa nocte vagantes,
Quum silet inferno recubans Proserpina lecto:
Sic mens quæ cæca est, sine lumine doctrinarum,
In quodcunque nefas facili descendere lapsu
Non dubitat, nisi sit pœnæ compressa timore:
Nec quicquam quod non placeat sibi, iudicat æquũ.
Sæpe vicem tamen ipsa gerit natura magistri,
Inque vtero ingenium multis largitur: vt illi,
Quod schola non docuit, cœlesti munere discant.
Quid prohibet tales insontem ducere vitam?

Maxima

Maxima ergo illi debetur gratia, cuius
Præstat vtrumque liber. Bifidi vos numina montis,
Quæ colui, quibus & reliquos deuouimus annos,
Munera si fas est paruos tam magna rogare,
Tale mihi carmen quæso concedite, nostros
Tardipedis ne Vulcani vocet ira labores.
Hactenus hæc. Aries, qui nostra limina seruat
Zodiaci, iam vult properanti cedere Tauro,
Meque noui finire iubet præludia cantus.

Liber Secundus.

TAVRVS.

Traximus longam portu mea cymba quietem:
Iam tempus dare vela notis, & soluere funem.
Cessit hyems, canæque niues de montibus altis
Distillant, viret omne solum, lapsasque reponit
Sylua comas, renouat dulces Philomela querelas:
Floribus ornatæ crines per prata Napææ
Deducunt choreas, Dryades, Satyrique petulci
Carmina muscosis iterant lasciua sub antris.
Aurea nunc volucer iaculatur tela Cupido,
Et iuuenum placidis incendit pectora flammis.
Iam tutum vastos pelagi proscindere campos.
Vnda silet, Zephyrus redit expectatus ab orbe
Occiduo: quid multa times? est lucidus aer,
Atque suo cursum suadent Atlantides ortu.
Quid tibi continget tranquilla per otia laudis?
Laurea desidiæ præbetur nulla potenti.
Esto animo, atque aude: audenti fortuna fauorem
Sæpe tulit, pauidoque vetat gaudere triumpho.
Vt video, terrent *fictu te monstra canino: *Rictu.
Sed turpe est, fœdis virtutem cedere monstris.
Perge igitur, iam rumpe moras, altumque petamus.
Rex ille omnipotens, vasto qui præsidet orbi,
Aurea qui solo moderatur sidera nutu,

Tot voluit latas habitare animalia terras,
Tot pontum,& liquidis vitam seruare sub vndis,
Orba suis ne tanta forent elementa colonis.
Ex his tantùm homini,quid sit cognoscere verum,
Quid decens,& posse loqui,concessit,at ore
Cætera sunt muto,& tellurem cernua lambunt.
Hic ratione potens,validissima quæq; subegit:
Alipedes tigres, iracundósque leones.
Et quamuis diro sint corpora plena veneno
Serpentum,tamen hũc metuũt,huic maxima cedit
Oceani moles,oris Balena supini.
Hoc sine,quid tellus esset?densissima certè
Sentibus,& nullas segetes inculta crearet.
Hic leges,& quæ seruantur legibus vrbes,
Condidit:ornauit cœlestia numina templis.
Repperit innumeras artes,imitantia fulmen
Tormenta,emissum quibus ignis turbine clausi,
Per spatia effertur longè distantia plumbum:
Quo pulsæ turres,& mœnia cessa trahuntur
In præceps:vastósque procul quicunque boatus
Accepit,dubius se audisse tonitrua credit.
Væ vobis superi,si talia fortè Gigantes
Olim Phlegræis habuissent fulmina campis.
Posset & extremum ventis famulantibus orbem
Repperit & puppes,vetitum quibus ire per æquor
Quærere,quà Titan populos despectat Eoos,
Et Tertessiaca pronus quà mergitur vnda,
Quà Cynosura nitet,& quà contrarius axis
Aspicit Antipodas,pendentes vertice:qui iam
Casuri,opponunt pedibus vestigia nostris.
Cùm tamen ingenio excellat,mentísque vigore,
Vt credi possit diuino ex semine natus,
Nescit adhuc,nec scire studet(res mira,nefásque,
Et centum tauris,& larga cæde piandum)
Viuere quo pacto,vel quid vitare,sequíue
Debeat:ô cæcis mortalia plena tenebris
Pectora,& ô mentes caligine circumseptas·

Stul-

Stultitiæ] incedunt deserta per auia: vix heu,
Vix paucis nouisse datum, quò tendere tutum,
Quã sit iter, per quod vera & bona summa petãtur:
Non docet hoc gemini nodosa scientia Iuris,
Non quæ pæonio sanat medicamine morbos,
Non Rhetor, non Grammaticus. Sapientia sola
Hoc aperit: fida hęc hominũ dux atque magistra est.
Hanc mihi si dederit Deus, & subtegmina si non
Ante diem triplices truncabunt nostra sorores,
Ipse bonum summum quod sit, quã possit haberi,
Vt spero, expediã. quãquã hęc prouincia magna est.
Principio summũ esse bonum pars maxima censet,
Nũmorum plenam bene semper habere crumenã,
Atque auri tantum, quãtum vel Lydius amnis,
Vel Tagus, æquoreas splendens eructat in vndas:
Iugera tot campi, quot crines vertice, longum
Possedisse agmen seruorum, armenta, gregésque,
Quot non Trinacrijs pauit Polyphemus in aruis,
Quot nec Aristæo fuerant, Tyrinthius & quot
Non Erythręis tulit à præsepibus Heros.
Pulchraque vt Alcinoi pomaria, & Hesperethusæ]
Nec non marmoreis miranda palatia crustis.
Hæc sunt quæ cupiũt omnes, quæ quisque requirit:
Quæ superos genitrix tenero petit anxia nato,
Supplicibus votis. his qui affluit, esse beatum,
Fœlicémque putat crassi dementia vulgi.
Sed nescit quanti lateant sub floribus hydri,
Quotque rosas inter spinæ nascantur acutæ.
Illum etenim, quisquis fieri vult diues, oportet
Nocte diéque animo diuersas voluere curas,
Fortuna variante vices: nunc cogitat vnum,
Nunc aliud: si fortè epulis accumbit, iniquæ
Morsus auaritiæ stimulat, vix vlla palato
Esca placet, properátque ingratas linquere mẽsas,
Abstrahit inde illum exigui spes dira lucelli,
Vix somnum capiunt nocturno tempore ocelli:
In latus, in faciem iacet, quandoque supinus,

Versaturque thoro:haud aliter quam saxea moles
Sisyphia reuoluta manu. quid luce peracta
Gesserit,& quid sit redituro sole gerendum
Pensitat,en pereunt pecudes, cras pabula quæram.
O brumæ deuota dies,quàm frigora bobus
Hæc nocuére meis!sed dispensator iniquus,
Pastoresque mali:rapiunt hi,decipit ille:
Inuasêre lupi caulas,prædatus & ipsum
Est pecus insanus miles, magalia fregit,
Incendit segetes,desecta est vinea ferro:
Debitor aufugiens,portat cum fœnore sortem:
Nulla fides,nulla est homini reuerentia diuûm:
Omnia plena dolis.prô Iupiter,ille bonus vir
Prorsus habebatur,sed fallax gratia linguæ,
Atque oris:non est semper vera effigiéi
Regula.quid doleam?remeat mea nauis,& affert
Lucrosas,ohe,merces:graue pondus amomi,
Thura,electra,piper,serûm velamina,vestes
Sidonias,mercésque alias,quas vexit ab Indis:
Quam si concursu Symphlegades infregissent,
Si vel Scylla vorax,dubij vel saxa Chapharei
Soluissent tabulas,muliebri more querelis
Implessem totas ædes,lachrymísque maderent
Pectora.non deerunt nummi,nisi viuere desit.
Nil frumenta valent:quid tum?mercabor oliuum:
Est fodiendus ager,iacendaque semina,messes
Occandæ,fabricanda domus,vitésque putandæ:
Illud emã,hoc vendã:accipiã,& quod debeo reddã.
Non secus huc illuc impellitur,ac pila magno
Lusorum cætu solet, aspiciente theatro,
Iactari: hinc atque hinc ingenti missa tumultu
Pellitur,ille ferit pugnis,hic calce retundit.
Lætitia,mœrore,metu,spe,fluctuat æstu
Continuo,veluti ventorum flatibus æquor.
Ixion verus:qui,captus imagine nubis,
Concubitu fœdo prolem genuisse biformem
Dicitur:vnde eius voluit sine fine rotari

Mem-

Membra, colubriferis radijs affixa, Deûm rex.
Diuitiæ quid sunt? res nempe simillima nubi,
Quam si Ripheo Boreas demissus ab axe
Incutiat, videas vnde est concreta resolui
In tenues fumos: monstra hinc gignuntur habentia
Humanam faciem. quid enim speciosiùs ipso
Diuitis aspectu primo? sed noscere postquam
Ipsius vitam licuit, diuersa videntur
Partibus à tergo non respondentia primis.
Assiduo motu rotat hunc fortuna, colubri
Agmina curarum sunt, quæ præcordia rodunt.
Vel scit, vel nescit diues, quę possideat: si
Nescit, quid prosunt? quoniam nil inde boni, vel
Accipit aduersi, velut is qui non habet. at si
Quæ sua sunt nouit, vel amat, vel non amat illa.
Si non, cur tenet hæc? ex his quę gaudia sumit?
Qualia, quum potat succos abstemius vuæ.
Si quidem amat, pariter curat, studet illa tueri,
Proque his seruandis est anxius, atque laborat:
Sollicitátque illum quicquid contingere rebus
Posse mali credit quas possidet: excruciatur
Si perit inde aliquid, fieri quod sæpe necesse est,
Cùm nil stare diu videas, incommoda cùm sint
In promptu semper: demum quo plura tenebit,
Hoc plus curarum accedet, sæuiquè laboris.
Quid memorẽ, iubeat quàm crebra pericula ponto,
Ac terris: censum cupiens augere paternum?
Syluicolas latrones, ponticolas piratas
Sæpe fugit: capitur tandem, laniandaque phocis
Viscera, siue lupis præbet, captiuus herili
Collum sæpe iugo submittere cogitur, is qui
Vt dominus fieret, se obiecit casibus audax:
Vix mensa tutus propria, propriòue cubili,
Exitiale datur sitienti sæpe venenum.
Stertentémue necat cupidi manus impia serui.
Pinguior in cædẽ vt petitur magis hostia, nec non
Nobilior potiùs spoliatur fructibus arbos,

Vtque apibus muscísque perit quæ dulcior vua est:
Sic cui plura dedit sors & meliora tenenda,
Insidias patitur plures, propiórque periclo est.
Nota Syracusij solertia mira tyranni:
Euge bone, es fœlix? quid ni? non pocula desunt,
Non epulæ, pueri, sceptrum, diadema, cupitæ
Delitiæ: gemmis, auro (quid cernis?) abundas.
Heu mihi: namque tholo seta suspensus equina
Ensis adest, iamiam miseri caput infodietur.
Inuidia vexantur opes: namque optima liuor
Quęque malus lædens, odit fœlicia semper.
Hoc prætio miseri damnosum quæritis aurum,
Vestra Palestinæ stimulent vt corda sorores
Assiduè, ac nigrum citiùs tendatis ad orcum.
Nónne Midæ, fuluo quem Bacchi dona metallo
Ditarunt, cunctis ridenda insania? iure
Huic asini auriculas, iratus Phœbe dedisti.
Aurum cuncta precor fiant quæ corpore tangam;
Mox petijt stolidus primis contraria votis,
Quum cibus in vacuum nullus descenderet aluum.
Talis auare tibi fortuna est pessime, qui cùm
Plus habeas, plus semper eges: vt Tantalon vndis
In medijs cruciat sitis arida, si tibi pleno
Effundat cornu, quicquid vis. Copia: nunquid
Quod satis, an nimium, sumes? hoc officit: illud
Quisquis habere volet, facili mercede parabit.
Nostra etenim minimis rebus contenta quiescit
Natura, in vitium si non delapsa repugnet.
Diuitis in mensam syluæ pelagíque feruntur
Optima, non desunt lepores, non caprea, ceruus,
Hœdus, aper, volucrúque genus, non turdus obesus,
Perdix, ficedulæ, nec non quas Colchica tellus
Mittit aues, grandes capi, grandésque columbi:
Portantur rhombi, squillæ, muræna, locustæ,
Mugilis, & piscis nomen qui traxit ab auro,
Ostrea, cæruleo quæ Cyzicus æquore gignit:
Multa alia, est versu quæ claudere difficilis res.

Vina

Vina dehinc, nigro nunquam cessura falerno,
Ni potiùs placeant aruisia nectaris instar.
Sed quæro, nunquid cuncta hæc lupus iste vorabit?
Non credo: vel si cupiat, non posse putandum est.
Quod si posse volet, rumpetur venter, & ibit
Turgidus ad tumulum turba comitante rudentum.
Nam qui plus æquo stomachi penetralia replet,
Læditur, & clamat, Medici succurrite: demum
Euomit, & totas putor capit improbus ædes.
Hinc variæ insurgunt febres, hinc scrupeus humor
Insidias manibus pedibúsque affigit inertes.
Cui non compertum est, multos inducere morbos
Ingluuiem? vexare animos & corpora, Bacchi
Humorem immodicũ, sitibunda in viscera mersum?
Ergo parcus erit de multis pauca capessens,
Qui non ante diem vult dulcem abrumpere vitam,
Nec plus quàm pauper, saccum stipabit opimum.
Murice distinctos locuples vestitur amictus,
Auratámque togam tenuíque subucula bysso
Enitet: & Scythicæ redimitus vellere frondis,
Gestat fœmineo pretiosa monilia collo.
Num magis ista fugant mordentia frigora, quàm si
Muniat incultæ vilis te penula lanæ?
Num quæ vulgari lino contexitur, æstum
Arcet tela minus, tunc quum per torua leonis
Signa Molorchæi gradiens, calidissimus est sol,
Flauáque vesanus discindit Syrius arua:
Quàm si lena tuum velet bombycina corpus?
At dices; ille in pretio est, quem pulchra decorant
Vestimenta: caput venienti inclinat, & omnis
Assurgit populus, solúsque hic nobilis, atque
Creditur esse bonus, prudens, ac dignus honore,
Dignus amicitia. pannoso prorsus habetur
Nulla fides, tritamqúe irridet turba lacernam;
Sis licet Arpinas, cuius facundia toti
Præfertur Latio: vel fabri filius ille,
Attica quem tellus mirata est sæpe loquentem;

Carminibus quamuis possis æquare Maronem,
Mæonijque senis diuinos reddere cantus,
Non tamen idcirco speres tibi præmia laudis:
Sperneris, mihi crede, locum proiectus ad imum,
Tu Ganymedæos frustra sectabere vultus:
Optabis frustra teneram tractare puellam,
Si tectus vili pauper gradieris amictu.
Non equidẽ inficior: magna est nam gratia pulchri
Vestitus. verùm fuerit virtutibus ipsa
Si mens nuda, malis imbutáque moribus: omnis
Ecce perit cultus, fies inglorius ac te
Despiciet quisquis norit, tua terga cachinni
Mordaces ferient, vel cææ iurgia sannæ.
Nec seruus, propria quem tu nutrice farina
Consuesti à puero, si te cognouit auarum,
Crudelem, tumidum, vinosum, mentis egentem,
Æstimat: idcirco secum clàm murmurat in te,
Hunccine herum fortuna mihi non æqua dedisti?
Hunccine herum tolerare diu me fata iubebunt?
Laudabunt alij, quem turba domestica temnit?
At fortis, prudens, iustus, pariterquè modestus
Si fueris, si te non parua scientia clarum
Reddiderit, quæuis tribuit tibi vestis honorem.
Ne (modò sit sanus) poterit te spernere quisquam,
Inprimis, quicunque cupis venerabilis esse,
Laudari multum, nec non vehementer amari,
Virtutem sequere, ac vitij contagia vita:
Et caue committas, quod possit iure putari
Censura dignum, atque authori inferre pudorem.
Nam solet egregiam stolidum contemnere vulgus
Virtutem, minima si infectam labe notauit.
Sed quisnam prorsus viuit sine crimine? nemo est
Qui non legitimo quandoque à calle recedat,
Qui non à recta interdum declinet amussi.
Ille tamen rarò ac minimum qui peccat, haberi
Atque bonus dici debet. sed gratia linguæ
Maxima, quæ doctè ac prudenter singula profert.

Cul-

Cultus habet sermo, & sapiens, mirabile robur:
Imperat affectus varios, animumque gubernat.
Hæc plus quàm vestes, poterunt te reddere clarum,
Nec tu formosi specie capieris Ephebi:
Talis amor scelus est, quem qui sapit effugiet. nam
Est pueris, nec mens, nec amor, ratióue, fidésue.
Ah pereat quisquis puerorum flagrat amore.
Si te delectant formosæ membra puellæ,
I, pete coniugium: vel non meretricula deerit.
Quid, mauis demens cupere, & sperare negata:
Pellere cùm possis facili medicamine morbum?
Sunt tamen hoc propter cupiendæ forsitan ipsæ
Diuitiæ, vt melius virtutem acquirere detur.
Quandoquidem argento loculi si fortè vacabunt,
Nullus erit qui te doceat: nam soluere oportet
Mercedē haud paruā doctoribus. est quoq; habenda
Sumptibus haud paruis librorum copia, tempus,
Quo valeas studijs incumbere, plura legendo:
Ne mala pauperies alias te voluere curas
Cogat, & impediant ingrata negotia mentem.
Heu quàm difficile est, quā paucis numina præstāt,
Ex humili volitare gradu virtutis in arcem.
Quàm rarò egregios pauper sortitur honores?
Præterea qualis vita est, quàm proxima letho,
Quam meritò spernenda, animum si nulla voluptas
Mulceat, atque leuent solatia nulla laborem.
Cum nunquam desint curæ, cùm plena dolorum
Omnia sint, præstat stygiam tranare paludem,
Cerberеam saturare famem, miscerier vmbris:
Si nunquam fas est rebus gaudere secundis,
Gaudia si miserum pectus non vlla serenent.
Ast inopi quidnam dulcedinis, aut solati
Esse potest? cui deest panis vinumque frequenter:
Nunc lecto, nunc veste caret: nunc calceus ipsos
Ostendit digitos veteri dissutus aluta.
Viuere vix potis est, nedum sectarier illa,
Iucundum quibus esse solet mortalibus æuum.

Talibus

Talibus at certè quicunque est diues, abundat:
Illud enim assequitur quicquid desiderat, & vult;
Tantum habet imperij, tantáque pecunia vires,
Vt sibi nil obstare diu, patiatur: ab alto
Deducit montes, & valles tollit in altum.
Si vult ergo canum pernici prendere cursu
Ceruos, aut capreas, vulpes, leporesue fugaces:
Si volucres captare libet, vel fallere pisces
Retibus aut hamis: Veneris si grata voluptas,
Si cibus & potus delectant, otia, ludus,
Si choreæ, citharæue placent, si plaudere cantu:
Omnia diues habet: nam præstant omnia nummi.
Accipe quid contra referam, si discere quisquam
Gestiet, id certè dabitur, modò firma voluntas
Nunquam deficiat: nec terreat aspera cliuis
Angusta, & primo ingressu satis horrida dumis
Semita, virtutis qua culmina celsa petuntur.
Si non sunt nummi tibi, væneat ipsa supellex,
Vel domus, aut fundus. quid ni? quo viuere pacto
Tunc potero? cogar mendicus quærere panem.
Ah miser, est melius mendicum viuere, dum te
Cælicolis similem diuina scientia reddat,
Quàm si possideas Persarum, bellua, gazas.
Noli iudicio tenebrosi accedere vulgi,
Haud magis atque pecus verum agnoscentis: at ipse
Si sapis, hæc memori quæ dicam mente teneto,
Præter virtutem, non est durabile quicquam.
Diuitiæ pereunt, species quoque, robur, honores.
Cuncta cadunt: virtus æterna in tempora durat,
Quem fortuna nequit, nec tollere longa vetustas.
Ipse tamen vidi nunquam, & vix credere possum,
Vel perijsse fame, vel mendicasse disertum:
Quem si fortuna interdum conatur iniqua
Obruere, auxilium virtus festinat, alumnos
Protegit alma suos semper doctrina, diúque
Non patitur miseris vrgeri casibus: affert
Naufragio tabulam, qua tuti littora possunt

Spumosos

Spumoſos inter fluctus attingere nando.
Qui pollet virtute, Arabum deſerta nigroſq́ue
Æthiopas, rigidóſque Getas luſtrabit & Indos,
Tutus & incolumis. fortunæ ſola reſiſtit
Virtus, atque illi dubio certamine pugnat.
Nullis eſt igitur parcendum ſumptibus. omnem
Ne dubita, vt virtutem habeas, impendere cenſum.
At ſi fortè tibi, valeas quod vendere, nil eſt,
Eſto bonus ſaltem, ſi non potes eſſe peritus.
Cum doctis verſare libens (nam diſcere multa
Sic poteris) nec non auidè quæcunque loquuntur
Auſculta, atque roga interdum, tum cætera diuis
Committe, & patiare animo tua fata ſereno.
Gaudia ſi ſequeris, ſi te inſidioſa voluptas
Implicat, & dulces tranſmittere luſibus annos
Te iuuat, atque ideò diues cupis eſſe: voluta
Sedulus hæc tecum, ratio quæ prouida dictat.
Nulla voluptate eſt res pernicioſior: aufert
Conſilium, mentemque premit, virtutibus obſtat:
Corrumpit mores, vitiorum maxima nutrix:
Debilitat corpus, ſenſus obtundit, amaro
Fine nocens, homini multorum cauſa malorū eſt,
Clarius iſta ſequens ſermo meliúſque docebit.
Si tamen aduertas, habet & ſua gaudia pauper,
Nec forſan leuiora. magis nam dulcia ſunt quæ
Rariùs eueniunt ſolatia. credite, longè
Gratior, ac longè eſt iucundior illa voluptas
Quæ dilata diu fuit, ardentérque cupita.
Sic cibus eſurie ſuauis, requiéſque labore,
Sic potus vexante ſiti, ſic frigore flamma.
Frigora ſic æſtu, ſic intermiſſa diuq́ue
Suſtentata Venus grata eſt magis: omnia demùm
Rebus ab oppoſitis, vires contraria ſumunt.
At locuples tolerare nihil vult, ſemper abundat
Delicijs, adeò vt moueant faſtidia ſæpe,
Et cupiat bulbos, ſiliquas, holus, allia, ſardas,
Solemnes epulas, & prandia lauta peroſus.

Nil adeò dulce eſt, quod non videatur amarum,
Et non diſpliceat, ſi plus durauerit æquo.
Delectant alterna magis, vetitiſque potiri
Dulcius eſt: ſordent quæ poſſunt ſemper haberi.
Præterea non res hominem, ſed ſola voluntas,
Iudiciumque animi, contentum reddit, amari
Eſt dignũ, quodcunque placet. quid proderit ægro
Concinnas offerre dapes, cui febris ademit
Guſtum? quid vini ſuauem præbere ſaporem
Illi, qui gaudet puris abſtemius vndis?
Hic hœdum, aſt alius carnes cœnare ſuillas
Mauult, hunc cantus iuuat, illum ludus amórque:
Omnibus haud idem: hic puerum cupit, ille puellã,
Huic ſcortum placet, aſt illi matrona. beatum
Efficit ergo animus, non res, rationibus iſtis,
Non minus ac diues, lætatur pauper. ab illo
Grandia poſcuntur, paruo hic contentus abibit.
Impenſa diues maiori, at ſæpè minori
Lætitia viuit, quàm pauper. gratius ouo,
Et cicere, eſt veſci atque famem compeſcere porro,
Nautæ aut foſſori: quàm regibus & reginis,
Quicquid terra ferat lauti, prandere, vel vnda,
Dignior illa autem iure eſt dicenda voluptas,
Quæ nec ſumpta nocet, nec contradicit honeſto.
Nil tamen eſt melius quàm pauca optare, animũque
Vincere conſilio: ne ſpes te affligat inanis.
Qui quod habere neque deſiderat, excruciatur,
Sperando fruſtrà, & nequicquam tempora perdit.
Id cupias igitur quod certe poſſit haberi,
Aut nihil: atque animo frænos impone tenaces:
Aſt opibus quiſquis pollet, vult plura, petitqúe,
Quàm licet, & paruo contentus viuere neſcit:
Indiget idcirco multis. fœlicior ille eſt,
Sufficiunt cui pauca ſatis, res ampla, ſuperbum
Riſorémque hominũ, contemptorémque deorum,
Inſanum, mollémque facit, virtutis & hoſtem.
Nam quis virtutem curat, ſi cenſus abundat?

O

O bona paupertas, ô nondum cognita diuûm
Munera, virtutum custos, & amica pudori,
Luxuriæ frænum, vitæ tutela: procacem
Fortunam tu sola potes, ventíque furorem
Ac pelagi rabiem contemnere: dum vada lintre
Tuta tenes paruo, vicináque littora seruas.
Sæpius æthereos feriunt vaga fulmina montes,
Et quatit excelsas Boreas rapidissimus ornos:
Ima latent ignota malis, humilésque procella
Iuniperos rarò infestat, lentæque myricæ
Stant inter syluas immotæ, ac pace fruuntur.
Spreuit Anaxagoras, spreuit Democritus, atque
Complures alij (quorum sapientia toti est
Nota orbi) argentũ atque aurũ causasque malorũ
Diuitias. quare? nisi quod non vera putarunt
Esse bona hæc, animum quæ curis impediunt, &
In mala præcipitant quamplurima. Fabricius quod,
Quod Cato, quod Curius, sãctissima pectora, quõdã
Senserunt: non quid vulgus, plebsque inscia dicat,
Mente agita, atque tibi propone exempla bonorũ.
Nónne olim victor fœlicia signa Quirinus
Sæpe tulit, posito quum sumere consul aratro
Arma iubebatur, requiem factura ligoni?
Tum casa parua viros, & frugi mensa ferebat:
At nunc deliciæ, & laqueata palatia, molles
Imbellésque ædunt fœtus, ac lusibus aptos.
Discite mortales tandem, longísque tenebris
Exuite obsessam mentem, sursúmque leuate
Iam caligantes oculos: quò cæca voluntas
Vos ducit, ne ferre gradum, ratione deorum
Naturæ similes estis, ratione tenetis
Imperium mundi: ratio vos dirigat ergo,
Non error: finémque animo perpendite rerum.
Sufficiat cibus ille, famem qui sedat: & illa
Vestis, quæ corpus velet, frigúsque repellat,
Sit sopor ille satis, reficit qui fessa labore
Mẽbra. etenim tribus his opus est, cũ corpora nostra
Sint

Sint fragili contecta luto, sed talibus uti
Sic licet, vt tanquam medicinæ munere cures
Quos tribuit morbos homini natura nouerca.
Ast hic luxuriem dapibus complectitur, ille
Vestibus: hanc alius vitam vix sentit, ab arte
Dum fugit, assiduóque premit sua lumina somno.
Fœlix qui didicit contentus viuere paruo:
Nec spem vllam in rebus ponit, quas linquere cogit
Parca ferox, tanquam nostri non iuris: & qui
Quam breue sit spatiũ reputat, quàm friuola demũ
Omnia quæ in terris longè latéque creantur,
Qui minor aduersis non fit maiorúe secundis,
Minoisque vrnam spernit, Stygiósque furores:
Securus quodcunque ferat fortuna, tenere.
Infœlix, sensu qui ducitur, atque futuri
Cæcus, ceu pecudes, tantùm præsentia cernit:
Qui nescit quòd quanto animus prestantior ipso est
Corpore, tanto animi pluris sunt munera, quã quæ
Ad corpus spectant. igitur non diuitiæ sunt
Prima bona: quæ quoniã pro corpore conquiruntur
Quæ possessorem non efficiunt meliorem,
Quis bona summa vocet? multos at sæpe videmus
Quadrupedum similes, istis qui rebus abundant.
Quantum ergo satis est vitę nihil amplius opta,
Namque superuacuó stulti lætantur: aceruos
Ingentes frustrà, frustrà horrea plena requiris:
Cùm modio cumeraúe famem propellere possis.
Cùm tibi sufficiant Cyathi, cur dolia queris?
Si te Plutus amat tamen, & tibi copia ridet,
Diuitiasqúe dedit fatorum ignota voluntas:
Quid facias, operæ pretium est didicisse: tenendo
Ne peior fias, ne possis stultus haberi.
Dic age nunc quæso, quænam prudentia, quodnam
Consilium est illi, cui sunt bona multa, sed ipsis
Insipiens nescit quo pacto debeat vti?
Hinc vires persæpe nocent, damnosaqúe forma est,
Hac ratione suum autorem facundia perdit,

Hac

Hac ratione artes aliæ compluribus obsunt.
Nodus auaritiæ non te constringat, ab ipsa
Heu fuge: nam certè nulla est hac maior Erynnis.
Hanc memorant Acheronte satam, per tristia Ditis
Regna truces agitare faces, centumquе colubris
Colla veneniferis gestare minacia, fauces
Humano expleri nūquam potuêre cruore,
Semper hiant, aliósque tenent, aliósque requirunt
Ora cibos: nulli parcit, nec templa deorum
Dedecorare timet, malum & insatiabile monstrum.
Nascuntur variæ hinc pestes, discordia, cædes.
Proditio, rixæ, fraudes, iactura pudoris,
Contemptus diuûm, periuria, iurgia, bellum,
Atque aliæ plures quàm dici carmine possint.
Hanc igitur vita: nil quippe nocentius, & nil
Quod magis ostendat vile atque ignobile pectus.
Sic mulier, senior, pueri inueniuntur auari:
Sunt etenim imbelles, fragiles animísque pusilli.
Huic alia est vitio labes contraria, sed non
Tam grauis: hanc etiam studeas depellere. nam si
Prodigus es, mensam alterius, pinguémque culinā
Ieiunus frustra aspicies, patrimonia postquàm
Absumpta, & nimio fuerint deperdita luxu.
Inter vtrumque manet virtus, extrema relinque:
Et cui fas, quantūmque licet, largire: nec vltra
Impensam facias, quàm sit permissa facultas.
Diuitias hic finis habet: prodesse tenemur
Omnibus, at nostris potius. natura creauit
Nos, non vt solùm nobis, nostrisque propinquis,
Ast alijs etiam, quum possumus, emolumento
Simus. quid quæso præclarius, atque deorum
Dignius est solio, auxilium quàm ferre ruenti,
Tradere pauperibus victum, miserísque mederi?
Sic nos turba colit, sic famam acquirimus: atque
Ad superos multi per talia facta volarunt.
Naturæ humanæ nil aptius, & nihil ipso
Dignius est homine, vt perhibet schola docta sophorum,

Quàm

Quàm prodesse homini, & socio succurrere lapso?
At nunc, ô mores, ô tristia tempora, prorsus
Extincta est pietas: nulli largitur auarus
Diues, cùm teneat quæ tradere plurima possit:
Nulliúsque ipsum miseret, sunt ferrea cunctis
Corda, quis exigua mendici nunc stipe casum
Solatur? lachrimas rident, miserósque precantes.
Siqua tamen donāt, dant furris, dántque cynædis,
Dant lenis potius, dant scortis calliparéis:
Nemo dabit vati, musæ spernuntur vbique.
Calculus huic loculos, vel tessera reddit inanes,
Ille autem pictis ludit patrimonia chartis.
Nónne hoc turpe magis nummos absumere pacto,
Vnde nec vllus honos, nec gratia quæritur vlla,
Mens oblita Dei, vitiorúmque oblita cœno,
Sícne licet fieri? nónne olim nudus ab aluo
Existi, & nudus terræ es rediturus in aluum?
O demens, non hæc tua sunt: sed Iupiter harum
Est dominus rerum, tu dispensator & hospes.
Non res, sed nobis rerum conceditur vsus.
At postquam vetus ille Charon te vexerit, vltra
Quam trepidant superi falso iurare paludem:
Hic miser, hic alijs hæredibus ista relinques.
Ergo his vtendum est rectè, dum stamina Parcæ
Nostra trahunt, nobis sumendo, aliósque iuuando.
Iam patet ex dictis, an sint bona summa putandæ
Diuitiæ. mea cymba redit, satis ardua ponti
Nauimus, ecce auster pluuias iam cogere nubes
Incipit, ecce vndas Typhones in aëra portant,
Absorpto pelago: vnde ingens promittitur imber.
Amplius hic tutum non est (mihi crede) morari,
Heu metuo fidum malè puppibus Oriona,
Dum licet, in portum tendamus, nubila clarum
Reddiderint vbi pulsa diem, reuocabit ab alto
Nos Triton scopulo, atque iterū tētabimus æquor.

Liber Tertius.

GEMINI.

LVtea quadriiugo curru surrexerat Eos;
Astráque cedebant euanescentia cœlo:
Iam diuisus erat Titan, mediúmq; videbant
Antipodes, mediū noster mōstrabat horizon:
Mirabar, quia nam medijs de fluctibus ignis
Exit inextinctus? certè hæc contraria sese
Mutuò corrumpunt: quin sol extinguitur vndis?
Igneus aut igitur non est, aut tingier ipsum
Oceano vulgus mentitur. talia mecum
Voluebam, gradior dum propter littora solus:
Obuius ecce senex quidam mihi venit, acerno
Innixus baculo, nitidóque indutus amictu,
Cana tenus medio pendebat pectore barba,
Pulchra cutis, lęta & facies, varióque colore
Florea candentes decorabant serta capillos.
Comminùs vt dedimus citróque vltróq; salutem:
Quò pergam, qui sim, quo dicar nomine, quærit.
Respondi, atque eadem pudibunda voce rogaui.
At postquam proprium nomen mihi reddidit (ipse
Nánque Epicurus erat) stupui, ceu rusticus agrum
Qui fodiens, reperit latitantem obscuriùs arcam.
Atq; ego tunc, Venerande senex sic numina semper
Cuncta tuis faueant votis, sapientia quando
Mira tuis habitat fibris: nisi falsa loquuntur
(Vt plerunque solent) homines: pręcepta salutis
Da precor, & iuuenem prudentibus instrue dictis,
Dummodo non te aliò grauiora negotia ducant.
Ille autem contrà, Me nulla negotia ducunt.
Sed quoniam vito curas, fugióque laborem,
Huc soleo vacuus crebrò aduentare, legóque
Per prata hęc varios capiti gestamina flores.
Vnde libens & promptus agam quodcunq; petisti:

Quippe loqui senibus res est gratissima cunctis.
At ne nostra aliquis disturbet verba viator,
Hinc diuertamus, densâque sub ilicis vmbra,
Iuxta illas quas cernis aquas, residebimus ambo.
Iuimus, & placida sic tandem voce profatur,
Nimirum huc aliquod iuuenis te numen adegit,
Vt discas hodie quæ sit Sapientia nánque,
O superi, quanta rerum caligine totum
Immersum est mortale genus? simulachra videre
Mille ac mille hominum facile est, sed rarus vbique
Verus homo: vt possit non falso nomine dici,
Mundus stultorum cauea, errorúmque taberna.
Quare adhibe puram nostris sermonibus aurem,
Pellere si quæris miseras à mente tenebras.
Principio, verum atque bonum cognoscere oportet,
Perspicua ratione quidem, atque examine recto:
Hinc scatet, hinc magnos ducit sapientia riuos.
At paucis hoc scire datum est. nam maxima turba
Diuitias summum esse bonum, pars altera honores:
Diuersi diuersa putant: mihi sola Voluptas
Optima cunctarum rerum censetur: & istud
(Ni fallor) vera poterit ratione probari.
Omnisi enim est finis rerũ, atque nouissima meta:
Ad quam sic hominum facta omnia disponuntur:
Spicula vt in certum signum mittuntur ab arcu.
Nam quis tellurem rastris, quis Nerea tonsis,
Aut quis Gradiuum validis tentauerit armis?
Denique virtutem quisnam quæsiuerit vllam,
Si non hunc præsens mouet, aut sperata voluptas?
Nempe hæc principium, mediũ, finísque laborũ est.
Quod magis vt pateat, quæ dicam attentiùs audi:
Omne opus ob finem, ratio nisi desit agenti,
Sumitur: hic specie prior est in mente, mouétque
Artificem, sed re post facta nouissimus exit.
Finis item bonus est, igitur placet: atque voluntas
Hunc sibi vt acquirat, primis medijsque libenter
Partibus incumbit, sic delectatur, amœnus

Sic

Sic labor efficitur: causa est ergo ipsa voluptas,
Quippe aliud non est quàm delectatio quædam.
Sed quia non facile rudibus ratione doceri,
Tentabo exemplis melius recludere verum.
Cur fodit, atque graui sulcum deducit aratro
Agricolæ callosa manus? non Sirius æstu
Terrificat, non bruma gelu. cur nauita ponti
Insanam rabiem, syrtes, scopulósque minaces
Non timet, admoti spernens confinia lethi.
Veliuola fretus pinu? cur prælia miles
Insequitur, gaudétque ferox, vbi classica Martem
Sæua canunt, acuítque animos hinnitus equorum?
Cur iuuat assiduis alium pallescere chartis,
Et varios versare libros noctésque diésque?
Nempe vt post longos lucrum vel fama labores
Iucundum efficiat. nam si non ipsa placeret
Vtilitas & honos, virtus artésque perirent.
Est finis per se dulcis: primordia verò
Cum medijs propter finem. nil denique refert,
Turpia, vel potius cuncta hæc videantur honesta.
Nam veluti exultat lasciuus turpibus, ipsa
Sic virtute bonus placidissima gaudia sentit.
Ergo voluptatem propter tandem omnia fiunt,
Vel mala declinent homines, vel commoda quærãt:
Vel laudanda gerant, vel non laudanda sequantur;
Hac etiam sola superi mercede fruuntur:
Vtile nanque illis non conuenit, indigeant cùm
Nullarum rerum. sed dices forsan, honestis
Numina plena bonis. quid tum? si talia lætos
Non faciunt diuos? tanquam si lignea gemmis
Nobilibus, fuluóque ornes simulachra metallo.
Adde aliud, quoties perfecta est causa, necesse est
Inde parem effectum procedere. vis igitur quum
Quæq; animę bene disposita est, atq; optima seruat
Obiecta, esse bonum summum nemo hercle negabit
Qui sapiat: verùm tali de fonte voluptas
Cogitur effluere. auditus sic lætificatur

Harmonia,numeris contexta dulciter aptis,
Sic forma egregia,visus:sic nasus,odore
Mirifico:hoc ipsum reliquis de partibus aio.
Quid,quòd cuncta Venus terris animalia gignit:
Atque eadẽ(nisi vera neges)est summa voluptas?
Preterea,labor atque dolor mala maxima cùm sint,
Atque voluptati contraria:iure voluptas
Esse bonum summum censebitur.oppositorum
Opposita est etenim ratio: proinde omnia querũt,
Nature instinctu,quæ sunt iucunda: cauéntque
Tristia:quis verò naturam fallere credat?
Est summũ ergo bonũ,quod amãt animalia queque.
Sed quid amãt,vel quid nisi dulcia gaudia querunt?
Multi autem dicunt:virtutem acquirere oportet,
Sudando,algendo,dum viuimus:atque voluptas
Est fugienda,frui tamen hac post fata licebit:
Gaudia quippe Deus iustus æterna parauit.
Nil rationis habet vox hec,prorsúsque videtur
Irrita.nanque animas post funera viuere,pérque
Tartareos volitare lacus,& pendere dignas
Pro meritis pœnas,vel sumere premia facti,
Credere quis debet, nisi cui mens integra non est?
Hec sunt,ô miseri,vatum commenta furentum,
Mos quibus est semper varias effingere nugas,
Vt stolidas dictis delectent talibus aures.
Finxerunt Stigij pallentia regna tyranni
In quibus est Phlegethon,flãmis crepitãtibus ardẽs:
Tergeminus canis,& pictis armata colubris
Tisiphone,extensi per iugera longa Gigantes,
Et sine luce vmbre,& vasti non vlla cremantes
Ligna foci:riget hic hyemis sine tempore frigus,
Roboréque ex nullo gemit hic compacta phaselus,
Dum senior nimias transuectat portitor vmbras:
Æolides saxo cruciatur, Tantalus vnda:
Vasa maritimece gestant rimosa sorores,
E quibus vnda fluit,vano repetenda labore.
Plura etiam,que nec pueris credenda videntur,
Talibus

Talibus in regnis cecinerunt esse Poëtæ.
O dij, quàm magna est penuria mentis vbique,
In nugas quàm prona via est, quid creditis ista
Insani? quæ nec possunt ratione probari
Vlla, nec sensu agnosci? quid vana timetis?
Qui facilis credit, facilis quoque fallitur idem.
Lucra sacerdotum sunt hæc, artésque dolosæ.
Ast vbi vita semel tenues defecit in auras,
Nil sumus, vt nondum geniti nil prorsus eramus.
O nimium infirma & fragilis, nimiúmque superba
Atque audax natura hominum, quo freta perennē
Stulta tibi vitam promittis? desine velle,
Cùm sis vile lutum, ætatem sperare deorum.
Quælibet orta cadunt, & finem cœpta videbunt,
Ingentes vrbes, populósque, ingentia regna,
Supremos montes, & maxima flumina tandem
Aufert longa dies: at tu vilissima puluis
Semper eris? tanta est modicæ fiducia mentis?
Nempe laboramus frustrà, virtutis amore,
Somnia sperando, & vanas fingendo Chimæras.
Stulti sunt qui pro certis incerta sequuntur:
Et qui pro dubijs, quæ sunt manifesta, relinquunt.
Dulcia sed remanent longęuæ præmia famæ.
Hoc certè nil est, cùm tu post funera nil sis.
Fama quid est, si nil delectat fama sepultos?
Quid lapis, aut stipes laudum præconia curant?
Si non lętaris viuens, lętabere nunquam.
Proinde ętas donec breuis hęc incertáque durat,
Gaudebit quicunque sapit, pro viribus: & non
Frangetur quoties fortunę vrgebitur ira;
Dulce autem queret, si quid continget amari.
Ergo ne longis teneam te ambagibus vltra,
O iuuenis, dum fata sinunt te viuere lętum
Hortamur, quantúmque potes lugubria pellę:
Talia barbati postquàm mihi verba magistri
Haud paruam fecēre fidem: Pater optime, dixi,
Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates

Officijs: verùm donec spirare licebit,
Debebo, ac memori seruabo hæc pectore dicta.
Scrupulus ast vnus restat. nam discere oportet
Non solùm quid agas, sed quæ via detur agendi.
Ergo voluptatem doceas quo acquirere pacto
Possim, quà sit iter per quod tendatur ad illam.
  Tum senior; Breuis & lata, & decliuis eunti
Est via, non procul hinc habitat regina Voluptas,
Quæ si fortè tibi cordi est, vestigia nostra
Iam sequere, hac per me poteris gaudere reperta.
Portio siderei nondum transmiserat orbis
De tribus vna diem, nisu quum surgit anhelo
Grandæuus sapiens; quo præcedente sequebar
Pone simul, gradiens per deuia comminùs ibam.
Progressique parùm, moles oblata palati
Eximia est, scitórque ducem, Sublimis, & auro
Tam preciosa domus, quo possessore tenetur?
Plutus, ait, tenet hanc, indutúsque arma satelles
Seruat iter, prohibétque vltrà transire volentes,
Ni prius hunc adeant, & blando munere placent.
Ipse autem celsa residet, quam cernis, in arce.
Tres tantùm natæ thalamo versantur eodem,
Quarum si quæris cognoscere nomina dicam:
Sordida Luxuries, tumidísque Superbia buccis,
Nec non audaci stolida Ignorantia vultu.
Tunc ego, Quis dixi, dominum nos ducet ad istũ?
Tres illi ancillæ sunt, per quas ire licebit,
Respondit senior: Sors, Fraus, Vsura; patebit
Cuilibet ingressus facilis, ducentibus istis.
Dona mihi non sunt, inquam, quæ tradere possim:
Nec tutum ancillis confidere talibus: ergo
Monstra aliam mihi quæso viam. tunc reddidit ille,
Est alia, est, per quam, si vis, transibimus. Eia
Duc, inquam. & pariter digressi, tendimus imam
In vallem, præbebat iter qua semita nobis
Scrupea, & incultis homini vix peruia dumis,
Hic Paupertatis pergendo offendimus ædes

Exiguas,

Exiguas, lacero pendentes culmine: præter
Iuimus,& vastum nemus è regione videmus.
Hæc,quam proceris ferientem sidera cernis,
Arboribus sylua, est (inquit dux) inclyta sedes
Reginæ,per quam nobis licet esse beatis.
Sed facie & manibus lotis accedere oportet:
Quaque potes, totum te orna, vultúmque serena,
Nam dea nec sordes, nec vult admittere curas.
Paruus erat veniens per leuia saxa deorsum
Riuulus, & blando suadebat murmure somnos?
Hic faciem laui,atque manus, rigidósque capillos
Pectine composui,totóque in corpore vestes
Aptaui, atque leues pepulerunt seria ludi.
Sic hilaris gradior. iam quantum funda retorto
Verbere ferre potest, iactu non amplius vno,
Emissum lapidem, distabat sylua: canentum
Suaue melos volucrum, suaues sentimus odores,
Quorum illic magna apparebat copia florum.
Tale nemus non mollis Arabs,Panchaia quamuis
Thura ferat passim, vidit: non Indus Eous,
Non Scytha laurifero spectabilis vndique ramo,
Non demum cœli qui pondera sustinet Atlas:
Illa licet Satyri teneant loca, quos Nympharum
Vrit amor Dryadum, & choreas,per gramina ducãt
Dulcibus & nitidis vndis,cursúque silenti
Ibat circum amnis: quantum transcendere saltu
Posset, venantum fugiens conuitia ceruus,
Tantum distabant ripæ: sed plurima claro
Squammigeri pecoris ludebant agmina fundo.
Vltima cingebant syluæ quasi mœnia, pulchro
Ordine dispositæ, & superantes nubila pinus:
Pinus quæ duro clauserunt cortice quondam
Dilectum Cybelæ iuuenem: Phœbea cupressus
Iuxta aderat, paribúsque comis surgebat in altum;
Non illic deerat quercus, non esculus, ilex,
Robur, acer,platanus,suber,nux, arbutus,alnus,
Orni,castaneæ, coryli, piceæ, tiliæque

Palma,abies, myrtus : veterúmque obsonia fagus,
Aurea Saturno fluerent quum secula rege :
Non vitis, ficus, malúsque, & amica Priapo
Lothos. non hederę, & vatum gestamina lauri,
Morus, & Alcidę gratissima populus arbor,
Non pyrus, atque salix,prunúsque,& pallida buxus,
Mespilus,atque olea,& cerasus,nõ sorbus, & vlmus,
Et siliqua,& primos quę monstrat amygdala flores.
Quid memorẽ cedrũ,atq; hebenũ,mensisq; petitam
Materiam citrum, cui cedere creditur aurum ?
Quidue alias plures ? quarum si nomina tentes
Dicere, Marmoricas citiùs numerabis arenas.
Ingredimur, quà pons ripam iungebat vtramque :
Intus erant spatijs amplis, visúque decoris,
Huc illuc longo tendentia compita tractu,
Purpureę niueęque rosę,pictique hyacinthi,
Narcissi & violę & vaccinia mista ligustris,
Liliáque & longum viuens amaranthus in ęuum
Puniceis folijs, nec non caryophylus albis :
Balsamáque & casię,& costi, myrrhęque, crocíque,
Menta,thymũ, thymbra, & bene olentis amaracus
Delicię,Idalijs oritur quę plurima siluis. (horti
Hinc atque hinc suaues spirabant vndique odores,
Mille auium species implebant murmure siluam,
Et liquidum vario feriebant ęthera cantu.
Coniugis infandum Progne deflebat amorem.
Fortunámq; suam atque Ithili Philomela gemebat,
Psittacus humanas operoso gutture voces
Reddebat, tenuésque sonos variabat Acanthis,
Iugis aquę riui nitidis de fontibus,inter
Manabant flores, & gramina leta rigabant.
Mon Massyla illic degebat bellua, nec vox
Sacrilegi est illic audita Lycaonis vnquam,
Non aper, aut vrsus, non velocissima tygris
Prorsus erant, trifidis nec tristia sibila linguis,
Talia spargebant tumidi per rura cerastæ.
Denique non illic nisi blanda & amantia pacis,

Auriti lepores, cerui, damæ, capreæque.
Et quanquam ver semper erat, dulcissima ibidem
Poma tamen deerant (dictu mirabile) nunquam,
Pene polum medium lampas Phœbea tenebat
Quum locus est visus nobis, vbi diua manebat,
Campus erat nemore in medio spatiosus, & herbis
Plenus odoriferis: nulla illic creuerat arbos,
Circum aderant mensæ egregiæ, dapibúsque refertę
Qualibus accubuit Capuæ Dux luscus:& ipsi
Accubuere olim qui Ancilia sacra gerebant.
Tunc senior, Iam tempus adest. potemus,& esca
Instauremus (ait) vires. nam sobrius ire
Ad diuam, vel ieiunus prohibetur: & omnes
Huc quotquot veniunt, impunè absumere possunt,
Gratisque has epulas; dea sic vult, cúmque comesę
Deficiunt, famulæ reparant renouántque sapores.
Vescimur; atque mero madidi vix surgimus, & pes
Figebat dubios titubanti poplite gressus,
Tum magis optamus reginam accedere ad ipsam:
Quam medio in campo spatiantem, maxima turba
Pone sequebatur, iuuenes, pueri atque puellæ,
Maturique senes, at non matura gerentes.
Illius ad dextram mulier pulcherrima, secum
Ibat, habens puerum, cuius pendebat ab armo
Feralis pharetra, & diris metuenda sagittis.
Cæcus erat, nudúsque, & versicoloribus alis:
Arcum gestabat manibus, neruúmque trahebat:
Quanquã oculis captus, certis tamen ictibus omnes
Figebat puer ille ferox præcordia pulsans,
Atque iterum facto remeabat vulnere telum,
Iámque illum penitus populum misisset ad vmbras,
Fœmina ni quædam tales miserata ruinas,
Auxilium miseris mira pietate tulisset.
Nãque vbi cuiusquam per saucia pectora ferrum
Viderat intrasse, & tepidum emanare cruorem,
Accurens, paritérque salubria pocula præbens,
Seruabat vitam; sed vulnera dira manebant:

Reginæ ad leuam, mulier stans altera, habebat
Semper in ore cibos: manibúsque & vestibus vnctis
Sordida curabat solius gaudia ventris,
Grandiáque inuerso siccabat pocula fundo.
Hærebat puer huic alter, qui vertice nutans,
Conniuénsque oculis, vigilare nec ipse valebat:
Nec vigilare ipsam, dapibus vinóque grauatam,
Nescio quo sæpe aspergens humore, sinebat.
Rauca Cytheriaco resonabat tibia buxo
Illic: ast alij citharas & plectra mouebant.
Orpheus Eurydicen serpentis dente peremptam,
Immitésque Erebi reges, iactúmque laborem
Deflebat, secumque feras & saxa trahebat.
Carmina delphinis miranda canebat Arion,
Nauigium infœlix referens, nautásque dolosos.
Oedipodionias iterum consurgere Thebas,
Nobilis Amphion cantu fidibúsque iubebat.
Turba sequebatur saltando cætera, cuius
Lumina caligo quædam satis atra premebat,
Et cuiusque caput nebulæ circumuolitabant.
Inter quos vnum vidi, nouíque: tabellam
Quippe, manu, scriptam per talia verba tenebat,
Sardanapalus ego, Assyrio diademate quondam
Inclytus, hæc habeo quæcunque famelicus edi,
Et quæcunque hausi suadente libidine: donec
Viuitis ô miseri, quid gaudia postergatis?
Heu mihi, post mortem nulla est speranda voluptas,
Discite ab exemplo, mortales, discite nostro.
Post omnes, extrema acie duo monstra subibant:
Quorum vnum varijs linguis fœdabat euntes,
Ast aliud semper stimulis vexabat acutis.
Quapropter dulces lusus turbabat amaror.
Vsque adeo nobis æterni regia cœli
Inuidet, atque malis hominum gaudere videtur:
Vsque adeo votis contraria numina nostris.
Cunque tot aduersis æuo fugiente premamur,
Lętitiæ vix hora datur, vix hora quietis,

Et si qua est, breuis est, & non sincera voluptas.
O vita, exilium meritò dicenda, quid ipsos
Damna iuuant adeo superos mortalia ? quare
Malunt nos tristes potius quàm viuere lætos ?
Vnde in nos odij tanti manauit origo ?
Vince deos, animo patienti aduersa ferendo.
Haud multo spatio iam turba aberamus ab illa,
Quum subitò à dextra nemoris, matrona venusto
Corpore, virgineo vultu, incessúque seuero,
(Qualis in æetherea Iouis vxor creditur aula,
Quum medios inter graditur pulcherrima diuos)
Occurrit nobis, crines lacerata sinúsque:
Et mœsta, & vili quamuis circundata panno,
Non spernenda tamen : roseóque hæc edidit ore,
Quò ruitis miseri ? quò vos insania ducit ?
Sistite : neu faciles in damnum currite vestrum:
Et quæcunque loquar vobis, audite parumper.
Sistimus, atque eius dictis intendimus aures.
Principiò, non est, vt forsan creditis (inquit)
Hæc dea : nec prorsus diuini de sanguine creta,
Ad quam nunc itis, cuius vos iungere castris
O cæci cupitis, sed dira & pessima Erynnis,
Incautos blanda semper sub imagine ludens,
Promitténsque fauos, aloën infida ministrat.
Neu vos decipiat, facies quòd pulchra, quòd extrà
Tota nitet gemmis atque auro : námque sub ipsa
Nescitis quàm sit turpis, quàm sordida veste.
Intus mille latent mendæ, perdítque clientes
Ipsa suos, falsa captos dulcedine : sicut
Perduntur pisces, quos fallit harundine longa
Piscator, dum littoreas demittit in vndas
Fila, sedens scopulo, atq; hamos tenet esca latétes:
Illi concurrunt auidi, rapiúntque tenaces
Ore cibos, sed mox hærent, ac fila sequuntur.
Non tantum Libycæ syrtes, vel tecta nefandi
Antiphatæ vel Scylla vorax, vel sæua Charybdis,
Vel quodcunq; aliud: quantũ est fugienda Voluptas.
Eheu,

Eheu, quas infert mortalibus ista ruinas: (bes
Quot claros alioqui homines, quot regna, quot vr-
Perdidit hæc, sed ne multis vos ipsa fatigem
Exemplis, vnum sat erit, notúmque referre,
Quis fuit Alcida maior? quis tanta peregit?
Nam geminos infans suffocauisse chelydros
Dicitur, exiguis elidens guttura palmis:
Ipse Molorchæum fertur superasse leonem,
Extinxisse caput semper crescentis echidnæ:
Hic domuit ceruam æripedem, taurúmque ferocem
Expulit, & valido volucres Stymphalidas arcu.
Fregit Threicij præsepia dira tyranni,
Fregit & hic Acheloë tibi de cornibus vnum:
Hesperidas pomis, bobus spoliauit Iberum:
Infernas adijt sedes, triplicémque retraxit
Inde canem, spumis insana aconita serentem:
Eiusdémque manu Erymanthius occubuit sus:
Sensit & Antæus sublatus in aëra vires
Herculeas: raptórque boum Vulcania proles:
Hic demum fesso potuit succurrere Atlanti,
Grandibus astra tenens humeris, axémq; labantem.
Attamen (ô fallax, ô perniciosa voluptas)
Imperiosa tulit Gygeæ iussa puellæ.
Et qui non timuit toruam cum Dite Megæram,
Tartareúmq; gelu, & flãmas Phlegethõtis, & ipsum
Porthmea, terrifico aspectu, hirsutisque capillis:
Sæpe minas teneræ demens expauit amicæ,
Pro clypeóque colum gessit, pro casside mitram,
Quæque prius clauam ingentem vibrare solebat,
Fœmineo ritu torquebat dextera fusum,
Et calathis dominæ referebat pensa peracta,
Dum metuit scuticam muliebri indutus amictu.
Amphytrioniade, quis te furor obcæcauit?
Vtque Ithaci socios mutasse venefica Circe
In porcos fertur, texisséque corpora setis:
Non secus ista suos mutat regina clientes,
(Si debet regina magis quàm serua vocari)

Nánque manu paterã, quæ dulci plena veneno est,
Porrigit his, de qua siquis bibit, illicò fiet
Vel leo, vel spumosus aper, vel tardigradus bos,
Aut canis, aut pauido pestis lupus improba ouili,
Ast alias alij coguntur inire figuras,
Pauci ex hoc po pulo lethalia pocula vitant,
Vos eadem quoque fata manent, si fortè velitis
Istius vexilla sequi meretricis iniquæ.
Quare vos moneo, crudelia retia cauti
Dum licet aufugite, atque animum frænate lupatis
Præcipitem. occultos laqueos aduertite, ne vos
Haud aliter fallat, quàm fallit aranea muscam,
Dum tenuem texit telam latitátque deorsum
Angusto in thalamo: sed si cognouerit hostem
Delapsum in casses, quamprimum accurrit, & arctis
Stridentem inuoluit laqueis, & stamina circum
Cruribus assiduis glomerat, rostróque peremptum
Perforat, & sugit fusum per membra cruorem.
Demens, heu nimium demens, qui cùm similis dijs
Esse queat, ratione vtens, vestigia mauult
Sectari pecudum, Veneri, Venerísque sodali
Ventri indulgendo, & turpissima quæque sequendo.
Talia non potuit patienter ferre meus dux.
Nánque pudore gemẽs, stomachóque iratus amaro
Nescio quid secum secreto murmure rodens
Terga dedit, notúmque tripes properauit in agmẽ.
Tunc Arete, (hoc etenim nomen sibi dixerat ille)
Ne cures, inquit, fugiat sine. noctua Phœbi,
Non patitur radios, gelidis assueta tenebris.
Vtque æger longa vexatus febre, recusat
Optima, quæ amissam valeant sibi ferre salutem,
Deteriora petens propriæ contraria vitæ:
Sic stulti verum fugiunt, & falsa sequuntur.
At tu, siqua tui cura est tibi, ne retrahas te
A nostris monitis: quæ vt promptiùs accipias, hinc
Mecum digredere, hæc etenim spectacula mentem
Perturbant, strepitúsque attentas impedit aures.

Tunc me dextrorsum ducit, pariterque sub vmbrâ
Semotæ lauri consedimus, atque ita fatur,
Ille opifex cœli & terræ, pelagíque tumentis,
Vt reliquos primò aduersos ire impulit orbes,
Sic aduersari affectus voluit rationi
Complures: ne sola sua torpesceret aula
Mens. nanque vt sonipes calcaribus, & stimulo bos,
Vrgentur sumuntque magis per vulnera vires:
Sic mentem affectus acuunt, crescitque premendo:
Qui si non essent, prorsus tabesceret, & nil
Egregium faceret: ceu nauis in æquore torpet,
Ni remi impellant, vel habentes carbasa venti.
Proinde errant quidam, dicentes, quòd sapienti
Haud vnquam licet hos animi sentire tumultus.
Hi differre hominem signato à marmore nolunt,
Et dilirantes prorsus verba irrita fundunt.
Nam tales homini motus natura dedisset
Frustra: quod dictu absurdum est. vti ergo licebit
Ipsis legitimè norma rationis & arte.
Hos, inquam, motus validis moderatur habenis,
Et regit vt præclarus eques, nec vincitur illis
Is, cuicunque dedit verum sapientia nomen.
Sed pauci norunt medium reperire, modumque
Seruare: idcirco tollunt hi prorsus, at illi
Prorsus amant: vnde hos error conturbat & illos.
Nam diui sola viuunt ratione: sed ipsæ
Duntaxat sensu pecudes ornantur: vtroque
Mortales: vtroque igitur gaudere iubentur:
At ratione magis. namque hæc præstantior est pars,
Et summi cognata poli, quæ ducit in altum
Semper, at in præceps sensus trahit, & deliros
Efficit: iccirco minus huic seruire licebit
Quamuis hunc (ô cæca hominum natura) sequātur
Penè omnes, paucique adeo ratione regantur.
Propterea innumeros media modo ludere sylua
Vidimus: atque illuc stulto ductore meabas,
Nostra retraxisset nisi te vox. nonne timebas

Illa

Illa duo, à tergo quæ furtim monstra subibant?
Nostin' quæ sint hæc? Dolor atque Infamia, quare
Non interdico prorsus, nec talia prorsus
Gaudia concedo, à solo manantia sensu:
Sed sint rara, vlli non aduersantia recto:
Propter quæ nunquam fas est dimittere honestum.
Atqui opus est frænis: & clàm sumenda, nocebunt
Sumpta palàm, quoniam liuor non deerit iniquus
Dulcibus & lætis, qui fel confundat amatum.
Quoque minus sese quisquam his inuoluit, eo fit
Dignior, ac propiùs superos accedit ad ipsos:
Qui magis hæc sequitur, minùs est laudabilis, & se
Deprimit, & mutis animalibus inserit, obsunt
Hæc eadem, si sint vsu repetita frequenti,
Et mentem impediunt, & dira pericula gignunt.
Non semper tamen esse potest intenta seueris
Mens, quippe est homini fragilis natura, necesse est
Seria post aliquam tandem captare quietem: et
Montibus à summis valles descendere ad imas.
Haud aliter quàm quum dimittere fulmina terris
Vult pater omnipotens, exosus crimina mundi,
Fert aquila exactum Sicula fornace trisulcum
Aut rostro aut pedibus telum: postquàm alta polorũ,
Culmina conscendit, miratur clara pyropis
Mœnia cœlicolûm, atque alijs splendentia gemmis:
Et stupet auratas ædes stellisque micantes:
Aspicit & solido factas adamante columnas,
Et constructa videt laquearia dentibus Indis:
Miratur latos campos, lucemque perennem,
Deliciasque deûm: quales nec lingua referre
Vlla, nec humanum pectus comprendere posset:
Illa volans nunc huc, nunc illuc, ludere gestit
Æthera per liquidum, & blandis sese obijcit auris,
Et iam dediscit terras nidosque relictos:
Vsque adeo iucunda illi sunt regna Tonantis.
Sed postquam stimulante fame, ieiunia vires
Hauserunt, & nulla insunt alimenta calori:

Quæ modò laudabat, contemnit ſidera: ab alto
Deuehitur, & quas nuper contempſerat, omni
Conatu repetit terras, eſcámque requirit.
Tunc ego qui preſſa iamdudum voce tacebam,
Rumpere feſtinans tam longa ſilentia, tandem
Hiſcere non timui, atque interpellare loquentem:
Et dixi, quoniam ſol iam declinat ad axem
Heſperium, properátque diem demergere ponto,
Ante precor quàm lux penitùs decedat, & vmbræ
Aduentant, mihi ne paucis aperire recuſes,
O dea (nam certè dea, non matrona videris)
Nomine quo mulier quam dextra, quámque ſiniſtra
Reginæ ſtantem vidi, puerique vocentur
Ipſarum, dictis reſpondit talibus: Eia,
Ne dubita, per me (breuitas niſi temporis obſtet)
Quæ cupis agnoſces: nam non indigna petiſti.
Incipiámque ab ea, lateri quæ proxima læuo eſt.
Hanc igitur ſcito eſſe Gulam, cui ſemper edendi
Eſt animus, nocte atque die, ſtudiúmque bibendi.
Quam plærique deam credunt, & prorſus adorant,
Libantes læti pateris ardentia vina,
Lautáque veſcentes plenis obſonia menſis:
Et ſummũ eſſe bonum, ſeruire huic, rentur. at errant
Haud dubiè: nánque hac nil eſt obſcœnius, & nil
Quod naturæ hominis magis aduerſetur, & obſit.
Cætera enim tantùm, vt viuant animalia, fecit
Iupiter: aſt hominem, vt viuendo intelligat, & ſe
Cognitione alijs præſtando, cœlicolarum
Efficiat ſimilem, & vaſto dominetur in orbe.
At quicunque Gulæ indulgent, & gaudia ventris
Sectantur, fiunt hebetes, fumóque ciborum
(Haud ſecus ac nebula ſol) offuſcatur eorum
Ingenium, & nequeunt veri ſpectare nitorem.
Præcipuè quoties ſtomacho feruentia vina
Obtundunt, cæcáque premunt caligine mentem:
Nec ſtudijs ſaturo poſſunt incumbere ventre.
Vnde fit vt nimium ſapiant, finémq; relinquant,

Propter quem terris illos natura locauit.
Nec plus cognoscant, quā grex ouiúmue, boúmue:
Immo etiam quandoque minus, quī vina cerebrum
Confundunt, gemináſque putant ardere lucernas,
Et mensa & paries sese motare videntur.
O fœda ebrietas, animi lethum; ô vitiorum
Nutrix ac scelerum: quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? iurgia, lites,
Prælia dira moues, & gaudes sanguine fuso:
Per te occulta patent, animū linguamqúe resoluis:
Te fugiunt metus atque pudor. Vitate pudendam
Hanc pestem, ô miseri, quæ vos facit esse furentes,
Nec minùs insanos reddit quàm mater Orestem.
Sordidior quæ res, quæ bellua vilior est quàm
Ebrius? hic epulas quas non multò antè vorauit,
Euomit, atque mero putet: tremit ille, caditque
Sæpe caput frangens, oculósue, aut crura: loquendo
Balbutit, nec habent vllum verba edita sensum:
Multa facit, multa & dicit, quæ mox vbi nubes
Discussa est, redijtque iubar, damnantur ab ipso
Authore: vnde rubet factis, infectáque vellet.
Rex Macedûm, quondam proles generosa Philippi,
Ebrius in mensa (vt fama est) perdebat amicos:
Sed postquam furor ille animo decesserat, & iam
Sanus erat, tunc se arguebat, tantumqúe dolebat
Vt fleret, cuperetqúe mori: quid vana Cytheron
Orgia, quid thyasos, deliráque tympana iactas?
Non deus est Bacchus vester, Cadmœa propago,
Nec Ioue plena vtero Semele concepit: at ingens
Tartarus hunc genuit puerum, de matre Megæra.
Non Deus est, sed nempe deûm contēptor & osor.
Nam diuina parùm curant qui vina sequuntur:
Nec bene tractabit vinosus sacra sacerdos.
Quid memorare opus est, quot morbos, quotq; do-
Dispergat nimius potus per mēbra, cibúsque (lores
Immodicus? scatet hinc, tanquam de fonte perenni,
Febris, & vlcus atrox, scabies, porrigo, podagra,

Articulósque premens, manibúsq; infesta chiragra,
Hinc lippi stillant oculi, resolutaque Baccho
Mẽbra tremunt, dentésque cadũt: olet halitus oris:
Hinc stomachus lãguens, atq; intestata venit mors.
Sæua quidem plures letho gula tradit acerbo,
Quã gladius. quid, quod census citò deperit: & mox
Mergitur in ventrem fundus, domus, atq; supellex:
Et modo qui fuerat diues, fit pauper egensque?
Vt viuas, comede, at non viuas propter edendum.
Iam dixi quę sit mulier: nunc accipe, quis sit
Ille, qui stat iuxta hanc, & vertice nutat,
Nec vigilare valet. puer hic est filius eius,
Quem labor ex ipsa genuit: Somnûsque vocatur,
Nutrijt hunc Lethe, multóque papauere pauit:
Germanus mortis, sed non æternus, vt illa:
Hic hominum pellit curas, & fessa diurno
Membra labore leuat, reuocátque in corpora vires:
Quo fine non potis est quisquam producere vitam.
Infert multa tamen damna, & caligine quadam
Obducit mentem, morbósque inducit, & ipsum
Eneruat corpus, quoties sine lege modóque
Sumitur, & nimium torpentes occupat artus.
Parcus erit, si parca gula est: nam venter inanis
Excubat, aut minima contentus nocte quiescit:
Et leniùs dormit, melioráque somnia gignit.
Est tamen afflictis magnum solamen, & omni
Optandum voto interdum præcordia quando
Angit amor, vel morbus atrox, vel casus acerbus:
Tunc melior gemmis, tunc fuluo est gratior auro.
Vt mors, sic somnus miseros fœlicibus æquat.
At dextra cui Parca colo net candida fila,
Qui facere & qui nosse cupit quamplurima & altum
In terris virtute aliqua sibi quærere nomen:
Hunc vigilare opus est. nam non præclara gerũtur
Stertendo, & molles detrectat gloria plumas.
Tu verò hunc vita, quantum potes, & vigilato.
Eheu quàm longam tribuent tibi fata quietem,

Quum

Quum semel aduenîet nox illa nouissima, postquam
Non redit vlla dies: gelidósque reliquerit artus
Spiritus iste leuis volucríque simillimus auræ:
Tunc tibi perpetuò claudentur lumina somno.
Hæc nobis dum Diua refert, Thaumantias alto
Ecce venit demissa polo, cui mille colores
Hinc atque hinc sole aduerso rorantia præbent
Nubila, purpureis quæ sic est fata labellis:
Diua Panomphæo salue charissima regi,
Cunctarumque Arete (me iudice prima) dearum:
Huc veni, quoniam turba omnis cælicolûm te
Visere iampridem gestit: iam desere terras
Infames, & regna malis habitata colonis.
Non sedes hic tuta bonis, hîc omnia regnant
Crimina: relligio nulla est, pietásue, fidesue:
Hic contempta iacet virtus, inscitia sceptrum
Obtinet, & fraudes cuncti exercentur in omnes.
Quare agedũ cœptos sermones rumpe, morásque
Tolle omnes, curruque pari volitemus ad astra.
Tunc me respiciens Arete, inquit: Non tibi possum,
Vt vellem, dictis exponere singula: sed mox
Crastina cùm roseo rediens Pallantias ore,
Expulerit tenebras iam lumine matutinas,
Ad te aliquem mittam, gaude, quo cætera disces.
Iamque vale. his dictis, petierunt æthera saltu,
Excepitque ambas Zephyrus, sursumque vehebat,
Donec læta vtraque in liquidas euanuit auras,
Ceu quum Scylla patrẽ fugiens scelerata sequẽtẽ,
Paulatim sese attollit: subit ille proteruo
Insistens animo, ducitque per aera gyros,
Desecti cupiens facinus punire capilli:
Hæc verò densas inter se condere nubes
Nititur, atque oculos frustratur cæca tuentum
Illuc & Nisus penetrat, neuterque videtur.
Phœbus Atlantæo iam merserat æquore currum,
Et vesper stabulis educens astra reclusis,
Ambrosiæ in campos ad pabula nota redibat:

Digredior mœrens, eadem qua duxerat olim
Me senior, repetóque domum, promissáque solis
Gaudia venturi satis anxius expectabam.

Liber Quartus.

CANCER.

SOL, qui perpetua mundum vertigine lustras,
Alme parens rerum, cæli decus, & stellarum
Princeps, æterni fons luminis, vndique cernens
Omnia, puniceo dum Persida linquis ab ortu:
Et pergens, tandem extremo tua lumina condis
Hesperiæ fluctu, Calpemque nouissimus vris,
Atque eadem rursus repetis vestigia semper:
Per te cuncta patent, noctis quibus vmbra colorem
Abstulerat, tenebris tua non patientibus ora,
Mundi oculus: qui transuerso dum limite curris
Per duodena means animantum idola, quaternis
Dispensas annum spatijs, & tempora mutas,
Et cum temporibus quicquid generatur in orbe:
O sanctum iubar, ô diuûm pulcherrime, salue:
Te colimus, tibi syncero de pectore laudes
Fundimus: at tu hodie læto nos respice vultu,
Et lætum concede diem, redeasqúe benignus:
Nubila diffugiant, aer sit vbique serenus,
Aduentúque tuo ponti vada salsa quiescant,
Et sit iter tutum cupidis per cęrula nautis:
Non segeti, non arboribus, non vitibus, imber
Insanusue obsit turbo, lapidosáue grando:
Sed blandas Pyrois afflet mortalibus auras,
Accipiantqúe tuo reditu, Deus, omnia pacem.
Salue præsidium, & sacris tutela poetis:
Tu vatum mentes diuino numine reples,
Ipsorumque moues ad dulcia carmina linguas:

Tu

Tu dignos lauróque facis, famaque perenni.
Salue igitur, dexterque mihi sis quæso canenti,
Et faueas cæptis, & nostros dirige cursus,
Donec ad optatum veniat mea cymbula portum,
Hœc ego Castalias flexo dum poplite ad vndas
Orarem supplex: nympharum astante corona,
Audijt excelsæ Delphorum Phœbus ab arce:
Audijt, & visum est templi nutare cacumen,
Eque adytis ingens effulsit splendor, & ingens
Vox audita, meas quæ sic peruenit ad aures:
Infœlix iuuenis, quem adeò fata impia vexant,
Qui tam crudeles viuendo transigis annos:
Esto animo forti, & dura: patientia vincit
Omnia, in aduersis rebus sunt prospera semper
Magnanimo speranda viro: tunc celsior exit
Quum premitur virtus, viden' vt fortuna frequenter
Quos pessum dederat, mutata extollat eosdem,
Alternétque vices? nihil est durabile semper
Sub cœlo. redeunt post tristia nubila soles
Iucundi: postquam ventis maria alta fuerunt
Exagitata diu, tandem pacata residunt,
Et remeat brumæ post frigora floriferum ver.
Ergo animum firma, & duris ne deficе rebus,
Teque ipsum serua fatis melioribus: olim
Adueniet tempus, cursum variantibus astris,
(Si non ante diem Parcæ tua fila secabunt)
Quando tuũ, quod nũc mersum iacet, atque sepultũ,
Mille per ora virûm fiat memorabile nomen.
Ipse adero, sempérque nouem mea turba sorores
Adstabunt comites quocunque accesseris: & te
De plebe eripient, clarúmque in sæcula reddent.
Ista mihi responsa dedit cortina precanti.
Ast ego vix possum dijs credere talia de me:
Vsque adeo sum peruerso sub sydere natus,
Vsque adeò assiduis cælum me casibus vrget.
Inde tamen decedo hilaris, perque auia solus
Errabam, & pariter voluebam talia mecum;

O si fortè aliquis mihi nunc hominúmue deumue
Occurrat, quem diue Arete, vt promiserat, ad me
Doctorem mittat, quo discere cætera possim.
O si ipsa æthereo potiùs descendat ab axe,
Meque suis iterum doceat pulcherrima verbis.
Vallis erat, montes inter porrecta propinquos,
Atque iter angustus limes præbebat eunti:
Progredior, videóque duos in gramine læto
Pastores, pariter quadam sub rupe sedentes:
Qui positis peris iuxtà, & quos ferre solebant
Nodosâ è corno baculis, certare canendo
Inter se accensi laudis mercede volebant.
Sed iudex, deerat, cuius sententia litem
Solueret, & palmam victori ferret honestam.
Vt me viderunt, extemplo accersit vterque,
Et rogat, vt vellem secum residere sub illis
Cautibus, & tanti certaminis arbiter essem.
Tunc vnus postquam sumpta prælusit auena,
Talia sublatis in cœlum cœpit ocellis,
O flos Dardaniæ, puer ô dilecte Tonanti,
Pocula qui superis spumantia nectare misces:
Cede polo, iam cede polo, formosior alter
In terris nunc est, qui pocula sacra ministret:
Iupiter hunc rapiens, te spreto ad sidera tollet:
Inuidia rumpêre miser, morière dolore.
Sed potius ne cede polo, tu vina propines
Cęlicolis, maneat mecum mea cura Philetus: (est.
Quo sine nec mihi dulce aliquid nec viuere gratum
Hunc quoties pernicis equi per deuia tergo
Inuectum, capreas arcu ceruósque petentem
Naides aspiciunt, ceco stimulantur amore,
Multáque cum multis cupiunt date basia donis,
Certatimque ferunt vario de flore corollas,
Et calathos pomis plenos, & dulcibus vuis.
O si non adeò puer implacabilis esset,
O si se facilem misero prẹberet amanti,
Me foret in toto nullus fœlicior orbe;

Sed

Sed spernit nostrásque preces nostrúmq; dolorem,
Et fugit, vt neruo Assyrio transmissa sagitta.
Ne fuge me, neu sperne precor formose Philete:
Non ego sum Lęstrygonio de sanguine, amari
Sed dignus fortasse tibi, si me bene noris.
Nam quanuis hirtę in nostro sint corpore setę,
Et barba à mento impexis cadat horrida villis:
Non sum deformis tamen, & sua gratia barbæ est,
Et setis, suntqúe ista viris pugnacibus apta,
Robustósque decent: sint leuia membra cynędis.
Quid? quòd diuitijs pastorum haud vincor ab vllo?
Quandoquidem mihi non desunt armenta, gregésq;
Mille meę viridi pascuntur grãmine vaccę,
Mille mei per densa sues querceta vagantur,
Enixas habeo pecudes, fœtásque capellas:
Lactis acetosi nunquam mihi copia desit:
Est vetus, estq; recens plena mihi caseus arca:
Sume tibi quodcunque velis, nãque omnia nostra
Sunt tua, sumque tuus: quãquã hoc ingrate recusas.
Si me deligeres, mecúmque aliquando venires,
Colligerem tibi poma, altis hęrentia ramis,
Quę referunt cerásque nouas, maturáque fragra,
Implerémque tibi corylis nucibúsque canistrum.
Ah quoties quoties medijs te amplecterer vlnis,
Imprimerem roseis mille ac mille oscula labris.
Ne dubita, mellite puer, mecumqúe venito:
Stabimus ad nitidum fontem, gratumque soporem
Amplexu iuncti pariter capiemus in vmbra,
Allecti strepitu ramorum & murmure riui,
Dum feruente die crepitant per rura cicadę.
Heu mihi, me spernis, spernis quoq; munera nostra,
Nec mœstis lachrymis, nec blanda voce moueris,
Sęuior Hyrcana sublato tigride fœtu,
Surdior ex Pario quę fiunt marmore signis,
Durior Alpina caute, Arabióque adamante.
Quò tibi forma tua est, si sis crudelis, & omnes
Despicis, atque mori miseros compellis amantes?

Sic pulchros inter flores latet horridus anguis,
Sic & in hyblæo miscetur melle venenum.
Pone tuos fastus; inimica superbia diuis.
Nec te decipiat fugitiuæ gratia formæ:
Forma breuis flos est primò spectabilis ortu,
Mox languens fugiente die. dum florida durat
Ætas, dúmque cutis tenero fulgescit in ore,
Ne puer incassum fœlicia tempora perde,
Vtere concessis tibi, dum potes, vtere donis.
Omnis quippe suo res commendatur ab vsu.
Tempus erit, quum terra genis horrescere barba
Incipiet, faciem crispantibus vndique rugis,
Caniciesque premet laudatos fœda capillos.
Tunc frustra amissum lugebis stulte decorem,
Sæpius, & tecum dices: quò pristina cessit
Gratia? quò roseus niueaque albedine mistus
Migrauit color? ah nostræ spes irrita formæ.
Mutatósque gemes vultus, deformiáque ora,
Ipsum te quoties speculo referente videbis.
Sed quid ego in ventos vanas effundo querelas?
Quid studeo sterili committere semen arenæ?
Me miserum, frustrà (sic vultis fata) laboro:
Sic vultis fata, ô nimium contraria nobis,
Præcipuè quum dirus amor mea pectora vexat:
Fatū in amore valet, plusquā gaza omnis, & omnis
Nobilitas: etiam fato est obnoxia virtus.
Fato despicitur princeps, & seruus amatur.
Sis tamen ipse licet presso truculentior hydro,
Méque minus fronde aut vlua liceare palustri,
Te semper mea vita sequar, te semper amabo.
Corde Philetus erit nostro, nostro ore Philetus.
His tacuit dictis, mox talia subdidit alter:
Polline candidior Mellina, & virgine calce.
Et pelagi irati spumis, & lacte recocto:
Maturis cerasis eadem rubicundior, atque
Moris, quæ nondum nigro sunt tincta colore:
Pulchrior arboribus, verno quum tempore florent
Dulcior

Dulcior arenti ficu, mustóque recenti.
Non habuit credo tales Cytheræa papillas,
Non tales oculos, nec tam speciosa labella.
Quid laudem femur, aut femori confinia membra?
Has tractare iuuat potiùs, quàm dicere partes.
Non modò mortales inter laudata, sed ipsis
Dijs etiam Mellina placet. vidi ipse sequentem
Hanc Satyrum, & tandē captam sub subere pressit:
Clamabat, volui demens accurrere, opémque
Ferre; sed hirsuti metuebam cornua diui,
Riualémque ausus non sum tentare ferocem.
Ah quoties nutu blandi me inuitat ocelli,
Accessitque vltro, & niueis mea colla lacertis
Haud aliter nectit, soleat quàm nectere ramos
Admotos hedera, aut vitis, lasciuáque mordet
Ceruicem, leuitérque manu mea percutit ora
Ludendo; iurátque mihi, me preter, amare
Se nullum. sed non adeò sum stultus, vt ista
Vera putem, quoniam nil est mendacius ipsa
Fœmina: & insuetis quo te magis improba palpat
Blanditijs, hoc esse magis tibi scito cauendum.
Dixerat ista canens: atque addere plura volebat:
Ecce autem veniunt per saxa crepidinis, inter
Pendentes frutices, angusto calle, latenter
Septem fortè lupi, stimulante cupidine pastus:
Inuadúntque greges, nunc has, nunc morsibus illas
Dilaniant pecudes, mersántque in sanguine rictus:
Contrà, conantur magnis latratibus hostes
Pellere turba canum, ferro circundata collum.
Ingens fit strepitus, valles resonare boatu:
Consurgunt trepidi, posito certamine cantus,
Pastores: baculis nodoso è robore sumptis,
Et funda, accurrúntque simul, solúsque remansi.
Tunc alia discedo via speránsque, timénsque,
Atque animi dubius, mecum diuersa volutans,
Progredior, quantum spatij ter plumbea massa
Impete tormenti exiliens metitur aheni:

Illimem fontem scatebris gliscentibus, inter
Frondosas platanos reperi, quem mollia circum
Gramina cingebant, scabróque sedilia topho:
Vt puto nympharum sedes, quum torrida feruet
Æstas, & mundum rabiosus Sirius vrit.
Haud procul hinc aberant, plenos onerantia ramos
Sorba. ego confestim, quoniam matura videbam,
Accessi, & nonnulla manu decerpta comedi.
Inde sitim cupiens haustis extinguere lymphis,
Ad fontem propero, & fonti prona ora reclino.
Dúmque bibo, in nitidis splendebat calculus vndis.
Interea iuuenem quendam demittit olympo
Diua Arete, nostri non immemor. Ille volatu
Præcipiti secat æthereas velociter auras.
Dum volat, accipitres cursu præuertitur ipsos,
Prendere quum prædā pennis stridentibus ardent.
Actutúmque ad me venit, qui fortè iacebam
Gramineа in ripa fessus, dicítque salutem.
Ilicet assurgo, & iuuenem reuerenter adoro.
Ille autem superans humanam corpore formam,
Diuæ Aretes, inquit, sum filius: ipse Timalphes
Nominor: huc genitrix misit me, vt singula demum
Quæ restant dicenda, suo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo, dehinc fari talia cœpit:
Audisti quæ sit mulier de parte sinistra,
Quis puer ipsius: namque hoc tibi mater apertè
Ostendit: quare nunc restat dicere quæ sit
Altera, quæ dextram puero comitata tenebat.
Hanc Venerem appellant homines, dicuntq; creatā
De pelagi spumis, tunc quum Saturnus in æquor
Creditur ingratus testes iecisse paternos.
Sic perhibent Græci, gens multū accōmoda nugis,
Garrulitate potens, fingendíque apta magistra.
Vranius tamen hanc genuit de Lopade nympha,
Vranius rerum genitor, quo vastior Atlas
Non fuit, Enceladúsue ferox tumidúsue Typhoeus,
Nec quotquot tellus produxit fœta Gigantes.

Huic

Huic natura nouem capita addidit,inde ſupremum
Abſque oculis,verſũ eſt Tartheſſi ad littora ſemper,
Cætera ad auroram ſpectant,plus mille ſecundo
Lumina ſunt,reliquis vnum : iactatur ad arces
Dextera Riphæas,boreæque cubilia tractat.
Sed qua parte Notus mittit ſua flabra,ſiniſtram
Extendit,mundũque manu metitur vtraque:
Contingens pedibus manes,& vertice cælum,
Omnigeni pecoris paſtor ditiſſimus idem,
Quod latè in terras omnes diffundit alendum.
Non eſſet pecori numerus,niſi filius eius
Pamphagus,horrificũ rabie atq; trigutture monſtrũ
Aſſiduè cum vxore ſua (quæ nomine fertur
Atropos) armenta atque greges ſine fine vorarent.
Hanc Venerem idcircò Vranius tulit,atque deorum
Cuidam pædogeni æterno ſociauit amore,
Conſortemque tori fecit: quo fœdere iuſſit
Inſtaurare aliam prolem,& ſupplere creando.
Hæc eſt illa Venus,ſine qua cultore careret
Maximus & denſis horreret ſentibus orbis.
Hanc Deus inſtituit,naturæ vt damna rependat.
Quod verò Deus inſtituit,damnabile non eſt.
Quid illis igitur dicam qui cœlibe vita
Contenti,dulces non curant gignere natos:
Sed ſteriles obeunt radicitùs,& moriendo
Poſt cineres non vlla ſua monumenta relinquunt?
Hi peccant certè,& ſi verum dicere fas eſt,
Naſcitur indignè per quem non naſcitur alter:
Indignè viuit,per quem non viuit & alter.
Qui tamen aut morbo,aut alia ratione tenentur,
Quò minùs hac poſſint vti, preſſiue maligna
Paupertate timent mendicam educere prolem,
Aut qui cæleſtem ſapienter ducere vitam,
In tertis malunt,quorum rariſſima turba eſt,
Abſtineant:nam tunc fas eſt,veniámque merentur.
Sed multi nolunt vxorem ducere,multas
Vt paſſim inceſtent,diuerſáque pabula carpant,

Quóque

Quòque magis fallant vulgus, se addicere sacris
Haud dubitant, & templa colunt, diuûmq; ministri
Censentur: varias leges, habitúsque capessunt
Insuetos, raso sperantes vertice cœlum:
Insani fugiunt mundũ, immundúmque sequuntur:
Et cùm se ventri dedant, mollíque quieti,
(Quæ duo nequitiæ sunt nutrimenta) pudici
Credantur, cæcis condunt sua furta latebris,
Et satagunt nigram vitijs obtendere noctem,
Nemo quidem castè consueuit viuere, saluis
Inguinibus, nisi quem iam debilitata senectus,
Aut languor grauis, aut animi dolor impedit ingẽs,
Aut regit ætherei sapientia plena pudoris.
Omne superuacuum natura è corpore pellit:
Hinc est quòd Venerẽ nocturna insomnia soluunt,
Gaudiáque informant, veros imitantia lusus.
Multi autem, quia sunt cauti, casti esse putantur,
Esto tamen, quòd Vestales, ipsásque Sibyllas
Virginitate sua vincant, cedò dignior vtra,
Vtra est nobilior, sterilísne, an fertilis arbos?
An quæ est terra ferax, an quæ nil gignit arena?
O vanas hominum curas, ô futile votum!
Discite naturæ sanctas non temnere leges:
Quæ vult, vt genitus generet: quæ gaudia fecit
Tam bona concubitus, non vt te absterreat, imò
Vt magis alliciat: naturæ obsistere cur vis?
Nempe Venus nulli culpæ est obnoxia, si sit
Legitima, atque modum seruet, si debita fiat.
Ast nimia eneruat vires, effœminat artus,
Ingenium obtundit, breuiat quoque tempora vitæ.
Iam nunc de Veneris puero nos dicere oportet.
Hic est ille hominum domitor, domitórque Deorũ.
Qui face, qui pharetra totum perterritat orbem:
Cui quamuis puero & cæco tamen omnia parent,
Quę terras pelagúsq; colunt, quæq; æthera summũ.
Heu quantos ignes, & quanta incendia passim
Excitat iste puer, quantum ô pharetrate Cupido!

At-

Arbitrij tibi concessum est?tibi nulla resistunt
Robora:tu pecudes,tu homines,tu numina vincis,
Sępe tuis fixum telis gemuisse Tonantem
Nouimus,& varias compulsum assumere formas
Fulmine deposito,& cæli regione relicta,
Non dedignatum miseras insistere terras:
Nunc aquilam fieri,nunc torua fronte iuuencum,
Nunc se pastorem,nunc se simulare colubrum,
Interdúmque ignis speciem,Satyrique figuram
Aut auri induere,aut candenti corpore oloris:
Ennosigęus item liquido mutatus Enipeo,
Dum tua tela miser sentit,Salmonida pressit.
Sæpe etiam voluit delphin,ariésque videri,
Aut equus,& toto flammas extinguere ponto
Quas tu condideras in pectora cæca,nequiuit.
Fabula longa nimis,cunctos ex ordine diuos,
Et factum accipitrem Phœbum, factúmque leonem,
Dicere:vel stygij furias memorare tyranni.
Talia non opus est referendo absumere tempus.
Quippe ego si cunctos heroas & heroinas,
Quotquot dirus amor lethali vulnere fixit ,
Enumerare velim:crescet mihi longior ordo
Historiæ, atque prius condens sua lumina Titan
Abluet Hesperio fumantes gurgite currus.
Ergo operę pretium puto omittere talia:cùm sint
A multis iam dicta alijs:nunc vera sequamur.
Non puero huic Bacchus pater est,vt Grecia fingit:
(Non etenim,si sic,abstemius vllus amaret)
Sed fatum:quoniam fato iunguntur amores,
Nimirum fatis mortalia cuncta reguntur:
Fatum dat mores, fortunam,& terminat annos.
Plus fatum quâm forma valet:sit maxima flammæ
Causa cupidineę licet hęc,& corda tenaci
Pręcipuè,iuuenum soleat vincire catena,
Plus quoq; quâm nummi:quamuis corruperit auro
Inclusam Danaën turri Saturnius alta:
Consuetudo etiam,& facilis concessa manendi

Sæpe

Sæpe simul, nullóque simul spectante, loquendi
Libertas quæ prona via est & lubrica, per quam
Ipse amor ingreditur, per quam Venus ipsa paratur,
Haud multum certè, fato renuente, iuuabunt.
Fato iunguntur, fato soluuntur amores.
Hinc vilis, deformis, inops, quandoque fruetur,
Quod neque formosus poterit, nec diues habere.
Hinc pulchra & generosa viro contemnitur vxor:
Interdum & pluris pellex triuialis habetur:
Hinc vxor pulchrum & generosum sæpe maritum
Odit, & immundi penem calonis adorat:
Aut aliquem externum, quē vix bene nouerit, ardet
Denique ni tribuatur amor pro lege deorum
Cuique suus, nisi sit diuisus limite certo,
Non dubiū est quin possit ab omnibus vnus amari,
Non dubium est, possit quin omnes vnus amare,
Et passim, quacunque velit sibi quisque, potiri.
Sed veluti pisces piscator non capit omnes,
Non omnes volucres auceps, non omnia lustra
Venator spoliat: sed quod sua cuique dedit sors,
Hoc habet, hoc potitur: sic dispensantur amores
Arbitrio superûm: dominæ sic sæpe placebit
Ipse suæ seruus: sic pulchram sæpe puellam
Enterocelosus, grandæuus, lippus habebit.
Ac veluti infausto qui sidere mercibus implet
Mercator nauim, nocituraque cærula tentat,
Naufragio, aut diris prædonibus expoliatur:
Sic quisquis cælo aduerso, fatoque sinistro,
Vritur, incassum tempus terit, atque laborem,
Imò ignominiam & crudelia vulnera sæpe
Accipit: interdum letho mercatur amorem.
At cui fata fauent, & cui fortuna secunda est.
Pace frui poterit quod vult, & tutus amare.
Verùm hæc quàm paucis concessa est gratia, pauci
Tam faciles habuere Deos, tantumque benignos,
Excepto si quis cautè sua gaudia celet,
Vsque adeò, vt nulli fidat, nullique recludat.

Quippe

Quippe homini nunc nulla fides, nunc omnia plena
Insidijs, socio nunc quisque imponere tentat.
Quòd si arcana suo quisquam commisit amico,
Hunc metuat, nequando fides frangatur, oportet:
Ne quando infensus mutata mente reuelet,
Quod prius in cordis penetralibus occultabat.
Ergo si liber vis esse, & viuere tutus,
Non vlli credas quod tu clàm feceris: & sic
Semper amicum habeas, dum durat fœdus, vt ipsum
Posse putes hostem fieri, quod sæpe videtur.
Nam qui semper ament, nostro sunt tempore rari.
Inuidia est etiam multum metuenda, secundis
Quę semper rebus dirum miscere venenum
Nititur: inuidiam moneo timeatis amantes.
Propterea quid ames, nemo sciat: occule amorem
Qui sapis, atque tuus fac ne ignis luceat extrà.
Inuidia horrendum monstrum, sæuissima pestis,
Exitiale malum, quo non violentius vllum:
Virtutem insequitur, lacerat benefacta, bonosque
Odit, & alterius iusto indignatur honore.
Quanquam nemo satis proprium celabit amorem,
Si fata impediant, inimicaque sidera nolint.
Quippe humana parum prodest prudentia, quando
Decernunt aliter superi: frustráque laborat,
Qui rem cunque parat dijs aduersantibus vllam.
Non tamen idcirco non omni est arte cauendum:
Non omni vtendum studio pro viribus, atque
Consilio: nam qui fecit quod debuit, & spe
Fraudatus tamen est, meritò laudatur, & omnem
Inuidiam in superos transfert: quos sæpe fauere
Stultitiæ atque bonos pessundare sępe videmus.
Felix, cui fauor à cælesti traditur arce.
Qué Deus ipse fouet, qui dextro est sidere natus.
Huic etenim iucundus amor contingit, & absque
Felle frui, longa poterit dulcedine lætus.
Nempe amor est dulcis: nempe est res blanda, io-
Plena & delicijs, ni fato fiat amarus. (coque

Cuius qui nunquam eſt expertus tela, vocari
Iure poteſt ſenſus expers: nam bellua quæ non
Igne Cupidineo flagrat? certè omnia: quamuis
Vilia & exigua, has norunt animalia curas,
Sic ſtatuente Deo. quare qui quærit amorem,
Rem querit diuinam. etenim niſi cuncta perenni
Ipſe deûm atq; hominũ rex proſequeretur amore,
Deficeret mundus, pariterq; elementa perirent.
Quilibet id ſeruat quod amat, gaudetque tueri.
At quod non amat, id nemo ſeruare laborat.
Idcirco rerum ſeries æterna manebit:
Quippe Dei eſt eternus amor, qui cuncta tuetur.
Et licet orta cadant, ſpecies nulla atterit ætas:
Diligit has etenim de ſe Deus optimus, at non
Sic ea quæ rapide debentur corpora morti.
Namque perire ſinit nemo quod diligit, illud
Si ſeruare poteſt. ſed quis neget omnipotentem
Eſſe Deum? ſeruare poteſt, ſed non amat ipſe
Corpora: corrumpi idcirco ſinit, at ſpecies non.
Quid figulus curat, ſi frangitur iſta vell illa
Olla? rotam pedibus voluens, cretaquẽ reſumpta,
Ipſe nouas iterum fingit, ſpernitque priores.
Præterea cælum, tellus, aërque, fretumque,
Atque ignis, demum totius machina mundi
Hoc ſtat & durat tot iam per ſæcula nexu.
Nam niſi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent vinclis elementa ſolutis:
Non cælum terris lucem, radioſque calentes,
Nec generandarum præberet ſemina rerum:
Aëra finitimum conſumeret improbus ignis,
Nec tempeſtiuas pluuias demitteret aër,
Nuda foret tellus, æquorque extingueret ignem,
Aut igni potius piſcoſum areſceret æquor,
Vt quondã, quum flammiuomos Clemeneia proles
Non bene rexit equos, metuens cæleſtia monſtra,
Infœlixque ſui renuens precepta parentis,
Corruit in voto, ſenſitq; incendia mundus,

Donec fulmineo præceps deiectus ab ictu,
Eridani medijs flammas extinxit in vndis.
Gignit amor pacem: pax est dignissima rerum,
Omnia pace vigent, & pacis tempore florent:
Paci summus honos, paci est quoq; sūma voluptas,
Tunc tuti viuunt homines, tutusque viator
Carpit iter, nec fit sęuorum præda latronum:
Tunc apium cura & pecoris tunc arua coluntur
Assiduè, & largas pariunt pro tempore fruges.
Copia tunc Cereris, tunc lac, tunc Bacchus abūdat
Palladiusque liquor: tunc passim luditur, & tunc
Inflata ad thyasos inuitat tibia. soli
Oderunt pacem stulti, & certamina quærunt,
Talia fluxerunt Saturno tempora rege:
O fœlix ætas ipso præciosior auro!
At nunc (proh dolor) insano discordia motu
Omnia conturbat, terret, repletque tumultu.
Nunc iuuat esse trucem, & leges discindere ferro:
Iustitia est, potuisse magis, nunc mille colubros,
Mille faces quatiunt, toto & bacchantur in orbe
Eumenides, populosque agitant, regesq; superbos.
Quid iuuat, ô miseri, pugnando lacessere mortem?
Nunquam sera venit, sed dira superbia tanti
Causa mali, & væsana fames, atque ardor habendi:
Heu cur vsque adeò vilissima terra superbis,
Cuius fœda breui comedent viscera vermes?
Quid tantum quæris? te semper forsitan esse
Victurum credis? miser, ah miser aspice, quàm sit
Incertus, velox, angustus terminus æui.
Sufficiet breuis vrna tibi, paruumque sepulchrum.
Quòd si amor humanos animus astringeret, ista
Non fierent: sed quisque suo inseruiret amico,
Quisque sibi charum qua posset parte, iuuaret.
Certè nec melius quicquam, nec dulcius est, quàm
Sincerè à multis, dum vita hæc durat, amari.
Rebus in aduersis magnum munimen amici:
Solantur, firmant animum, prodesse laborant:

Quaque valent, miseras curas & damna leuare
Conantur, tecumquе dolent, tecumq; queruntur.
Haud facilè ille perit quicunque est diues amicis.
At quum te vultu spectat fortuna sereno,
Et versat meliore rota, tua commoda tecum
Percipiunt, gaudent tecum, conuiuia tecum
Plena iocis celebrant, augent tua facta fauendo.
Quare qui tutam & lætam vult ducere vitam,
Quàm multos studeat semper sibi iungere amicos.
Pluribus hoc autem fiet rationibus: ipsas
Qua potero expediã. sed primùm scire necesse est
Esse voluntatis motum hunc, quem vulgus amorem
Appellat: nam velle bonum est, quod fertur amare.
Semper habere bonum desiderat ipsa voluntas,
Et vitare malum, solisque mouetur ab istis.
Hæc duo sunt igitur causæ & fundamina amoris,
Omnia sed bona sunt triplici discrimine secta:
Quædam iucunda, & quædam dicuntur honesta:
Vtiliumquе aliud genus, & natura bonorum est.
Sicquе malum triplex: damnosum, turpe, molestum.
Quisque amat, hæc animo fugiens, aut illa requirẽs.
Est igitur diuersus amor, diuersus vt est fons
Vnde oritur, laude aut probro non dignus eodem.
Hæc tria non solùm inter se differre putandum,
Per genus: ast etiam species habet vnumquodque
Per se multiplices, delectans, vtile, honestum.
Quæ cùm sint variæ, varij redduntur amores.
Vtile enim est quicquid prodest, non est tamẽ vnũ,
Sicut multa etiam bona corporis, atq; animi sunt.
Quatuor ad corpus spectant bona: robur, & ipsa
Forma, valetudo, leuitas. quodcunque dat ista,
Vel res sit, vel homo, prodest, atque vtile fertur.
Ast animi duo sunt bona, mos, doctrinaque: sicut
Sunt animi geminæ virtutes: ipsa voluntas.
Cuius sunt mores: & mens, cui noscere verum
Est proprium mentis bona sunt cõplura, nouemque
Doctrinæ hanc ornãt: quas vatum carmina Musas
Ap-

Appellare ſolent, ter ternis orbibus aptæ.
Sicque voluntatis bona plura, & quattuor horum
Præcipua exiſtunt: prudentia, iuſtitia, atque
Grandia quæ aggreditur fortis diſcrimina virtus,
Nec non quæ frænis nos temperat, atque modeſtos
Efficit. ex iſtis, tanquam de fontibus, omnes
Emanant aliæ: quas quiſquis diſcere quærit,
Voluat Ariſtotelis libros, vel ſcripta Platonis
Inſpiciat: duo ſunt hęc magni lumina mundi:
Ergo, quidquid erit tribuat quod talia nobis,
Vtile dicetur, veluti medicina, medenſque
Corporibus, velutique animis, liber atq; magiſter.
Vtiliora tamen ſunt & meliora putanda
Quæ proſunt animo: quia corpore dignior ipſe eſt,
Vt ſeruo dominus, rate nauta, aurigaque curru.
Sed mediatè aliquid prodeſt, aut immediatè:
Vt ſator & nummi, coquus & cibus eſurienti.
Idque ipſum dico de delectantibus. hęc nam
Permultas ſpecies, per multaque membra ſecantur.
Quorum animos quædam delectāt, corpora quædā:
Suntque voluptates animi quàm corporis, omnes
Sinceræ magis, & ſtabiles, & nobiliores,
Cum dijs communes nobis. at cætera ſenſus
Gaudia, ſunt etiam brutis conceſſa: ſequuntur
Hæc pecudes propriè. namque his dulcedine mētis
Poſſe frui vetitum eſt, neque cunctis ſenſibus ipſæ
Lætantur, ſolo guſtu tactuque mouentur:
Quippe nec harmoniā, ſed nec diapalmata curant.
Nunquid Appelleas tabulas, aut æra Corinthi
Mirantur, vel clamoſi ſpectacula circi?
Si quid odorantur tamen, aut ſi vocibus vllis,
Vel ſi nonnunquam aſpectu gaudere videntur:
Id guſtus fit vel tactus ratione: velut quum
Maſſylus viſa in campis leo fortè iuuenca
Exultat, tollitque iubas, caudamque retorquet,
Prædæ auidus: vel quū ſonipes per prata vagantem
Vidit equam, Veneris ſtimulante cupidine fertur.

Et reſupinato dumeta per auia collo,
Subſultim graditur, cælumque hinnitibus implet.
Cumque cibi & Veneris, pecudum ſit ſola voluptas,
Et propria: idcirco eſt etiam viliſſima, vixque
Conueniens ſeruis: hebetat nam mentis acumen
Immoderata, ſolet multum quoque lædere corpus:
Ergo quicunque eſt huic deditus, inſipiens fit,
Et ſeruire magis quàm alijs dominarier aptus.
Non eſt turpe tamen moderatè talibus vti.
At bona ſi quę ſint cognoſcere quæris honeſta:
Quod nuper dixi reminiſcere, nanque animi ſunt,
Doctrina & mores, veluti paulò antè relatum eſt.
Sed quod nunc dicam, ſolerti mente notato.
Quę bona delectant quàm longo tempore durant,
Tam longo exiſtunt iucunda, & poſtea nil ſunt.
Exemplo tibi ſit, Veneris cantuſque voluptas.
Aſt quicquid præbet bona corporis, vtile fertur:
Ipſa autem bona ſunt iucunda, velut valetudo
Iam data delectat, medicina ſed vtilis ipſa eſt.
Id quoque quod confert animi bona, iure vocatur
Vtile: verùm animi bona poſtquam tradita iam ſunt,
Fiunt iucunda, & ſimul efficiuntur honeſta.
Quicquid enim virtutem affert, eſt vtile: at ipſa
Tradita iam virtus, iucunda & honeſta putanda.
Quippe honor eſt ſoli virtuti debita merces.
Quicunque ergo cupit multum dum viuit amari,
Aut ſtudeat delectare, aut prodeſſe, vel in ſe
Virtutes habeat: quas compelluntur & ipſi
Commendare mali, & quamuis odêre, verentur.
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Queis placuiſſe volet. namque eſt non vna volũtas
Omnibus: hinc homines ſtudia in diuerſa feruntur.
Vſque adeò tribuit difformia ſemina nobis
Gignendo natura parens: quod diſplicet illi,
Hic amat: hic laudat, quicquid damnatur ab illo:
Ergo non eadem ſunt cunctis grata, nec omnes
Vtile idem cupiunt, eadem nec honeſta requirunt.

Quare opus est nouisse prius quid cuique magis sit
Acceptum, placeatque magis: ne fiat inane
Officium, cassusque labor, ne littus aretur,
Si fortè aut iniucunda aut odiosa ferantur.
Hoc autem non difficile est cognoscere: sermo
Haud dubiè ostendit mores, animumque latentem.
Id quod amat, crebrò loquitur quisq; atque libenter
Audit: multa domi poterunt quoque signa videri.
Nam cum vomeribus, stimulos iuga, rastra, ligones
Agricolæ seruare solent: arma horrida miles
Parietibus suspensa tenet: sed quisquis abundat
Codicibus, poterit meritò studiosus haberi.
Sic de alijs dico, nimirum arcana resignat
Lingua manusq, animi. quare quæcunq; placebunt
Efficere hæc studeat. quisquis sibi quærit amicos.
Obsequio generatur amor: sed maxima lucrum
Pars hominum sequitur, nummos & munera cuncti
Affectant, donis multi acquiruntur amici.
Verùm talis amor non est durabilis, & quum
Deficit vtilitas, fugit illicò (præcipuè si
Vlterior non vlla manet spes vtile habendi)
Seruilis, fidusque parum: tamen inueniuntur
Quidam, sed rari, acceptorum qui meritorum
Assiduè memores, non cessant semper amare.
Esto quòd ingrati cessent: non proinde bonus vir,
Qui rarus veluti phœnix reperitur in orbe,
Multis prodesse, ac pro viribus auxiliari
Debet desinere. est etenim via sola merendo
In cælum, perque hanc Alcides maximus olim
Incessit, multique alij, quorum inclyta fama
Durat adhuc, nullum posthac moritura per æuum.
Nempe Deo est similis vir dapsilis atque benignus.
Pars magna est etiam, quæ delectabile quærit.
Hinc & amant, quicunque sibi iucunda ministrant:
Præsertim pueri, iuuenes, nec non locupletes,
Gaudia sectantur, sectantur ludicra semper.
Sed nec talis amor vetus vel firmus haberi

Debet: namque fugit, quum deficit ipsa voluptas,
Si modò non redeat, vel non reditura putetur.
Est tamen interdum valde vtilis, atque per ipsum
Diuitias multi, multi accepere fauorem.
Delectare igitur studeat qui quærit amari,
Dum neque quod iustũ est, neq; transgrediatur ho-
At prodesse modis & delectare duobus (nestum.
Quisque potest, verbis ac rebus: tutius autem
Et leuius multò est, verbis quàm rebus amorem
Quærere. proinde opus est, quo id fiat noscere pa-
Vtile si doceas quẽquam, moneasue loquendo (cto.
Efficies, monstrando etiam quid prosit & obsit,
Quo nocitura modo vitentur, & ipsa parentur
Commoda, in aduersis pro ipsorum orando salute,
Vel commendando, vel pro ipsis grata petendo,
Quos in amore voles tibi iungere. si cupis autem
Delectare aliquem verbis, laudato decenter
Ipsum resque suas: vel si quid gesserit vnquam
Egregiè, ne te pigeat laudando probare.
Nam sapiens æquè ac stultus laudarier optat.
Interdum lepidis, risumque mouentibus, aures
Mulceto dictis, referendo si qua iocosa est
Fabula, vel si qua est vetus aut noua digna relatu
Historia, & demum si quid scis posse placere:
Non contradicas, imò assentire loquenti,
Sint non vera licet. quòd si pudet illa fateri,
Tu saltem taceas: nam dissimulare tacendo,
Maxima plerumque est prudentia. viuere nescit
Vt bene vulgus ait, qui nescit dissimulare.
Nonnunquam, mihi crede, nocet, defendere verum.
Temporis atque loci proinde est seruanda, homi-
Conditio semper, ne quid te lædere possis. (nũque
Ast aliqui absentem malunt laudare, putantque
Id melius: faciunt astutè. talis enim laus
Gratior, atque minus ficta & suspecta videtur.
Quippe solent multi præsentem extollere dictis,
Semper adulantes, vt veri habeantur amici:

Ast

Aſt vbi terga abiens vertit, mordaciter vrgent
Abſentem, & rident. non valde eſt fidere tutum
Laudanti corâm, mos eſt hic mancipiorum.
Non deerunt autem, referant qui ſingula, plures,
Aut vnus ſaltem, fueris quæcunque locutus,
Vel bona vel mala ſint: multus delator vbique eſt.
Hic te laudauit, dicet, vel vituperauit:
Sed tamen, vt paucis liceat concludere verum,
Non magis eſt gratum cunctis, & amabile quicquã
Moribus ingenuis, integroque ordine vitæ.
Hoc plus diuitijs, plus cognitione probatur.
Nãque malus, quanquã doctrina & rebus abundet,
Neutique diligitur. vitijs odioſius eſt nil.
Si bonus atque probus fueris, vel amabere, vel te
Non odio ſaltem (velut arbitror) vllus habebit.
Eſt autem vetus autorum ſententia, mores
Quòd ſimiles, ſimile & ſtudiũ, ſunt fomes amoris:
Sic vanus vanum, ſtudioſus ſic ſtudioſum
Diligit, & ſocios adeunt animalia cœtus,
Hoc non inficior: nam quo iungentur amore
Hi quibus eſt mens diuerſa & diuerſa voluntas?
Cùm ſit amicorum cupere & contemnere idipſum:
Sed ſceleratorum citò fœdera diſſoluuntur,
Stultorumque breui commercia tempore durant:
Nam propria vtilitas quam quiſque requirit iniquus
Per fas atque nefas & ſæua cupido nocendi,
Quam malus omnis habet pariterq; ſuperbia & ira,
Stultorum fidæ comites, accendere bilem,
Bella mouere ſolent: amor eſt durabilis ille
Duntaxat, cuicunque dedit fundamina virtus,
Quem genuit probitas: amor hic pia pectora tantũ,
Sincerosque animos æterno glutine firmat,
Et naturali pluris faciendus amore eſt,
Quo genitũ & generans, & ab vno ſanguine creti,
Mutuò ſe obſeruant & amant, nam ſæpe parentes
Oderunt nati, oderunt ſua pignora patres,
Germano inſidias germanus ſæpe parauit:

At nunquam verus Pyladæ insidiatur Orestes.
Nec Pylades mortem curat, modò prosit Oresti.
Sed dubium est, fierine vllo conamine possit,
Vt nos omnis amet populus, justique, malique.
Nempe amor in plures diuisus debilior fit,
Fortior in paucos. vnita potentior est vis
Quælibet, at partes in plures secta peribit.
Rectè igitur dicunt, raros tibi quære sodales:
Difficile est etenim cum multis viuere posse,
Et conuersari assiduè: quæ maximè amicos
Res decet: à multísque fides negat ipsa teneri,
Cum paucis habitat potius. non ergo fideles
Esse tibi multos credas: nec dilige vulgus,
Nec te vulgus amet: comes est discordia vulgi.
Cum paucis pax læta manet, turba omnis abesto:
Nanque à turbando nomen sibi turba recepit.
Paucos atque bonos tibi delige, cum quibus æuum
Ducere securus valeas, & lite remota.
Vt non ergo potes multos vehementer amare:
Sic tu non potes à multis vehementer amari.
Nam qui non amat, is nullo fit dignus amore.
Est alius ciuilis amor, communis, & omni
Præstandus populo, quo quisq; bonúsq; malusque
Diligier debet, quum nulla ex parte nocemus
Factis aut dictis cuiquam, quum taliter ipsi
Viuimus, vt nemo meritò nos carpere possit:
Quum sumus erga omnes blandi, vultúque benigno
Quemque salutamus, laudamus, honorificamus.
Sed tamen in primis est vtile, conuersari
Raro, vel nunquam cum multis, si tibi cordi est
Vitare insanas lites, pacemque tueri.
Præsertim quos esse malos nosti, aufuge: nanque
Haud facilè est tribulos & spinas inter euntem
Illæsos habuisse pedes, illæsáque crura.
Nec cures si te non diligit improbus: at si
Non odit, satis esse puta. non oderit autem
Si longè steteris: absenti non nocet anguis.
Vel

Vel conuersari tibi si quandoque libebit
Cum populo, & stolidæ interdũ te adiungere turbæ,
In primis studeas moderamina ponere linguæ,
Et caue quid dicas, sempérque libentiùs audi.
Rarò autem loquere: est mentis grauitate carentis
Indicium sermo nimius, peccátque frequenter
Multiloquus: verùm parcè, cautéque loquentes
Laudantur: decus est ingens prudentis in ore.
Præsentem, absentemue aliquem ne læde loquendo:
Hoc sit præcipuum monitum, sit regula prima:
Atque ea ne dicas quæ nil referre videntur:
Nec verba incassum & nulla ratione profundas.
Nam te ridebunt homines, fatuúmque vocabunt.
Verùm siue rogas aliquem, seu fortè rogatus
Responsurus eris, prius ipsam consule mentem,
Quàm vox exiliat. quæ postquam est edita, retro
Haud remeare potest. verbum semel ore soluto
Emissum longè, nequit ad sua claustra reuerti.
Gratia magna etiam est, sapientum dicta referre.
Atque loquẽdo aliquos vatum interponere versus,
Interdum exempla historijs inuenta probatis.
Talia nanque solent sermoni inserta decere
Apprimè, modò sint non ab re. idcirco frequenter
Nunc hos, nunc illos opus est euoluere libros;
Atque, vt apes, varios passim decerpere flores.
Iram pelle procul, tecúmque superbia non sit;
Nam tales homines non possunt prorsus amari.
Verùm te mitem, blandúmque ostende; placebis
Omnibus hoc pacto. at si quis te læserit, ipsum
Ingenio studeas mage quàm superare furore.
Ingenio vires cedunt, prudentia victrix
Cuncta domat; rabidæ tigres, tumidíque leones
Mansuescunt arte, arte rates vasta æquora tranant,
Arte gerit turrim barrus, iuga taurus, & arte
Asper equus tolerare equitem frænósque iubetur.
Viribus ingenium moderatur cuncta ministris.
Infirmi & timidi est nimiùm, multa minari;

Verbaque fœmineæ vires sunt, facta virorum.
Dissimulat prudens, fortis tacet : ast vbi venit
Opportuna dies, facienda viriliter audet.
Ergo prius caueas nequis tibi iure molestus
Esse queat : quòd si iniustè læderis ab vllo,
Ipsum quando potes tu contrà vlciscere iustè.
Sin tibi non licet hoc, inclusum corde dolorem
Dissimula, atque tace, ne deteriora subinde
Damna feras: stultum est hostem irritare potentem,
Atque malum maius tumidis sibi quærere verbis.
Expectat tempus sapiens, iramque coërcet :
Sæpe etiam vtiliter cedit, placidisque furentem
Demulcet dictis, & dulcibus allicit hostem
Blanditijs, donec deceptum in retia mittat.
Callidus indomitum pullum sic vincit equiso,
Sic insueta boui sensim iuga ponit arator,
Sic trahitis Cybeles torui serraca leones,
Sicque feræ tigres Bacchi paretis habenis.
Nimirum magna est prudentia, vincere blandè,
Atque animi ad tempus pressum celare dolorem.
Hoc aliud quoque seruandũ est : quocunq; manebis
In cœtu, laxes ne turpiter ora cachinnis :
Sed quum opus est, parco moderatoque vtere risu.
Nempe est inualidæ mentis, capitisque minuti
Indicium, ridere nimis. contrà esse seuerum
Semper inhumani est animi, fuge cautus vtrumque,
Atque tene medium : medio sedet inclita virtus.
Non volo te scurram : sed, si potes, esto facetus.
Iam videor dixisse satis, iam iussa peregi,
Propter quæ imperio matris descendimus ad te.
Nunc tempus remeare monet, locaq; infima mundi
Deserere, & superas volitando reuisere sedes ;
Vnde ego tellurem soleo spectare frequenter,
Admirans adeò paruam minimamque videri,
Exiguique instar pomi pendere rotundam
Aëris in medio, fultam molimine nullo,
Atque suo tantùm libratam pondere, cerno

Inde

Inde etiam Oceanum totas circundare terras:
Pérque ipſas flexo, velut anguis, ſerpere curſu
Nerea cæruleum, modici ſub imagine riui.
Inde Padus, Tanais, Ganges, Hiſtérque videntur
Agrorum foſſæ, quoties implentur ab imbri.
Quumque tua aſpicio, quamuis ingentia, Nile,
Oſtia, tam longè, ſeptem reor eſſe canales.
Sæpe etiam video telis pugnare coruſcis
Agmina, purpureóque vndantes ſanguine campos;
Et ſtolidos reges, bona dum fugitiua ſequuntur,
Séque putant non poſſe mori, diuerſa mouere
Prælia, & inſontes populos opponere morti,
Traderéque inuitis ſpectacula triſtia diuis.
Inde etiam mutare locum freta, flumina, fontes
Aſpicio: fieri valles ex montibus altis,
Inque altos montes imas conſurgere valles.
Temporis anfractu longo, & nemora alta ſecari
Vomeribus, cultíſque prius ſuccreſcere ſyluas,
Oppida transferri huc illuc, & cuncta nouari.
Fælix, cui talem ſpeculam contingit habere,
Vnde Aſiam mollem videat, Libiénque ferocem,
Europámque armis & fertilitate ſuperbam:
Inque ipſis varias gentes, quos Carcinus vrit
Æthiopas, primóque Indos ſub ſole iacentes:
Gætulos, Nomadáſque agiles, Cilicáſque rapaces,
Sauromatas, Parthóſque arcu pugnare peritos,
Thuriferos Arabas, Thraces, validoſque Arimaſpas,
Hiſpanos, Italos, Gallos, rigidóſque Britannos:
Tótque alios populos, quos ſuprà quum rediit ſol,
Aut quum deceſſit, radiis illuminat infrà,
Nónne illuc velles conſcendere poſſe, liceret
Hoc ſi mortali cuiquam, niſi membra grauarent
Te tua? ſed nobis tantùm conceditur iſtud
Cælicolis, quibus eſt concretum ex æthere puro,
Non elementorum primorum pondere corpus:
Vnde feras, donec tandem ſit morte ſolutus
Spiritus: interea valeas, iam ſeparor abs te.

Protinus his dictis, me respondere parantem
Deseruit: nec non ventis velocior ipsis,
Digrediens iterum cælestia templa petiuit.

Liber Quintus.

LEO.

NOn ego diuitias Arabum, rubriue lapillos
Æquoris insignes cupio, nec quicquid Iberus
Amne Tagus rutilante vehit, populosue superbos
Septrigera domitare manu: non fata dedere
Talia, nec doleo nobis non fata dedisse.
Nam bonus atque malus, nullo discrimine diues
Esse potest, auroque potens, plerumque videmus
Expertes animi indignos diademate crines
Cingere, sarranoque amplè uestirier ostro.
Illa mihi vellem mundi concederet autor,
Quæ nec habere valent praui, nequ; mentis egẽtes,
Quæ verum efficiunt hominem diuisq; propinquũ.
Iuppiter omnipotens, abs te sapientia quare
Aut nulli, aut adeò paucis donatur? vbique
Formosos reperire licet, robustus vbique
Nascitur, & diues: contrà rarissima tellus,
Qui sapiat quenquam, tam vasto gignit in orbe.
Num melius fortasse putas & dignius, esse
Stultorum regem ac dominũ: nempe illa potestas
Nobilior, sub qua positi sunt nobiliores.
Dignius est certè castris aut vrbibus amplis,
Quam stabulis aut armentis, gregibúsue præesse.
Forsitan hoc facis, vt tibi sint mortalia ludo
Facta, & habes hominem pro scurra: nempe videtur
Vita hominum nil esse aliud quam fabula quædam.
Vtque mouet nobis imitatrix simia risum,
Sic nos cælicolis, quoties ceruice superba
Ventosi gradimur, quoties titubante cerebro

Diuitias nimium, nimium affectamus honores,
Spiramusque acres piperosis naribus auras,
Grandia iactantes, & grandia multa minantes.
Qui mimus, quæ scena datur, quum sceptra tenêtem
Atque coronatum bubonem, asinumque verendum
Aspiciunt alto in solio sublime sedentem,
Spernentémque alios omnes, sit cætera tanquam
Turba hominũ sine mẽte pecus: dominsiq; volentem
Dici & adorari, & pedibus sibi basia figi?
Nec videt insanus quid sit, quàm friuolus, & quàm
Turgenti bullæ similis, pappóque volanti.
Non ego sum talis, nec prorsus talia curo.
At vos ætherei ciues, quibus esse beatis
Contingit solis, quibus est æterna voluptas,
Humanas si fortè preces attenditis, & si
Non penitùs miseros homines auertitis, oro,
Egregiam purámque mihi concedite mentem,
A falso verum discernere quæ sciat aptè,
Quæ bona cognoscat vera & contraria veris:
Ne stultus fugienda sequar, fugiámue sequenda.
Nam si mortali cuiquam licet esse beato,
Arbitror hoc pacto fieri me posse beatum.
Sed fallor, mecúmque omnes qui talia credunt.
Nemo etenim fœlix est aut fuit aut erit vnquam:
Non si possideat totum ditissimus orbem,
Non si plus sapiat quàm quiuis natus in orbe.
Sed dubitat fortasse aliquis, nisi pagina præsens
Id firma ratione probet: quare aspice libri
Huius materiam, quicunque hoc discere quæris,
Qua melius poterunt te carmina nostra docebunt.
Pandite Pierides vestro sacra ostia vati,
Et satiate auidum scatebris Parnassidos vndas;
Secretos relerate aditus, ostendite verum:
Vos etenim nostis quicquid fuit, aut erit, aut est.
Principio expediam, quis fœlix atque beatus
Debeat à nobis haud falso nomine dici:
Post hoc progrediar, quò me deducet Apollo.

Dico

Dico igitur, solus fœlix est iure vocandus
Is quicunque bonum summum iam possidet. at non
Omnes hoc norunt verè; cùm quilibet illud
Quod sibi plus placeat, melius putet: hordea mulus
Aut asinus, pluris quàm lauti obsonia rhombi,
Quàm leporis clunes, quàm turdos æstimat assos:
Sic & auarus opes, sic ambitiosus honores,
Sic venerem mollis super omnia laudat & optat.
Heu mihi quàm pauci possunt dignoscere verum!
Quàm densa errorum caligine nostra præmuntur
Iudicia! id propter, quòd paucis integra mens est.
Quisque vt habet mores, ita iudicat, atque ita fatur.
Sed bona sunt quædam per se, quæ tempore nullo
Esse mala, & nullo quæ tempore lædere possunt.
Sunt etiam quædam non per se, quæ modò prosunt,
Nonnunquã officiunt: hęc sunt bona, corporis, atque
Externa. Vsus enim causa est, vt sunt bona, vel non.
Vt si quis patriam natiuo robore seruet,
Esse bonum robur dicetur: sed noceat si
Indignis, ciuesque suos hoc robore perdat,
Esse malum rursus robur censebitur ipsum.
Sic de diuitijs & honoribus, imperijsque,
Et cunctis alijs dico, quin talia propter
Sæpe perit, quanquam vtatur possessor honestè.
Sic obsunt sua mella apibus, sic inguina fibro.
Hæc eadem fugiunt rapidi ceu fluminis vnda,
Nec stant certa diu, dubióque errore vagantur.
Summa bona idcircò non sunt: nec quisquis abũdat
Talibus, esse potest verè, diciue beatus.
Immo etiam si quis plenè vult vera fateri,
Non bona sunt, quæcunque valẽt prodesse & obesse.
Nam sic esse bonum poteris censere venenum,
Cum sæpe ex ipso fiat medicina salubris:
Et nil esse malum toto inuenietur in orbe,
Cùm res nullá adeò sit praua & noxia, quæ non
Possit prodesse interdum, atque afferre salutem.
Illa autem bona quæ sunt per se & semper, habentẽ

Fœ-

Fœlicem efficiunt:sed quæ sint talia,non est
Omnibus explicitum.quare hic quærenda sagaci
Sedulitate mihi sunt,aspirante Minerua.
Atqui aliquis dicet,non res hæc ardua scitu est:
Nam cum fortunæ non sint & corporis,ergo
Sunt animi bona,quæ nos reddunt sola beatos.
Dictum hoc est aliquid,sed nondum missa sagitta
Perfectè potuit signum tetigisse petitum.
Vnde prius quædam communia discere oportet,
Quæ monstrent iter,obscura vt funalia nocte.
Omne quod est,opus est aut est operatio quædam,
Aut operans:sed opus quendam finem esse fatemur.
Principiũ est operans,mediũ est operatio:quod sit
Horum nobilius,meliúsue requirere refert.
Omne mouens moto,quantum sunt talia,semper
Dignius est:patet hoc,mouet autem finis agentem.
Nam quis agit,nisi finem animo conceperit antè?
Ergo est nobilior:nec non operatio fine
Vilior,hac eadem poterit ratione probari.
Proinde bonũ sũmum finẽ quendã esse putandũ est,
Optimus est autem non omnis finis:at ille
Duntaxat,quisquis cunctorum est vltimus,ad quem
Omnes procedunt alij recto ordine fines,
Omnia ceu currunt in vastum flumina pontum.
Quippe ad perfectum imperfectum tendere par est,
Et fieri propter melius quod deterius fit:
Non aliter bonus ac rectus seruabitur ordo.
Ergo id quod rerum cunctarum est vltima finis,
Eximiũ esse bonũ & summũ primũque necesse est.
Prætereа rerum quas ingens continet orbis,
Absque anima quædam sunt,& viuentia quædam.
Ast ea quæ viuunt,alijs sunt nobiliora.
Viuere proinde opus est,quicquid laus prima bono-
Illorũ quoque quæ viuunt,quædã ratione (rum est.
Prorsus egent,ijsdemque vti sermone negatum est.
Ast alijs sermone vti ac ratione tributum est.
Nobiliora ideo sunt hæc,sunt & meliora.

Ergo

Ergo bonum summum perfecto more loquetur,
Perfectæ rationis erit. compluribus autem
Ex his quæ possunt vti ratione, loquíque
Plena voluptatis vita est, sed plena laboris
Est alijs etiam compluribus, at meliora
Sunt quæcunque hilari vita dulciqúe fruuntur.
Ergo boni summi lætissima vita putanda est.
Illorum verò quæ viuunt dulciter, annos
Post paucos pereunt quædam, sed longa quibusdam
Fila trahunt Parcæ: quibus est diuturnior ætas,
Pluris erunt: quare longissima sæcula viuit
Illud quodcunque est cunctorum summa bonorum.
Hoc autem vocitare Deum, vocitare Tonantem,
Atque Iouem mortale genus solet. Ille tremendo
Cum strepitu vibrat fractis de nubibus ignem:
Ille ciet nigros imbres, & fortia mittit
Flamina, quę vastis cum fluctibus Amphitriten
Funditùs euersam clamosa ad littora pellant,
Ac terram quatiant imis inclusa cauernis,
Vnde arces quandoque ruunt, atque oppida tota.
Sed fortasse aliquis dubitat, si Iupiter iste
(Quem summū esse bonū iam dixi) est finis: eundem
Quoddam opus esse patet, veluti diuisimus antè:
Nec non principiū, mediumq; habuisse fatendū est.
Id verò nemo sapiens existimat: imò
Semper erit, semperque fuit, nec terminus illi
Esse potest: hic cuncta facit, nec factus ab vllo est:
Nil fuit ante ipsum, post ipsum prorsus erit nil.
At nos huic dubio sic respondemus: agentem
Primum, cunctarum rerum, totius & orbis,
Dicimus esse Deum: finemqúe putamus eundem
Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
Non tamen idcirco esse opus ipsum credere fas est,
Quandoquidem non est opus omnis finis, agensqúe
Non hoc precipuè quęrit, sed cogitat vltra
Quidam aliud melius: veluti qui fabricat arcam,
Non hanc pręcipuè vt faciat fabricando laborat:

Ast vt eam vendat, vel quicquam seruet in ipsa.
Quanto est posterior, tantò est præstantior omnis
Finis, & ad melius quæ sunt peiora feruntur.
Sic Deus est finis postremus & vltimus, in quem
Omnia contendunt, propter quē mundus & omnis
Res mundi est: siquidē propter se ipse omnia fecit,
Non propter nos, vt soliti sunt dicere quidam,
Clamando in templis, doctores stultitiarum,
Et deceptores vulgi, errorúmque magistri,
Insanos homines ex stultis efficientes.
Nam quæ nobilitas, aut quæ sapientia nostra est,
Quæ nostra est probitas, propter quā cōdere mun-
Debuerit tantus princeps? nos vndiq; pleni (dum
Criminibus, stultique sumus: vix vnus in orbe est,
Quem vel auaritiæ pestis, vel fœda libido
Non premat, aut quē non ventosa superbia vexet,
Quem non præcipitem trahat ira, aut cęca voluptas,
Ergo quibus meritis nostris motum esse putamus
Tam magnum artificē, vt pro nobis cuncta crearit,
Frugiferas terras, fluidum mare, stelliferúmque
Æthera? sed forsan dices, nos ipse benignus
Diligit immeritos: stultū est hoc credere. nam quis
Diligit immeritos, nisi demens? præterea, quæ
Sunt tam dissimilis naturæ, quomodo possunt
Sese diligere? est etenim Deus omnia vincens
Sæcula, cui nullus finis, nulla extat origo:
Cunctarum tamen est rerum finísque & origo,
Optimus, omnipotens, immensus: quo melius nil,
Et quo nil maius, nil excellentius vsquam
Esse potest: qui re nulla indiget, & tamen ipso
Omnia egent: qui cuncta videt, nec cernitur vlli:
Omne bonum in sese retinens, expérsq; malorum.
Contrà nos miseri fœdo de semine nati
Ad planctū & lachrymas, ad mille pericula semper,
Aut his aut illis morbis affligimur, æuum
Degentes breue & incertum, plenúmque laboris.
Heu quibus errorum tenebris versamur: & omnes

Quàm simus exiguæ mentis, quàm sæpe malignis
Casibus impliciti, nunc hoc nunc illa dolemus,
Innumeris tantùm vitijs & fraude potentes?
Qui postquam passi fuimus mala plurima, tandem
Angustam & miseram & sceleratam linquere vitam
Cogimur, & putri deponere membra sepulchro,
Mox carne absumpta fieri sine nomine puluis.
Ergo inter nos atque Deum distantia maior,
Quàm si collatus fuerit pulex elephanto.
Quis tam distantes nodus coniunget amoris?
Nunquid amore potest elephas cum pulice iungi?
Nempe inter similes amor & concordia: contrà
Inter dissimiles odium & discordia regnant,
Vel saltem nec magna fides, nec gratia magna est.
Hinc aliqui, quos esse iubet lex nostra prophanos,
Hæreticósque vocant collegia tecta cucullis,
Nos esse insanos aiunt crassique cerebri,
Speramus quoniam cœlum & consortia diuûm,
Æternúmque æuum fœlici ducere cursu,
Innumerásque alias nugas, quas stultus hebésque
Promittit nobis animus, & garrula lingua:
Quę facit vt cedant animalia cętera nobis.
Nam si sermo homini non esset munere diuûm
Concessus, geminæque manus, quibus omnia fiunt,
Nullum animal foret in terris miserum magis, atq;
Infœlix homine. his nostra est natura duobus
Nobilior, melióque: hinc tota superbia nostra est:
Hinc artes veniunt. nam pręsens voce monetur,
Quid faciat caueátue: absenti scripta loquuntur.
Pandere si possent animalia cætera fando,
Vt nos, arcano clausos in pectore motus,
Mutuaque inter se dictare & reddere verba,
Ac varios aptis digitis conscribere libros:
Interdum nobis sapientior esset asellus,
Plúsque aliæ interdum pecudes rationis haberent,
Progeniémque suam auderent præponere cunctis:
Diceret & nobis asinus, se nobiliorem.

Lingua

Linguá manúsque igitur faciunt succumbere nobis
Omnia,non ratio:hæc aiunt illi,insuper addunt,
Si truncis manibus,mutísque parentibus orti,
In siluis homines degant, agrísque remotis,
Sintque ipsi pariter manibus linguáque carentes,
Vt pecudes aliæ; humanum quid quæso valebit
Ingenium? quænam ratio apparebit in illis?
Nonne aliæ vt pecudes inculto corpore viuent?
Quid sapient melius quàm cætera turba ferarum?
Spiritus in cunctis animalibus vnus & idem est:
Dissimilis tamen ac varius proinde esse videtur,
Corpora quòd non sunt cunctis animalibus æqua,
Et varijs membris varia est concessa facultas.
Sic plures fabri licet inueniantur eadem
Prorsus in arte pares, atque æquo examine docti,
Si ferramentis careat pars altera,multùm
Dissimiles,multùm inter se differre videntur.
Nil etenim poterunt agere hi quibus omnia desunt
Quæ faciunt ad opus: nec secum saxa ferásque
Oeagrius vates ducet,si barbitos absit:
Nec paris armatus Pelidæ cedet inermi.
Talibus ergo illi nos turpiter argumentis
Sollicitant:verùm hæc alias fortasse requiram,
Quũ de anima humana fuerit quandoq; loquendũ.
Quippe hanc diuinam immortalémque esse docebo:
Quæ duo de brutis non est concedere tutum.
Nunc ad iter primum redeo: Deus ipse supremũ est,
Eximiúmque bonum propriè,veréque vocandus:
Quem qui habet,is debet fœlix dici atque beatus.
Sed quis habere potest ipsum? nã quicquid habetur
Vilius est illo quod habet,possessáque res est
Possessore suo semper minor. ocyus omnem
Oceanum parua poteris concludere concha
(O mortale lutum,ventísque obiecta lucerna)
Quàm tantum Dominum pacto complectier vllo.
Omnia solus habet Deus ipse,& solus habet se:
Ipse igitur solus fœlix,solúsque beatus,

Quoddā aliud tamen est summū bonum,& illud ha-
Omne potest animal,sed nō est omnib' vnū: (bere
Nam diuersa ipsis multùm natura tributa est.
Conuenit hoc illis,alijs aliud magis. ergo
Esse potest fœlix genus vnumquodque animantum:
Si non simpliciter, perfectéque, vt Deus ipse,
Ast aliquo saltem pacto, paucisque diebus,
Dum possit quod conueniat sibi maximè,habere
Semper:& aduersi nihil vnquam perpetiatur.
Sed missis alijs,de homine est nunc dicere tempus:
Qui tunc est fœlix quum possidet omnia quæ sunt
Naturę ipsius bona conuenientia,quumque
Nil damni tota in vita,nil sentit acerbi.
Hoc etenim esse bonum summū, concedere fas est,
Quod bona cuncta in se complectitur, & mala pellit
Omnia, cui nil triste datur,nil dulce negatur.
Nam virtus sola,aut fœlicem sola voluptas,
Non facit,vt quidam scribunt de gente Pelasga:
Quandoquidē bona multa simul meliora putantur,
Quàm pauca,vt grano frumenti magnus aceruus.
Non vnum,licet eximium,primumque beatos
Reddit: at omne bonū simul omni ex parte rotun-
Sic etiam solus princeps non efficit vrbē, (dum:
Sic etiam non est ex solo pollice dextra.
Cùm nobis igitur duo sint,corpúsque animúsque,
Qui verè est fœlix,parte est perfectus vtraque.
Est agilis,pulcher,robustus,sanus,& idem
Est sapiens,fortis,prudens,doctúsque,bonúsque,
Perfectósque tenet sensus,perfectáque mentis
Munera,pauperiem nescit casúsque malignos:
Etsi non implet longæuæ tempora vitæ:
Non est dicendus fœlix,licet omnia sint huic
Commoda.nanq; bonum paruo quod tēpore durat,
Est propè nil,veluti quidam dixere priores:
Ver non vna dies,non vna reducit hirundo:
At postquàm vitæ iam meta nouissima venit,
Mors huic contingit facilis,minimóque dolore

Soluitur,& stygias lætus descendit ad vndas,
Nec viuendo illi aut moriendo gloria desit.
Sed nunquid cuncta hæc habet ex mortalibus vllus?
Credo equidem nullum talem reperitier vsquam,
Aut perquam rarum, cui nil obtabile desit,
Cui nil triste vnquam toto contingat in æuo,
Qui fœlix viuat, fœlici morte recedat.
Hic Phœnix ille est, quem fingere Græculus audet,
Græculus insani capitis, qui posse putauit
Ex vno speciem fieri, putrémque fauillam
Gignere auem, cuiquam non vllo tempore visam.
Sed modò mira canit, nil curat dicere verum
Gens hæc, & tota est monstris ac dedita nugis:
Qua duce nostri etiam delirauêre Latini.
Est igitur fœlix, vt Phœnix rarus: at omnes
Heu sumus haud dubiè miseri: tamen hic magis illo:
Quandoquidem non est cunctis status vnus, & æqua
Conditio. quicunque tenet bona plura, minúsque
Aduersi patitur, fœlix censetur: at ille
Plurima quem versant incómoda, cui bona pauca
Contingunt, miseri nomen sibi vendicat aptè.
Quare cùm nemo sit fœlix, dicere oportet
Quomodo possimus saltem miseri minùs esse
In terris, quæ sit viuendi forma modúsque
Nobilior meliórque & vitæ blandior vsus;
Si non fœlices, saltem minus infœlices
Quo fieri pacto liceat nobis. igitur quod
Fermè omnes credunt, verum non arbitror esse,
Pontifices summos, & mundi sceptra tenentes,
Viuere quàm reliqui mortales dulcius æuum.
Nanque in diuitijs, veluti in cunctis quoque rebus,
Extremum quodcunq; malũ est, mediúmq; salubre.
Omne nocet nimiũ, propter quod quisq; habet plus
Quã satis est, non est melior quã quisquis eget plus
Quam satis est, paribúsque malis vexatur vterque;
Vt pinguis crassúsque nimis, qui sesquipedali
Ventre tumet, non est leuior, citiúsue mouetur,

Quàm cui sicca cutis miseris tantùm ossibus hæret.
Huic desunt macie atque exhausto corpore vires,
Ille autem nimio fit carnis pondere tardus.
Vtque ingens pelagus surgit maioribus vndis,
Excelsósque æquat montes dum tartara Ditis
Ima aperit fluctus inter, tamen atra silenti
Gurgite sæuit hiems, taciteque profundius æquor
Sed magis à dira ventorum peste mouetur:
Contrà cum strepitu magno, multóque fragore
Paruus arenoso versatur littore Nereus;
Sic qui summa tenent rerum fastigia reges,
Sollicitudinibus maioribus atque tumultu
Iactantur grauiore quidem: sed vulnera vulgo
Tanta latent, tacitique gemunt, celántq; dolorem.
Adde aliud quoque, quòd cruciat comes improbus ipsos
Assiduè, metus atq; timor: suspectáq; eisdé
Omnia sunt. hinc insidias, hinc dira venena
Concipiunt, soli nec possunt ire, nec audent,
Nec sine fas illis prægustatore comesse.
O bona libertas, pretio pretiosior omni!
O summũ primúmq; decus? qua prorsus adempta,
Nil gratum, nil dulce viris, & viuere mors est.
Ast pauper nocte atque die securus vbique,
Et quò fert animus graditur, siue ire per vrbem,
Et varios lustrare locos, & cernere ludos,
Aut monumenta cupit: siue extra mœnia mauult,
Per cultos hortos, per florida prata vagari,
Aut desiderio ruris torquetur amœni,
Nil prohibet, solus vadit, non indiget vllo
Seruorum strepitu, & comitantum nube clientum:
Et quoties stimulis agitur famis & sitis, ore
Haud dubio, tutúsque dapes ac pocula sumit.
Vilibus exiguísque cibis vescuntur in altis
Liberæ aues melius siluis: & dulcius escam
Quæsitam in campis, multóque labore paratam
Accipiunt, quàm si cauea teneantur eburnea,
Aut in gemmato atque aurato carcere clausæ.

Pinguef-

Pinguescant epulis regalibus, vberibúsque.
Sæpe igitur miser atque infœlix est etiam rex,
Nec quenquam, mihi crede, facit diadema beatum.
Sed stulti exterius dulce admirantur: at illud
Quod latet interius non contemplantur amari.
Illum autem vitam meliori ducere cursu
Arbitror, est cuicunque magis fortuna modesta,
Cui non est census nimius, nec sordidus, & cui (est
Nō cōducta domus, sed honesta habitatur: agerque
Quantus sufficiat domino bene, cultus abundè,
Qui det hero segetes & vinum sufficienter,
Fertilis, atque alias fruges producat inemptas.
Fœnerat ô quantum tellus bene culta! colonus
Sedulus ac prudens, non multis rebus egebit.
Plurima seu scrobibus longo ordine figitur arbos,
Diuersi generis, minimo quæ maxima sumptu
Emolumenta ferat: varium seu fortè legumen
Mandatum sulcis, cumulo maiore refertur:
Seu magis hortorum delectat cura, labórque,
Ex quorum reditu conuiuia lauta parantur,
Nec regum mensis cedentia luxuriosis:
Ni seruire gulæ quis mauult quàm rationi.
Ergo est optandus potiùs census mediocris,
Quem vel sors tribuat, vel testamenta, vel vxor,
Aut artis labor assiduæ, aut industria mentis
Sollicitæ, mercando aliquid quod tempore possit
Vendi alio, aut alibi pluris; vel multiplicando
Per sobolē pecus, & gregibus stabula atq; armentis
Implendo, aut Paphijs sublimia tecta columbis,
Melliferisúe apibus præsepia multa parando,
Aut statuendo oleis nigris brumale trapetum,
Aut etiam Cereri saxa opportuna terendæ.
His alijsque modis multis solertia lucrum
Illis ostendit, qui non torpere veterno
Sunt soliti, quos dulce malum, blandúmque venenū
Desidia, atque animi languor non reddit inertes.
Præcipuè tamen hoc fortunæ munus opúsque est,

Hæc etenim quos vult, facilè euehit, ac locupletat.
Hæc domina est rerum, & donatrix diuitiarum.
Insuper optandum, nulli seruire: decet nil
Libertate magis generosum pectus. at ille
Natura est seruus, natura ignobilis, imó
Infœlix prorsus, prorsus miser, alterius qui
Esse potest, vltróque aliena facessere iussa:
Et quicunque aliqua lucri spe ductus iniquum
Fert placida ceruice iugum. non iugera tanti
Plurima sunt, non omne aurū, non quicquid arenis
Indus Erythræis cupidus legit: vt patienter
Vel stomacho alterius comedas, capiasue quietem
Ad somnum alterius, dominóque iubente feraris
Nunc huc, nunc illuc, veluti pila missus ab illo:
Interdúmque hominis te longè deterioris,
Indocti, insani, vinosi, luxuriosi,
Imperio parêre velis. turpissima res est
Nimirum, possis cùm liber viuere paruo,
Quærere seruitio maioris præmia census:
Ac libertatem, sine qua laudabile nil est,
Vendere, & imperium domini tolerare superbi.
Degeneres animi, procerum quid quæritis aulas,
Dedecus vt vobis, illis tribuatis honorem?
Væ vobis, qui ceu pecudes pastoris egetis,
Tam viles, vt non valeatis viuere per vos.
Qui seruus quocunque modo est, nulla esse beatus
Parte potest: asini est, clitellam ferre libenter.
Ingenuis igitur quicunque parentibus ortus,
Nobilibúsue magis, quantum sibi sufficit aptè,
Possidet, iniustè queritur de numine diuûm.
Sed forsan multi dubitent an cœlibe vita
Coniugium melius: nanque vxor sæpe superba est,
Litigiosa, ferox, demens, & adultera sæpe,
Adde quòd & grauis est natorum sollicitudo:
Nunc morbo ancipiti languent, nunc lumina vitæ
Intempestiuo sublati funere linquunt,
Filia iam grandis poscit cum dote maritum:
Vel

Vel mœcha est, maculátq; domum; vel filius est fur,
Scortator, vacui capitis, rixosus & effrons.
Ille etiam penitus liber non esse videtur
Cuicunque est vxor; mores mutare necesse est,
Et iuuenilem animum compescere, linquere lites,
Stare domi, non ire procul, longinqua videre
Oppida, nec tota per vicos nocte vagari,
Has illas pulsando fores, & scorta petendo.
Ast opus est grauius tunc viuere, sollicitéque
Rem curare, minor ne fiat, sed mage crescat:
Ne premat extremam paupertas dura senectam.
Hæc quamuis ita sint, melius tamen arbitror esse
Quærere legitimas tædas, sanctósque hymenæos,
Naturámque sequi, quæ nobis prouida monstrat
Exemplo volucrum, pecudum, pariterque ferarum,
Quòd mas ad prolẽ iungi cum fœmina habendam,
Atque manere simul debet, sobolémque creatam
Enutrire simul iusto placidóque labore,
Ne genus intereat, sed cuncta in sæcula duret.
Quandoquidẽ ad Venerẽ compellimur exercendam
Nõ modò nos, verum omne animal, terræq; marisq;
Naturæ imperio: facias peiora necesse est,
Si non fœminei sorberis ab ore barathri.
Præterea tandem sterilis morieris, & hæres
Parta labore tuo & sudore alienus habebit:
Cúmque senex fueris, aut morbo oppressus iniquo,
Quis tibi succurret? vel quis tua damna leuabit?
Nunquid cognatus, vel frater? nunquid amicus?
Hi te sandapila mallent efferre repostum,
Résque tuas auidi expectant sibi morte referri:
Te captant viuum, vt possint spoliare sepultum:
Nummos quisque tuos, non te reueretur, amátque.
O scelus, ô rabies, & habendi infanda cupido!
O miseranda lues totum diffusa per orbem!
Vtile nunc omnes spreta virtute sequuntur.
Quis iustum curat? quis non contemnit honestum,
Si modò spes lucri? dominatur legibus aurum,

Auri

Auri maiores vires quàm sanguinis: auro
Venalis pudor atque fides, cultúsque deorum est.
Ast vxor patrem, ac matrem, propriósque penates
Deserit, vt maneat tecum noctésque diésque,
Et pariat fœcunda tuo de semine prolem,
Constituátq; nouam tecũ gentémque domúmque,
Sítque tibi auxilio, & simul obsequiosa laboret:
Ambobus commune bonũ est, commune periclum:
Alterutri quicquid damno est, vtrique nocebit:
Alterutri quicquid lucro est, vtrique placebit.
Si te debilitat morbus, vel grandior ætas,
Fatur, & hortatur, solatur & auxiliatur,
Subuenit, assistit, vigilat, vigilando ministrat:
Hoc etiam faciunt nati, charúmque parentem
Qua possunt ratione fouent. communis enim sunt
Amborum commixta caro, communis imago,
Quumque dies venit, postquam tibi nulla dies est,
Non totus moreris, viuúsque videris in illis.
Sed malunt quidam incertos de pellice natos
Sumere, proptereáque vxorem ducere nolunt.
Hos ego non laudo, nec sanæ iudico mentis.
Namque vxor te dote iuuat, nil dat tibi pellex:
Vxoris sunt affines, sunt pellicis hostes:
Illam tutus habes, & honestè, hanc turpiter atque
Sollicitè: fida est illa, hæc infida timénsque
Diffidium, rapit occultè, sibi congregat, vnde
Si fuerit dimissa, queat pòst viuere, demum
Si tibi sit pellex, tibi erit non tuta supellex.
Quid quòd legitimos certósque ex coniuge natos,
Infames, dubiósque nothos de pellice gignis.
Ergo vxor ducenda: priùs tamen aspice quæ sit.
Præcipuè matris mores aduerte, patrísque:
Nam similes fiunt nati plerunque parentum:
Qualis quæque arbos, tales solet edere fructus.
Consule vicinas clàm. vel tibi si qua fidelis
Est mulier, mitte vt videat, sed dissimulanter,
An sit formosa, an vitiato corpore & ægro,

An

An sit iners, nec nere sciat, nec texere telam,
Nec suere. hæc etenim mulier, quæcunque pudica
Exercet, ne ignaua domi, neu languida cesset.
Otium enim fomes vitiorum est, otia mentem
Ad mala multa trahunt, oti comes ipsa libido est.
Otia fœlices euertunt funditus vrbes.
Quod nisi lanarum studio Lucretia quondam
Dedita, si telæ non Penelopea fuisset,
Sed pigræ medijs sedissent ædibus ambæ,
Huic de mille procis placuisset forsitan vnus,
Illi non tantum laudis mors casta dedisset.
At melius si fortè potes, tute ista videbis.
Nanq; alijs non certa fides: fermè omnibus est mos
Fallere: mentiri potius quàm dicere verum,
Cuique placet: raros poteris reperire fideles.
Si non vis falli, si vis tibi crescere cuncta
In melius, studeas res ipse agnoscere præsens,
Et curare tuas, tuáque impiger omnia cerne.
Ergo iterum atque iterum videas (si fortè licebit)
Quæ sit quam tibi vis vinclo sociare iugali,
Ne frustrà doleas: ne facti pœniteat te.
Si tamen (vt fieri contingit) coniuge praua
Mœres, deceptus fato, & Iunone sinistra,
Hanc blandè prius admoneas, placidísque frequẽter
Castiges verbis, interdum munere placa
Iratam, illecebrisq; doma: nunc brachia collo
Inijce, nunc etiam inuitæ blanda oscula fige,
Quoque potes conare modo sedare furorem
Dulciter: hoc si non prodest, tunc vtere amaro.
Succense, inclama, & vultu conuitia toruo
Adde, minisque simul terre: quod si minus ista
Sufficiunt, nec verba timet, tu verbera misce,
Tergáque tunc duro resonent pulsata bacillo.
Si tibi suspecta est vxor, dubijque pudoris,
Non habeas pulchros famulos, pulchrósue sodales,
Cum quibus illa domi versetur: decipiêris
Si quenquam fidum credes, est nemo fidelis

In

In Venere: illa dolis incautos fallere gaudet.
Fraude paratur amor, Veneri gratissima fraus est,
Sed tua præcipuè non intret limina quisquam
Frater, vel monachus, vel quauis lege sacerdos:
Hos fuge: pestis enim nulla hac immanior. hi sunt
Fæx hominum, fons stultitiæ, sentina malorum,
Agnorum sub pelle lupi, mercede colentes,
Non pietate Deum, falsa sub imagine recti
Decipiunt stolidos, ac relligionis in vmbra
Mille actus vetitos, & mille piacula condunt.
Raptores, mœchi, puerorum corruptores,
Luxuriæ atque gulæ famuli: cœlestia vendunt,
Heu quas non nugas, quæ non miracula fingunt,
Vt vulgus fallant, optatáque præmia carpant?
Inde superstitio, & ludibria plurima manant:
Quæ dij, si sapiunt, rident, renuuntque videre.
Non pretio, sed amore, Deum vir iustus adorat.
Deme autem lucrum, superos, & sacra negabunt.
Ergo sibi, non cœlicolis, hæc turba ministrat.
Vtilitas facit esse Deos: qua nempe remota,
Templa ruent, nec erunt aræ, nec Iupiter vllus.
Hos impostores igitur, vulpésque dolosas,
Pelle procul, ne te probitas simulata maritum
Caprarum efficiat. nec si tibi compater vllus
Contingit, nimium confidas; nanque sub isto
Nomine peccandi procliuior est via multis.
Hoc etiam serua, ne sæpius egrediatur
Sola domum, neu tecta adeat vicina: frequenter
Vicini latitare domo consueuit adulter.
Illi da comites castas, vitæque probatæ:
Infames vetulas, & lenas cautus auaras
Secum stare veta, longéque arcebis ab illa.
Nec tu aliam Venerem atq; aliena cubilia quæras,
Nec te concubitus delectet pellicis. est nil
Quo doleat magis, ac vehementius excrucietur,
Quod magis vlcisci cupiat, quàm fœdera lecti
Instabili temerata fide: tunc ardet, & odit:

Fallere tunc vellet simili ratione maritum:
Sique potest fallit. bilis tunc maxima feruet,
Tunc furit, vt Thyias nimio stimulata Lyæo.
Crede mihi, rara est quę non sit adultera, quando
Legitimo fraudata thoro sua gaudia perdit:
Saltem animo, si non concessum est corpore, peccat.
Labitur in vitium vitio irritata voluntas.
Si deprehensa tamen fuerit, tunc legibus vti
Ne pudeat, legum tibi sit reuerentia semper
Præcipua: est etenim nostræ lex regula vitæ.
Ne temerè iratus maiorem crimine pœnam
Infligas, lædásque Deum, vulgíque sequaris
Ingenium & mores: qui non ratione mouetur,
Sed veluti pecudes furijs atque impete fertur.
Nec ducta vxore idcirco non liber haberis,
Quòd tibi non licet esse malo, neq; nocte vagari,
Nec multis alijs rationibus insanire.
Non hæc libertas, sed praua licentia dici
Debet. qui sic est liber, seruire videtur.
Talis libertas non est cupienda, frequenter
In mala præcipitem quàm plurima mittit habentē.
Est melius, non posse malum committere, quàm si
Vndique peccandi pateat via. quot perierunt
Ob talem libertatem? quot sæpe fuerunt
Incolumes, quoniam frænos habuere tenaces?
Si verò nati morbo vexantur ab vllo,
Quid facias? cur te crucies? succurre medelis.
Quæ si nil prosunt, & mors tibi surripit illos,
Æquo animo sufferre velis: non solus in isto
Gurgite iactaris, comitum tibi maxima turba est.
Quæ mala cum multis patimur, leuiora videntur.
Nascimur hac omnes lege vt moriamur: ab ortu
Exitus ipse fluit: cunctis mensura dierum
Certa datur, stygias citiùs vel seriùs vndas
Quisque petet. quanquā mors vltima meta malorū (est,
Nec forti metuenda viro. quid munere vitæ
Defunctos tantis opus est deflere querelis?
Est ne adeò miserum moriendo relinquere mundi

Stultitiam, & sese innumeris auferre periclis?
Próque tot ærumnis, tranquillam acquirrere pacē?
Aut mors est æterna quies, aut ianua vitæ:
Esto etenim doleas quantumuis, tempore tandem
Cessabunt lachrymæ & gemitus. quécūque dolorem
Finit longa dies, dissoluunt tempora curas:
Si tibi lasciui, aut alia ratione pudendi
Contingunt nati, tu tu culpandus, & huius
Causa mali es demens pater, & quatiende flagellis,
Qui pueros neglexisti, nec moribus, ætas
Dum mollis poterat flecti, facilíq; labore
Instituí, nondum vitiorum astricta catenis,
Curasti imbuere, & virtutibus exornare:
Neglectis animis, aluisti corpora tantùm,
Vt pecudes faciunt. hinc est vrtica, filixque,
Et caprificus iners, quibus vrbs nunc omnis abūdat.
Quisque illos mores, quos primis hausit ab annis,
Cùm senuit, retinere solet: peccabit adultus,
Si puer hoc fecit. tenera est dum virga recensque,
Flectitur huc illuc, vt vis: quæ post vbi creuit
Iam robusta arbor, flectenti cedere nescit;
Et quem parua locum tenuit, non deserit vltrà.
Sic puer ad vitæ partem est quamcunque paratus
Dum tener est animus: qui postquam duruit æuo,
Quam prius ire viam assueuit, mutare recusat.
Nimirum quicquid primis inoleuit ab annis,
Non facilè aufertur. naturam parturit vsus,
Ipsoque non multo est natura potentior vsu.
Optandum tamen vt tribuant bona semina diui
Inclusis vtero: nam qualis quilibet illic
Concipitur, talis viuendo est: qui malus inde
Exierit, rarò poterit iustúsque bonúsque
Esse, licet doceat sanctos Academia mores,
Et licet hinc atque hinc habeantur mille magistri.
Naturam frænare potes, sed vincere nunquam.
Cultura est etenim natura potentior omni.
Nonnihil ipsa tamen longo mollitur ab vsu.
Sic cultu assiduo steriles compescimus agros,

Sicque feri discunt homini parere leones.
Omnis ab assiduo nimirum ars nascitur vsu.
Ergo dum mollis, dúmque est tractabilis ætas,
Instrue filiolos virtutibus,& doce honestas
Maturare vias,nec eos permitte vagari
Huc illuc,quocunque volunt. res perniciosa est
Libertas pueris; tu si sapis,admoue frænos,
Et cohibe;nanque in vitium mortalia quæque
Naturæ instinctu,nisi sint adiuta labore,
Sponte ruunt:nil perfectum natura sine arte
Ferre solet,quoniam non vult Deus ipse veterno
Nos torpere graui,sed curis atque labore
Excitat,& segnes tanquam calcaribus vrget.
Est locus ætherei prærupto in vertice montis,
Delicijs plenus,quo non fœlicior alter
Creditur esse vsquam,cui cedunt Thessala Tempe,
Elisijque lares,& fortunata vireta:
Hic habitat vicinâ polo,conterminâque astris,
Innumerisque bonis fruitur sanctissima virtus:
Sed salebrosa via est,angusta,atque ardua,densis
Sentibus hinc atque hinc horrens,quò tendere viles
Ignauique animi & terrena fæce grauati
Haud possunt,sursúmque vehit mens ignea paucos,
Quos Deus ad cœli sedes elegit habendas.
Difficiles aditus virtus habet:at vitiorum
Prona via est,illuc vltro descendimus omnes.
Quocirca quicunque bonam,nullaque pigendam
Parte cupit prolem,multum instituenda laboret.
Non etenim fieri egregiũ ac memorabile quicquam
Absque labore potest.vis est immensa laboris
Assidui,longúsque labor dura omnia vincit.
Curandum in primis,vobis dico patribus,ne
Filioli vestri cum prauis conuersentur.
Consuetudo potest quoscunque inducere mores,
Corrumpunt etiam sanctos commercia praua:
Vitent præcipuè iuuenes:nam prona iuuentus
In quodcunque malũ est, sépérque obscœna loquũ-
Inter se iuuenes,& semper turpia versant. (tur

Luxuriæ tota est hæc ætas dedita: quare
Ne iuuenum celebrent cœtus, omnino caueto
Tu, cuicunque bonam mens est educere prolem,
Corripe nunc verbis duris, nunc vtere virga,
Si sit opus, monstraque viam, qua incedere oportet:
Nec faueas illis, patriumque iratus amorem
Dissimula semper. nil perniciosius est quàm
Blandiri pueris: animos ad crimina sumunt.
Tunc nil non audent quũ tu quæcunque loquuntur
Vera putas, asinusque bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, vesano captus amore.
Damnosus fauor est pueris, soloque timore,
Non ratione scelus fugiunt: peccantque libenter
Ac promptè, si non duris cohibentur habenis:
Vt sępè in vitium nullo impellente labascunt
Sic rarò à vitijs nullo reuocante recedunt:
Quales quisque sibi natos educit, habebit.
Vltra hęc nitendum, vt viuamus corpore sano:
Quippe valetudo est censu præstantior omni.
Robustus fossor rege est fœlicior ęgro.
Scire igitur causas debes prius, vnde fluant tot
Agmina morborum, humanum vexantia corpus.
Perceptis etenim causis, vitare malignos
Effectus poteris melius: causisque remotis
Effectus pereunt, quicunque sequuntur ab illis.
Ergo morborum quorundam causa & origo
Natura est, quoties sub iniquo sidere quisquam
Nascitur, atque in se cœli tormenta recepit:
Vel quum corrupto de semine gignitur, ipsi
Sunt causa ægrorum natorum sępe parentes,
Quum malè dispositi coeunt, nec sanguine puro,
Sunt aliæ plures causæ, requiesque, laborque,
Et calor, & frigus, somnus, cibus, ac Venus: horum
Singula debilitant vires, atque artubus obsunt,
Vtimur his quoties nimium, nimiúmue caremus.
Vtrumque extremum damno est, vsus mediocris
Non nocet: immò etiam prodest, vitamque tuetur.

Immò

Immodici affectu animi quoque gignere morbos
Consuêrunt, nimiusque timor, mœrorque dolorq;.
Lætitia interdum nimia officit, interimitque:
Si sit habenda fides scripturis historicorum.
Noxius est aër, est noxius humor aquai
Corporibus, quando vitium contraxit vterque,
Hinc pestes subeunt, hinc viscera discruciantur,
Communisque lues dat plurima corpora morti.
Affert nonnullos etiam contagio morbos,
Et rixæ, & casus, & mille pericula vitæ.
Hos igitur fontes, hæc fundamenta malorum
Si sanus vis esse, omni ratione caueto.
Si tamen ægrotas, quoniam ægrotare necesse est
Nonnunquam, quid ages? non tu medicamina differ:
Sed citò curã adhibe, tenuis dũ morbus adhuc non
Assumpsit vires, nec inest penetralibus hostis.
Ignis ab exigua nascens extinguitur vnda:
Sed postquã creuit, volitantque ad sidera flammæ,
Vix putei, fontes, fluuij succurrere possunt.
Ergo festina morbi cognoscere causam:
Vtque illi facilè occurras, contraria sume.
Opposita oppositis curantur: frigora si te
Læserunt, calida opponas: si cura, laborque,
Siue cibus nimius nocuit, contraria semper
Exerce, hæc sese expellunt perimuntque vicissim.
Consule item, si opus est, medicum, vel clinicus ille,
Vel sit chirurgus: chirurgi certior est ars:
Nam quid agat certum est: & aperta luce videtur:
Clinicus ipse autẽ, qui nũc physicus quoque fertur,
Dum lotium infœlix spectans, inde omnia captat,
Dum tentat pulsum venæ, dum stercora versat,
Fallitur & fallit. sed non discriminis æqua
Conditio: ille miser moritur, causamque canendi
Linigeris caluis præbet, caluisque cucullis:
Hic alius contrà sceleris mecede recepta,
Causatur superos, ac fatis imputat ipsis
Siquis obit, lætusque implet multo ære crumenam.

Heu mihi, penè omnes casu, non arte medentur:
Quippe aliquam quicunque artē benè nouit, agēdo
Aut nunquam, aut saltem rarò peccabit at isti
De quibus est sermo, de centum vix erit vnus
Quem sanare queant, quem non fortasse trucident,
Vnde istud? nisi quod pars horum maxima nescit
Quid faciat, quid sit prorsus medicina: sed ipsi
Dum tantùm incumbūt sophiæ, & dialectica discunt
Vincla, quibus valeant indoctum nectere vulgus,
Vix elementa artis medicæ & primordia libant.
Sic labyrinthæis ambagibus ad sua tecta,
Instructi redeunt atque enthymemata vibrant:
Hinc tumidi incedunt, hinc publica præmia poscūt:
Id satis esse putant (nec decipiuntur) ad hoc, vt
Carnifices hominum sub honesto nomine fiant.
O miseræ leges, quæ talia crimina fertis!
O cæci reges qui rem non cernitis istam!
Vos quibus imperium est, qui mundi fræna tenetis,
Ne tantum tolerate nefas, hanc tollite pestem,
Consulite humano generi. quot nocte dieque
Horum carnificum culpa mittuntur ad orcum?
Vel perfectè artem discant, vel non medeantur.
Nam si aliæ peccant artes, tolerabile certè est:
Hęc verò nisi sit perfecta, est plena pericli:
Et sæuit, tanquam occulta atque domestica pestis.
Non multum est igitur tutum his committere sese,
Quorum doctrina est, pretiosa in veste videri,
Gemmatoque auro digitos ornare cynędos.
Ast hoc quod dicam, vt valeas, seruare memento:
Sit victus tibi cura tui, ne noxia sumas,
Néue nimis comedas. solet hoc mortalibus esse
Maxima pernicies, hinc plurimus ingemit ęger.
Præsertim hoc caueas, tanquam lethale venenum,
Ne nouus in stomachum cibus intret, si benè nōdū
Consumptus fuerit prior, & digestus ad vnguem.
Nec non quaque die, iusto exerceto labore
Corpus, vel pedibus gradiendo, vel quid agendo.

Quo moti caleant artus: nam causa caloris
Est motus, stomachumque iuuat, roburque reducit,
Humoresque superuacuos putresque resoluit.
Noli etiam iusta vitam fraudare quiete,
Corporis instaurat somnus vires animique:
At vigilando nimis, corpus corrumpitur & mens,
Præterea procul est mæror pellendus, & omnem
Tristitiam de corde fuga: nam macerat artus
Deformatque ipsum corpus, canosque capillos
Ante diem reddit: contrà præcordia læta
Ætatem efficiunt viridem, robustaque membra.
Cætera tu videas quæ paulò diximus antè.
Postremò est aliud quiddam pretiosius, atque
Nobilius, per quod fœlices efficiuntur
Mortales, similesque deûm, cœloque fruuntur
In terris positi: quamuis ea gratia paucis
Tradita sit, pauci tanto dignentur honore.
Si quæris quid sit, dicam, sapientia nempe est.
Nempe bonum quodcunque aliud sapiẽtia vincit.
Hoc homini nequeunt diui dare munere maius.
Huic cedit, quidquid rubra reperitur arena:
Huic cedit quicquid Tagus, & Pactolus, & Hermus
Aurifero gignunt (si verum dicitur) alueo:
Huic par esse potest nullius gloriis regni.
Hæc est semideûm genitrix, & maxima virtus.
Fœlix, ô vere fœlix, veréque beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donauit munere tanto.
Sed fortasse aliquis quærit, sapientia quid sit.
Nil aliud certè est, nisi prima scientia per quam
Mens pura, & nullo mortali pondere pressa,
Libera terrenis affectibus, atria cœli
Scandit, & ætherea cum dijs versatur in aula,
Omnia despiciens prorsus mortalia, tanquam
Friuola, & assiduè tendens velut ignis in altum,
Inferiora parum curans, sublimia semper
Cogitat, & verè quæ sint bona, quæ mala nouit,

Ac verum à falso rectè distinguit: & illa
Quæ cæci & miseri mortales maxima rentur,
Regna, voluptates, & opes, tumidósque triumphos,
Pro quibus vsque adeò noctésque diésque laborant,
Pro nihilo pendens, curas miseratur inanes,
Ostendens rectè viuendi iter ac moriendi.
Præfulget sapiens alijs, ceu sideribus sol,
Fortunę imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat sub pedibus constanti pectore casus.
Quin etiam nullo mortis terrore mouetur,
Nec timet infernas pœnas sibi conscius: imò
Lætus obit, ridens pauidi phantasmata vulgi:
Non dubitans miserum hoc, plenumq; laboribus æuũ
Linquere, & æternam moriendo acquirere pacem.
Demũm vna minor est sapiens Ioue. quatuor autem
Ipsi conueniunt: quoniam benè consulit, atque
Iudicat, errore amoto, rectéque gubernat,
Et contemplari diuina humanáque, ad ipsum
Pertinet: extremum hoc quod dixi, maxima res est,
Vltra quam nihil est melius quòd possit haberi.
Nemo tamen sapiens fiet priùs, expulerit quàm
A sese omne nefas, purgatus crimine ab omni.
Quippe habitare negat fœdum sapientia pectus,
Impurásque odit, cùm sit purissima mentes.
Nemo etiam fiet sapiens, nisi sit prius idem
Prudens, multarúmque peritus doctrinarum.
Hos scito esse gradus, per quos sapientia habetur.
De qua plura quidẽ loquerer: sed claudere oportet
Iam librum, sat cauda meo prolixa Leoni est:
Quapropter nũc Musa tace, & requiesce parũper.

Liber Sextus.

VIRGO.

CRedo aliquos tetricæ mentis, nasique seueri,
Qui solos se scire putent & noscere verũ,
Atque sibi solis diuûm bonitate tributum

Omnia

Omnia iudicio perplexa expendere recto,
Dicturos, nunquam me degustasse beatos
Aoniæ fontes, & sacras Phocidos vndas,
Nec prorsus lauro dignum, titulóue poëtæ,
Quòd non inflatas nugas, mirandáque monstra
Scribimus, ac nullas fingendo illudimus aures.
Nam solas tribuunt fabellas vatibus: ac si
Vera loqui, fœdúmque foret, vetitúmque poëtis.
Horum ego iudicium falsum & damnabile duco:
Nilque mihi melius, nil dulcius esse videtur,
Quàm verum amplecti: vetulis puerísque relinquo
Has nugas: alij eructent fera bella Gigantum,
Harpyásque truces, & Gorgonas, & Cyclopas,
Et captos blando Sirenum carmine nautas,
Adde his monstriferã Circé, triplicémq; Chimærã,
Stelliferúque humero cælum qui fulcit Atlanta,
Mutatum saxo, & sulcantem Persea nubes,
Tantalum & Tytion, miserísque Promethea furti,
Belidas: & quicquid delirans Græcia nostros
Tempore iam longo docuit garrire Latinos.
Non mihi sit tanti potasse Aganippidas vndas,
Bellerophontæi quas protulit vngula monstri,
Nec mihi sit tanti Phœbææ gloria lauri,
Atque Corymbiferis hederis ornare capillos,
Vt sic delirem. pudet ah, pudet esse poëtam,
Si nugis opus est puerilibus inseruire,
Et iucunda sequi spreto mendacia vero.
Tradita (crede mihi) est multis facundia, paucis
Consilium: multi sublimia carmina condunt,
Sunt & Romano & Græco sermone diserti,
Et cùm multa sciãt, sapiũt tamẽ aut modicè, aut nil.
Verba nitent phaleris: at nullas verba medullas
Intus habent, sola exteriùs spectatur imago,
Et pictura leuis: verùm quis succus in illa est?
Quàm mens inde capit frugem? qui talia legit,
Quid didicit tandem? quid scit nisi somnia, nugas,
Quæ nihil ad vitam faciunt, nihil vtile ponunt?

Quæ scire & nescire, pari discrimine refert.
Ergo seu vulgus me iudicet esse poëtam,
Seu neget, haud ideo mendacia vana sequemur,
Sed verum: quoniam verum est perfectio mentis.
Quod quicúnque magis nouit, magis est similis dijs,
Atque magis fœlix: licet hunc inscitia vulgi
Non merito extollat plausu, meritóque fauore
Excipiat, licet huic non grandia nomina donet.
Quare iam Musæ adsunto, Criticique valento.
Ecce viam ingredior, qua plurima taxus vtrinque,
Atque cupressus iter funesta protegit vmbra.
Iam video tristes campos, pallentia regna
Persephones, quos obscuris perlabitur vndis
Lethæúsque ambit torrens, latè arua papauer
Lurida somniferum vestit, ripásque silentes.
Quo me Calliope ducis? quæ monstra videre,
Quas voces audire iubes? bubonibus omnis
Circùm silua tonat, mœstos dat noctua cantus,
Non desunt vlulis miseræ strygibúsque querelæ.
Quò me musa rapis? lachrymosa en murmure colles
Et valles resonant, respondet planctibus Eccho.
Quis dolor hic tantus? quæ tanti est causa doloris?
Heu quæ gens illa est, ater quam vestit amictus,
Syrmata pulla trahens? quæ sic velamine nigro
Flens adoperta caput, clamoribus æthera complet?
Heu mihi, quas cædes, quàm multa cadauera cerno
Passim strata solo? quis funera tanta peregit?
Quis dedit hanc latè stragem? quot corpora regum
Pontificúmque iacent? agnosco insignia, nunquid
Mors est illa procul? quæ visu & falce cruenta,
Horribilis, furibunda venit? præcedere mille
Agmina morborum, pariterque pericula mille
Aspicio, ô nimium sæuis armata ministris!
Nescio quid magno veniens clamore profatur:
Audio quid dicat, referámque audita libenter.
Mors ego sum: quæ fœni instar viuentia quæque
In terris hac falce meto; mihi Iupiter orbis

Iura

Iura dedit, iuſſitque ſimul me parcere nulli,
Sed magnos humileſque pari proſternere lege:
Vnde manus, vireſque meas euadere nemo,
Et nemo vitare poteſt; ego grandia regum
Colla premo, ſternóque animos faſtúſque ſuperbos
Pontificum: nobis nulla eſt non debita ceruix,
Siue quis arctoas fugiens penetrauerit oras,
Riphæáſque vltra rupes conceſſerit, iram
Sentiet hic noſtram, noſtros hic ſentiet ictus:
Siue quis ad manes imos deſcenderit, auſtri
Qua plaga preſſa iacet: qua ſunt incognita nobis
Sidera, me inueniet tamen, inuentáque peribit.
Falx hæc occaſum, falx hæc populatur & ortum.
Non ego diuitias vereor, nec ſtemmata priſcis
Credita imaginibus. ſolio detraxit ab alto
Quot mea dextra viros, & nigra in tartara miſit
Præcipites? Priamum memini, quum cæſus ad aras
Victima noſtra fuit: Macedûm dux ille ſuperbus,
Qui tot regna ſuis pugnando euerterat armis,
Par animo cuius totus non extitit orbis,
In Babylone cadit telo confoſſus ab iſto.
Quid memorem heroas Latios, Martíſque nepotes
Terrarum dominos; quorum clariſſima virtus
Imperium Oceano, famam coniunxerat aſtris?
Nonne omnes potui cæſos demittere ad orcum?
Priuauique manus ſceptris, diademate crines.
Os verbis, & luce oculos, membra omnia motu,
Corporáque obſcuro clauſi exanimata ſepulchro.
Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scytha: denique
Europãq; Aſiãq; colit, Libycóſq; calores. (quiſquis
Nullũ ego diſcrimen facio generiſque locique.
Tempora nec ſeruo, nec mores curo, nec annos:
Improbus atque probus, ſapiens, ſtultúſque peribit.
Infantes, iuuenes, longáque ætate grauatos,
Formoſos, turpes, æqua ratione trucido:
Hũc quoq; quẽ video procul hinc mea regna petẽtẽ,
Quum ſua fata ſinent, mittam pallentibus vmbris.

Edidit hæc Stygio diua implacabilis ore.
Tunc me concussit timor ingens, membráq; sanguis
Vndique dilapsus venis, extrema reliquit,
Inque imum pectus coijt succurrere cordi.
Præcipuè, quum tartareos dea sæua ministros
Præsentem in turbam, quæ latos plurima circum
Errabat campos, tantæ secura ruinæ,
Mitteret: irrumpunt illi, prendúntque, tenéntque
Quisque suum: sternuntur humi languentia passim
Corpora, multiplicíque gemunt vexata dolore.
Mox ipsa adueniens, nonnullos falce necabat:
Nonnullos etiam, quorum subtegmina nondum
Finierat Lachesis, iusto illis debita fato,
Præteriens, cædi seruabat diua futuræ.
Tunc ego sic mecũ, attonitus, totúsque tremiscens:
O curas, ô vota hominum, vanósque labores!
O spem fallacem, ô cæcæ solatia mentis!
O fluxum decus humanum, ô variabile tempus!
Quàm breuis, incerta, & multorum plena malorũ,
Et quantis nostra est obnoxia vita periclis!
Quæ iucunda quidem facilè, dulcísque videtur,
Sed quantum intus habet fellis, quantúmq; veneni?
Quid sumus, ô miseri, nisi puluis motus ab aura?
Et fragili vitro similes, vmbræque fugaci?
Atque rosis, quæ mane nitẽt, mox vespere languẽt?
Nunc viui atque hilares, paulò pòst vermibus esca:
Nunc pulchri & validi, paulò pòst turpe cadauer.
Heu mihi quid prodest congesta pecunia nobis?
Quid gemmæ, argentũ, atq; aurũ, pretiosáq; vestis?
Quid populos, magnasque vrbes ditione tenere?
Marmoreósque habitare lares, vultúque superbo
Omnes despicere, atque parem se credere diuis?
Si mors cuncta rapit, si tanquam puluis & vmbra
Deficimus miseri, si tam citò fastus & omnis
Gloria nostra perit, nullum reditura per æuum?
Hæc ego cùm loquerer summisso murmure mecum,
Pallentem vultu aspiciens, gelidúmque timore

Incertóque gradu titubantem Orpheia mater:
Quid te (inquit) tanta obsessum formidine cerno?
Esto audax: animi vilis timor argumentum est:
Nec decet ille viros. cedò, quæ te causa timere
Mortem adeò cogit? tunc sic ego, Diua necesse est:
Naturæ impulsu, quippe hanc animalia quæ non
Horrescunt, fugiunt? hæc vitam tollit, & omnes
Diuitias ac delitias, corpúsque resoluit
In nihilum, remanétque nihil, nisi puluis & ossa,
Quæ pariter puluis longo post tempore fiunt.
Deniq; cuncta bona hæc adimit, sũmũq; malorũ est.
Ergo tam dirum & tam formidabile monstrum
Quem non terrebit, nisi cui sit ferrea fibra?
Tunc Ioue nata, mihi subridens, sic ait, Erras,
Nimirum veri specie deceptus & vmbra.
Non cuiuis facile est ipsum cognoscere verum.
Hic ille est ramus, medium quem maxima silua
Arboribus densis cinctum, atque erroribus atris
Obductum celat: nec multis aurea virga
Conspicitur, nisi cui puræ ostendêre columbæ.
At mihi quæ sata sum fœlici semine cæli,
Verum nosse licet: verum tibi dicere possum,
Si me audire voles. ego tunc, Dea, nil magis opto,
Respondi. illa autem, nos hinc diuertere oportet,
Paulisper, sequere: & secum me duxit in altum
Non adeò procul inde locum, quo lumina solis
Cernere erat, radijs ferientibus ardua montis,
Iucundũque iubar tenebras disiecerat atras:
Sedimus ad fontem quendam, laurique sub vmbra.
Tunc mea dux tandem pulchro sic incipit ore,
Simia cœlicolûm, risúsque iocúsque deorum est
Tunc homo, quũ temerè ingenio confidit, & audet
Abdita naturæ scrutari, arcanáque diuûm,
Cùm reuera eius crassa imbecilláque sit mens.
Si posita ante pedes nescit, quo iure videbit
Quæ Deus & natura sinu occuluere profundo?
Omnia se tamen arbitratur noscere ad vnguem,
Gar-

Garrulus, infœlix, cæcus, temerarius, amens,
Vsque adeò sibi palpatur, seséque licetur.
Stultitiæ fons est & origo philautia vestræ,
Caligóque ingens, quæ vos cognoscere verum
Posse vetat: tolle hanc, oculi meliora videbunt:
Et quæ nunc bona prima putas, fortasse negabis
Esse bona: & quæ nunc credis mala maxima, forsan
Non mala sunt dices, pulsis à corde tenebris.
Ergo scias, mortale genus nihil esse, nisi vtrem
Æolijs plenum ventis: quem iugiter vrget
Huc illuc lapidi insistens fortuna rotundo.
Cui, si quid saperet, vita mors gratior esset:
Cum viuendo, malis homines sine fine premantur:
Exiguísque bonis, sed nec sine felle fruantur.
Quod verum credes, puto si bona, si mala vitæ
Mortalis referam, quanta breuitate licebit;
Collatísque ipsis, tunc vita humana patebit
Quæ sit, & an tantum mors debeat ipsa timeri.
Principiò de diuitijs, quas omnis vbique
Gens sequitur, laudat, quærit, miratur & optat,
Dicere constitui, & quid sint ostendere nitar.
Tunc ego, Diua (inquam) si vis huic parce labori:
Quandoquidem prius hoc olim referente Minerua
Edidici, nunc perge aliò, nec nota recense.
Déque voluptate vbertim quoque retulit olim
Nobis diua Arete, multúsque à matre Timalphes.
Quare id transi etiã quæso, & quodcunq; aliud vis
Expedias. tunc Diua inquit, De nobilitate
Dicã igitur, quoniã bona prima hæc inter habetur.
Quilibet hanc hodie sibi vult, sibi dicit inesse,
Plus licet inde absit, quàm distet Iberus ab Indo.
Sed quid nobilitas aut quanti est? vera fateri
Conabor: quanquam quid prodest vera fateri,
Credere si renuunt? fugiunt animalia quędam,
Oderúntque diem, tenebris ac nocte vagantur:
Sic homines multi lumen cognoscere veri
Nec possunt, nec amant: adeò natura, Deusque

Diſtinxit mortale genus, rectéque videnti
Vna hominum ſpecies animalia cætera monſtrat:
Víſque adeò mores varij mortalibus,& mens
Diſſimilis: multi tenebras vmbráſque ſequuntur,
Nec verum ſpectare queunt, ſolémque nitentem
Infirmis oculis, quem fixo lumine pauci
Aſpiciunt,quibus eſt animus diuinior. ergo
Nobilitas, veluti vulgus putat inſcius, aut eſt
Copia nummorum, & collectio diuitiarum:
Aut ſanguis, quoties generoſo è ſtemmate quiſquã
Natus, auos,atauóſque ſuos gentiliáque arma
Iactat, & eximios laudat virtute parentes.
Iudicium tamen hoc vulgi mendaciter errat,
Vt plerumque ſolet. communis opinio multis,
Paucorum ratio eſt. ſi nobilis ille putari
Debet, quicunque diues: ſic nobilis eſſe
Credo poteſt lanius, tonſor,piſcator,equiſo,
Paſtórque, & piſtor, coriarius, atque bubulcus,
Et leno, & latro, & quiuis de plebe lutoſa,
Nanque ex his multi rebus nummíſque potentes
Et ſunt, & poſſunt fieri. fortuna frequenter
Extollit miſeros; eadem detrudit ad imum
Sæpe illos quos antè rotæ commiſerat altæ.
Nobilis ergo fuit tantùm quum mœnia victor
Æneadum intrauit Marius, plaudente ſenatu
Ac populo, inſignis lauro,niueiſque quadrigis:
Sed poſtquam eiectus Syllanis viribus, exul
Minturnis latuit,latuit quoque carcere fœdo:
Vel quum mendicus panem per Punica rura
(Pro ſuperûm leges,& non bene nota poteſtas!
Quærebat panem duris foſſoribus aptum,
Non erat infœlix tunc nobilis: abſtiterat tunc
Nobilitas,fugiens longè; mox ipſa reuertit,
Quum Marius redijt,mutato ſidere,Romam.
Nimirum ſtulta hæc ſententia. ſi ſit ab auro
Nobilitas. certè de terra naſcitur aurum,
De fraude & furto,de fœnore: naſcitur ergo

De fraude, & furto, de fœnore, nobilitas. ô
Iudicium vulgi insanum ! ô sine pectore turba !
Nobilitare hominem non vlla pecunia, nullæ
Diuitiæ possunt: pretio nam dignior omni est
Nobilitas: hæc non emitur, nec venditur auro.
At genus ille suum iactat, laudésque suorum
Inculcat, cum sit turpissimus: atque recenset
Gesta patris, monumenta ataui, patruíq; trophæa:
Et quanquam innumeris, demens, ignauus, abundet
Criminibus, virtutis inops, tamen esse putatur
Nobilis, est alto quoniam de sanguine natus.
Cur aliena tibi tribuis ? laudémque tuorum
Esse tuam censes ? cùm tu sis dedecus illis,
Degener, infamis ? mentito nomine cygnum
Graculus appellat sese: cornicula plumas
Pauonis furata, cupit pauo ipsa videri:
Sed natura vetat, quæ nobilitatis origo est.
Hinc animi viles, hinc & cælestia corda
Proueniunt: hæc largitur sua semina cunctis.
Nempe animũ propter, non propter corpus haberi
Nobilis, & dici debes: nam corpora multa
Seruorum, pulchra, & magna, & robusta videntur.
Nobilitas quidam est animi proprius decor, atque
Vis quædam natiua, cupit qua grandia semper,
Vilia contemnit, qua sursum tendere vt ignis
Nititur, & summas penetrat velut ardea nubes,
Infima despiciens. hanc vim qui munere cœli
Accipit, ille bonus fiet, patiensque laborum,
Consilióque potens, curis vigilantibus, vt quid
Dignum laude gerat, vt sit laudabilis ipse.
Sed tantum natura bonum non omnibus, imò
Perpaucis donat, quorum fama inclyta longo
Tempore, post cineres populorum in pectore viuit.
Attamen (ô mores, ô mira insania) quis non
Vult dici & credi nunc nobilis ? ô nebulonum
Turba audax, ô vile pecus ! te nomina clara
Delectant, tibi fama placet, tibi gloria: cur non

Et

Et labor & virtus etiam placet, vt meritò sis
Nobilis? an mauis sapiens iustúsque vocari,
Nomine mentito, quàm vero? cur tibi nummus
Falsus, cur panis falsus, cur cætera falsa
Non sunt grata, velut mendax ac futile nomen
Nobilitatis amas? ô larua, ô simia disce,
Disce prius frænare animum, compescere cæcos
Affectus, ratione vti, vitare nefanda,
Iusta sequi: te nosce prius, durósque labores
Amplecti ne te pigeat, vilemque fugato
Desidiam, vt possis culmen virtutis adire.
Tunc iure ac meritò dicêris nobilis: hæc est,
Hęc est nobilitas vera: hæc sunt illa deorum
Munera, ab indoctis non intellecta: per istam
Incessêre viam Phrygia de gente Quirites,
Hac duce Romanum imperium se sustulit astris:
Hac abeunte iterum, in præceps descendit ab astris.
Nam simul ac segnes consurrexêre nepotes,
Iam parto imperio, iam prosperioribus annis,
Delicias, ludósque leues, luxúmque secuti,
Degenerare suis cœpere à patribus, vnde
Nobilitas tales homines exosa recessit
Protinus ad superos, donec crescente nepotum
Luxuria & vitio, deleta superbia Romæ est.
Non igitur genus est, non sanguinis, non statuarum
Mutarum series, non auri copia, quæ te
Nobilitet: Virtus, virtus: hac nobilis Hector,
Alcidésque fuit: fuit hac quoque nobilis ille,
Illius æternum cui prębuit inclyta nomen:
Hac proceres alij, quorum tot fama per annos
Durat adhuc. quid te iactas, natalibus ortum
Egregijs? te præcipui genuêre parentes:
Quid tum, si nihili es? si turpis, turpiter omnem
Incestas maculásque domum? tibi dedecus est hoc,
Non honor: ac veluti stolidum si gignat asellum
Magnanimus fortisque leo, si simia barro
Nascatur: monstrum es, claræque iniuria genti.

Non sic nobilitas per testamenta relinqui,
Aut virtus,potis est:velut ædes,rura,supellex:
Hanc natura tuis tribuit maioribus,at non
Omnibus:antiqua repetas ab origine gentem,
Inuenies fortasse tuo de sanguine multos
Cerdones aut agricolas,vnumque videbis
Ex humili natum fortuna,nobilitatis
Principium fecisse alijs:quę tempore creuit
Paulatim,sed pòst quoque tempore victa senescet.
Omnia fert tempus,pariter rapit omnia tempus.
Quis nunc Pompeij de stirpe,aut Cæsaris esse
Noscitur?aut eius,donatis cognomen ab Aphris
Cui virtus inuicta dedit?quis credere tantam
Progeniem perijsse potest?domus alta deorsum
Sæpe cadit,penitúsque ruit:sursumque leuatur
Sæpe humilis:nulla est hominum fortuna perennis.
Sic cælum variare solet mortalia quæque.
At dices,quale & semen,talis quoque fructus
Inde venire solet.si sum de semine claro,
Clarus ero.non sic:proceri sæpe parentes
Exiguum genuêre hominem,turpemque decori,
Robusti infirmum,sapientes insipientem:
Nec mens,vt corpus,patrio de semine manat.
Non patris est,animum pueris præbere.sed ipsum
Largiri natura solet.quid nobile semen
Egregiúmque feret,faueat nisi debita cæli
Temperies?verum est vulgò quod dicitur,annus
Producit segetes,non cultus:semina quamuis
Optima,si terræ fuerint mandata sinistris
Sideribus,parient lolium,vel iacta peribunt.
Ergo sufficiens non est pater ipse creandis
Nobilibus natis,adsit nisi gratia cœli.
Hinc est,quòd multos humili de plebe videmus
Illustres nasci:qui magnum nomen adepti
Virtute ac meritis,se postmodo nobilitarunt.
Quis fuit ille Maro?quis Tullius ille?quis ille
Tam sapiens sanctúsq; Cato?quis Horatius? omnes
De

De medio plebis geniti. quis doctus Homerus?
Cuius nec patriam certam, certósque parentes
Scimus adhuc. dic quæso patrem Demosthenis, atq;
Euripidis matrem. dic Socratis, illius inquam,
Socratis, in cuius gremio Plato maximus hausit
Diuinos latices, qui solus Appolline teste,
Est visus sapere, hunc genuit, qui marmora fodit:
Nascentes pueros mater capiebat ab aluo.
Nonnullos etiam reges, de plebe creatos
Nouimus: haud rarus quoque cõsul & induperator,
De populi fæce ad summum peruenit honorem.
Quid quòd equi, pariterque canes ac cætera bruta
Degenerare suo persæpe videntur ab ortu?
Nempe diu res nulla manet, nempe omnia semper
Deteriora solent fieri, in peiusque referri,
Naturæ imperio, & fatorum lege perenni:
Deinde iterum ex alio fœtu instaurata renasci.
Hoc variare, decus mundi est: hæc gloria summi
Artificis, facere ex minimis ingentia, nec non
Ex summis minima, & rerum mutare tenorem
Iugiter, ac faciem, sapienter, cuncta nouando.
Non tamen inficior, claros habuisse parentes
Esse bonum, & claro nasci de sanguine: nanque
Hoc verè pulchrũ atq; bonũ est, prosúntque parẽtes
Auxilio, exemplis, hortatibus, efficiúntque
Sępe sui similes natos, nisi fata repugnent,
Et natura potens nimium: quam vincere si quis
Nititur, ille etiam congestis montibus, altum
Æthera conscendet, pulso Ioue: qualiter olim
Fama Gygantæos quum sensit Phlægra tumultus,
Enceladum memorat, summi iuga maxima Olimpi
Imposuisse Ossæ, premeret cùm Pelion Ossa.
Sed tamen hoc non esse satis, concludimus, ergo
Quamuis à populo dicaris nobilis omni,
Sisque licet mollis, nitida cute, corpore lauto,
Egregijs vescare cibis, ac veste superbus
Conspicua incedas, referas gentéque domúmque:

Nobilis

Nobilis haud ideo es,ſed fortunatus,& vtri
Aurato ſimilis,ſimiliſque ex marmore ſigno.
Quis tamen hoc curat?ſatis eſt de nobilitate
Ac virtute,ipſum nomen,malúntque videri,
Quàm ſic eſſe homines,proh dij,nunc nomina tãtũ
Magnifica,& claros titulos ſibi quilibet optat,
Arrogat,affectat,ſequitur,rapit:vt meritò iam
Et ſe aſinus pardum vocet,& formica leonem.
Quis non vult ſapiens,generoſus,iuſtus haberi,
Et probus & doctus,contentus cortice ſolo
Atque vmbris rerum?vt tali velamine mores
Occulat infandos:lis eſt de nomine,non re.
Hoc habeas igitur nomen,ſic nobilis eſto,
Vt Romę Paſquillus homo eſt:vt ſępe vocatur
Nobilis aut latro,aut meretrix,aut nobile marmor,
Eſto tamen quod ſis & nomine nobilis,& re,
Quid tum?laudabor,dices,decorabor honore:
Nunquid parua tibi hęc,& non cupienda videntur
Præmia? quandoquidem virtus ex nobilitate
Naſcitur,ex virtute autem laus ſurgit honorque.
Non volo,nec fas eſt virtutem carpere:ſed ſi
Interius videas meliori lumine verum,
Cognoſces quanto virtus tam digna labore
Afficiat miſeros homines,quàm reddat amaram
(Stoicus id quamuis nolit concedere)vitam.
Moralem primùm videamus:difficilis pars
Nimirum hæc,quam ſi quærit quis ritè tenere,
Heu quantos opus eſt ſubeat toleretque labores:
Naturæ bellum indicat,confligat oportet:
Quandoquidem mortale genus natura creauit
Infirmum,pronumque malo, aduerſabile recto.
Prò ſuperi,in vitium facili decurrere lapſu
Quiſque ſolet.cur hæc homini mala ſemina quõdam
Indita ſunt?nunquid fuit hęc tua culpa Prometheu?
An malus hos dæmon humana in pectora morbos
Intulit,(vt fama eſt)ſceleriſque iniecit amorem?
Heu quàm difficilis,ſalebroſa, & plena laboris

Semi-

Semita, quæ ad mores ducit, vitámque deorum!
Quis bonus est? non sponte vllus: quis non malus? (ille
Qui legis regísue metu, peccare recusat:
Vel qui fortè nequit, quod vult, cõmittere crimen.
Nimirum haud facile est naturæ obsistere, séque
Vincere, & insanos compescere pectoris æstus.
Quapropter pugna assidua, iugíque labore
Est opus a puero, vt vitijs ponantur habenæ.
Assuetudo etenim naturæ frangere vires
Sæpe solet, si sit multos firmata per annos.
Ergo militia est hominum vita: hostibus omnis
Plenus ager, multi latitant vbicunque latrones.
Quis tot vitabit laqueos? tot retia cautus
Effugiet? nam quum fortuna est prospera cuiquam,
Actutum subit & stimulat vesana libido,
Tum sua castra mouet ventosa superbia, tunc &
Desidia atque gula, & petulans audacia surgit:
Contrà illum dolor atque metus dirúmq; venenum
Occupat inuidiæ atque iræ, quum sorte sinistra
Viuit, & indignam quærit propellere quouis
Pauperiem pacto: tunc fraudibus atque rapinis
Et furtis studet, vt sua damna rependere possit.
Eheu, mortales inter Scyllam atque Charybdim
Iactantur miseri, & vitijs læduntur vtrinque.
Dúmque mala hæc vitare volunt, labuntur in illa:
Si cupiunt fortes fieri, discrimina oportet
Multa pati, & multos coguntur ferre labores.
Si virtutem illam, quæ humanos temperat actus
Affectant, opus est expellere gaudia tristi
Consilio, gratámque parùm deducere vitam.
Si iustus vult esse aliquis, non vult querat.
Iustitia est multis laudata, domestica paucis.
Quòd si fortè placet cuiquam prudentia, semper
Vt caueat, nulli credat, fidátque necesse est:
Quandoquidem sunt cuncta dolis & plena periclis.
Denique qui bonus est, & mitis, sæpius ille
Læditur: ille minùs tutus, plus insidiarum

Sustinet:hic siquidem mūdus,domus ampla malorū,
Ac scelerum patria est:probitas hic exulat,vnde
Imbelles lepores,damæ mites,capreæque,
Idque genus sine felle animalia quæque petuntur
Sæpius,& pereunt:rarus venator ad vrsos
Accedit,tutos conseruat silua leones.
I nunc,& mitis,simplex,innoxius esto,
Vt citiùs fias auidorum præda luporum.
Heu mundus totus quædam est natiua tyrannis.
Debilibus robusta nocent,& grandia paruis,
Ales fulminiger timidos infestat olores,
Accipiter laniat turdos,mollésque columbas:
Versicolor coluber ranas,miserásque lacertas
Deuorat:in siluis fera fortior,ore,minorem
Dilacerat : tua mōstra tenes quoq; maximè Nereu,
Quæ rapido infirmos absumunt gutture pisces.
Non mare,non tellus,non aër tutus,vbique
Hostis adest,prodéstq; parùm non esse nocentem.
Ergo vide quàm sit pars hæc virtutis amanda,
Quæ facit esse bonos : nam tanto parta labore,
Hostibus in medijs tandem vos reddit inermes.
At dices,probitas defendi legibus,atque
Principibus solet : ô vtinam fieret.sed vbique
Vincuntur nummis leges, magnóque fauore:
Placantur donis Reges,& voce precantum:
Damnant iura illos quibus aut exhausta crumena,
Aut nullus fauor est:alij quocunque premantur
Iudicio,insontes abeunt.vt paruula musca
In tenui tela,quam pendens texit arachne,
Voluitur ac remanet:si grandior horridiórque
Impulerit,frangit casses & tuta recedit:
Sic leges(veluti Scythyca de gente canebat
Barbarus ille sophus)miseros,nectuntque,tenentq;:
Transmittunt laxis foribus,renuúntque potētes.
Altera virtutis pars,quæ studiosa requirit
Naturæ causas,& vix penetrabile verum,
Quàm sit difficilis,quàm magni plena laboris,

Experti

Experti norunt. primo coguntur ab æuo
Sub præceptoris ferula, formidine multa,
Verberibus cædi, & lachrymis dictata referre:
Inclusi tanquam in cauea cohibentur, vt ire
Non liceat quoquam, nisi permittente tyranno,
Quanquam ventris onus iubeat, vesicáue turgens,
Et pueris cognata fames, & ludere gratum:
Tempora sed calidæ postquam accessêre iuuentæ,
Maiori studio est opus. hic Antenoris vrbem,
Adriaci tentans rabiosam gurgitis iram,
Parthenopénue petit, Tyrrhena per ęquora currés.
At Perusina alius Romanáue mœnia quærit:
Vt procul à patria tellure, incommoda multa,
Et mala multa ferat, Veneris, somníque cibíque
Parcus, & assiduus studio, librísque legendis:
Haud aliter quisquam fiet, nisi nomine, doctus,
Sunt etenim docti re pauci, nomine multi.
Gaudia nempe nocent, nocet illecebrosa voluptas
Apprimè his, cupiunt qui discere plurima, & altum
Doctrinæ culmen conscendere. nanque reflectunt,
Ac remouent animos à duro tramite, per quem
Itur ad auricomæ sacraria celsa Mineruæ.
Nempe labore opus est longo assiduóque volenti
Nobile per populos vrbésque acquirere nomen.
Hinc verò multos cruciat dyspepsia; multos,
Dum nimium nimiúmq; legunt, ophthalmia vexat,
Præ studio stomachus crudescit, visus hebescit,
Et pallor venit, & macies & acerba senectus.
Nec mirum: quoniam scire & cognoscere verum,
Est præter naturam hominis, propriúmq; deorum.
Ac veluti infirmo radiantem lumine solem
Noctua ferre nequit: sic mens humana deorsum
Imbecilla ruit, quoties contendit in altum
Surgere, & audaci cœlum penetrare volatu.
Quod propriũ est superũ, mortales turpiter audent:
Decipiúntque magis, quanto magis illa requirunt,
Quorum cognitio nil prorsus spectat ad ipsos,

Ni fortè auxilium ac lumen descendat ab alto.
At dij fœlices, mundum quis, quantus, & vnde,
Atque ipsum mundi dominum, speciésq; animantū,
Et rerum innumeras norunt, causásq; latentes,
Semina, & occultas vires, quibus omnia constant.
Hæc vita est, hæc est ipsorum tota voluptas:
Non cibus, aut somnus, nō morbus, cura, labórue,
Non lucri spes, non damni metus impedit illos,
Quin semper valeant optatum inquirere verum.
Ergo cœlicolûm sapere est: prudentia tantùm
Conuenit & confert mortalibus, vt sibi possint
Consulere, & vitare sciant incommoda, nec non
Commoda congerere, & tranquillam ducere vitam.
Quid faciat, quid non, homini prudentia monstrat.
Huic studeat, quicunque cupit bene viuere, & inter
Tot spinas rerum gradiens non lædere plantas.
Quis non esse putet stultum, qui rebus omissis
Vtilibus proprijsque, aliena & inania quærit?
Dúmque suas nescit vires, maioráque tentat,
Dum nimis alta petit, præceps, velut Icarus, vndis
Mergitur æquoreis: cupiens æquare bibendo
Rana bouem, rupta nunquam bibit amplius aluo.
Dum studet insanus Phaëton cœlestia fræna
Mortali tractare manu, nónne infima pressit
Stagna Padi, currúmq; cadens vitámque reliquit?
Sese metitur prudens & continet intra
Naturæ fines, nec plus quàm debeat, audet,
Excepto, si illum Deus impellitque iuuátque.
Curent mortales quæ sunt mortalia: omittant,
Quæ superûm: ne si contendant altiùs æquo
Scādere, præcipitent potiùs, moueántq; cachinnū:
Vt si fortè velit summa de rupe volare
Bos grauis, aut asinus citharam pulsare canoram.
Esto autem quisquam doctrina prçditus omni,
Vsque adeò vt multos norit componere libros:
Quid quæso inde boni accipiet? tantúmq; laborem
Præmia quanta manent? dices, laus, gloria, fama,

Inque

Inque animis hominum diuturna in sæcula viuit.
Atqui ego quid sit honor, quid laus, quid fama velim
Clarius & melius perpendere. plurima namq; (te
Apparent aliter quàm sint, oculósque tuentum
Atque animos fallunt specie, velamine & vmbra.
Hinc bona, quæ mala sunt: & quæ sunt turpia, pul-
Censentur: scatet hinc fons omnis stultitiai. (chra
Sæpe sub argento latet æs, ferrúmque sub auro,
Et sub sincero clauduntur cortice putres
Castaneæ, multósque lupos sub pelle videbis
Agnorum. nónne aulæis cariosa teguntur
Ligna, vel antiquus paries, rimisque pudendus?
Est acies mentis potior, quæ perspicit intùs
Quicquid in abstruso est. quicunq; hac vtitur, ille
Verus erit rerum iudex, & mira videbit.
Quęro igitur, quid fama iuuat? quid gloria? quid laus
Oppressos somno, aut viuendi munere cassos?
Nil plus quàm surdũ citharę, aut spectacula cæcum.
At respondebis, viuentes & vigilantes
His gaudent, nec non pro talibus omne periclum
Vltro adeunt, vltróq; animas cũ sanguine fundunt.
Nimirum ambitio multos ad fortia, tanquam
Calcar agit, multósq; trahit virtutis ad arcem,
Torpentes vrgens stimulis compellit, vt armis
Grande aliquid faciant: vel si non viribus audent,
Ingenio saltem exhibeant memorabile quicquam.
Ipsa tamen vitium est: vnde ambitiosus haberi
Nemo velit. quicunque etenim ambitione tenetur,
Creditur esse leuis, ventosus, turpis: vt olim
Romulidæ orabant iacto post terga pudore
Plebeios, quoties suffragia venabantur,
Cerdonúmque animos precibus seruilibus atque
Turpibus obsequijs captabant, muneribúsque,
Vt proprijs rebus curarent publica omissis,
Pérq; forum medium multis comitantibus irent,
Inflati vt vento folles, ac fronte superba.
Propter se virtus petitur, non propter honorem:

Ipsa licet propriè ac verè mereatur honorem.
Quid? quòd vulgus iners nescit virtute moueri?
Hanc potius ridet, faueat fortuna necesse est,
Diuitiæque adsint: tunc laus, honor, & decus omne
Adueniet, virtus sine sensu languet vbique:
Quanquam nil refert, si gallo sordet iaspis,
Nec minùs idcirco est preciosa & nobilis: vnde
Vir bonus, & veræ compos virtutis, abundè
Contentus, vulgi laudes contemnit & odit.
Nec fumum quærit, nec inani pascitur aura.
Insignis facies fucis non indiget. aurum
Quod per se pulchrum est, nudũ monstratur: at ille
Qui non est, aliqua saltem cupit arte videri,
Personámque sibi inducit velut histrio. quare
Si rectè aspicias, vita hæc est fabula quædam.
Scena autem mundus versatilis: histrio & actor,
Quilibet est hominum. mortales nam propè cuncti
Sunt personati, & falsa sub imagine, vulgi
Præstringunt oculos: ita dijs risúmque iocúmque
Stultitijs nugísque suis per sæcula præbent:
Ergo honor & fama, & mortalis gloria, laúsque,
Somnia sunt, prorsus nil conducentia: quando
Sorte magis quàm virtute acquiruntur. at esto
Quòd tantùm dignis tribuantur: dic mihi nunquid
Corporibus prosunt? certè nil. dic, animísne?
Tantundẽ: hos inflant potius, tumidósque leuésque,
Necnon sollicitos reddunt. se subdere multis,
Et seruire solet multis, ambire, precari,
Munera largiri, quisquis sectatur honores.
Vita igitur talis misera est, & plena tumultus,
Subiacet inuidiæ, & magnis quandoque periclis.
Virtutem veram qui possidet, ille quietus,
Ille satis fœlix permittat cætera diuis.
Sufficiẽs honor est homini, quũ dignus honore est:
Qui datur indigno, non est honor: est onus, imò
Ludibrium, veluti in scena quum ludius est rex.
Iam mala quę humanũ patitur genus, adnumerabo.
Princi-

Principio postquam è latebris malè olentibus alui
Eductus tandem est, materno sanguine fœtus,
Vagit, & auspicio lachrymarum nascitur infans:
Vt puto, quàm mala sit vita hęc,quã plena periclis
Natura monstrante videt. sic per mare longum
Mercator facturus iter, terretur, & alto
Pectore dat gemitus,meruẽs scopulos,freta, ventos,
Naufragium, occursus piratarum, omnia demum
Terribilis quæcunque tenet discrimina pontus.
Vix natus, iam vincla subit, teneróśque coërcet
Fascia longa artus, præsagia dira futuri
Seruitij. quis enim liber? sunt legibus omnes
Subiecti, nec non & regibus, & vitijs &
Iudicijs hominum: seruit quoque quilibet vltro
Spe pretij,faciẽdo aliquid,vel fortè coactus. (quà
Omne animal postquã natum est,subitò ambulat,&
Cunq; libet graditur: non sic homo,tempore longo
Non pedibus, non ore valet, non mente: sed instar
Vocalis statuæ, solis vagitibus omnem
Nocte diéque domum vexat, turbátque quietem.
Post vbi iam valido se poplite sustinet, & iam
Ritè loqui didicit, tunc seruire incipit, atque
Iussa pati, sentítque minas ictúsque magistri:
Sæpe patris matrísque manu, fratrísque frequenter
Pulsatur: facient quid vitricus atque nouerca?
Fit iuuenis, crescunt vires: iam spernit habenas;
Occludítque aures monitis; furere incipit, ardens
Luxuria atque ira: & temerarius omnia nullo
Consilio aggreditur, dictis melioribus obstat,
Deteriora fouens: non vlla pericula curat,
Dummodo id efficiat, suadet quod cæca libido:
Rixatur, nec iura timet, cerebrosus & exlex.
Nempe agitur furijs iuuenum pars maxima: pauci
Quos frænat metus,aut pudor,aut prudentia,recto
Tramite sinceram ducunt sine labe iuuentam.
Succedit grauior, melior, prudentior ætas:
Cúmque ipsa curæ adueniunt,duríque labores:

Tunc homo mille modis, studióque enititur omni
Rem facere, & nunquam sibi multa negotia desunt.
Nunc peregrè it, nunc ille domi, nunc rure laborat,
Vt sese, vxorem, natos famulósque gubernet,
Ac seruet, solus pro cunctis sollicitus, nec
Iucundis fruitur dapibus, nec nocte quieta.
Ambitio hunc etiam impellens, ad publica mittit
Munia; dúmque inhiat vano malè sanus honori,
Inuidiæ atque odij patitur mala plurima; deinceps
Obrepit canis rugosa senecta capillis,
Secum multa trahens incommoda corporis, atque
Mentis: nam vires abeunt, speciésque colórque:
Nec non deficiunt sensus: audire, videre
Languescunt, gustúsque minor fit; denique semper
Aut hoc, aut illo morbo vexantur. inermi
Manduntur vix ore cibi, vix crura bacillo
Sustentata meant; animus quoque vulnera sentit,
Desipit, & longo torpet confectus ab æuo.
Ergo suis subiecta malis est quælibet ætas.
Plurima sunt etiam mala quæ communiter omnis
Ætas ferre solet. nunc frigus lædit acutum,
Hybernæque niues, nec non furibundus ab arcto
Riphæísque iugis Boreas, quum stiria pendet
Horrida culminibus, glacie cùm flumina torpent.
Nunc æstas nimis insana caloribus vrit,
Quum tenet ardentē Nemees Hyperiona monstrū
Aruáque flauescunt, & tellus arida aperto
Ore vocat pluuias: nullus morientibus herbis
Humor adest, lamæ siccæ, siccæque paludes
Torrentur, candet cælestibus ignibus aër.
Nunc sitis atque fames, nunc & penuria rerum
Vtilium cruciat. quis possit carmine morbos
Innumeros, quibus est obnoxia vita, referre?
Quot febres, quot languores, quot vbique dolores,
A capite ad plantas? humanum corpus vt extra,
Sic intus patitur: per singula membra venenum
Infudit natura homini. caput & manus, & pes,

Et latus, & stomachus, grauiter torquentur, & aures
Atque oculi & fauces, tenes; quid cætera dicam?
Quid cupio numerare grues quot Strymonis vnda
Excipiat? vel quot Phrygius Mæander olores?
Mens etiam plerunque sua de sede recedit,
Vel philtris, vel carminibus, vel turbine morbi,
Vel quum Cæritus cacodæmona pectore quisquam
Baiulat insano, vel quum furit improbus Euan:
Quanquam & auaritia, ambitio, dolor, ira, voluptas,
Non minus ac vinum humanos confundere sensus,
Atque animis tenebras soleant inducere: quare
(Dicere si verum volumus) pars maxima viuit
Ebria vesanis affectibus. inueniuntur
Heu pauci, qui non titubent, qui lumine sano
Aspiciant quid agant, ac se ratione gubernent.
Hinc non inscitè quidam, numerum infinitum
Stultorum dixit. nam quis non indiget albo
Helleboro, & tota Anticyra? vix Græcia septem
Inter stultorum tot millia connumerat qui
Credantur vero sapientis nomine digni.
Humani generis mater nutrixque profectò
Stultitia est, sine qua mortalia cuncta perirent,
Nílque agerent homines in terris. hac duce fiunt
Bella, & quæ bellis sunt opportuna tot arma,
Tot clypei, tot signa suis distincta figuris:
Hac rursus monstrante, ioci, thyasique, choríque
Inuenti, tot deliciæ, tot ludicra, tótque
Ornatus. nónne hinc etiam vis tanta librorum,
Tantus nugarum torrens fluit? omnia saltem
Plurima facta hominum veniunt ab origine tali.
Iam verò tristes casus, & tristia fata,
Sunt quibus expositi mortales, dicere ad vnguem
Nemo quidem posset, quamuis facundus: in vndis
Mergitur hic, auidísque miser fit piscibus esca:
Ille cadit, præcépsque ruens perit, aut malè languet
Perfractis membris: alius niue, grandine, & imbri
Obruitur: multos inopino fulminis ictu

Inte-

Interijsse liquet: quosdam delapsa ruina
Contriuit: nónne absumunt incendia multos?
Nõne aliquos aut herba nocens, fungúsue malignus
Incautos perimunt? nonnullos gutture fixus
In medio cibus elisit. quot bellua morsu
Exanimat? mulúsue malus, vel non equus æquus,
Dum furit atque ferit ferratis calcibus? aut bos
Indomitus, quoties cornu bacchatur acuto?
Quid referam, quot damna homini persæpe venire
Culpa hominũ soleant? adeò vt fera nulla magis sit
Formidanda illi quàm semine natus eodem.
Hinc tot prædones, tot fures, sacrilegi tot,
Tot delatores, tot falso in crimine testes,
Tot mœchi, tot carnifices, mortalia turbant
Otia, ceu lætos turbat lea visa iuuencos.
Ille nocet lingua, hic ferro, pars maxima fraude:
Ille palàm rapit, hic clàm: sunt & qui simulato
Nomine amicitiæ, vel nomine relligionis
Imponant multis, quos credulitate fidéque
Insulsa faciles falli nouere. ferè omnes
(Prò genus infandum) damnis gaudent alienis.
Non frater fratri, nec amicus fidus amico,
Nec patri natus. verè hîc sunt tartara, sunt hîc
Cerberus, & furiæ, & chaos, & styx: deniq; quicquid
Horribile, & fœdum nigri tenet aula tyranni.
Sola quies somni pacem mortalibus affert,
Dum viuunt: nihil hac (nisi tetra insomnia turbent)
Dulcius esse potest: nam curas atque labores
Eximit, & blandis miseros amplectitur alis.
Hanc homini tamen inuidit natura quietem.
Iussit enim vt dirus pulex, ciméxque, culéxque,
Morsibus inficerent huius tam dulcia pacis
Gaudia: ne desint vnquam mala nocte diéque.
Longè igitur melior mors est quàm mortis imago.
Nam quicunque fretum vitæ gaudente carina
Tranauit semel, & tutum tenet anchora portum,
Ille hilaris ventos ridet tumidásque procellas,
Leuco-

Leucotheámque caput sertis redimitus adorat,
Atque Athamanteum donis onerat Melicertam,
Securus celebrans varios in littore ludos.
Mors omnes finit pœnas, mors omnia soluit
Vincula, morte fugit metus omnis & omne periclũ.
Vtque dolor nullus, te nulla vrgebat egestas,
Quum patrios nondum lumbos ingressus, eras nil:
Sic postquam extrema fueris iam morte solutus,
Te nullus dolor, & te nulla vrgebit egestas.
Quis damnosa sibi, quis perniciosa fuisse
Tempora crediderit, quæ tunc fluxere, fuit quum
Ipse nihil, nondum materna conditus aluo?
Quis queritur nocuisse sibi mensésue diésue,
Quos nunquã vidit, vel quos nunquãm ipse videbit?
Vel quis noctẽ illã vt paruã, miserámque, grauẽque
Vituperet, qua nil sensit? somnóque profundo
Obrutus, vt lignum iacuit, gelidúmque cadauer?
Quid mors? æternus somnus. sõnus? breuis est mors.
Sed multis placet immortales esse animas, &
Viuere defunctos perhibent, membrísque relictis
Nudatos, veluti proprio de cortice tracta
Cochlea nudari solet, ad Plutonia regna
Tendere præcipites, ac tartara nigra subire:
Myrtiferúmque nemus fingunt, vbi vulgus amantũ
Ingemit, atque addunt feruentes ignibus amnes,
Monstráque vipereum manantia gutture virus,
Distinctásque locis sedes: vbi vagiat infans,
Atque vbi verberibus sæuis focibúsque cruentis
Eumenides agitent sontes; vbi rura beatis
Debita perpetuis vireant pulcherrima ramis.
Ast aliter dicunt alij, & post funera credunt
Esse quidem manes, sed qui vixere decenter,
At rectè, in cœlum sublatos iungier astris:
Contrà qui pecudum ritu terrena secuti
Neglexere deos, pecudum quoque corpora iusto
Iudicio induere, & mutato carcere pœnas
Soluere tantisper scelerum, dum prorsus ab omni

Crimine purgati æthereas referantur ad oras.
Quæ si vera forent, etiam metuenda foret mors,
Aut saltem bene viuendum, vitiísque carendum.
Namque pijs iustísque daret bona præmia, contrà
Iniustis meritas pœnas meritúmque dolorem.
Atqui morte obita superséntne, an sint potiùs nil,
Et quum corporibus pereant animæ quoq; (tanquā
Sole niues verno) aut nubes Aquilone solutæ,
Dicere non nostrûm est: videor satis esse loquuta:
Germanam scitare meam, quam nomine Graij
Appellant Sophiam: (namque hæc doctissima tales
Assiduè versat curas, sempérque requirit
Occultas rerum causas, & amabile verum,)
Hac igitur monstrante potes naturam animarum
Noscere, (ni fallor) si te tenet ista cupido.
Mi satis id fuerit tibi dicere, quòd metuenda
Mors non est, saltem iustis, qui pectore puro
Vixerunt: quoniam vel dulci pace fruentur,
Æterno addicti somno, vel præmia habebunt
Debita virtuti, & fœlices efficientur.
Quare agedum sanctos mores amplectere, & omnē
Pelle animo noxam pro viribus: hoc tibi pacto
Mors leuis ac facilis fiet, multóque timore
Depositum reddes naturæ, & lætus obibis.
Quin hæc tecum animo versa, sic cogita & inque,
Quid mihi mors oberit? quo me lux vltima damno
Afficiet? nullo nimirùm. quid mihi demet?
Diuitias? sed diuitijs tunc neutiquam egebo,
Nec re vlla prorsus. cur non ditissimus ergo
Censeri potero? nempe est locupletior ille,
Non qui plura tenet, sed qui minùs indiget. aurum,
Argentum, gemmas, palatia, prædia, vestes,
Atque alia id genus, omninò aspernabor, vt nil
Apta mihi: nec me torquebit adempta voluptas:
Vt neque torquentur pecudes quòd mollia vina
Non habeant, vel mellitas croceásque placentas:
Quæ non optantur, quid tum si non habeantur?

Sed

Sed dulces natos, & dulces linquere amicos
Cur adeò miserum est? nónne esset deterius si
Me superante illi morerentur? perpetuóque
In mœrore manerem? vt scribunt Nestora acerbo
Antilochi fato: aut Euandrum funere nati,
Quē Rutulus ferro strauit, Phrygia arma iuuantem,
Æterno in luctu vitam duxisse molestam.
Præcedam? at paruo post tempore nostra sequētur,
Quum volet ipse Deus, vestigia, méque reuisent:
Si modò sunt aliquid manes, vt credere par est,
Vt Christi præcepta docent, multique sophorum.
Quicquid erit, non propterea mihi dura videri
Mors debet, quòd diuitias & dulcia vitæ
Gaudia surripiat: nanque hæc sunt tradita nobis
Mutuò: & vsuram rerum natura benigna,
Non res concessit miseris mortalibus: ergo
Quum nil sit nostrum, moriendo aliena relinquam,
Nilque meum amittā. quid tum si aliena relinquo?
Quid doleam, si quæ sua sunt natura reposcit?
Nudus ego huc veni, simul hinc ego nudus abibo.
Mūdus enim quoddā hospitiū est, vbi turba animātū
Diuersorum ingens habitat: quæ tempore certo
His fruitur dapibus, quas conuiuator habendas
Vbertim, & gratis permittit: sumite, dicens,
Sumite: non meritis vestris, sed munere nostro.
Hæc bona tradidimus vobis obsonia, donec
Mî fuerit visum vos hinc dimittere, donec
Eia age dum dicam, nostris decedite mensis.
Vescimini, & genio lęti indulgete: sed hora
Vltima quum veniet qua vos hinc ire iubebo,
Parete æquo animo, & venturæ cedite turbæ,
Conuiuásque alios ijsdem gaudere sinatis.
Ergo quis, nisi sit demens, ingratus, iniquus,
Talibus auditis alieno excedere tecto
Nolit, & inuito domino residebit? at ille,
Pessime vade foras, clamabit, & eijciet vi.
Tunc malè confusus, lachrymās, querulúsq; recedet.

Cur ego ſortiferæ ſi me vocet arbiter vrnæ,
Mordicus inuitam vitam retinebo, vel ægrè
Migrabo vt multi? neque enim fas: imò libenter
Deſtituã mundũ hunc fœdum, innumeriſq; refertũ
Fraudibus atque dolis, inceſtibus atque rapinis,
Eſt vbi nulla fides, pietas vbi nulla, nec vlla
Iuſtitia & pax & requies, vbi crimina regnant
Omnia, vbi frater fratri inſidiatur, vbi optat
Interitum patris natus, muliérque mariti,
Atque vir vxoris: nemo eſt, vel rarus vbique,
Qui non furetur (modò poſſit) non rapiátque,
Qui non ſit fallax, qui non ficto ore loquatur:
Vt meritò poſſit mundus ſpelunca latronum
Dicier. en reges ſub honeſto nomine, necnon
Pontifices, ſpoliant populos, en depeculantur
Certatim ciues, laniantes viſcera matrum.
Quid tot ſtupra loquar? ſunt cuncta libidine plena,
Et paſſim proſtant, & clàm fodiuntur ephœbi.
Quis non mœchatur? myſtæ, vafrique cuculli,
Quos caſtos decet eſſe, palàm cum pellicibus, vel
Furtim cum pueris, matronis, virginibúſque
Nocte diéque cubant: ſunt qui conſanguinearum
Inguinibus gaudent, ineunt pecudes quoq; multi:
Et rura, & ſiluæ infames, vrbs quæque lupanar.
Adde tot inſtantes caſus, tam multa pericla,
Quæ impendent ſemper mortalibus. adde labores
Aſſiduos, & tot ridenda ſuperſtitionum
Agmina, queis opus eſt ceruicem ſubdere: quando
(Proh pudor) ignari ſophiæ, craſſique cerebri,
Doctrinæ oſores (quibus eſt ſola alea curæ,
Aut nutrire canes & equos volucréſque rapaces,
Continuiſque iocis puerilem ducere vitam)
Sceptra tenent, præſunt populis, vrbéſq; gubernãt.
Hinc tanta errorum ſcabies, tot ſtultitiarum
Colluuies, hinc & tot millia flagitiorum.
Talia ſi tecum reputas, animóque reuoluis,
Non metues mundũ hunc tã ſtultũ, tamq; malignũ

Lin-

Linquere. ſed potiùs rectè feciſſe Calanum,
Atque alios dices, qui ſeſe ſponte necarunt,
Et ſponte hanc ſcelerum caueã, ſtabulúmque ferarũ
Deseruere, manu ceſſantia fata vocantes,
Nec voluere vltrà moribundum paſcere corpus,
Et miseræ carni tanto ſeruire labore.
Quod niſi relligio obſtaret, legéſque Platonis,
Et Deus, hortarer te vltrò dimittere vitam,
Et ſortem inſanam & ſcele ratas linquere terras.
Non vinum, vt vinum appetitur: ſed tale, bonũque.
Sic vita, vt vita, eſt nihili, niſi ſit bona: quod ſi
Eſt miſera, vt vinum corruptum deſpiciatur.
Eſſe quidẽ, per ſe nec amandũ, nec fugiendum eſt:
Quippe habet hoc quamuis viliſſima recula, vermis,
Muſca, lapis, cortex: nihil eſt optabile, dempta
Conditione boni. niſi ſit tale, eſſe, bonúmque,
Non video cur optari, cur poſſit amari.
Quare qui mortem metuit, valde inſipiens eſt,
Quam mala tot tantóſque pati ſine fine labores
Corporis atque animi malit, quàm vel cruciatum
Omnem cum carne exuere, & requieſcere ſemper,
Æternáque frui ac tranquilla pace, vel ipſis
Depoſitis membris, nulla re prorſus egentem
Viuere, nec ſentire aliquem iam poſſe dolorem,
Atque vnà cum diuis totum percurrere mundum,
Singula ſpectando, & ventos ſuperare volando,
Ni fuerit pingui vitiorum fæce grauatus,
Cogatúrque imas terrarum habitare latebras.
Poſtquam ſic fata eſt Muſarum maxima, ſurgit,
Et me Phœbea renuentem fronde coronat:
Deinde abiens per inane amplũ, ſeſe abdidit aſtris.

LIBER

Liber Septimus.

LIBRA.

MVSA agedum surge, & melioribus vtere pennis:
Alta pete, atque humiles iamdudum despice curas:
Rebꝰ in excelsis decus est & gloria maior.
Contemplare deos, totúmque per ęthera curre,
Est vbi ver eternum, vbi pax æterna, vbi semper
Lucidus apparet Titan, nullísque tenebris
Læditur alma dies. non illic nubifer Auster,
Væsanúsque Aquilo: Zepheri sed blandior aura
Spirat, & ambrosiæ lætissima gramina mulcet.
Hâc spaciare igitur: tamen inde relapsa vicissim
A centro ad centrum vario discurre volatu.
Ac veluti speculam quærit, quicunque videre
Optat multa procul: sic te super astra necesse est
Scandere, ad vsque Iouis soliū: hac sublimis ab arce
Subiectum claro spectabis lumine mundum.
Principiū, primū, immensum, admirabile, summum,
Ex quo cuncta fluunt, tanquam de fonte perenni,
Vnum est duntaxat, nec rectè plura putantur.
Nam si plura forent rerum primordia, vel nil
Inter se prorsus different: sic erit vnum;
Vel magè different, & sic fateamur oportet,
Esse aliquod maius, melius, præstantius, inter
Cætera principia, vnde alijs tribuatur origo,
Arbitrio cuius moueantur cętera. nam si
Plura mouent pariter, si vires omnibus æquæ,
Si par imperium est, non est tamen æqua voluntas,
Parque illis animus, crudelia prelia fient
Iugiter, atque omnem impediet discordia motum.
Vt si fortè ratem parili conamine plures
Impellant venti, nunc huc, nunc flatibus illuc

Ambi-

Ambiguis agitata hæret, cui pareat, aut quem
Audiat, vnde loco semper versatur eodem.
At si animus cunctis idem est eademq; volūtas
Principijs, frustra ponentur plura, sed vnum
Sufficiet. nam si non sufficit, atque aliorum
Indiget auxilio, si non nisi iuncta mouere
Possunt, haud dubiè imperfectū erit vnūquodque,
Nec poterunt verè primordia prima vocari.
Nam perfectum imperfecto prius esse necesse est,
Nec non composito simplex, & pluribus vnum,
Ex mixto purum: quod prudens nemo negabit.
Est operæ pretium tamen hoc ratione probare.
Causa suo effectu prior est, authorque opere ipso.
Perfectum verò, quia partes continet omnes,
Nilque illi desit, longè est robustius, atque
Fortius. ergo facit, mouet, imperat, vnde putatur
Iure quidem causa atque author: sed debile contrà
Est imperfectum, quia partes non habet omnes,
Huicque aliquid desit: proin vincitur, atque mouetur
Perfecti iussu, paret, non imperat: ergo
Iure quidem effectus dici, atque opus esse meretur,
Posteriusque ipso perfecto debet haberi.
Quòd si principium primum, quo cuncta creantur,
Imperfectum esset: miserum foret vsque, & ab illo
Nil posset fieri perfectum: sicut ab arte
Quæ non perfecta est, perfectum non opus exit.
Quare non possunt plura esse exordia rerum,
Ast vnum: quia perfectum non amplius vno est,
A quo sic rerum æternus deducitur ordo,
Vt monade à prima innumeri numeri generantur.
Est etiam purum ac simplex: nam posteriora
His sunt cōposita & mista. an componere quisquam,
Aut miscere potest, si non prius inueniantur
Ex quibus id fiat? prius hęc extare necesse est
Singula per se, deinde simul coniuncta manere.
Ergo principium primum (ceu diximus) vnum est,
Ac simplex, nec non purum: quod viuere si non

Credimus, erramus. quoniam nisi viueret, vndè
Esset vita alijs, quum viuant cuncta per ipsum?
Viuit nimirum, atque sapit. quia condere nunquam
Tot bona, tã varia & pulchra, & tãto ordine posset,
Ni sapiens foret, & cognosceret omnia ad vnguem.
Nec dubitandum etiã; sed corde atque ore fatendũ,
Hoc ipsum esse bonum. nunquid bonitate carebit
Illud cunctorum quod origo & causa bonorum est?
Num fonte ex dulci, riui effunduntur amari?
Num dulces riui ex fonte effunduntur amaro?
Aut opus est nihil esse bonũ: aut bonus ille putandus
Qui rerum fons est, & mundi maximus autor.
Hunc homines variè appellant: nos ore latino
Qui loquimur, plerũque Deũque Iouemq; vocamus.
Qui quum sit primum ens, & ab ipso cætera fiant,
Idcirco est per se viuens, sapiénsque bonusque,
A nullo accipiens quod habet, verùm omnia ab illo
Accipiunt, igitur quod habent, amittere possunt,
Si modò nil conferre velit dator ille supremus.
Vt riui possunt arescere, si neget vndas
Fons solitas: tamen haud ideo fons deficit ipse.
Nam per se producit aquas, neque pendet ab vllo:
Sic Deus est per se, idcirco non deficit vnquam:
Nec si cuncta simul pereant, ideo ipse peribit.
Quicquid enim per se est, sẽper durare necesse est,
Quum nullo indigeat, quum solo pendeat à se;
Quum vi non possit, quum nolit sponte perire.
Demum ipse est totum: sunt autem cętera partes.
Tale tamen totum non est, quod constituatur
Partibus ex ipsis, quum sit super omnia simplex.
Sed virtute (inquam) totum est, quia condidit orbẽ
Tam vastum, & quicquid tam vastus continet orbis,
Omnia quæ viuunt, & quæ viuentia non sunt.
Omnia quæ apparent, & quæ apparentia non sunt,
Ipse facit solus, solus quoque facta tuetur.
Hac ratione igitur totum est, totúmque vocatur,
Vt semen tota est arbos: quia viribus eius

Quan-

Quanquã ſit minimũ,tamen ingens naſcitur arbos,
Quæ validis ramis ſpatioſas explicat vmbras:
Multi autem dubitant an corpus corporeúſue
Sit Deus.eſſe etenim nil præter corpora credunt,
Atque ea corporeo quæ ſenſu percipiuntur.
Quare nos vtrum hoc ſit verum deſpiciamus.
Omne quod eſt corpus,quantũ & quale eſſe neceſſe
Atq; duo hæc propter,nimirũ ſenſile corpus (eſt,
Redditur:his demptis,quid ſenſu percipietur?
Quod verò quantum & quale eſt,componitur:atqui
Simplex eſt Deus ipſe,velut iam diximus.ergo
Neutique corpus habet.prædictis adde,quod omne
Corpus materia ſaltem,formáque coactum eſt.
Præterea non finitæ virtutis oportet
Eſſe Deum,ęternus quum ſit,ne deſinat orbis.
Nullum infinitam virtutem corpus habebit:
Quodlibet eſt etenim finitum,nempe rotundum,
Corporibus cunctis:maius,meliúſque ſuis eſt
Limitibus cinctum:ſic quod quater angulus,aut ter,
Format,ſic alias quod habet quaſcunque figuras.
Ergo infinitæ non eſt virtutis, & iſtud
Monſtro ſic:partes hoc diuide corpus in æquas,
Sítque A dimidium,ſit B pars altera:quæro
An poſſit tantum A,quantum B, & vtrique poteſtas
Infinita ſit?hoc pacto pars altera fruſtra eſt,
Altera ſufficiet.quòd ſi pars vtraque vires
Finitas habet,& totum tale eſſe neceſſe eſt,
Finitis etenim conſtare ex partibus ipſum
Infinitum,audet qui dicere,deſipit. ergo
Corporis eſt expers,qui corpora cuncta creauit.
Fortè aliquis reſpondebit, Deus infinitum
Eſt corpus:nos verò iſtud poſſe eſſe negamus.
Omne etenim ſpatium compleret,nec locus vllus
Reſtaret vacuus qui claudere cætera poſſet:
Sic nec mundus erit,nec nos, nec denique quicquã.
Pretereà corpus viuens,quum nobilius ſit
Ac melius quàm quod vita caret,haud dubitandum

Nobiliorem esse ac meliorem corpore vitam,
Propter quam corpus melius fit nobiliúsque.
Quæro igitur nunquid vita est substantia? vel quid
Accidit? hoc si sit, substantia vilior esset,
Nec non deterior quàm quod substantia non est:
Quod certè absurdum, clamabit turba sophorum.
At si vita ipsa est substantia, corpore nullo
Indiget adiuncto sibi: soláque purius atque
Commodius per se quam corpore iuncta manebit.
Nam quare adsciscat corpus sibi, viuere liber
Quum valeat mundi sator, & sine corporis vsu?
Nempe superuacua est moles, & carceris instar
Continet inclusas vires, animámque coërcet,
Impediens, ne quò vult pergere libera possit.
Ille igitur summus princeps bonus, omnipotensque,
Æternus, sapiens, prorsus sine corpore viuit.
Sed quare hoc multi nolunt concedere? dicam,
Nempe quia in crasso demersi corpore, crasso
Obducti sensu, nil præter corpora norunt.
Vt si fortè oculis vitrum quocunque colore
Infectum obijcias, quicquid spectabis, eundem
Qui vitro, credas deceptus habere colorem.
Scire tamen debemus, & omni errore fugato
Credere nec dubiè, esse alia & quam plurima verè
Entia, vel nullo viuentia corpore: vel quæ
Corpus habent tenue in primis, vt cernere nostri
Haud possint oculi, nec noster tangere sensus,
Atque ideo nobis meliora & nobiliora,
Quod forsan tali poterit ratione patere:
Omne graue & crassum quanto plus continet in se
Terrenæ fæcis, tanto fit vilius illo
Quod tenue atque leue, & subtilis materiai,
Massa est compositũ: docet hoc quodcũque metallũ.
Nam simul ac validis Vulcani viribus arsit,
Liquitur, & partes illius deteriores,
In quibus est terræ plus, & grauitatis, habentur
Pro nihilo, in scoriámque abeunt: leuiora magísque
Pura,

Pura, nitent: meliore sono, meliore figura.
Sic panis melior, qui purior & leuior fit
Ex simila: hunc domini comedunt: sed crassior escã
Dat famulis: rursus grauiori & deteriori
Custodes pecoris pascuntur rure molossi. (betur
Sic aqua, sic vinum, atq; oleum, & liquor omnis ha-
Nobilior tanto, quanto est subtilior atque
Lucidior leuiorque: cibus quoque crassior, & cui
Plus grauitatis inest, in sordes versus ab aluo
Pellitur: ast alius terreni ponderis expers,
Fit caro, fit sanguis, fitque vtile nutrimentum.
Cur lapides viles, crassóque, grauíque & opaco
Corpore sunt, gemmæ pretiosáque marmora lucẽt?
Nempe quia his minus est terrenæ fæcis: at illis
Materies concreta magis densatáque tellus
Dat pondus, lucémque adimit, pretiúmq; decoris.
Sunt speciosa igitur minus, & pretiosa, tenent quæ
Plus terræ: vnde etiam possunt minus entia dici:
Vt minus est aurum scoria, & quod vilius auro est.
Namque elementorum certè est vilissima tellus,
Et quasi fæx quædam: idcirco faber optimus illam
Inferiore loco fixit, multúmque remoto:
Vt quantum posset, distaret ab æthere puro;
Densauítque globum, vt minor & contraxior esset,
Cœlicolúmque minus turbaret lumina, quando
Immensi spectare velint penetralia mundi.
Ergo vbi tam pulchrũ absoluit Deus amphitheatrũ,
Ornauítque ipsum stellantibus vndique gemmis,
Quicquid vbique fuit scobis immundæque relictum
Passim materiæ, ventos abstergere iussit.
Illi confestim domini mandata facessunt. (tentes
Hinc Aquilo, inde Notus, Zephyrusque Eurúsq; pa-
Certatim verrunt campos, glomerántque redactas
In medium sordes, variisque afflatibus vrgent:
Sic facta est tellus, quæ prorsus ab æthere toto
Expulsa, ad centrum sese miseranda recepit.
Non locus alter erat distantior, inferiórque,

Ad quem confugiens tandem requieſcere poſſet.
Nonne etiam reliquis infirmior eſt elementis,
Debiliórque? etenim ſi diſcindatur ab æſtu,
Aut ferro, aut alia quauis ratione, redire
In ſeſe nequit, ac diductas iungere partes.
Aſt aqua ſi fuerit diuiſa, recurret in vnum
Extemplò, & rurſus veluti prius integra fiet.
Sic aër, ſic ipſe ignis quum dilaniantur,
Quamprimùm coëunt, diſſectáq; membra reducũt,
Et remanet facto de vulnere nulla cicatrix.
Vnde hoc? nimirum quia ſunt meliora, magiſque
Perfecta, & propria poſſunt virtute moueri:
Terra autem per ſe ſtabili grauitate quieſcit,
Immo alijs cauſa eſt vt ſint immota, locúmque
Ne mutare queant. ſiquidem plus eſt vbi terræ,
Plus grauitatis ineſt, minus illic mobilitatis.
At quæ ſunt leuiora, eadem ſunt mobiliora,
Et vitæ propiora quidem: nam cauſa mouendi
Corporibus vita eſt: patet hinc, quòd mortua motu
Cuncta carent. ſed quum viuentia ſint meliora
(Quandoquidem nihil eſt vita pretioſius ipſa)
Haud dubiè, leuius quodcunque eſt, mobiliúſque,
Illud idem melius dicendum nobiliúſque.
Ergo errant prorſus qui credunt entia tantùm,
Quæ apparent oculis, vel tactu percipiuntur,
Et quæ craſſa magis. quid enim ſubtilius ipſo
Aëre? quídue poteſt tangi minus, atque videri?
Vnde ipſum multi vacuum, & nihil eſſe putarunt.
Apprimè eſt tenuis: quidni? veruntamen eſt ens,
Et verum Corpus, primis de quatuor vnum,
Nobilius terrâ, & terram humectantibus vndis.
Tradita proinde fuit ſedes ſublimior illi,
Nam quæ ſunt cœlo & ſtellis propiora beatis,
Debent nobiliora etiam, & meliora putari.
Nonne omnes venti tenues, vt lumina fallant?
Quis tamen eſſe neget ventos? qui ferrea poſtquam
Carceris Æolij fregêre repagula, montes

Ingentes quatiunt, validaque à ſtirpe reuulſas
Deijciunt ornos, pontúmque à ſedibus imis
Euertunt: cogunt nubes, ſoluuntque coactas,
Terribiléſque cient tonitrus, & fulmina trudunt.
Quum tantas habeant vires, non entia dices,
Cernere quòd nequeas, vel preſſos ſtringere palmis?
Nimirum ſtultum eſt committere ſenſibus omne
Iudicium: fallunt oculi perſæpe videntem,
Próque alio monſtrant aliud. demergito in vndas
Perſpicuas baculum rectum, apparebit in illis
Incuruus: currat propè littus adacta phaſelus,
Currere tunc littus credas, ceſſare phaſelum.
Fallaces igitur ſenſus, ætate frequenter
Aut morbo, aut alijs cauſis mutantur & errant:
Nec ſunt cuique pares. quod pulchrum iudicat ille,
Contrà hic turpe putat: dulce ille, hic dicit amarũ:
Ille alget, calet hic. variantur corpore ſenſus,
Inque alia ſunt carne alij, partéſque ſequuntur
Interdum per quas operantur. vt ebrius vnam
Eſſe duas credit flammas, & fixa moueri:
Quippè mero turbati oculi, turbant quoque viſum.
Aër præterea ſolet ipſos vertere ſenſus: (nunc,
Nanq; modo eſt clarus, modo turbidus, humidus eſt
Nunc ſiccus, nunc eſt denſus, nunc rarus: ita ipſos
Illudit variè ſenſus: hinc ſanguineus ſol
Apparet; minor, hinc vel maior luna videtur:
Hinc clamante aliquo ſinuoſa reſultat imago,
Decipiens ſtolidas iteratis vocibus aures.
His alijſque modis poſſunt errare: ſed ipſa
Certior eſt ratio. duce qua mens inuenit inter
Mille latens nugas & inania ſomnia, verum,
Hanc amat, hanc ſequitur, totis huic viribus hæret,
Qui ſapit ingenióque valet, cui viuida mens eſt,
Æthereúſque animus: ſed craſſa obtuſáque turba
Non vidit hanc lippis oculis: hinc plurimus error,
Vanaque credulitas, & opinio cæca tenáxque.
Prudentum rectrix ratio eſt, at opinio vulgi.

Nos igitur rationis iter, quà possumus omni
Conatu ac studio quæramus & ingrediamur.
Ipsa etenim ratio sol est, qui tramite certo
It semper, per quam à brutis distare putamur:
Obscuram incertamque imitatur opinio lunam.
Quid demum ratio dictat? viuentia multa
Esse quidem, nostros fugiant quæ tenuia sensus.
Nam nisi fecisset meliora & nobiliora,
Quàm mortale genus, fabricator maximus ille,
Nempe videretur non magno dignus honore:
Nempe imperfectũ imperiũ atq; ignobile haberet.
Infra etenim naturam hominis, pecudésque feræq;
Existunt, viles omnes ac mente carentes,
Et miseræ, & ventri tantùm somnóque vacantes.
Quòd si nullum animal melius natura creasset,
Quidnã aliud foret hic mundus quàm turpe ferarũ
Ac pecudum stabulum, spinísque fimóque refertũ?
Quidnã aliud foret ipse Deus quam pastor herusque
Multorúmque gregum, multorúmque armentorũ?
Atqui hominem fecit: nimirum maxima laus hæc,
Nimirum satis hoc: ohe, fieri melius nil
Debuit aut potuit? iamiam perfectior orbis
Esse nequit: fuit hæc Iouis infinita potestas?
Sed videamus vtrum sit fas hoc credere. non est,
Non est hoc (inquam) fas credere, nec ratio vult.
Nã quid homo est? animal certè stultũ atq; malignũ
Præque alijs miserum, si se cognoscat ad vnguem.
Quis non sponte malus? vitiorum lubrica & ampla
Est via, quà properant omnes, vltróque feruntur,
Nec prohibere valent monitor, lex, pœna, metúsue.
Contrà, virtutis salebrosa, angusta, nimisque
Ardua, quà pauci tendunt, ijdémque coacti.
Quis sapit? an mulier? nunquid puer? aut cerdonũ
Tota cohors? eheu stultorum maxima turba est.
Cæcis versamur tenebris, & ducimur omnes
Affectu: aut nulli aut pauci, quos rector Olympi
Præcipuè sibi delegit, ratione reguntur.

Quis

Quis contemplari valet: aut vnde otia nobis
Sunt, vt possimus latitans inquirere verum?
Distrahimur varijs curis: pars plurima vitæ
Conteritur somno, reliquum morbi atque labores
Assidui impediunt, paupertásue improba turbat,
Desidia interdum, interdum furiosa voluptas.
Hinc stulti sumus, hinc nobis sapientia desit,
Nanque ea continuo studio longóque paratur,
Pacatúmque animum poscit, mentémque quietam.
Quàm verò genus humanum miserum sit, abundè
(Ni fallor) sexto libro, monstrauimus antè.
Eheu pœnarum scelerúmque & stultitiarum
Hic locus est: hęc est tenebrosi regia Ditis,
In qua nemo quidem non multa incōmoda suffert.
Turba tamen stupida & crassa hoc non cogitat: imò
Inter continuos, detestandósque labores,
Sæpe canit demens, & ridet, nec miseram se
Agnoscit, patitur pœnas, obitérque iocatur,
Et subitò obliuiscitur omnia, dummodo parua
Dulcedo subeat, lethen hæc mentibus infert.
Prouida sed tales voluit nos esse, sagáxque
Natura; vtiliter certè. nam si saperemus,
Quis ferret miseræ tot tantáque tædia vitæ?
Tristitiam, curásque graues sapientia gignit.
Ipsa etiam natura hominem spe lactat inani.
Qua sine quisque sibi mortem consciceret vltrò,
Ergo stultitia & spes sunt duo pharmaca nobis
Tradita, prudentis naturæ consilio, ne
Tot tantisque malis affecti deficiamus.
Quòd si hodie haud vllum est animal præstantius ip-(so,
Mundi author quid erit? stultorúmque & miserorū
Et sceleratorum dominus, princeps, pater, & rex.
O bellum imperium, ô summum ac mirabile regnū?
O bellos comites? quid quæris Iuppiter vltra?
Iam non es solus: tam pulchrum condere mundum,
Scilicet hos propter decuit te. seruiat istis
Cœlum, sol, luna, astra, aër, tellus, mare. quid ni?

Sed

Sed mox in nihilum redeant, pereantque velut nix
Adueniente æstu, aut hyberno tempore frondes.
Quanti sunt quæ tam imbecillo corpore constant?
Quanti sunt quæ tam imperfecto tempore durant?
Nunquid credibile est, terram pontúmque habitari
Duntaxat: quæ sunt cœlo collata fere nil.
Quid tellus pontúsque simul? punctum propè dicas,
Si mundi spatium immensum ac mirabile acuto
Perpendas animo: quin ipsis quodlibet astrum
Est maius, veluti perhibent qui talia norunt.
Ergo tam exiguus locus, & tam vilis habebit
Tot pisces, homines, pecudes, volucresque, ferásq;?
Cætera erunt vacua, & proprio cultore carebunt?
Atque aër desertus erit, desertus olympus?
Delirat quisquis putat hoc, habetisque cerebri est.
Immò illic longè plura & longè meliora
Viuere credendum est, longéque beatius atque hic.
Denique si verum volumus sine fraude fateri,
Est hominum sedes, brutorúmque infima tellus:
Ast aër vltra nubes, cælúmque beatum,
Pax vbi perpetua & nitidi lux clara diei
Assiduè regnant, domus est & regia diuûm.
Quos licet haud possit mortalis cernere visus
(Est etenim tenuis nimium natura deorum)
Sunt tamen innumeri, bibulæ quot corpora arenæ
Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis.
Qui credit cœlum tam immensum, tamq; decorum
Desertum omninò ac solum, vacuumque colonis,
(Quum teneat vilis tam multa animalia tellus)
Delirat, crassa mentis caligine pressus,
Nec minùs ac pecudes terrena in fæce sepultus.
Nec mirum puto si fortunatæ inueniuntur
Insulæ in Oceano, loca cunctis plena bonis et
Delicijs, veluti quidam scripsère, vbi vitam
Nunquam vllus dolor aut casus contaminat vllus.
Sed cœlum, Oceani nomen, quia concolor illi est,
Et velox apprimè, ideo fortasse recepit:

Omnis

Omnis stella autem censebitur insula: quid ni?
Nonne domos etiam multas ita sæpe vocamus,
Quòd solæ à reliquis sint omni ex parte remotæ?
At si aliter dicunt quàm nos exponimus, errant.
Non etenim in nostro Oceano sunt talia: Reges
Hæc loca non sinerent armis intacta, suóque
Imperio vellent adiungere, si quis ad illa
Accessus foret, & cuperent consistere in illis.
Sed quid non fingit nugarum Græcia mater?
Nempe suos aër cælumque ac sidera ciues
Indigenásque tenent: quod qui negat, ille beatis
Inuidet, atque Dei maiestatem insipienter
Blasphemat. nunquid non est blasphemia, cœlum
Dicere desertum, & nullis gaudere colonis?
Atque Deum nobis tantum brutisque præesse,
Tam paucis, & tam miseris animalibus, & tam
Ridiculis? certè sciuit, potuit, voluitque
Omnipotens genitor, nobis meliora creare,
Quæ viuant meliore loco: vt sua gloria maior,
Maius & imperium foret, & perfectior orbis.
Nam quo plura facit, quo nobiliora, relucet
Hoc magis & mundi decus, & diuina potestas.
Sed dubium est an sint puræ & sine corpore formæ:
An varia (vt nos) membrorũ compagine constent.
Nimirum dictat ratio, quod in aëre & igni
Corpus habent quæcunque manent animalia; nã si
Non sunt corpora, ergo aër desertus et ignis
Prorsus erit, vacuúsque locus dicetur vterque.
Quippe locum præter corpus, nihil occupat; illi
Cui non est corpus, non est locus, idque loco nil
Indiget: vt satis ostendunt præcepta sophorum.
Sed nunquid morti debentur? credere par est,
Viuere longa quidem & fœlicia sæcula, tandem
Desinere, atque mori, nam si corrumpitur aër
Atque ignis, cur non pereant viuentia in illis?
Nempe loci naturam haurit, sequiturque locatum.
Forte aliquis, quali specie, qualiue figura

Sint

Sint hæc scire velit: par est quoque credere talem
Esse illis faciem, qualem nec terra nec vnda
Ferre solet, nostra meliorem ac nobiliorem:
Qualem nec fas est, nec cernere possumus ipsi.
At quibus in stellis vita est, & in æthere puro,
Cælicolæ, nunquam pereunt: quia nulla senectus
Astra terit, nulla vnquam ætas labefactat olympum.
Credendumque ipsis maiora & lucidiora,
Et formosa magis, magis & valida & leuia esse
Corpora quàm reliquis quęcunque sub æthere viuūt,
Atque elementa colunt, & tempore mensurantur.
Sed quid agunt? gaudent sensu ac ratione vicissim,
Nunc hoc nunc illa vtentes: mirisque fruuntur
Delicijs, quas humanum nec fingere posset
Ingenium, nec mortalis percurrere lingua.
Illic est verus mundus, vera entia, veræ
Diuitię, veri mores & gaudia vera:
Ast hic sunt vmbrę tantùm, simulacráque rerum
Friuola, quæ paruo momento vt cera liquescunt.
Illius mundi quędam est hic noster imago:
Quantū pictus ab hoc, tantum hic quoque distat ab (illo.
Extra ipsum verò cœlum & supra omnia corpora
Esse alium mundum meliorem incorporeumque,
Qui non percipitur sensu, sed mente videtur,
Nonnulli credunt: nec res est dissona vero.
Nam si nobilior sensu & prestantior est mens,
Cur habeat proprium mundū, propria entia sensus,
Quę verè existant, quę percipiantur ab ipso:
At mens sola manens, proprio non gaudeat orbe,
Nilque habeat per se existens? sed somnia tantùm
Apprendat, tenuésque vmbras, & inania spectra.
Quę non existunt per se, vera entia non sunt.
Aut igitur mens est nihil, aut natura creauit
Menti consimilem mundum, qui continet in se
Res veras, stabiles, puras, immateriales,
Quę per se existunt melius quàm sensibiles res.
Hic ille archetypus mundus, perfectior isto

Sen-

Sensibili, quànto sensu perfectior est mens:
In quo sol Deus est summus, dijque astra minores.
Ergo plura etiam quàm sit perfectior in se
Continet, ac diuersa magis quàm materialis
Corporeúsque orbis: sed nil corrumpitur illi,
Nil motum, nil tempus habet: sunt omnia fixa,
Æterna, absque loco, & nullis obnoxia damnis.
Illic sunt causę, & cunctarum semina rerum.
Sensibilis mundus mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo, & quędam est illius imago.
Omnia sed perfecta illic, atque vndique tota:
Hic sunt particulæ rerum, quæ multiplicantur
Materiæ vitio. sic plures efficiuntur
Cerui: namque illic virtus est vna creatrix
Ceruorum: vulpes facit hæc, facit illa leones.
Sic de alijs dico quæ noster continet orbis:
Quę numero plura à specie clauduntur in vna.
Omnia proueniunt suntque à virtutibus illis.
Haud aliter fabri magna exercentur in vrbe,
Quisque suo incumbens operi diuersa laborat.
Quare ex particulis hic mundus constat, at ille
Ex totis, viuis per se, distantibus à se.
Singula nonnulli credunt quoque sidera posse
Dici orbes, terrámque appellant sidus opacum,
Cui minimus diuûm præsit: quia nubibus infrà
Imperium teneat, producátque omnia solus
Corpora quæ æquor habet tellúsq; atq; infimus aër
Vmbrarum Dominus, simulacráque viua gubernās,
Cui data sit rerum cura & moderamen earum:
Quæ quia non durant, sed tempore corrumpuntur
Exiguo, propè nil possunt, vmbræque vocari.
Hîc reor est Pluton, à quo tenebrosa teneri
Regna canunt vates: nanque infrà nubila nox est.
Suprà autē lux clara nitet, splendórque perennis.
Huic igitur, tanquam minimo, Deus ille deorum
Rex genitórque dedit vilissima regna, aliósque,
Vt quisque est melior, melioribus addidit astris,

Impe-

Imperiumque ſuum natis diuiſit habendum.
Sed tamen hæc hominum nulli certa eſſe putamus.
Nam ſecreta Dei quis nouit? quis fuit vnquam
In cœlo, redijtque iterum, potuitque referre?
Non tanti eſt mortale genus, mens noſtra labaſcit
In rebus ſummis, nec ſpectat noctua ſolem.
Quiſque ſuo ingenio fretus, noua fingere gaudet:
Præſertim vates, quibus eſt fiducia maior.
Traditur his, quacunque velint, impunè vagari:
Nam furijs agitantur Iacchi, & Appollinis œſtro:
Quanquam nil prohibet furioſos dicere verum:
Et verum dixit quondam furioſa Sibylla.
Sit ſatis (hoc veluti promiſſimus) oſtendiſſe
Multa eſſe, & nobis longè meliora, videri
Quæ nequeunt, viuunt tamen & ratione fruuntur.
Imò aliqui in primis docti ſcripſêre ſophorum,
Tales eſſe animas quoque noſtras, corporibuſque
Exutas non poſſe mori, æternaſque fatentur.
Sic Plato, ſic Samius voluit, ſic ſenſit & ille
Diuinus verè Plotinus, ſicque poëtæ
Non pauci cecinêre. igitur par eſſe videtur,
Atque operæpretium (quoniam digniſſima ſcitu
Res eſt) hanc etiam meditando euoluere partem.
Quid melius quàm ſe cognoſcere? corpora quid ſint
Norunt vel pueri; puluis de puluere: verùm
Difficile eſt naturam animi cognoſcere ad vnguem.
Quare hanc, Pierio confiſus numine, totis
Viribus ingenij & ſolerti indagine, poſthac
Quærere conabor, facilique oſtendere verſu.
Quo facto, Libram egreſſus, tua Scorpio adibo
Signa, vbi fatorum vires ac iura requiram,
Si modò non obſtant ſcribenti fata poëtæ.
Sed quia in ambiguis rebus bene percipiendis
Progreſſus bonus eſt ac debitus ordo, vt ab illis
Quæ manifeſta magis, magis & certa, incipiamus,
Hoc nos facturi ſumus hac in parte. etenim ſi
Principia obſcuris fuerint abſtruſa tenebris,
Quæcunque ex illis veniunt, incerta ſequentur.

Friuola si fuerint fundamina, tempore paruo
Deficiet quicquid super his fabricare volemus.
Effectus verò certi magis ac manifesti
Sunt nobis quàm causæ: igitur sumamus ab illis
Principium, & foribus rem perspiciamus apertis.
Iámque ideo à motu (quia per se sponte moueri
Possunt, quæ vitam retinent: quia denique motus
Præcipuum vitæ indicium est) priùs incipiemus.
Nempe ipsum corpus, necnon mẽbra ipsa quiescunt
Per se, & putrescunt: calor est fortasse mouendi
Causa, aut calfactus sanguis. sed viua frequenter
Stant immota, insit licet his sanguisque calórque,
Quandocunq; volunt requiescere. proinde volũtas
Ipsius motus fons & causa esse videtur.
Sæpe volunt tamen, & nequeunt animata moueri:
Ergo vtrunque simul motum creat: imperat vnũ,
Exequitur reliquum: iubet hoc, iussa efficit illud.
Velle quidem nihil est, si desit posse. sed vnde
Vult animal mutare locum? quia nempe voluntas
Mente bonũ monstrante videt, deinde ipsa mouetur
Virtute obiecti, & trahitur, velut ignis ab esca,
Vt lapide Idæo ferrum, paleæque minutæ
Heliadum lachrymis. miro sic ordine mundum
Instituit pater omnipotens, vt plurima nexu
Iungantur facili, & coëant: sed plurima contrà
Discordent inter sese pugnentque vicissim.
Vnde aliqui meritò esse aiunt primordia rerum,
Litem & amicitiam, pérque hæc fieri omnia credũt.
Ergo bonum mouet, à quo deinceps mota voluntas
Membra agitat, corpúsq; vrgens huc mittit & illuc.
Non tamen esse bonum cunctis animantibus vnum
Credamus. neque enim cunctis est vna cupido.
Diuersis diuersa placent, sua gaudia cuique
Distribuit natura: aliud puer optat amátque
Quàm matura ætas. namqualia corpora, tales
Sunt plerumque animi, & talis plerunque voluntas.
Propterea nunc hoc volumus, nunc illud amamus:
Et quę grata priùs fuerant, mox despiciuntur:

Nimirum, quoniam corpus mutabile nunc hos
Nunc illos habitus diuerso tempore sumit,
Naturámque animi secum trahit, hinc sitis, hinc &
Macra fames, venerisque oritur genitiua cupido,
Atqui ipsum corpus mutant complura, vel ætas,
Vel tempus, vel casus, item potus, cibus, aër,
Sideráque interdum, vt quidam scripsère periti,
Non igitur solum obiectum, sed corporis ipsa
Conditio, nos velle facit diuersa monétque,
Sed ratione aliqui potiùs ducuntur, & illa
Procedunt monstrante viam, & virtute trahuntur:
Qui perquàm rari existunt. nam lumina mentis
Haud secus obducunt affectus corporei quàm
Phœbeum iubar inspissantes aëra fumi.
His demùm causis corpus mortale mouetur.
Vis autem motiua animæ, cui mota voluntas
Imperat, imperium exequitur, membrísque quietis
(Indupedita modo hæc non sint) infunditur, horsum
Illorsum impellens, sed cur lassata labore
Languescunt? sic crura dolent, sic brachia torpent.
Hinc credo, quoniam sanguis feruore solutus
(Feruet enim motu nimio) subducitur, atque
Deficit exhalans paulatim: non aliter quàm
Ægrorum extenuant quum pallida corpora febres.
Sãguis enim, aut alius vice sanguinis humor, in ipsis
Diffusus membris, animam vehit, atque alit ipsum
Corpus. quo vegetante, mouens vis concitat artus.
Spiritus est etiam quidam tenuísque, leuísque,
Quem generat calor, ac sanguis resolutus ab ipso,
Ceu solet à radijs solis resoluta creare
Vnda leues agilésque auras: hic spiritus intra
Viscera conclusus passim fluitansque cauernis
Corporeis, animæ prestò est, animæque ministrat,
Quum vult ipsa aliquid fieri, corpúsque moueri
Verùm hi qui somno oppressi sunt, quomodo motū
Exercent? nam sæpe aliquis per somnia surgens
Arma capit, vel sternit equum, vel scribit, vt aiunt:

Vel citharam digitis pulsat sopitus inertem:
Scire opus est, rerum in nobis simulachra manere,
Quas visu aut alio sensu percepimus: hinc est
Quòd quasi præsentē, absentem spectare videmur,
Quòd iam præteritas voces audire putamus.
Has igitur species, cerebri penetralibus altis
Inclusas, turbat stomacho qui surgit ab imo
Euolitátque vapor: tunc mens delusa, mouetur
Atque mouet corpus, fuerit si fortis imago.
Sed caudam colubri abscissam, caudamque lacertæ
Morantem sese, nunquid mouet ipsa voluntas?
An potius vis illa animæ, quam nomine Graij
Phantasiam dicunt? ceu quos vel dira phrenitis,
Vel Bacchi liquor immodicus, vel somnia vexant?
An ratione alia id contingit? forsitan intra
Nodosas caudæ partes, vegetabilis ille
Spiritus inclusus, toto conamine quærit
Qua data porta fugam, & sinuosa volumina torquet,
Perque vias tenues sensim eluctatur in auras?
Vel pars illa animæ qua corpus sentit, in illo
Stat diuisa loco, & motum ciet. arbitror autem
Iudicio quęcunque carent, non posse dolorem
Aut aliquid sentire. etenim vis maxima sensus
Cognitione fluit. qui plus cognoscit, habétque
Iudicium maius, patitur magis, & magis idem
Gaudet: sed stupidi atq; hebetes minùs omnia curāt,
Lęduntur minus, & metuunt minùs, & minùs algēt,
Atque calent, vix dignoscunt aduersa secundis.
Non igitur quoniam doleat, cauda illa mouetur.
Nihil etenim sentit, quia vis quæ iudicat, illic
Non est, sed capitis parte in meliore remansit:
Vnde prior mihi causa magis vera esse videtur.
Sic igitur motus fit, quo viuentia sese
Proripiunt. tamen hoc prædictis addimus vnum,
Quod quandoq; bonū præsens, quū possit haberi,
Non mouet aut petitur: quia non cognoscitur. ergo
Cognitio motus etiam causa esse videtur:

Imò præcipua eſt:quis enim cupit illa petitue
Quæ prorſus neſcit?cæca eſt per ſe ipſa voluntas,
Nec quicquam ſibi velle poteſt,ſine lumine mentis.
A quo ſi fuerit minus illuſtrata,ſiniſtrum
Carpit iter,ſpecieque boni decepta labaſcit.
Verum hæc de motu ſatis.hinc videamus vt ipſum
Viuentis corpus grandeſcat, quomodo fiat
Crementum,& certo cur tandem limite ſiſtat.
Æthereus quidam eſt ignis, qui animantia quæque
Viuificat clauſus membris ac pectore cæco:
Hunc humor genitiuus alit,ceu flamma lucernæ
Occaſo iam ſole,leui nutritur oliuo.
Hic ſtomacho immiſſa ſepulas coquit,inde per artus
Sparguntur partes ſubtiles,vnde medullæ,
Oſſa,caro,nerui,ſanguis gignuntur,& omne
Paulatim augeſcit corpus:velut imbribus herbæ
Ac plantæ creſcunt,ſolis virtute iuuante.
Si multus fuerit validúſque hic ignis,& humor
Conueniens adſit,quantum calor ipſe requirit,
Fit magnum augmentum,tandem finitur,& vltrà
Non tendit,quum ſit virtus finita caloris:
Quo demum languente,ſolet decreſcere corpus.
Hoc patet in ſenibus,fiunt hi nanque minores,
Incuruique, cauo ſpectantes lumine matrem.
Deficit ignis enim,& languet calor ille animalis:
Deficit humor item natiuus,quo ſine vita
Stare nequit,veluti non lucet flamma lucernæ,
Si deſint alimenta illi,redeúntque tenebræ.
Iam verò motus animi dicamus,& vnde
Proueniant:res abſtruſa eſt, tamen excutiemus,
Qua mens noſtra tenus poterit pertingere verum:
Ac de ira primum.audaces facit ira,pericli
Contemptrix,auget robur,viréſque miniſtrat:
Qua ſuadente,hoſtem impauidi,Martémq; cruentũ
Aggredimur,raptíſque in prælia currimus armis.
Cauſa eſt nimirum ſanguis qui accenditur,& cor
Flammiuomum,felliſque liquor diffuſus amari.

Iræ

Iræ etenim ſedes fel creditur, ipſaque bilis
Materiam præbet ſtimulis cæcóque furori.
Hinc, quæ felle carent animalia, neutique poſſunt
Iraſci, pacémque colunt, ac bella recuſant.
Hinc quibus eſt ſanguis feruentior, atque caloris
Vis maior, tumidam citiùs labuntur in iram.
Sic iuuenes, ſic & quorum mera vina repleuerunt
Plus æquo fibras, facilè excandeſcere notum eſt.
Ergo anima indignans, bilem cum ſanguine miſcet:
Deinde manus ad bella armat, mox vulnera fiunt.
Nam prius ipſam animam lædens iniuria turbat:
Quæ turbata, dehinc corpus mouet: vnde videntur
Errare hi quicunque animam non poſſe moueri
Contendunt: nam ſi nunquam moueatur, oportet
Stare loco, atque gradu corpus quoque ſēper eodē.
Motus enim varius varium ſimul indicat eſſe
Motorem. ſol mutatur, mutantur & vmbræ.
Cur nunc has reddunt, nunc illas organa voces?
Nempe quia huc illuc volitat manus, & diuerſos
Dum tactus agitat, variam dat fiſtula cantum:
Sic anima affectus prius accipit ipſa latenter:
Quos vbi vult fieri notos, tunc vtitur huius
Aut huius membri officio, impertitur & illi
Id quod habet latitans in ſe, vt videatur & extet:
Haud aliter quàm quum fido rex dicit amico,
Atque aperit ſecreta animi, quæ poſtmodo cunctis
Diuulget populis, & diuulgata pateſcant,
Sic etiā fit amor. nā quum mens dulce quid optat,
Vſa miniſterio cordis, tunc pandit amorem.
Corde amor, ira, timor, votum, ſpes, cura, voluptas,
Tanquā arce in quadā, cū anima verſantur, & inde
Membrorum officio excurrunt per corporis vrbem.
At de iſtis aliàs forſan dicemus abundè,
Si Deus annuerit nobis, faciléſque Camœnæ.
Sufficiat nunc, affectus fieri prius omnes
In natura animi, cauſis venientibus extrà:
Deinde hos vel membri vel ſanguinis aut humoris

Cuiuscunque opera effundi, in lucemque propelli.
Iūcta etenim cū sint corpúsque animúsq;, necesse est
Communes motus, communia vulnera vtrisque
Accidere, inque vicem sese mutare: quod vni
Infertur, quamprimum aliud quoq; sentit, habéntq;
Sympathiam, tanto se fœdere complectuntur.
Post hæc de sensu, quoniam properamus ad ipsum
Chelarum finem, breuiter mea Musa loquamur.
Quinque dedit sensus natura animantibus illis
Quę sunt perfecta; ast alijs non tradidit omnes,
Atque ideo possunt meritò imperfecta vocari:
Quales lumbrici, & talpæ, conchęque marinæ,
Cochleáque, & spinis circumuallatus echinus.
Hos inter sensus prestantior esse putatur
Visus: quandoquidem menti certissimus hic est
Nuntius, ostendens illi quæ plurima terris
Naturæ ingenio ac mira virtute creantur,
Tot flores, herbas, fructus, animalia, plantas,
Tam multas lapidum species, tam multa metalla:
Ostendens etiam quos pascit in æquore Proteus
Squammiferos populos, & monstra natantia ponto:
Quòdque his est maius, cœlestia templa deorum,
Stellarúmque globos, & sancti lumina Solis:
Mitto ea quæ faciunt homines, quæ lingua referre
Nulla potest. ergo hic sensus pulcherrimus atque
Optimus est, in quo sedes bene creditur esse
Præcipuúmque animi hospitium: quotiésque videre,
Aut affari aliquem volumus, tunc lumina nostra
Eius in aduersos oculos intendimus, ac si
Totus homo atque animus totus consisteret illis.
Nempe oculos, animi speculum quicunque vocarit,
Verus erit: nam blandus amor lucescit in illis,
Apparentque odium, feritas, clementia, mœror,
Lætitia, improbitas, pietas, prudentia, necnon
Stultitia, ambitio, timor, ira, audacia, culpa.
Sed visus, quo fit pacto? diuersa sophorum
Iudicia exquirant alij, nos prodere paucis

Conemur quicquid vero quadrare putamus.
Scire opus est, vnā esse animā, minimámque, videri
Vt nequeat: tamen innumeris prope viribus aptam,
Quas illi natura dedit, summúsque creator.
Hæc auget, nutrit, generat, mouet, afficit, audit,
Gustat, odoratur, tangit, videt, & cognoscit:
Quæ vis præcipua est & maxima, cælitibúsque
Cognata ac propria. has igitur per corporis artus
Diffudit vires, quæ certis partibus hærent,
Perque oculos lucem admittit, variósque colores
Percipit, atque omnes dijudicat ipsa figuras
Pupillæ officio, & totum considerat orbem.
Sic quoque per nares diuersos prendit odores,
Pérque aures haurit voces, strepitúsque sonúsque:
Per gustum hæc eadem sentit genus omne saporis:
Per tactum à calidis discernit frigida, duráque
A minimè duris, à læuibus aspera: demum
Sunt quinque ipsius comites, fidique ministri,
Per quos cognoscit res omnes: queis sine prorsus
Inscia, lethæo torpebit pressa sopore.
Ergo oculi quum sint vitrei, densóque nitore
Perspicui, apprendunt rerū simulachra, tenentque,
Non secus ac speculum soleat, præsentia quando
Luminis interfit: cuius virtute creantur
Sensificæ species, fuerit nisi pupula læsa.
Has species menti (capitis nanque arce suprema
Mens habitat, solióque sedet regaliter alto)
Ostendunt oculi, tunc prudens illa, sagáxque,
Cognoscit rem, cuius adest formalis imago.
Hæc eadem, vocum discrimina mille, sonósque
Innumeros, mira vi percipit; ingreditur quum
Incolumes aures aër elisus ab ipsis
Corporibus, nanque est aër tenuissimus, atque
Mobilis in primis: qui quum se corpora pulsant,
Deprensus medio actu, tum dissultat ab ictu,
Irrumpítque cauas penetrans violenter in aures,
Ianua clausa licet fuerit, clausæque fenestræ:

Vsque adeo tenuis est, & penetrabilis aër.
Quin etiam pisces, piscantum gurgite ab alto
Horrescunt strepitus, pauidísque in retia currunt:
Quippe aër penetrare potest in viscera Nerei.
Inde tument fluctus, inde importuna, minaxque
Sæuit hiems, qua vrgente vouet pia munera nautæ.
Dura igitur quoties collidunt corpora sese,
Aut quoties aër pulsus vehementer, in illa
Concaua præsertim per stricta foramina transit,
Diuersæ ac variæ fiunt vocésque sonique,
Vt varia est rerum natura, & forma locorum,
In quibus ipse aër gignit vocésque sonósque.
Sic tuba longè alium reddit quàm tibia cantum.
Sic Pelusiacis discordant nablia sistris.
Ac veluti iactu lapidis perculsa mouetur
Vnda in multiplices orbes;sic percitus aër
Diffundit spiras longè latéque rotantes:
Atque ideo multis vox insonat auribus vna,
Vt multis etiam speculis vna hæret imago.
Ast odor vt nares intret,dicamus:ab ipsis
Rebus pertenues fumi egrediuntur, & auras
Inficiunt latè: veluti quum thura videmus
Panchæa, aut prunis cinyrëia dona cremari.
Fit gustus linguæ officio, curuíque palati:
Nanque his percipitur rerum gustabilis humor,
Qui penetrans tangit sensum,ingenerátq; sapores.
Tactum autem, sanguísque & spiritus efficiunt,qui
Passim per corpus fluitant. animantibus iste
Sensus inest cunctis, cunctis quoque gustus inesse
Creditur: ast homini meliórque,& maior vterq; est.
Hinc etiam est homini quàm alijs prudentia maior.
Sunt qui aliter credant fieri prædicta, negántque
Acceptas oculis species causam esse videndi:
Aëre nec medio esse opus aiunt, vt videantur
Res, aut audiri possint: nanque omnipotens rex
Tot vires animæ concessit, quot genera ipse
Effinxit rerum,vt posset comprendere cuncta.

Quæq;

Quæq; suum agnoscit genus aptè, ac percipit vltrò.
Ac contemplatur mens omnia, & omnia cauto
Iudicio expendit, quæcunque à sensibus hausit,
Et verum atque bonum diuino examine librat.
Mens igitur sol est animæ, sunt sidera sensus:
Sic perhibent quidam. sed nos properamus, & ista
Linquimus excutienda alijs, finémq; propinquum
Appetimus: quia iam chelarum extrema tenemus.
Colligitur tamen ex dictis, ac perspicitur, quòd
Est anima æthereum quiddam, sine corpore viuens,
Omnia viuificans, cognoscens omnia, diuûm
Quatenus ille hominúmque pater permisit: ab illo
Tradita cuique rei est certa & finita potestas.
Illi autem soli vis est sine fine, potéstque
Omnia quæ fieri possunt, à lege solutus.
Nam si anima & sentit, & cuncta intelligit: ergo
Non est corporea, aut corpus, quia corpora nulla
(Non terra, vnda, aër, ignis, neque condita ab istis)
Has per se vires retinent. non est dubitandum
Esse animam semen quoddam cœleste, Iouisque
Progeniem æternam, cui tantum cognitionis
Cessit, vt immensum valeat comprendere mundum.
Quid si atomi, quas nonnulli finxêre sophorum,
Sunt animæ potius quàm corpora? corpora nanq;
Omnia sunt quanta, & possunt vtcunque secari:
Nempe anima est indiuidua, atque immaterialis,
Et veluti centrum quoddã, ad quod plurima tendit
Linea per sensus, quia cuncta feruntur ad illam
Vndique, ceu fluuij concurrunt vndique in æquor.
Quare illos miror qui dicunt tempore eodem
Ipsam animam extingui & corpus pariterq; perire.
Nam licet hoc esset, debet tamen vsque taceri:
Non sunt hæc dicenda palàm, prodendáque vulgo.
Quippe hominum plerique mali, plærique scelesti:
Qui si animam credant nihil esse à funere, nilque
Posse pati, postquàm semel est egressa, nec vllam
Defunctis pœnam infligi, formidine adempta

In scelus omne ruent, confundent fásque nefásque.
Præterea multi, qui sperant posse beati
Post mortem fieri, & versari cum Ioue semper,
Atque ideo sese dedunt virtutibus vltrò,
Ac bene de multis qua possunt parte merentur,
Si post fata dari sibi præmia nulla putarint,
Illicò torpebunt, & tot benefacta peribunt:
Tot spatiosa etiam templa & speciosa, tot aræ
Insignes auro & peregrino marmore, demùm
Relligio & pietas & honor, cultúsque deorum
Ad nihilum venient, si homines nil morte relinqui
Crediderint, animásque in ventos prorsus abire.
Semiferum vulgus frænandum est relligione,
Pœnarúmque metu. nam fallax atque malignum
Illius ingenium est semper, nec sponte mouetur
Ad rectum: virtus inuisa molestáque vulgo est.
Relligio generis decus est & gloria nostri,
Quæ nos conciliat superis, & iungit olympo.
Nemo igitur bonus & prudens audebit apertè
Dicere, mortalé esse animã, & corrumpere vulgus.
Nunc tamen est multa nobis ratione probandum,
Hanc esse immunem lethi, æternámque manere,
Vt Christi cultor testatur, bruciphagúsque
Iudæus credit, præputia nostra perosus:
Quæ Deus haud faceret, si non facienda putaret;
Ac gens fermè omnis concordi prædicat ore.
Principio, quicquid simile est magis omnipotenti
Cunctorum domino, diuturnius esse fatendum est,
Perfectúmque magis: nam quod durabile non est,
Sed citò dilapsum perit, imperfectius esse
Quis neget? atque ideo durant cœlestia semper,
Quòd diuina magis sunt & perfecta: sed ista
Proxima quæ terris, quæ cælo amota videntur,
Quum sint imperfecta, breui fugiúntq; cadúntque.
Ergo animus noster, quum vita & cognitione
Diuinæ similis naturæ appareat, inter
Corporeos fines claudetur? nec magis ipse
Quàm

Quàm caro durabit, neque viuet longiùs æuum?
Præterea corrumpi animus nequit, hac ratione,
Quód simplex & materia seclusus ab omni est.
Huc accedit item quòd corpore debilitato
Vis animi crescit: quare imbecilla senectus
Consilio superat iuuenes, mentisque vigore.
Ingenio plerunque caret qui robore præstat.
Rarò vtrunque Deus cuiquam largitur, vt idem
Sit sapiens, & sit robusto corpore pollens.
Quare si longo fractis iam viribus æuo,
Fortior est animus, non ipse à corpore pendet,
Sed per se est aliud quiddam, & post funera viuit.
Nonne etiã quũ pes dolet, hunc mens ipsa dolorem
Indicat? haud dubiũ est. sed quomodo mẽtis ad arcẽ
Peruenit iste dolor? num sursum tendit ab imo,
Paulatim ascendens vt fumus? non: quia multæ
Partes, non solùm (si sic) pes ipse doloret,
Nec pedis, at potius partis quæ proxima menti,
Tunc sentiretur dolor. vnde probatur apertè,
Corpoream non esse animam, & sic morte carere,
Quum medij nullus egens distantia tangat. [quã
Adde his, quód quoties reminisci aut fingere quic-
Egregiè volumus, vel quicquam intelligere aptè
Tunc animum reuocare opus est à sensibus. vnde
Nonnulli vt melius meditentur, lumina claudunt,
Aut sese à turba abducunt, loco sola petentes:
Vel quum nox piceo terras velamine texit,
Et iam lethæo torpent animalia somno,
Peruigilant, tacitique toro extinctáque lucerna,
In tenebris acuunt contractam à corpore mentem.
Nempe animum turbant sensus: populantur eundẽ
Affectus, reddúntq; hebetem, inuoluúntq; tenebris:
Non secus ac nitidum prætexunt nubila solem.
Ergo si proprijs residens penetralibus, intra
Ipse suas latebras, fugiens à sensibus, atque
Corporeis crucibus, melius sapit; esse profectò
Quum poterit liber, moribunda à carne solutus,

Cuncta

Cuncta animus meliore modo cognoscet, & ipsi
Hærebit vero magis ac perfectius absque
Corpore & æternum viuens durabit in æuum.
Deniq; quum sit homo medius bruta inter & ipsos
Cœlicolas, commune aliquid retinebit vtrisque.
Corpus brutorum est, animi natura deorum.
Altera pars moritur, nescit pars altera lethum.
Non igitur prorsus delet mors omnia; nanque
Lethiferis animus lædi nequit ipse sagittis.
Prædictis etiam possum connectere, quòd si
Nil superat nostri post fata, videbitur esse
Iniustus Deus, atque malis præbere fauorem.
Quippe hi dum viuunt, lætis plerunque fruuntur,
His neque diuitiæ desunt, neque grata voluptas.
Hos decorat præclarus honos, & gratia vulgi:
Contrà sæpe bonos vexat fortuna, malignis
Casibus inuoluens: nunc paupertate premuntur,
Nunc morbis, aliquo semper tristantur amaro.
Quare animus busto superest, scelerúmque suorum
Dat pœnas: vel si bonus est, bona præmia sumit.
His aliisque modis multis ostendere possem
Immortalem animi naturam, incorporeámque.
Sed satis est: iam me finis vocat. haud equidem sum
Nescius, harmoniam dici quoque, non tamen aptè,
Ipsam animam: ac veluti mistis ex vocibus exit
Harmonia, & varijs fiunt bona pharmaca rebus
Compositis simul, vnde oritur vis ipsa medendi:
Sic elementorum certa ratione modóque
Iunctorum, & cœli pariter virtute creari
Quidā animam rentur: quæ partim corporis intra
Septa manet, partim causas sortitur ab extrà:
Vt visus, virtute oculi, externóque creatur
Lumine. nam cœlum causa est, qua hic omnia fiunt:
Quo sine nec tellus quicquam, nec gigneret æquor.
Nimirum hæc falsa est, & peccat opinio. nanque
Si sic, non posset corpus consurgere contrà,
Et carni vnde oritur capitale indicere bellum
Ipsa

Ipsa anima, & vario motu in contraria ferri:
Sed semper foret vna eadémque, vt quælibet est vis,
Quæ solet ex mistis diuino numine nasci:
Vt patet in genere herbarum, gemmisque beatis.
Quidam etiam censent, animam nihil esse soluto
Corpore, quòd somnus, qui mortis fertur imago,
Et sensum & mentem nobis auferre videtur:
Vel quia diuersis causis ægrescere cernunt,
Ac multis variisque modis, ne munere possit
Ipsa suo fungi, mentem lædique premique
Aspiciunt, necnon cum corpore crescere, & vnà
Deficere: vt pateat in pueris, senibúsque, virisque.
Ignarus puer est, prudens vir, desipit ætas
Vltima, corrumpit corpúsque animúmque senectus.
Quinetiam dicunt, Si anima est diuina, potestque
Viuere seiuncta à membris mortalibus, vt quid
Se miseræ carni insinuat? cuius vitio tot
Perpetitur mala, & admittit tot flagitia? ergo
Stulta est, si sponte hoc facit: at si inuita nefandas
Corporis ingreditur latebras, quis cogit? an ipse
Iuppiter? ergo Deus nequaquam hanc diligit: imò
Carcere quam clausit tam turpi, odisse videtur.
Et quum nec corpus nec quanta existat, ab ipso
Corpore non credunt vlla vi posse teneri.
Præterea per se (nisi discat sollicitè) quum
Nil sciat, ac subeant percrebra obliuia mentem:
Per se animum nihil esse putant post corporis vsum.
Discere tunc etenim poterit nil, sensibus ipsis
Corruptis morte, vnde omnis doctrina paratur.
Quidam aiunt vnam esse animam duntaxat in orbe,
Quæ vitam tribuat cunctis viuentibus: vt sol
Vnicus, est oculis animantum causa videndi:
Æternamque putant illam, licet extinguantur
Corpora: vt extinctis oculis æternus adest sol.
Has non difficile est nugas ratione potenti
Vincere: sed vereor ne sim prolixior æquo.
Non deerit qui rectè istis respondeat olim

Quęsitis,

Quæsitis, nodósque omnes dissoluat ad vnguem.
Vir macte ingenio, viuet tua gloria mecum,
Nostráq; (quid dubitas) laudabũt scripta minores:
Aude opus egregium, & cœlestia dissere terris.
Vnum hoc adijciam, quod quiuis nosse valebit:
Æternam esse animam, & diuino semine natam,
Si sensus atque affectus compresserit omnes:
Si spernens prorsus mortalia gaudia sese
Abdicet à curis terrenis, assiduóque
Conetur studio ad superos extollere mentem.
Tunc etenim sapiens fiet, poterítque futura
Cernere, vel vigilans, vel somno oppressus inerti.
Hoc pacto cecinêre olim ventura Prophetæ.
Sobrius ergo animus propior fit ad æthera, quanto
A terris magis atque à carnis amore recedit.
At pecudum ritu sequitur pars maxima sensum,
Nec bona cognoscit nisi quæ sunt corporis. hinc est
Quòd plerique putant animam succumbere morti,
Quandoquidẽ nequeant infirmo lumine quicquam
Diuinum spectare, atra caligine pressi.
Sed de anima sint ista satis: redeamus ad ipsum
Authorem mundi, quem concludamus ab omni
Corpore seiunctum: & sine corpore millia multa
Esse, quot in siluis frondes gignuntur opacis:
Vel si corpus habent, tenue est, nec prorsus ab vllo
Percipitur sensu, sed sola mente videtur.
Atque hæc in primis sunt entia vera, suique
Iuris: nulla etenim carnis contage laborant.
Tu verò hîc iam Musa tace: mox quum volet ille
Qui mea labra mouet, mecum scrutabere causas
Rerum quas fieri sub lunari orbe videmus,
Contingant fato, an nulla ratione ferantur.
Interea dum sol Nemæi terga leonis
Torret, & insanæ sub opaca fronde cicadæ
Ingeminant raucos strepitus, quæramus in vmbra
Aut lauri aut myrti suauem spirantis odorem,
Propter aquæ crepitantis iter, Pimplæa, quietem.

Ipsa

Ipsa quies animum reficit, reuocátque vigorem.
Mox vbi regressæ fuerint post otia vires,
Rursus ad altisonos (adsis modò diua, tuóque
Numine me foueas) tentabo accedere cantus.
Et si fortè mihi vultu fortuna benigno
Auxilium tulerit, longos miserata labores,
Paupericmque procul, curásque fugârit amaras:
Totus ero tecum, tuáque intra limina semper
Versabor, sola hæc fuerint solatia nobis:
Tunc Aganippæis vbertim explebimur vndis,
Insuetúmque melos Cirræa in rupe canemus.

Liber Octauus.

SCORPIVS.

CVr tam diuerso mortalia tramite pergant,
Hęc in honore æuum ducant fœliciter, illa
In tenebris iaceant, multo vexata labore:
Pieri pulchra doce. tibi enim fas nosce deorũ
Consilia, & rerum causas aperire latentes.
Sunt qui cuncta putent cæco contingere casu,
Nec mundum ratione regi: quòd plurima cernunt
Indignis decorata bonis, & plurima contrà
Indignis agitata malis, discrimine nullo
Prudentes iustósque premi, regnare scelestos,
Virtuti vitium pręferri, & templa cremari
Fulminibus, prodesse etiam sua crimina multis.
Talia quum fieri videant, pars maxima credunt
Aut non esse Deos, aut illos spernere quicquid
In terris fiat, solique incumbere cœlo.
Hinc temerè incertoque aiunt ferri omnia casu.
Ast aliqui tibi dant regimen Fortuna, vocántque
Te dominam rerum mortalia sceptra tenentem,
Instabilique rota versantem cuncta proteruè,
Erexítque aras tibi quondam ignara vetustas,

Et cecidit votiua tuis sæpe hostia sacris.
Non desunt quoque qui committant omnia fatis,
Et credant certis fatorum legibus orbem
Disponi atque regi, æterno stabilique putantes
Ordine, ceu choreas & pompas, cuncta moueri,
Cuiq; suas partes tribui, ac si fabula agatur,
Quas implere opus est, dum totũ transigat æuum.
Vtilis est certè, & pulcherrima, difficilisque
Quæstio, nec nostris prętermittenda Camœnis.
Nunc igitur primùm dicamus, quòd sine causa
Esse potest nihil, aut fieri: sed causa necesse est
Vt suo ab effectu distet, diuersaque res sit:
Quandoquidem nil se gignit, nil prouenit à se,
Nilque sui causa esse potest, ergo infinitus
In causis processus erit minimè, sed oportet
Nimirum esse aliquid primum, à quo maximus ordo
Causarum incipiat, qui à summo tendit ad imum.
Hunc igitur seriem causarum dicimus esse
Fatum: quod Deus ipse semel quasi fatus, vt ista
Omnia sic fierent, decreuit lege perenni.
Sed quo queq; magis causa est contermina primæ,
Et vicina, hoc est alijs mage digna, poténsque,
Subiectásque sibi mouet, ac dominatur eisdem.
Ens primum causa est, & non effectus: at imum
Effectus tantùm debet, non causa vocari.
Quæ media existunt, his nomen adhæret vtrunque.
Quòd si causarum non esset nexus & ordo
Perpetuus, si alia ex alia non pendeat, ac si
A summo iunctis nodis ducatur Olympo
Longa catena, vsque ad nigri regna infima Ditis,
(Quod dictu absurdum est) plura vno prima dabũtur
Principia, & causæ primæ multæ inuenientur.
Tunc discordabunt inter se, ac magna ciebunt
Prælia tot reges, quia regni summa potestas
Non patitur plures: sic mundus non erit vnus,
Nec pulcher: nanque est ordo pulcherrima rerum.
Sed dicet fortasse aliquis, descendere ab vno
Principio

Principio rerum summo plures simul, inter
Sese distinctas causas, vt solis ab orbe
Plures emanant radij discrimine quodam
Disiuncti, quorum non hic dependet ab illo,
Sed pariter cuncti à fonte egrediuntur eodem:
Sic non esse opus vt pugnent, seseque vicissim
Impediant: siquidem via non est omnibus vna.
Non modus hic malus est, non hæc sententia multũ
Displicet. at forsan vera est: tamen aspiciamus
Interiùs, procul excussis à mente tenebris.
Quippe humana nequit mens lucem attingere veri
Tam citò, tam facilè, & falli solet ipsa frequenter.
Hinc tam diuersæ sectę, & contraria dicta,
Hic ait, ille negat: propria est ita opinio nobis,
Vt diuis ratio, certi mortalibus est nil.
Ergo si plures causæ sunt immediatè
A prima (vt dictum est) quæro an sit quælibet æquè
Perfecta, haud vllus tunc ordo parebit in illis.
Nãque vbi nil primũ, & nullus gradus, aut discrimen
Cernitur, ordo illic poterit quoque nullus haberi.
In quouis genere inuenies primum, mediumque,
Nec non postremum: genus est absque ordine nullũ.
At si non æquè perfecta est quęlibet, ergo
Imperfectum aliquid Deus efficit? hoc mihi dictu
Difficile est. alijs possum concedere causis.
Quare vnus primæ causæ tribuatur, & idem
Optimus, atque omni perfectus parte putetur
Effectus: reliquas autem, quò quæque recedit
A prima magis, hoc plures, minus at perfectos
Crediderim facere: vt plures quoq; gignere fructus
Arbor non bona consueuit, sed deteriores.
Semper plura bonis mala sunt, & tristia lætis.
Verùm inter causas quo quæque potentior, atque
Altior est, hoc & vitæ & rationis habet plus,
Simpliciórque eadem, magis & substantia pura est.
Inferior contrà quæcunque est, debiliórque,
Possidet illa minus vitæ, minus & rationis.

Sed

Sed concreta magis, magis à substantia abhorrens.
Quod patet in terris: vbi paruo tempore durant
Omnia, vbi ratio apparet vix vlla, vbi purum
Nil est, sed multis ex rebus omnia constant.
Mista & composita in terris sunt cuncta, videri
Vt nusquam possit substantia: quin nihil ipsa
Penditur hic, solis honor obtingentibus illi est:
Conditur illa intus, cæcis abstrusa latebris.
Hinc est quod plures bona corporis ac fortunæ
Fiunt quàm virtus animi. substantia nanque est
Fermè hominis virtus: at in hoc substantia mundo
Exulat. illi etenim patria & domus, & sua sedes
Cœlũ: vbi habet fidos comites, verũmque bonũmq;.
Hoc igitur pacto ex causis contexitur orbis,
(Vt dictum est) seruans æterno fœdere cuncta:
Nec talem, nisi fortè Deus, soluisse catenam
Vlla potest vis, aut series immensa dierum.
Ex his quicquid erit, vel nunc est, vel fuit olim,
Exoritur causis, vires quibus omnibus ipse
Rex superûm, certis metis, & tempore certo
Constituit, certisque modis procedere iussit.
Atqui non nescire opus est, concurrere plures
Interdum causas, vt quicquam fiat ab illis.
Contingit tamen haud temerè hic concursus, & ista
Mistio causarum: sed fatorum ordine certo
Cuncta meant, certis subiecit legibus omnia
Omnipotens ille astriferi faber amphitheatri,
Mensurámque dedit rebus, quascunque creauit.
Quare non verum est quod nonnulli asseruere,
Esse nihil certi in rebus, contingere casu
Omnia, nec curare Deum mortalia quenquam.
Errant nimirum quibus hæc sententia adhæsit.
Quandoquidem casus nihil est, nisi opinio quædam
Futilis, haud multum distans ab imagine somni:
Quicquid Aristoteles, vel quiuis dicat, eorum
Dicta nihil moror, à verò quum fortè recedunt.
Sæpe graues magnósque viros famáque verendos,
Erra-

Errare & labi contingit. plurima secum
Ingenia in tenebras consuerunt nominis alti
Authores, vbi conniuent, deducere easdem:
Tantum exempla valent, adeò est imitabilis error.
Nemo putet sibi me addictum. mihi flectere mentem
Sola solet ratio, ratio dux fida sophorum est:
Hanc scrutator amet veri, imprimisque sequatur.
Quòd verò casus nil sit me credere cogit
Ipsa rata atque potens ratio: nam si omnia certis
(Vt dictum est) causis, certo ordine, tempore certo
Supremi iussu rectoris progrediuntur,
Quo sit perfectus mundus, ne noxius error
Tantum soluat opus, quam sedem casus habebit,
Ambiguus, varius, Vertumnum & Protea vincens?
Vt vacuum, sic & casum naturà recusat.
Incertum in mundo nihil est, sunt omnia certa;
Ipse Deus, natura, æther, elementa & ab illis
Quicquid vel factum est, vel fit, vel fiet in æuum.
At siquid foret incertum, non omnia certè
Mens sciret diuina, aliquis cadet error in illam:
Quod dictu absurdũ est. nam qui facit omnia, nouit
Omnia, nilque potest ipsum vlla ex parte latere.
Quanquam aliqui dicunt, quod si mortalia nosset
Ætherei mens illa patris, vilesceret. atqui
Errant nanq; malus nemo est, quia non bona nouit,
Nec vilis, quia non pretiosa intelligit: albus
Non fit proinde aliquis, quòd rẽ bene percipit albã:
Nec sol deterior, quoties illustrat iniquos:
Nec quia fortè lutum radijs ferit, est ideo ipse
Fœdus: non sordet lumen quum sordida tangit:
Sic non vilescit quum vilia fortè capit mens,
Imò decet nouisse malum, at fecisse nefandum est.
Ergo Deus nihil ignorat, scitque omnia quæ sunt,
Quæque fuere olim, & quæ mox ventura supersunt:
Quæ nisi certa forent, sciri non posse fatendum est,
De certis etenim tantùm ipsa scientia habetur.
Quinetiam vates, referunt si quando futura,

Prædicunt certóſque dies,& nomina rerum
Certa canunt:quod non fieret niſi quæque futura
Certa forent,veluti quæ ſunt,quę & præterierunt.
Attamen hic fieri caſu nonnulla videntur:
Vt ſi imbrex deiecta alto de culmine tecti,
Vi Boreæ quenquam feriat, vel ſi quis opertos
Theſauros reperit, puteum dum defodit altè:
Talia nimirum caſu contingere vulgus
Autumat:aſt eadem non eſt ſententia nobis.
Nam licet eueniant præter ſpem talia multa,
Incertis nobis atque imprudentibus:ergo
Propterea in rebus debemus ponere caſum?
Noſtrum ſcire quidem,aut neſcire, nihil variat res.
Non eſt proinde ignis calidus,nix alba,nitens ſol,
Quod ſcimus ſic eſſe:imò magis ordine verſo,
Naſcitur ex ipſis humana ſcientia rebus:
Atque ideo ſcimus ſic eſſe quòd ipſa ita res eſt,
Et mens noſtra poteſt falli,non res.ego de re
Nunc loquor,& quæro an caſus dominetur in illā?
Nec mihi nunc curæ eſt,fieri rem nécne ſciamus.
In nobis igitur tantum, non rebus in ipſis
Eſt caſus:quoniam fieri caſu illa putamus,
Quorum cauſa latet nos,ipſis cognita diuis.
Omnia certa igitur nam motu ſemper eodem
Verſatur cœlum,atque eadem naſcuntur eiſdem
Seminibus ſemper,ſemperque elementa tenorem
Ipſa ſuum ſeruant:& partes annus eaſdem
Semper habet.ſiquidem poſt ver,feruentior æſtas
Extemplò ſubit,hanc pomis comitatus & vuis
Autumnus ſequitur,poſt quem ſua frigora ſecum
Ducit hyems,gelidiſq; Aquilonibus omnia torpent.
Non herbæ mutant vires:animalia ſemper
Ex ijſdem conſtant membris & moribus ijſdem.
Nec fieri aut errore, aut caſu monſtra putandum,
Quum certas habeant cauſas,vt triſtia monſtrent:
Vnde illis nomen,quare & portenta vocantur.
Sponte ſua hæc natura facit;quæ ſæpe iocatur

Infor-

Informes edens partus, ludicra creando:
Vt pictor, qui causa animi quandoque figuras
(Sit licet ipse opifex bonus, egregiúsque magister)
Gibbosas, naso ingenti, labróque tumenti,
Pingit digna satis vano spectacula vulgo.
Ergo cuncta modo quum fiant semper eodem,
Rarus & instabilis casus, nil iuris in orbe
Prorsus habet: quē summa Dei sapientia torquet:
Vt facilè agnoscet qui quàm miro ordine, quamque
Perpetuo, quàm concinnè & bene machina mundi
Condita sit, secum reputet, quàm membra animātū
Sint proprijs aptísque locis disposta, suísque
Vtilia officijs & conuenientia pulchrè:
Quàm nihil incassum faciat natura Deúsque.
Qui secum hęc reputat, non casu, sed ratione,
Consilio iussúque Dei fieri omnia dicet.
Sed nunquid fortuna regit mortalia, sicut
Non pauci credunt: pulchrum & laudabile scitu est
Hoc quoq;: quare animi vires huc flectere oportet.
Ipsa tamen fortuna prius cognoscere quid sit,
Est operæpretium. prisci coluere, putantes
Esse deam quandam, terris, cæloque potentem:
Atque illi struxere aras, & vota tulere.
Ast ego non reor esse deam, nec cælicolarum
Fœmina vel mas est quisquam. nam sexus ab illis
Prorsus abest: nec gignuntur, nec morte teruntur,
Vt quidam cecinere olim, fortasse putantes
Esse deos nostri similes. ò pectora cæca!
O capita Anticyræ succis curanda meracis!
Creditis esse deos, vt nos? thalamósque dearum
Ingressos, blando compressu gignere prolem?
Ergo deum quendam potius dicamus, & imum
Degenerémque, ideo terrę pelagique tenentem
Vilia regna, vbi tot sunt crimina tótque dolores,
Tot pestes, vbi nil tutum: namque insidiarum
Omnia sunt plena & fraudum. Deus iste vocatur
A Christo & Paulo princeps mundi huius. eundem

Laurigeri appellant Ditem ac Plutona poëtæ,
Qui stultis fauet atque malis, insontibus asper.
Hæc domus, hæc sedes, hæc tali digna tyranno
Regia, quem vulgò fortunam dicimus. atqui
Omne malum est infra lunam: nox atra, procellæ
Terribiles, frigus, calor, importuna senectus,
Pauperies malesuada, labor, dolor, improbitas, mors.
Supra autem lunam lucis sunt omnia plena,
Nec non lætitiæ, & pacis, non tempus, & error,
Et mors, & senium est illic, & inutile quicquam.
Fœlix, ô nimium fœlix cui sedibus illis
Tam pulchris, & tam iucundis, támque beatis
Viuere concessum est supremi munere Regis.
Cæterùm opinantur quidam, plenum esse deorum
Mundum hunc, & multos ipsorum degere vitam
Aëris in campis latis, quos dæmonas Argi
Indigitant, curámque hominũ gerere atq; animantũ
Quotquot alit tellus, & naufraga Amphitrite:
Arbritrióque suo bona vel mala tradere, honores,
Gaudia, diuitias, atque his contraria. quare
Grande operæ prætium est, illis vtcunque placere.
Quod fieri & sacris & carmine & arte magorum
Censent nonnulli: ac nobis (modò ritè vocentur)
Apparere aiunt, nostrísque adsistere votis:
Nilque homini melius contingere posse, nihilque
Dulcius in vita quàm conuersarier istis
Cum dijs, præsentes affari, audire loquentes:
Quod certè paucis mortalibus arbitror esse
Concessum: iustis tamen, & qui desidiosæ
Illecebras carnis, lasciuáque gaudia temnunt,
Terrenasque abigunt curas, cœlestia tantùm
Mirantes, tantúmque pium rectumque colentes.
Quanquã etiã sunt qui credunt, hos dæmonas inter
Esse malos quosdam, atque malis parêre, coactos
Carminibus magicis, fierique hoc plurima pacto
Turpia nil moror hoc, nec nunc locus: vltima solis
Sidera, squammosis radiantia fratribus, istud
Forsi-

Forsitan expedient, vbi de dijs plurima dicam,
Si Deus ipse volet, qui nunc mihi carmina dictat.
Missa ergo hæc faciamus. ego vix credere possum,
Esse Deum quenquam prauum. sapientia nunquam
Peccatum parit: at contrà est inscitia mater
Erroris, culpæ, & sceleris: mihi nemo videtur
Sponte malus; vult nanque bonũ sibi queq; volsitas
Semper, iudicio nisi falso decipiatur.
At dæmon sapit, id nomen si conuenit illi.
Verum vtcunque sit, aut terras fortuna gubernet,
Dæmones aut ipsi humanas moderentur habenas,
Nil extra fatum est. metitúrque omnia summi
Mens regis, cuius sine numine fit nihil vsquam.
Sed dubium ex dictis oritur, nodúsque profectò
Difficilis, qualem Alcides vix, aut Macedûm rex
Solueret: hoc multorum animi turbantur & hærét.
Nam si cuncta iubet fatum, & fieri illa necesse est,
Libera non nobis, non dijs est ipsa voluntas:
Tollitur arbitrium prorsus, nec præmia virtus,
Nec pœnas vitium (quod dictu est turpe) meretur.
De dijs non locus est nunc dicere, sed speculemur
De nobis quid sit: déque his quæ subdita nostro
Sunt generi, & possunt humana luce videri.
Dico igitur quòd in his quæ sub ditione locantur
Fortunæ, nihil est sine fati numine nobis.
Diuitiæ siquidem solatia, gaudia, honores,
Imperia, ex alto veniunt: nec nostra voluntas
Hæc tribuit. quis enim nollet sibi talia? sed nil
Velle iuuat, potiúsque nocet, si fata repugnant.
Quàm multi fatis inuitis tendere sursum
Conantur, magis atque magis, sed ad ima recurrũt
Semper, & augescunt fato aduersante ruinæ!
Contrà illi quibus astra fauent, vllo absque labore,
Nec sperata quidem, sed sponte oblata frequenter
Commoda percipiunt: quorum Rhamnusia rete,
Dum stertunt, multò distentum pisce reducit.
En aliquos claro de patre ac diuite nasci

Cernimus, atque frui primo cum lacte repertis
Delicijs, & nutriri in fastigia rerum,
Vt presint alijs, indigni sepe, regántque
Ipsi oculis capti luscos, viuántque licenter.
Ast aliqui obscuris miserísque parentibus orti,
In pœnam & lacrymas magnum cassumque laborẽ
Assiduè tolerant, nulláque expellere possunt
Sedulitate famem, sempérque in sordibus hærent.
Quis neget hæc fatis contingere damna sinistris?
Sunt formosi, agiles, robusti corpore multi:
Multi etiam turpes, ægri, imbellesque creantur:
Vnde istud? nunquid meritis aut crimine nostro,
Aut nostro arbitrio fieri dicemus? ab ipso
Nimirum hæc veniunt mortalibus omnia fato.
Denique ius rerum nostrarũ & corporis huius, (tis.
Fatũ habet: est penes hoc etenim genus horaq; mor-
Hic laqueo, hic ferro, hic flãmis, hic frigore, hic vn-
Ille fame, ille cibo moritur: multique dolore, (dis,
Aut morbo, aut casu intereunt, senióue fatiscunt.
Certa dies lethi est cunctis, discrimina nulla
Ætatis: Nec fas viuendo excedere metas,
Præscripsit tetrici quas cuique potentia fusi.
Sic perijt scirpo magni laudator Achillis:
Sic olim, dum Trinacrijs spatiatur in oris
Aeschilus, occubuit valido testudinis ictu.
Sic passæ, Anacreon, te granum perdidit vuæ.
Heu quot habet mors sæua vias, artésque nocendi!
Quo magis esse procul credis, magis imminet. vnde
Certius est quàm mors, quàm mors incertius est nil.
Nonnulli tamen astrorum qui noscere vires,
Et magni secreta poli pertingere possunt,
Fatidici vates etiam, qui numine pleni
Nescio quo ventura vident, prædicere mortis
Sæpe solent genus atque diem, quia certa futuri
Natura est, veluti præsentis præteritíque:
Certa (inquam) in causa prima, causisque secundis,
Quæ nexu longo à prima extenduntur ad imam.

Ast animi quæ sunt bona vel mala, nunquid ab ipso
Proueniunt fato? ingenium ac doctrina videntur
Hinc manare: etenim poterit quis discere si non
Polleat ingenio, ac vires natura ministret,
Si fortuna obstet, vel prauo in corpore languor?
Hic rhetor, sophus ille, alius mysteria diuum,
Sidereásue plagas quærit: sunt & quibus vnda
Castaliæ vili cum paupertate bibatur,
Et placeat cognata fami dulcissima fama:
Hæc studia vnde fluunt? à rerum præside fato,
Hinc omnes artes, & munia diffunduntur.
Diuersis etenim gaudet natura ministris,
Vt fieri diuersa queant ornantia terras:
Nec patitur cunctos ad eandem currere metam,
Sed varias iubet ire vias, varióstque labores
Suscipere, vt vario cultu sit pulchrior orbis.
An verè mores fatum, vel nostra voluntas
In nobis pariat, permagni inquirere refert:
Nec paruus labor est hac in re tangere verum.
Arbitrij certè remanet quota portio nostri?
Actum est de nobis, libertas prorsus adempta est
Humano generi, si fati summa potestas
Esse malos cogat nos, inuitíque trahamur
In scelus, & nulla liceat ratione reniti.
Quare operæpretiũ est, huc totam intendere mẽtẽ:
Et quantum Deus ipse finit, verum excutiamus.
Principiò arbitrium quid sit nos dicere oportet.
Arbitrium est, homini data libera & ampla potestas
Ab Ioue, quæ libeant iusta aut iniusta sequendi:
Non ideo tamen vt peccet virtute relicta:
Sed contrà vt vitium vitans incumbat honesto:
Nam malefacta nocent, laudẽ benefacta merentur,
Quærendũ vlterius, nunquid sit in omnibus æquè
Arbitrium: nunquid quocunque in tempore duret,
Non certè in pueris, nec in illis esse videtur
Quos animi vehemens nimium vel corporis angit
Morbus, vel quorum sopor occupat altus ocellos:

Quandoquidem somnus mortis perhibetur imago.
Quare si verum subtili indagine quæras,
Inuenies paucos inter tot millia, qui se
Arbitrio moueant, & libertate fruantur.
Ætatis culpam mitto, puerilibus annis
Ignosco: & veniã damus his quoque, lumina quorũ
Lethæus pressit sopor, aut quos feruida torret
Febris, vel morbi stimulat vis durius æquo.
Magna quidem turba hæc; sed longè maior eorum
Longè & deterior quorum mens oblita fœdis
Criminibus, morbísque animi labefacta recedit
A ratione procul, rectóque à tramite vitæ.
Nunquid habent isti arbitrium? aut dicenda volũtas
Libera in his? nempe ambiguũ est, multíq; negarũt,
Vnde aduertendum, quòd liber solus haberi
Debet qui recta regitur ratione, nec vllo
Vincitur affectu, nec ventorum impete vasto
Fertur in vndifragos scopulos, sed fortiter obstat,
Intrepidúsque hæret clauo, portúmque capessit.
Rectè igitur quidam, liber solus sapiens est,
Dixêre. hic etenim solus ratione magistra
Castigat motus animi sensúmque rebellem:
Cætera turba nequit facere hoc. cur? an Deus illis
Non dedit arbitrium? ratio est vbicunque, profectò
Est ibi & arbitrium, sempérq; hæc iuncta cohærent.
Atque ideò pecudes, quoniam ratione carere
Creduntur, nullum arbitrium dicuntur habere,
Ast hominum cuiuis ratio data fertur: in ipsis
Omnibus idcirco arbitrium quoque creditur esse.
Est autem ratio lumen quoddam, atque animi vis,
Qua curuum à recto secernimus, atque ab honesto
Turpe, oculusque solet mentis quandoque vocari.
Qualem oculum fortasse tibi Polypheme fuisse
Significant vates, quod lactea membra videbas
Dilectæ liquidò ludentis in æquore nymphæ:
Sed malus (heu) malus hunc, vrenti stipite Vlysses
(Quis poterit cauisse malos) extinxit, & ora,

Ora

Ora priùs formosa, suo spoliauit honore.
Qualé oculum Linceus habuit quoque nubila solus
Qui penetrans visu noctem vincebat opacam.
Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æquè
Distribuit figuli sapientia summa Promethei.
Sed pauci vtuntur, pauci quos æquus amauit
Iupiter;hinc tantæ errorum scelerumque scatebræ.
Nam si omnes rationis iter sequerētur ad vnguem,
Pax foret in terris, æterna, & Martius ensis
Non tantas passim clades, tantósque cieret
(Heu) fletus, starentque suis cum mœnibus vrbes:
Armaque tartareis primùm conflata caminis,
Et primùm Stigijs inuenta sororibus agros
Excolerent, rigidi mutata ligonis in vsum:
Tunc et apes, et ruris opes, pecudésque beatis
Agricolis largè afluerent,ac sæcla redirent
Aurea et vna domus diuósque hominésque teneret,
Seque oculis nostris paterentur numina cerni.
Cum autem pauci vtantur ratione, sequentes
Auia, et arbitrium nullum videantur habere,
Viuentes pecudum ritu, pro viribus edam,
Est quiddam in nobis diuinum mensque vocatur,
Ac ratio: id capite in summo natura locauit,
Atque illi voluit famulos assistere sensus,
Quorũ opera cœlum, terras, mare, et omnia posset
Percipere,immenso quæ comprenduntur ab orbe.
Est aliud quiddam mortale in pectore clausum,
Cuius ope augemur,vegetamúrque, igne ministro:
(Sic placitum est superis)hoc mentē hostiliter vrget,
Detrahit, infestat, turbat: multúsque satelles
Huic etiam parti non deest, ignaua voluptas,
Ira, dolor, metus atque timor, simul ardor habendi
Improbus, ambitioque nocens,caput obsita fumo.
His igitur famulis, hoc milite, prælia menti
Infert: hi sunt qui summo conantur Olympo
Deturbare Iouem, insignes feritate Gigantes,
Iapetusque,Gygesq; ferox, tumidúsque Typhoeus,

Hor-

Hortatórque mali Enceladus, Briareúsq; timẽdus:
Scilicet ingestis curarum molibus, angunt
Diuinum in summo positum, nisi fulminis instar
Gratia præsto adsit, cœlo delapsa supremo.
Nam semel amissis vbi præceps currus habenis
Effudit sese, ac vehemens trahit impetus illum,
Nequicquam retinere volens auriga laborat.
Principijs obstare opus est, quum parua fauilla
Languet adhuc: postquã creuere incendia, iamque
Flamma furens tecto erumpit, cœloque propinquat,
Præsertim Boreæ si flabra ruentis ab arcto
Immineant, (heu) frustra vndas vicinia clamet.
Quum semel ex alta saxum rupe exilit ingens,
Quis retinere queat? secum trahit omnia saltu
Perfringens rapido cognatas montibus ornos.
At prius exiguo poterat molimine sisti.
Sic motus animi, si totis viribus ipsam
Inuadunt mentem, vix (heu) vix tendere contrà
Infælix audet ratio, clauoque relicto
Per fluctus agitur, latè bacchantibus Euris,
Datque manus plerunque hosti, & captiua tenetur.
Ergo dum noua sunt vitiorum semina, cautus
Opprime quamprimum, & causas auerte, priusquã
Præcipites: tunc arbitrium, tunc libera mens est,
Victor Idumæis tunc exornabere palmis.
At si i'm cœpta est pugna, & iam concutit arcem
Hostis atrox, valido labefactans ariete muros:
Crede mihi, nisi quis Deus adsit numine dextro,
Succumbit ratio, & tantos non sustinet ictus.
Nónne vides menti quantum liquor obsit Iacchi:
Quas sæpe immittat furias, si plus satis intret
In stomachum merus? arbitrium dic est vbi postquã
Ebrietas caput inuasit, fumísque repleuit?
Sobrius arbitrium tenet, ac ieiunus, agitque
Id quodcunque iubet ratio: contrà ebrius illa
Quæ nolet nescítque facit, mox pœnitet, in se
Quum redijt, multóque dolet sua facta pudore.
Ebria

Ebria sic mens affectu fit, nec minus ac si
Ascendat temeti vapor, inuertatque cerebrum,
Turbatur misera, & nebulis inuoluitur atris.
Quocirca est solus liber, solúsque profectò
Possidet arbitrium ratio quem sola gubernat:
Qui affectus omnes superat, fingitque premendo.
Hoc poterit facere, à primis qui insueuerit annis
Virtuti, atque bonas iampridem inuaserit artes.
Vsqueadeò valet vsus, & est nil fortius vsu.
Cætera turba agitur pecudum ritu: vnde poëtam
Iure puto dixisse, Trahit sua quenque voluptas.
Arbitrium multis oppressum atq; indupeditum est.
Ergo qui verè liber cupit esse, resistat,
Quamprimum incipiunt, affectibus, & rationi
Illos subijciat. semperque vtatur habenis.
Namque caro aduersus mentem consurgit, & illam
Continuo exercet bello. leuis astra apetit mens:
At grauis astra caro refugit, terrenáque tantum
Appetit: est etenim terra, in terrámque redibit.
Sic duo tam diuersa Deus compegit in vnum.
Esto autem quòd sis sapiens, soláque regaris
(Vt dixi) ratione, habeas & liberum ad vnguem
Arbitrium: nunquid vi tunc agitabere fati?
Imò magis fato tunc subijcieris, & illi
Parebis; siquidem fatum est diuina voluntas,
Cum qua vir sapiens concordat semper, & eius
Iussa facit: contrà insipiens atque improbus horret
Ac refugit præcepta Dei ceruice superba.
At dices, Ergo est liber, nec vincula fati
Vlla tenet? non: sed dominis peioribus atque
Infandis seruit, sceleri scelerísque sorori
Stultitiæ. quanquam hoc etiam diuina voluntas,
Sed quæ permittit, non quæ iubet (est quia duplex)
Efficit. vnde putet, cuncta esse obnoxia fato:
Seu bona seu mala sint, nâque hæc permittit: at illa
Vult fieri fatum, & fati Deus optimus author.
Talibus admoniti quidam rationibus, aiunt,
Viuite

Viuite mortales læti dum stamina vestra
Net Lachesis, tristésque animo depellite curas,
Neu vos sollicitent præsentia, néue futura.
Lege etenim stabili fiunt, certo ordine cuncta
Procedunt: cur vos dolor aut metus vrget inanis?
Sors sua cuique data est scriptáque in pectore gestat
Quisque suo, ignorans quæ sit. verùm explicat illam
Paulatim ipsa dies, atque experiundo patescit.
Quid gemitu aut lachrymis opus est? cælestia retro
Corpora non remeant, non est mutabile quicquid
Instituit semel ipse Deus: namque optimus ordo,
Et series perfecta, suum si fortè tenorem
Deserat, aut peior fiet (quod neutique fas est)
Aut melior. sed perfecto perfectius est nil.
Est aliud dubium magnum ac mirabile. nam si
Omnia sunt (veluti modò dixi) obnoxia fato,
Cur Deus hæc premit & cruciat? cõtrà illa benigno
Prospectat vultu? cur non est omnibus æqua
Conditio? cur hæc viuunt fœlicius illis?
Cur his blanda parens, illis natura nouerca est?
Hunc igitur par est etiam dissoluere nodum.
Multi hoc culpa, aut meritis contingere nostris
Dixerunt: iussúque Dei mala sontibus esse,
Et bona conferri iustis: ego non ita credo:
Nec verum est. nam quid meruere expertia mentĩs
Bruta? quid arboribus culpæ vel criminis hæret?
Sors tamen est illis multum diuersa, nec vno
Versantur casu pecudes. namque improbus illam
Fur rapit, hanc lanius laniat, pars ore luporum
Interit, aut morbo, aut vndis, aut frigore vitam
Exuit ante diem, quædam periêre senecta:
Durior his ætas agitur, iucundior illis.
Sors diuersa etiam arboribus contingit, ab Euro
Frangitur hæc, aut eruitur radicitùs: illa
Cæditur in varias artes, aut pabula flammæ:
Quædam fulmineo in præceps detruditur ictu.
Piscibus atque feris, & rebus denique cunctis,

Arbitrio fati sors est sua cuique tributa.
Bruta tamen nunquam possunt peccare, nec arbos.
Præterea plerunque bonis aduersa videmus
Accidere,& iustos agitari sorte sinistra:
Contrà fortunam plerunque fauere scelestis
Cernimus,ac magnos illis concedere honores.
Non igitur meritis respondent munera fati.
Quare aliam potius causam indagare necesse est.
Fortè aliquis dicet,causa est diuina voluntas:
Nilque vltrà quæret.non est satis istud,oportet
Scrutari internis dubij penetralia veri.
Non etenim quum sit Deus optimus & sapiens, vult
Quicquam quod careat ratione:sed optima semper
Eligit,atque iubet fieri diuina voluntas.
Quocirca est aliter dicendum, quòd causarum
Quęlibet à prima quo distat longius,hoc fit
Illi dissimilis magis,& magis vndique discors.
Ergo quum Deus & simplex sit semper,& idem,
Vltima causarum quæ distat maximè ab illo,
Et minimè simplex erit,& diuersa,suosque
Effectus semper varios pro viribus edet.
Hæc est quæ terras regit,& terrena gubernat.
Idcirco in terris certi nil esse videtur:
Quandoquidem variat semper fortuna tenorem,
Diuerso gaudens mortalia voluere casu.
Cur tamen hũc potiùs quàm illum iubet esse beatũ?
Et cur hunc potiùs quàm illum pessundat & vrget?
Cur onera huic,illi gratos largitur honores?
Horum difficile est veram cognoscere causam,
Nec minùs ac si quis cupiat cognoscere quare
Ignis sit calidus,nix alba, absinthia amara:
Quare hæc herba obsit, iuuet illa:& quælibet arbos
Cur tales habeat frondes?animalia cur hęc
Callida sint,alia obtuso malè prouida sensu?
Cur paleas electra trahant,& pondera ferri
Magnes,cur nequeat facere hoc adamante propin-(quo?
Talia multa Deus tenebris inuoluit opacis,

Consti-

Constituitque suos fines mortalibus, vltra
Quos frustrà humanum ingenium sensúsq; laborat.
Si figulus massam argillę distinxit, & illam
Distinctam in partes varias vult fingere, quare
Hanc partẽ potiùs quàm illam transformat in ollã,
Aut patinam aut scaphium? cur ex hac fabricat vrnã,
Ex illa vrceolum? nunquid ratione mouetur?
Aut nulla est prorsùs ratio, sed sola voluntas
Arbitrióque suo (vt libuit) sic omnia fecit?
Difficile est nimium artificis pernoscere mentem.
Sic qui scire velit cur nunc fortuna vel illum
Aut premat, aut sursùm tollat, nimis ardua quęrit.
Terrarum siquidem est illi concessa potestas
Maxima, & huic illam præfecit Iuppiter orbi,
Vt possit quodcunque libet facere: ordine fati
Seruato tamen, auscultant nanque omnia fato.
Cur igitur quæcunque illi fecisse libebit,
Non fecit iure? aut quæ lex iure arguit illam?
Num serui debent dominis imponere leges?
Nos certè huic serui sumus, hic dũ viuimus: & nos
Iste potest quocunque velit compellere dæmon.
Non tamen in nostras animas dominatur, habetue
Imperium, quando est animæ cœlestis origo.
Hanc solam excepit Deus à ditione tyranni:
Cætera permisit quæ sunt terráque maríque
Illius arbitrio & fieri sinit omnia ab illo,
Qualiacunque libet, iusta atque iniusta licenter.
Fortè aliquis dicet, Deus ergo est causa malorum,
Iniustúsque potest dici, nam qui facit, & qui
Non prohibet fieri peccatum, dummodò possit,
Committunt ambo scelus æquè, & peccat vterque,
Suppliciòque pari dignum lex censet vtrunque.
Quare si Deus in terris mala tot patitur: si
Quum possit prohibere, tamen non illa coërcet:
Esse mali causa, & sceleri assentire videtur.
Huic etiam parti sum respondere paratus,
Si modò diuini radius mihi luminis adsit.

Est igitur primùm solerti mente notandum,
Quòd causarum aliæ sunt viles atque minutę,
Sunt aliæ egregiæ & præstantes nobilitate,
Præpositæque alijs: veluti quum exercitus ingens
Præfectos habet atque duces, pars cætera grex est.
Has (inquam) causas primores egregiásque
Præposuit mundo, mira ratione modóque
Maximus ille pater rerum, & dominus dominantũ,
Immensam qui lucem habitat super extima mundi
Mœnia, & astriferos nutu circumuehit orbes.
His tribuens causis vires & munera, easdem
Limitibus certis, velut aggere, circumsepsit,
Ne liceat cuiquam tales transcendere fines.
Et quia disposuit sapienter cuncta, necesse est
Cuncta suum æterno cursu seruare tenorem.
Nam quæcunque semel rectè sunt facta, sine vllo
Errore, haud vllo mutari tempore debent.
Est igitur prorsus rerum immutabilis ordo,
Quandoquidem rectè summus Deus omnia fecit.
Quare si dæmon qui terris præsidet, errat,
Aut malus est, hoc fit quia causa est vltima, longè
A prima distans, longéque à luce remota:
Atque ideo magis est cæcis vicina tenebris,
Duntaxat veri simulachro & cortice gaudens:
Quam Deus idcircò patitur, quia debitus ordo
Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.
Nam veluti lucis spatium determinat vmbra,
Dantque sibi finem contraria cuncta vicissim:
Sic causarum etiam seriem numerúmque bonarum,
Desinere in causã prauam miserámque necesse est,
Quæ miseris præsit regnis, & praua gubernet.
Hinc igitur veniunt discordia, iurgia, rixæ,
Prælia, bella, doli, fraudes, incendia, cędes,
Furta, latrocinia, insidię, penuria, pestis,
Diri terrarum motus, diręque procellæ,
Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla:
Et demum quodcunque mali contingit vbique,

A causa hac misera & terrarum principe manant.
Hei mihi quàm verè dixit ter maximus Hermes,
Congeries mundus cunctorum est iste malorum,
Nimirum quoniam dæmon qui præsidet orbi
Terrarum malus est, sæuáque tyrannide gaudet.
Ac veluti fons est cunctorum prima bonorum
Causa, ita cunctorum fons est postrema malorum.
Quare si in terris dominantur Sardanapali:
Si diadema tenent asini sub imagine regum:
Si tutela ouium curæ est commissa luporum:
Si in templis habitant meretrices atque cinædi:
Si Christi pia sacra hodie manus impia tractat:
Si cupidus vendit cœlum et Phlegetonta sacerdos:
Denique si impunè & passim tot turpia fiunt:
Non est culpa Dei summi, sed dæmonis huius,
Quem nos fortunam, quem etiã Plutona vocamus,
Sarcotheus posset tamen apto nomine dici.
Quippe illi carnis ius arbitriumque tributum est.
Huic igitur seruit, quicúnque est carnis amator
Immodicus, corpúsque suum plus diligit æquo.
Corpora sunt huius, propter quod corpora semper
In vitium tendunt, animísque inimica repugnant,
Cælestis quoniam vis est & origo animorum.
Corpora sunt autem terrena, aduersáque cœlo.
Ergo hic Sarcotheus, mundo qui præsidet imo,
Cęlestes homines, carnalia despicientes
Gaudia, virtuti addictos, animúmque colentes,
Odit, persequitur, stimulat, premit, impedit, angit,
Vt solet insanus princeps, sæuúsque tyrannus
Infestus semper sapientibus esse bonísque.
Suspecta est etenim prauis odiosáque virtus.
Hostes quæque suos odêre, timentque cauéntque,
Atque ideò malus hæc dæmon incommoda multa
Obijcit his quorum mens est sublimior, & qui
Cælicolûm sedes, naturæque abdita quærunt.
Nollet enim agnosci: nam si bene cognitus esset,
Illum omnes scelerum patrem, nostrique cruentum

Car-

Carnificem generis detestarentur, & omnes
Odissent meritò, ac maledictis insequerentur,
Crudelem, insanum, deceptorémque vocantes.
Proinde latet ritu loliginis, & sapientes
Exosus refugit, ne cognoscatur ab illis:
Non metuit talpas, at lyncea lumina vitat.
Sic fures etiam faciunt, omnésque scelesti
Oderunt lucem, ac tenebris lætantur opacis,
Vt sua non possint furta & malefacta videri.
Inde fit vt quoties aduersi quid patiuntur
Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
Oppressi (namque errorum ignorantia fermè est
Cunctorum causa) irati querulique putantes
A summo sese vexari authore bonorum,
Deuoueant sanctum illius ac venerabile nomen:
Tunc malus exultat dæmon, furtímq; cachinnat:
Et gaudet se nesciri, & sua facta latere:
Et nocuisse tamen, sed non nocuisse videri.
Summi namque Dei est inimicus, & æmulus: á quo
Eiectus cœlo, pressus clausúsque tenetur
Lunam inter terrásque graues, et regnat ibidem.
Quocirca ô miseri mortales, discite tandem
Quæ vestri sit causa mali, tot tristia vobis
Vnde fluunt, & carnificem cognoscite vestrum.
Nempe hic Sarcotheus, nempe hic est qui cruciat vos,
Dulcia qui vestris damnis sibi gaudia quærit:
Haud aliter quàm quum proles Mauortia terris
Iam domitis, iucunda sibi spectacula cæde
Quærebat miserorum hominum, vel cæde ferarum:
Ipse senator, eques, populus, diuersa manebant
Per loca diffusi, vt lex præcipiebat Othonis.
Ecce theatralem ingressus gladiator arenam,
Aut alius sua membra feris lanianda daturus,
Vel leo, vel tigris, vel quæuis bellua ludis
Opportuna aderat, delectatura Quirites
Morte sua, & fuso per vulnera crebra cruore:
Sæpe alijs dolor alterius solet esse voluptas.

Quare pessimè agunt, qui verbis turpibus audent
Irritare Deum summum, qui causa bonorum
Cunctorum est, à quo per se propriéque mali nil
Esse potest vnquam, nisi contingenter: vti sol
Producit tenebras quoties descendit ad imos
Antipodas, frigúsque absente creatur ab igni:
Non tamen obscurus sol est, neque frigidus ignis.
Vnde satis miror quosdam doctos alioqui
Asserere, offendi atque irasci, & sumere pœnas
De nobis, illud summum verúmque bonúmque,
Hinc bellũ atque famem & pestem prodire putãtes.
Offendi si posset enim mortalibus actis,
Quid quæso in mundo foret infelicius illo?
Quaque die atque horæ momento plurima fiunt
Crimina, vbique hominũ blasphemia turpis in ore
Sentitur: certè poterit requiescere nunquam,
Nunquam lætus erit: neq; erit Deus ipse beatus,
Si quoties peccant homines offenditur, & si
Iniustis hominum factis dictísque mouetur.
Nimirum Deus offendi lędique nequit, si
Verum perspicimus. nam adeò perfecta poténsque
Ipsius est natura Dei, tantúmque remota
Sordibus à nostris, vt nos distemus ab illo
Longius atque magis, quàm à nobis distet asellus,
Quàm musca aut pulex, & quicquid vilius his est.
Quomodo tam miseri & viles offendere tantum
Tamq; potens numen, vel lædere possumus vnquã?
Nónne impassibilis Deus est, penitúsque doloris
Expers: atque ideò æternus, sempérque beatus?
Num decet irasci regem si morio verbis
Indignis illum petat: an contemnere præstat?
Nunquid cum puero decus est pugnare Giganti?
Præterea quum sit sapiens, videátque futura
Omnia, dic quæso, num debuit illa creare
Quæ sibi post nocitura forent, vnde ipse doleret?
Nónne illum decuit, qui toti consulit orbi,
Consuluisse sibi? vel dic, si offenditur, an vult

Offen-

Offendi? si vult, iam non offenditur, imò
Gaudet: si non vult, cur hoc permittit? an ipse
Non est omnipotens? certè est, omnesq; fatentur.
Deberet prohibere igitur, quod non facit: vndè
Vult ratio vt credam, nihil illum posse molesti
Sentire omninò, & tranquillam ducere vitam.
At dices, si non offensa irascitur vlla,
Curramus proni in vitium, in scelus omne ruamus.
Non sic, sed nostris aures nunc arrige dictis,
Recludámque tibi iamiam penetralia veri.
Quando aliquis peccat, tunc sese abducit ab ipso
Fonte boni: rectũ, lucem, pacémque relinquens.
Vnde fit, vt peccans vltrò in sua damna feratur:
Quandoquidem talis natura est oppositorum,
Vt quanto refugis magis atque recedis ab vno,
Ad reliquum tanto accedas magis atq; propinques:
Sic fugiens peccando Deum, sese admouet ipsi
Sarcotheo: cuius postquam iuga sæua recepit,
Afficitur varijs pœnis, iussúque tyranni
Nunc hoc nunc illo torquetur sæpe dolore.
Non impunè igitur cuiquam peccare licebit,
Quamuis nullorum possit Deus esse malorum
Causa, (vt iam dictũ est) per se, propriéq;: sed vltro
Qui peccat ruit in pœnam, & sua damna requirit,
Carnificique miser cruciandum se exhibet vltrò.
At dubia hinc duo consurgunt satis ardua: nam si
Peccare est nobis nostrorum causa malorum,
Cur sæpe iniustus, sceleratus, & impius, omnem
Lætus agit vitam, & laudato funere finit?
Contra, vir bonus atque pius, mala plurima viuens
Sustinet, & tandem miseranda morte recedit?
Præterea suprà ostensum est, planéque probatum,
Non culpa aut meritis nostris contingere nobis
Vel bona vel mala, sed cuiusdam numine diui,
Qui mare, qui terras, quique æthera possidet imum:
Quomodo nunc igitur mihimet contraria dico?
Et mea nunc discors secum sententia pugnat?

Quisquis es, ô Lector, poteris dignoscere verûm,
Atque tuto tenebras animo procul ire videbis,
Si præbere aurem nostris dignabere dictis.
Ergo duplex scito esse bonum, vulgi ac sapientum:
Sicque malum duplex: atqui sententia vulgi
Deterior semper: nam crassi hebetísque cerebri est,
Iudicióque caret: propter quod corporis & quæ
Fortunę bona sunt, sola hæc miratur & optat:
Ast animi bona vel nescit, vel friuola credit,
Contrà autem sapiens, animi bona sola requirit,
Cætera despiciens. quare sumus antè secuti
Iudicium vulgi, & vulgi de more locuti:
Nunc verò à vulgo sententia nostra recedit,
Déque bono atque malo sapientû dicta probamus:
Sic non dissideo mecum, aut contraria dico.
Tali igitur pacto asserimus, bona nulla scelestis,
Et iustis mala nulla quidem contingere posse:
Quod clarè ostendam, & clara ratione patebit.
Primû hoc scire opus est, vitiû quodcunq; scelúsque
Esse animi quendam morbum: nec corpore solo
Ægrotant homines, animus quoque vulnera sentit,
Nec leuiora quidem quàm corpus. quilibet ergo
Improbus est æger: quippe illi est ægra voluntas,
Iudiciúmque ægrum, propter quod noxia præfert
Vtilibus miser, & præponit turpia honestis.
Quòd si non ægra est illi mens atque voluntas,
Improbus esse nequit: sed erit iustúsque piúsque:
Hoc etenim solo discrimine distat vterque.
Ac veluti totum corpus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur morbo, cor atque cerebrum:
Sic (heu) sic animus totus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur vitio, mens atque voluntas.
Vtque cibus suauis stomacho languente videtur
Insuauis, prodéstque nihil, neque competit ægris:
Sic animo languente, boni nihil esse scelestis,
Nil prodesse potest. quod sic verum esse docebo:
Est aliquis legum iurísque vtriusque peritus,

Sed vafer, iniustus, cupidus, contemptor honesti:
Quid sua quæso illi prodest doctrina? boni quid
Inde habet? heu miseros fallit, spoliátque clientes,
Atque alios multos lædit. doctrina scelesti
Est gladio insani similis. nam semper abuti
Improbus ipse solet rebus quas possidet. vnde
Fert alijs damnum, nomen sibi turpe, odiúmque:
Quásque serit spinas, pedibus sæpe excipit ægris;
Vel saltem metuit quos lædendo efficit hostes.
Ergo bona illius dicenda scientia, multis,
Quæ nocet, vt sæuus coluber, neq; parcit habenti?
Sic de alijs dico doctrinis quas habet ipse
Improbus: esse bonæ simili ratione negantur.
Sed malus est diues, gemmis auróque refertus;
Diuitiæ ne bonæ illius? non: dic mihi, quare?
Ecce ego iam dico, quia turpiter vtitur illis.
Scorta alit, ignauámque gulam, lenásque dolosas
Conducit: pretio pueros corrumpit auaros:
Aggreditur donis, si qua est paupercula virgo:
Vtque sibi indulgens quodcunque libido suasit,
Efficiat, leges hominum paritérque deorum
Iúsque piúmque nihil curat: quod si sit auarus,
Heu quid non audet sceleris? lupus iste cruento
Ore furens, nulli non insidiatur ouili;
It præceps, quocunque rapit scelerata cupido.
Intolerabilius nil est quàm diues auarus,
Quàm stultus locuples, quàm fortunatus iniquus.
Aut igitur pecudum ritu carnalia tantùm
Gaudia sectatur, sibi noxius atque crumenæ,
Aut parto nimium parcens, fit Tantalus alter.
Congregat, & nescit cui congreget: vtque solet sus,
Non sibi, sed multis alijs sese ipse saginat,
Qui mox diripiant longo cumulata labore.
Vnde patet non esse bonas quascunque scelestus
Diuitias habet. at si sit robustus & acer,
Quid faciet? crebrò rixabitur, & violentus
Nunc hunc nunc illum lædet, plerunque sequetur

Militiam, aut latro fiet: quòd more ferarum
Crudelis, cæde atque alieno sanguine gaudet:
Arma & bella ferox, sceleris, non laudis amore,
Diliget: vnde suis damnum feret atque pudorem.
Corporeæ vires, mente ac probitate carentes,
Heu quàm sæpe nocent homini, quã tẽpore paruo
Durant, quam rarò ad primam venêre senectam!
Sed quid opus multis percurrere singula verbis?
Hæc possunt exempla satis bene pandere verum.
Nunc operæpretium est solerti inquirere cura
An iustis sanctisque mali contingere quicquam
Possit, vt à multis dici credique videmus.
Ardua res certè; tamen hanc audacter adibo,
Fretus ope Aonidum, & Cyrrhæi numine vatis.
Principio quisquis bonus est, sit sanus oportet
Mente animóq;: licet grauis ęgro in corpore lãguor
Sæuiat, & vario vexentur membra dolore:
Ne rectum illi iudicium, neu recta voluntas
Deficiat, namque his sine vir bonus esse, piusque
Nemo potest: duo virtutis fundamina sunt hæc.
Talis homo quæcunque tenet, rectè vtitur illis:
Atque ideò bona sunt, doctrina, pecunia, vires
Illius, & demum quæ possidet omnia; nanque
Maxima pars rerum bona vel mala fertur ab vsu.
Et si cura hominum dijs immortalibus vlla est,
Præcipuè hi debent iustósque piósque tueri.
Quòd si non facerent, diui ratione carerent,
Nec sacris essent digni, nec thure, nec aris.
Quare non video qua lædi parte bonus vir,
Quidue mali vel mente pati vel corpore possit;
Quum Deus hunc amet & foueat, dextráq; potenti
Propugnet, tutúmque omni discrimine reddat.
Nam quis non iuuet, aut quis non tueatur amicum,
Quandocunque potest, si verè diligit illum?
Sed tamen interdum iustus miser esse videtur,
Pauperiémque pati, & morbos casúsque sinistros:
Quum non sit verè iustus, sed hypocrita: quales
Inue-

Inuenies passim multos, qui pelle sub agni
Vipereum celant virus, morésque luporum,
Et stolidos ficta virtutis imagine fallunt.
Proinde Deus, cui corda patent, arcanáq; mentis,
Hunc non custodit, nec amat: nos pectore crasso
Et cerebro insulso, decepti ab imagine recti,
Tunc iustũ mala multa pati, & miserũ esse putamus.
Heu quàm sæpe hominũ falsa & stulta inueniuntur
Iudicia, & quàm mens humana est nescia veri!
Quisque sibi placet, & sapiens sibi quisque videtur.
Hinc risum excutimus superis, hinc plurimus error.
Esto tamen, iustus morbos patiatur, agátque
Despectam in tenebris & paupertate pudenda,
Eiectus patria, vel clausus carcere, vitam,
Atque alijs etiam vexetur casibus, esto:
Proptereáne malum patitur? non, quippe ferendo
Talia, fit melior, fit clarior: omnia iusto
In melius cedunt, iussu Iouis. vtque medentes
Sæpe aloën ægris adhibent, succósque molestos,
Quò fiant validi, & pulso languore resurgant:
Sic plerunque Deus iustos exercet, vt ipsos
Excitet, atque magis virtuti incumbere cogat.
Vtque homines reddit stultos, prauósque voluptas;
Sic dolor ad mentem reuocat, vitiumque coercet,
Criminibus frænum, calcar virtutibus addit.
Nónne vides, igni fieri pretiosius aurum?
Vberiúsque solum præduri dente ligonis?
Et putrescere aquam quæ non fluit? aspice ferrum,
Pulchrius est vsu: cessans rubigine sordet.
Multa igitur sunt quæ aduersis agitata nitescunt:
Præsertim virtus, quæ in rebus clarior atris
Perspicitur, velut in tenebris magis enitet ignis.
Quare aut nil prorsus patitur bonus & pius: aut si
Quid patitur, parit hæc illi patientia lucrum,
Fertque illi, sit amara licet, medicina salutem.
Et nequis fortasse putet me fingere nugas,
Res eadem, quæ vni prodest, quandoque venenum

Est alij. sic nonnullis sunt noxia vina,
Atque caro, sic nonnullis absinthia prosunt.
Sic calor ipse niuem, ceram, glaciémque resoluit:
Argillam contrà durat. sic talia multa
Diuersos pariunt diuerso in corpore fœtus.
Et quoties ijsdem verbis hic ridet, at ille
Contrà tristatur, vel mota bile tumescit?
Non eadem cunctis eadem sunt: Bacchus acescit
Egregius si tu vitiosa in dolia mittas.
Nimirum sanis sunt omnia sana: sed ægris
Quæ bona sunt, quãdoq; nocent, lethúmq; minãtur.
Sic ergo (ad nostrũ vt redeam) mala corporis, atque
Spicula fortunæ, sunt perniciosa scelestis:
Expediunt verò iustis, prosuntque nocendo.
Sufficiant hæc dicta tenus: iam claudere librum
Musa iubet, Chirónque vocat, qui scribere mores
Humanos cupit, & sacraria pandere vitæ.
Quocirca est operæ pretium, me linquere cantus
Aonios, tacitúmque sacris requiescere siluis,
Pieridúmque tholo citharam suspendere, donec
Tempora prætereant hæc pessima, tempora multũ
Deploranda: quibus procerum discordia totam
Nititur Italiam bello vastare superbo.
Vnde suos queritur direptos Roma penates:
Narnia, Ticinum, Molfis sensêre ruinam.
Vnde & Parthenope Sirenis clara sepulchro,
Nunc sua Gallorum manibus pomaria cernens
Vastari, heu tristis gemit ad Sebethidas vndas.
Quid memorem visæ cœlo miracula flammæ
Vincentis splendore diem? tristésque locustas
In morem nebulæ nitidum prætexere solem,
Et teneras auido segetes abrodere morsu?
Quàm multas miseranda fames, miserandáq; pestis
Ciuibus exuerit, vacuásque reliquerit vrbes?
Quot loca diluuijs propè desolata videntur?
Heu mihi quàm iustas de nobis numina pœnas
Sumpsêre! nam sceleris quid nõ cõmittimus? aut quid

Iustitię

Iustitiæ est vsquam? quis amor cultúsque deorum?
Relligio, aucupium facta est: cœlestia vænum
Omnia nunc dantur, violantur sacra profanis
Lenonum manibus: tamē hæc spectantq; tacentq;
Magnifici reges, & Christi prorsus honorem
Nil curant: sic nos miseros idola gubernant?
Ergo ibo intereà & Parnassi in rupibus altis,
Donec Musa iterùm iubeat me exire, latebo.

Liber Nonus.

SAGITTARIVS.

Vcescit iam Musa: satis requieuimus antris
Castalijs: agedum plectro citharáque resumpta,
Effice concordes neruos solitóque fauore
Antiquum cane Diua melos, bona carmina menti
Sint tibi, quæ quondam blandus dictabat Apollo
Laurifera in silua, Permessi ad fluminis vndam.
Nos vocat ecce alius labor, haud inglorius: alta
De specula, & summo Parnassi vertice, mores
Spectemus varios hominum, vitámque notemus.
Iam medium mea cymba fretum tranauerat, & iam
Canebant gelidis siluarum summa pruinis:
Quum mihi nescio quis Deus adstitit, & procul atrā
Expulit affulgens, diuino lumine noctem.
Tunc scopulum quendam aspexi, qui vertice nubes
Exuperans, latè cœlum spectabat apertum:
Difficilis primo accessu: nanque aspera circum
Saxa arctam fecêre viam, plenamque laboris.
Imáque cinxêrunt siluestres vndique dumi:
Mitior in medio: quantúmque accedit ad arces
Æthereas propius, tanto clementius idem

Præbet

Præbet iter ſurgens, ſcopulóque Theorea nomen:
Illuc me Genius duxit meus. Vtque cacumen
Venimus ad ſuperum, plana & plena omnia vidi
Delicijs miris: quas ſi mea lingua referre
Nunc velit, antipodas citius ſol ibit ad imos,
Et nox humenti terras velabit amictu.
Dum moror, & miror latos lætóſque ſagaci
Mente locos, vox ecce polo delapſa ſupremo,
Flecte (inquit) Stellate genu, regémque precare
Cœlicolûm ſupplex, cuius ſine numine fruſtrà
Carpere delicias ſcopuli conaberis huius.
Ergo humilis venerare Deum, fauor omnis ab alto
Defluit in terras: nihil eſt mortalibus ægris
Vtilius quàm cœleſtem, ſanctéque piéque
Orando ſibi quærere opem, & cognoſcere diuos.
Talibus auditis, facie manibúſque ſupinis,
Et genibus flexis, effudi has pectore voces;
Magne pater diuûm, mundi ſuprema poteſtas,
Quo nihil eſſe poteſt, nec fingi maius, ab omni
Corporea ſtans mole procul, tamen omnia fingens
Corpora, vel prorſus mutari neſcia, vel quæ
Temporis anfractu longo labefacta fatiſcunt:
Principium ſine principio, fons vnde bonorum
Effluit omne genus, naturæ rector & author:
Omnia comprendens, at non comprenſus ab vllo,
Maieſtas immenſa, bonum, ſapientia, vita,
Ordo, decus, finis, mens, verum, lux, via, virtus:
Nuſquã habitans, & vbiq; habitãs: immobilis, & dãs
Aſſiduè motum cunctis: à quo omnia, & in quem
Omnia, per quem etiam ſunt omnia, ſemper eadem
Conditione manens, nullo mutabilis æuo:
Maxima cauſarum, quę certa lege reuoluens
Sideream molem, fatorum iura gubernas:
Rex regum, cui mille adſtant, & mille miniſtrant
Agmina diuorum, lætantum, hymnoſque canentũ,
Lucis in immenſę campis, extra extima mundi
Mœnia, vbi eſt veris ſedes aptiſſima rebus;

Te colo, te veneror, te nunc reuerenter adoro,
Atque precor supplex, vt me spectare benigno
Digneris vultu, vocémque audire precantis.
Mitte tuæ lucis radios mihi, pelle tenebras
Oppressæ (heu) nimiũ moribundo in corpore mẽtis.
Da rectam reperire viam, ne noxius error,
Vanaque credulitas & opinio cæca trahat me
Præcipitem in salebras rerum & contagia vitæ.
Nam sine te ingenium mortale, humanáque virtus,
Dum se tollere humo sperat, velut Icarus olim
Disiuncta compage ruit, pennisque solutis:
Nec potis est sine te occulti penetralia veri
Cernere, nec qua parte salus aut arte petatur.
Largire ergo mihi, Rex ô dignissime regum,
Vt te cognoscam, & placeam tibi: deinde sciam me,
Quid sim, qua in terris causa productus, & vnde
Huc veni, ac tandem quò vita functus abibo:
Quid mihi dum viuo sit agendum, sitque cauendũ:
Vt quum finierit Lachesis mea fila, diesque
Vltimus abdiderit membra hæc exhausta sepulchro,
Mors fiat mihi grata quies portúsque salutis.
His dictis iterum nostras vox impulit aures;
Placasti æthereum numen, votisque litasti:
Esto animo Stellate bono: tibi posse manere
Hoc datur in scopulo, & cœlestes carpere fructus.
Confestim his dictis tacuit, nilque addidit vltrà.
Ast ego sensi animo magnum accessisse vigorem,
Atque oculis lumen, quo latius omnia cœpi
Cernere, & antiquum superabam Lyncea visu.
Mox me sensi etiam vento ad Crystallina cœli
Conuexa extolli blandè, sursúmque leuari,
Alitis in morem vulcania tela ferentis,
Discussura polum tonitru flammísque coruscis,
Quandocunque Iouem mortalia facta lacessunt.
Iámque propinquabam lunæ, portásque videbam
Partim auro insignes, partim candore nitentes
Argenti puri: ingredior visu omnia lustrans.

Ecce mihi occurrit venienti fortè Timalphes:
Egregius iuuenis forma, & virtutis honore,
Quem Ioue diua Arete quondam est enixa parēte:
Hic me quamprimùm agnouit (nam matre iubente
Multa diuque aliàs fuerat mecum ipse locutus)
Vtque salus dicta est nobis vltroque citróque,
Admirans me multa rogat, mox ducit in vrbem
Ingentem, quantam terrarum non habet orbis:
Mœnia surgebant solido ex adamante: sed ipsa
Propugnacula erant flammanti extructa pyropo.
O quæ illic, quanta & quàm pulchra palatia vidi,
Templa, theatra, fora, & magnarum strata viarum,
Cuncta ex argento, atque auro, gemmísque beatis!
Longè plura etiam vidi pulcherrima ibidem,
Singula sed nequeo memorare, & singula quanuis
Possem, dij nolunt memorari singula vulgo.
Mirabar populum ingentē, innumerosq; per vrbem
Vestibus indutos niueis incedere ciues,
Serta quibus comptos cingebant florea crines.
Læti omnes, manibus gestabant lilia, & hymnos
Menarchi memores lunaria regna tenentis,
Gutture dulcisono & concordi voce canebant:
Menarchum ingeminant, Menarchū carmine lau-
Garrula Menarchum referebat sæpiùs Eccho.(dāt:
Arcadas hic domuit fœlici Marte Gygantes,
Vt mihi tunc retulit fido sermone Timalphes.
Nanque ait, Archadiam totam sine montibus olim
Planicie ingenti campos habuisse patentes,
Terribilésque illud regnum tenuisse Gigantes,
Mænalon & Pholoën, & amantem lustra Lycæum,
Gestantémq; humeris aprorum terga Erimanthū,
Et flagrantem odijs in cælicolas Cyllenem:
Qui primi ante alios natiuo robore freti,
Turpia sunt ausi conuicia dicere lunæ:
Se prius esse illa genitos, & nobiliori
Stemmate conspicuos, ideóque in sede locandos
Æthereæ magis, & diuorum nomine dignos.
Quin-

Quinetiam inſani ſtruxêre ad ſidera turrim,
Maiorem Nemrothe tua,ferróque recuruo
Ter ſunt conati de cœlo euellere diuam,
Sanguineam vultu,mortaliáque arma timentem:
Ter Menarchus eos multa vi reppulit, & ter
Expreſſos nigro Saturni è gramine ſuccos,
Iniecit miſeris,virúſque per oſſa cucurrit.
Obriguêre illi extemplo,victíque dolore
Informes liquêre animas,quas Tartarus imo
Excepit fundo,cruciandas omne per æuum:
Corpora ſed valido penitùs labefacta veneno,
Membrorum molem in montes vertêre ſuperbos,
Mutatáque ſuum nomen tenuêre figura.
Vnde huius facti memores tantíque triumphi,
Solenni pompa celebrant pia feſta quotannis
Lunicolæ,regémque ſuum venerantur ouantes.
Progreſſi inde arcem petimus, quæ tota nitebat
Auro gemmarúmque coloribus intertextis:
Hanc nulli fas eſt mortali intrare(meus dux
Inquit)proinde foris ſtetimus, ſpatiumq; per amplũ
Ingentis plateæ,diuerſa è parte videmus
Aduentare animas,conſiſteréque ante tribunal
E regione arcis poſitum, & mira arte paratum.
Illic iura dabant animis,altéque ſedebant,
Crimina cenſentes,nec non benefacta notantes
Quæ quiſque in terris viuendo geſſerat olim.
Tres Iouis & Doxæ nati,Teleſcopus,atque
Dorophonus,ſempérq; volens ſibi recta Philorthus.
Hi merita & culpas æquata lance videbant,
Arbitrióque ſuo paucos aſcendere ad aſtra,
Innumeros verò ad terram deſcendere rurſus,
Complures etiam in luna perſtare iubebant.
Obſtupui tacito obtuitu,tandémque locutus,
Dic bone dux mihi quæſo,inquam,ſi tartara in imis,
Sũt latebris terræ(vt perhibent)cẽtróq; propinquis,
Atque animas illuc vectas poſt corporis vſum
Æacus & Minos & terrificus Rhadamanthus

Iudicat,& meritas pœnas aut præmia confert;
Cur eadem hic fieri video,repetíque peracta
Iudicia,expendíque iterum mortalia facta?
Ille autem,humanam mentem(respondit)opaco
Carcere membrorum clausam,ignorantia & error
Opprimit, & longè oppressam per deuia ducit.
Hinc hominum genus in nugas & somnia pronũ est:
Et procul à vero,nisi quis Deus adsit,aberrat.
Non mirum est igitur si vestri multa poetæ
Falsa canunt,quoniam paucis via cognita veri est.
Tu tamen hæc memori mysteria pectore habeto;
Omne quod est supra Lunã,æternúmq; bonumque
Esse scias,nec triste aliquid cœlestia tangit:
Quicquid verò infra lunę conuexa creauit
Omniparens natura,malum est, mortísque seueras
Perpetitur leges,& edaci absumitur æuo.
Hæc loca disiungit medius lunæ orbis,vtrique
Mundo interiectus,cœli confinia seruans.
Ergo vbi terrenos artus liquêre,feruntur
Huc omnes animæ, atque ipsis commissa fatentur
Iudicibus: quorum iussu,loca certa,suísque
Moribus apta petunt,& habent sua præmia in illis.
Quanto quęque magis vitiorum fæce grauata est,
Tanto etiam magis ad centri loca turbida tendit.
Contrà quo melior quæque est ac purior,hoc se
Altius attollit,summóque propinquius orbi.
At quibus æqua boni est animis mensura malique,
Hic remanent, habitantque diu lunaria regna:
Donec post multos longæui temporis annos,
Aut lapsæ in vitium rursus terrena reuisant,
Aut bene purgatę æthereas mittantur ad arces.
Hæc ait. ast ego tunc, Cur tam paucæ ardua(dixi)
Astra petunt animæ, & summo potiuntur Olympo?
Cur sic in vitium pronæ labuntur,& ipsam
Virtutem fugiunt miserę,lucíque tenebras
Præponunt? cur fœda magis quàm pura sequuntur?
Vnde illis tantus furor,& tam cæca voluntas?

Tunc

Tunc ita respondit nobis Areteius heros;
Et cupio,& fas est tibi me recludere multa,
Iudice te,pulchra,& scitu dignissima,quando
Non te huc aduenisse reor sine numine diuûm,
Et diui hæc te scire volunt, ad limina quorum
Nemo venire potest viuus nisi vectus ab illis.
Ergo audi,& quæcunque loquar,fac mente reponas.
Sed priùs hinc operæpretium est secedere paulum.
Iuimus,atque alta in specula consedimus ambo,
Vnde maris terręque orbem spectare licebat,
Tunc has diuino deprompsit pectore voces:
Esse malæ per se nequeunt, nec sponte suapte
In vitium tendunt animæ, quarum ęthere ab alto
Est genus,& quarum diuino è semine origo est:
Nec praua esse potest per se natura animarum,
Quas Deus ipse creat,quo nil authore mali fit:
Sed sunt quædam aliç causæ,quæ in tartara cæca
Detrudunt miseras,& multo crimine fœdant:
In primis verò corpus,nam carceris instar
Est animę,quam dum membrorum nexibus arctè
Implicat,æthereę mentis suffocat acumen:
Haud secus ac intus positam vas fictile flammam,
Et nebulæ nitidum obducunt Hyperionis orbem.
Tunc anima ipsa subit cunctarum obliuia rerum
Tunc bibit infernam lethen,rasęque tabellæ
Efficitur similis,quàm dextera nulla notauit.
Ergo ita captiuã,& moribundo in carcere clausam,
Mille quidẽ illudunt pestes, mille vndique monstra
Oppugnant,quaque arte valent euertere tentant.
Qualis viminea dum fortè quiescit acanthis
In cauea,mulcens vario sua fata canore:
Ad quam prorepit summisso corpore fallax
Ælurus,miserámque infestans vndique terret
Venator murum ęlurus, volucrúmque peremptor.
Illa autem metuens rabiem prædonis,in omnes
Obuolitat partes,ac se fugitando tuetur:
Interea alter adest hostis,similique furore
Attonitam infestat,donec per latius ęquo

Vngnibus immissis prensam extrahit interuallum,
Et solito extractam mandens cum murmure glutit.
Talis diuerso hinc illinc vrgetur ab hoste
Infœlix anima & fugiens hæc retia, in illa
Incidit, humano dum corpore clausa tenetur.
Nescit enim quid agat, quò se retrahátue feratue,
Et decepta boni specie velut ebria nutat.
Vnde nisi auxilio monitoris, & arte docentis
Paulatim in lucem è tenebris ducatur opacis,
Deteriora petit semper, meliora refutans.
Prima igitur labes animæ, & contagio prima,
Præcipuúmque malum, quod culpa corporis illi
Euenit, est veri atque boni ignorantia, de qua
Iudicium falsum exoritur: quæ maxima pestis
Humano est generi, de qua duo monstra creantur
Stultitia atq; scelus: sed ab his mala cuncta duobus
Proueniunt quæcunq; homines patiuntur, aguntue.
Quippe omnes peccãt, vel quòd bona falsa sequũtur
Stultitia mostrante viam: vel quòd scelus illis
Immittit stimulos, quibus in facta impia aguntur.
Propterea rectè aut stultus dici, aut sceleratus
Ille potest quisquis peccat ratione relicta.
Verùm in parte animæ quę concupit, ipsa resedit
Stultitia, atque illic habitans tentoria fixit:
In parte autem alia quæ irascitur, est scelus, armis
Terribile atque dolis & lethiferis aconitis.
Hi duo sunt reges magni, & magna agmina ducunt
A tergo, humanúmque genus populatur vterque.
Ambo etenim veri expertes, falsóque creati
Iudicio (vt dictum est) animas in carne sepultas,
Naturæque suę immemores, ac lucis egentes,
In tria stagna erebi & mortis ducúntq; trahuntque:
Quorum vnum fertur limosum, illíque voluptas
Præsidet: ast aliud spinosum dicitur, in quo
Regnat Auaritia, & lucrandi effręna cupido:
At reliquo est nomen fumoso, cuius habet ius
Imperiúmque tenet furibunda Superbia honoris.

In tribus his stagnis animarum maxima toto
Turba perit mundo, hæc illis immensa ruina est.
Nam quæcunque vndis merguntur talibus, illas
Perdit amor carnis, fugitiuorúmque bonorum:
Nec se vltrà agnoscunt, cęlique obliuia potant,
Vsque adeò vt vitam præterquam corporis vllam
Esse negent, seséque aboleri in funere credant.
O viles crassásque animas, & ab æthere prorsus
Auersas, nil egregium & sublime putantes,
Sed pecudum more in terras tantùm aspicientes!
Sunt & causæ aliæ propter quas efficiuntur
Prauæ animę, vnde malis multis iure afficiuntur.
Nanque vbi densantur nubes, pluuiæque creantur,
Et venti horrisono concursu fulgura gignunt,
Illic prauorum sedes est dęmoniorum:
Quorum opera fiunt pestes, insanáque bella,
Et tempestates, terra pelagóque furentes.
Horum astu, suasu, hortatu, impulsúque, dolóque,
Turba ignara hominum ruit in turpissima quæque
Flagitia: hinc recti, hinc obliuiscuntur honesti.
Sed quoniam tentatores & dæmones istos
Peruersos paucis concessum est posse videre,
Pauci ideò credunt vsquam reperiritier illos:
Imò aliud nihil esse putant quàm nomen inane
Plerique, ac veluti ægrotorum insomnia rident.
Tu tamen hunc abs te errorem propelle, meísque
Crede, fidémque abhibe (nam sunt verissima) dictis.
Vtque scias melius nullas me fingere nugas,
Iamiam oculis faxo proprijs tute omnia cernes.
Sed prius hic tentare opus est Thaumantida votis,
Quæ mandata solet Iunonis ferre per auras,
Dissipet vt vento nubes cælúmque serenet,
Impediat ne te spectantem turbidus aër.
Ergo Irin supplex tali sum voce precatus,
Iri decus cæli, vario spectanda colore,
Quæ nube ingentem roranti porrigis arcum,
Aduersóque sinu radiantis lumina Phœbi

Excipis,absorptásque ad nubila conuehis vndas:
Iri hominum stupor,& Iunonis nuntia magnę,
Thaumantis verè proles miranda vetusti,
Redde precor nobis pulsa caligine clarum
Æthera,& Æoleo imbriferos pulcherrima claude
Carcere diua Notos,proque his permitte serenos
Stellantis cęli Boream percurrere campos.
Continuò his dictis septem de parte trionis
Emicuit Boreas,& siccis flatibus omnem
Aëra purgauit latè, purumque reliquit.
Post hæc nescio quo irrorans mea lumina succo,
Dux meus,aspice,ait,iam mundi arcana videbis.
Pandite nunc vestros fontes,vestra antra,sorores,
Quæ iuga lauriferi Parnassi excelsa tenetis,
Et mihi(nanque opus est) date centum in carmina
Vt possim aëreos reges populosq; referre,(linguas,
Ludificatores hominum,scelerúmque magistros,
Qui assiduè vexant mortalia cuncta,suisque
Artibus humanas tradunt in tartara mentes.
Hic vbi puniceo coniux Tithonia curru
Oceano emergit primùm,primúmque nitescit,
Nocturnas abigens rubicunda luce tenebras,
Ingentem vidi regem,ingentíque sedentem
In solio, crines flammanti stemmate cinctum,
Pectus & os illi turgens,oculíque micantes,
Alta supercilia,erectus, similísque minanti
Vultus erat,latæ nares,duo cornua lata,
Ipse niger totus: quando nigra corpora prauis
Dæmonibus natura dedit,turpésque figuras,
Dens tamen albus erat,sannę albæ vtrinq; patentes,
Alæ humeris magnę,quales vespertilionum,
Membranis contextę amplis,pes amplus vterque,
Sed qualem fluuialis anas,qualémue sonorus
Anser habere solet:referebat cauda leonem.
Nudus erat,longis sed opertus corpora villis.
Multa illi adstabat turba, innumerúsque satelles.
Circumaderant longè latéque quot agmina Xerxē

Non

Non habuisse puto, peteret quum Marte Pelasgos,
Infœlix, vix inde fuga rediturus inermi.
Quisque suis vncum manibus, follémque tenebat:
Folle quidem vt capita inflarent, ventóque replerét
Illorum quibus aut magnas fortuna dedisset
Diuitias, vel quos doctrina, robore, forma,
Nobilitate, alijs multis præstare viderent:
Vnco autem, vt quos implessent petulantibus auris
Iam satis atque super, fumosa in stagna tumentes
Pertraherent, prædam ranis colubrisque futuros,
Atque alijs habitant illo quæ gurgite monstris.
Regi huic (quem dixi) nomen fuit, estq; Typhurgo:
(Sic etenim aiebat declarans cuncta meus dux.)
Post hæc occiduas qua Titan vergit in vndas,
Et prono curru extremis impendet Iberis,
Sollicitam direxi aciem, similémque priori
Prospexi regem, sublimi in sede locatum,
Aplesto cui nomen erat, populósque regebat
Spirituum innumeros, solis quoscunque cadentis
Fert regio, atque plagis quicunq; morantur in illis,
Dipsada quisque manu dæmon gestabat, & vncum.
Tunc Iouis atq; Aretes natus, Viden', inquit, vt ipsos
Quisque suum irritent angues, digitísque lacessant?
Vt morsu grauiore petant, grauiore veneno
Inficiant terrenorum hominum vilissima corda?
Nam qui pestiferi læduntur vulnere dentis,
Amittunt mentem miseri, & cœlestia prorsus
Despiciunt, tantáque siti vexantur, vt vnquam
Expleri nequeant, frustráque bibendo laborent,
Dumque ita nequicquã semper sitiúntque bibũtque
Immemores mortis, sortis, cælique, suique,
Ecce adsunt diris armati dæmones vncis,
Abripiúntque illos, & adhuc sitientia figunt
Guttura, spinosi stagni mergenda sub vndas.
Illic innumeris pœnis plectuntur, & illic
Plurima monstra latent, præsertim plurima hirudo,
Morsibus assiduis quorum noctésque diésque

Intolerabiliter cruciati, denique reddunt
Quem viuendo alijs olim extraxêre cruorem.
Nec tales minuunt longissima sęcula pœnas.
Ergo hic rex facit, & punit quos fecit auaros.
His dictis conuerti oculos ad frigida mundi
Sidera, quà geminam noster polus aspicit arcton,
Et sua semper agit circùm sarraca Bootes.
Illic regem alium video, innumerásque malorum
Spirituum turbas, Aquilonia regna colentes,
Gestantésque hamos manibus. tũc dux meus inquit,
Rex hic qui gelidis Boreę dominatur in oris,
Luxuriæ atq; gulę est princeps, idémq; Philocreus
Nomẽ habet, non fraude alijs neque viribus impar.
O quantum noxæ cęcis mortalibus affert!
Nanq; hamis quos ipse vides, dulcem inserit escam,
Infectam tamen occulto Stygióque veneno,
Hisque capi iubet insulsos, stagnique lutosi
In vadà nigra tradi captos, & gurgite mergi,
Qui mox mutati in brutorum corpora, fiunt
Porci, asini, tauri, vulpes, vrsique, lupique
Atque alia, humanæ quæ sunt expertia mentis.
Nec satis hoc, vespis, crabronibus, & scarabeis
Torquentur miseri assiduè, quę plurima in illis
Obuolitant ripis animalia, ibíque morantur.
Talibus oblectant placántque Philocrea pœnis,
Gaudia qui carnis, spreta virtute sequuntur.
Hæc ait. ast ego, quà vertex decliuior austrum,
Nubiferúmque Notum gignit, genitúmque per oras
Anguiferę Libyes, spatia in contraria mittit,
Prospiciens visu intento, quanta agmina cerno,
Et quantos passim conuentus dæmoniorum,
Hinc atque hinc nigris alis per inane volantum.
Rex erat in medio magnus, magnáque corona
Insignis, qui torua acie vultúque maligno
Vibrabat stridens linguam patulo ore trisulcam,
Vipereum in morem, & virus saniémque vomebat:
Qualem murenæ coluber stimulatus amore,
Gaudia

Gaudia coniugij metuens temerare veneno,
Effundit summo in scopulo, effusámque reponit
Cautibus in rigidis, mox saltu præcipitem se
Deijcit in medias sinuosi fluminis vndas,
Sibiláque ingeminans charam vestigat amicam:
Illa sono audito, confestim occurrit amanti,
Multiplicique ambo coniungunt corpora nexu.
Ast vbi iam Veneris tandem est expleta voluptas,
Emergit lætus coluber, pestémque relictam
In scopulo repetit prudens, suáque arma requirit:
Quæ si amota videt, vel proculcata, dolore
Afficitur tanto, vt mœrens, vitámque perosus
Térque quatérque caput saxis illidat acutis,
Donec morte animam & curas simul exuat omnes.
Iste igitur rex talis erat, talésque videbam
Esse suos populos: plerumque est regis imago
Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
Dextra erat ipsorum fallaci armata dolone,
Liuidáque ora, atri dentes, spumosáque labra.
Regé hunc inuidiæ esse patré dominúq; Timalphes
Aiebat referens, ipsúmque Miastora dici,
Quo instigante sui mortalia corda ministri
Tartareis implent spumis, tunc improba pestis
Diffundens sese; totos contaminat artus:
Præsertímque oculos angit, ne prospera ferre
Alterius possint, intabescántque videndo.
Postremò infixis per terga dolonibus, ægras
Extrudunt animas, triplici quas gutture mandit
Cerberus, & mansas aconita in tristia vertit.
Corpora scorpiones fiunt, & acumine caudæ,
Quamuis blanda illis videantur brachia, lædunt.
Sed tu iam medias contemplare aëris oras,
Sarcotheúmque vide, qui rex est primus, & idem
Pessimus, hunc alij reges metuúntque colúntque,
Huic seruit quicquid tenet orbis dæmoniorum:
A quo ceu quodam centro genus omne malorum
Emicat, vt radij solis de corpore manant.

Aſpexi hunc igitur ſæuum horribilémque ſuperbo
Extantem ſolio, ſceleratáque ſceptra tenentem.
Sanguineæ criſtæ huic ſurgunt, & cornua ſeptem
Erecta, & totidem ingentes referentia turres.
Auribus atque oculis lucent & naribus ignes,
Oráque fumoſas euoluunt grandia flammas.
Heu quot habet ſecum comites, quantáſq; phalãges
Inſtructas telis & bombiferis tormentis!
Iſte tyrannus agit, tanquam perfringere cælum
Vellet, & ætherea ſuperos depellere ab aula.
Tunc mihi ductor ait, Fuit hic pulcherrimus olim,
Supremóque Ioui chariſſimus: at mala mentis
Conditio, & lætis cognata ſuperbia rebus,
Attulit exitium miſero. par nanque volebat
Eſſe Deo, cupiens æqualem ſedis honorem.
Proinde relegari meruit: iuſſúſque Michaël
Conſtituit certos illi inter nubila fines.
Sæpe tamen priſcæ laudis, veterúmque bonorum
Non oblitus adhuc, & ſpe deluſus inani,
Bella mouet ſuperis, cœlúmque irrumpere tentat.
Hinc fragor, hinc tonitrus metuendáq; fulmina fiũt,
Horrificique ignes nigranti nube coruſcant:
Terrentur pecudes, humanáque corda tremiſcunt.
Sed furit incaſſum, & vexat labor irritus illum,
Nec potis eſt vltra æthereos intrare penates:
Quíque priùs lucis lator, dicique ſolebat
Lucifer, eſt nunc noctis amans, gaudétque vagari
Per noctem, lemures ſecum & phantaſmata ducens:
Pérque diem interdum, quoties committere quærit
Armatas nebulonum acies, & ſternere cæſis
Corporibus campos; vel quum crudelia nautis
Fata parat, miſeráſque vndis operire carinas:
Aut quum grande aliud tẽtat ſcelus. ille etenim tunc
In lucem prodit, ſed clàm, mittitque latenter
Ad loca certa ſuos famulos, qui corda malorum
Inſtigant hominum, furijſque audacibus implent:
Et taciti inſpirant mentem, non voce loquuntur.

Ast ego, Quæso (inquã) mi dux, iam dæmones istos
Mittamus, résque humanas tandem aspiciamus.
Nanque hac de specula facile est terrãque fretũque
Cernere: non leuiter nos hæc specta cla iuuabunt.
Cœpimus ergo ambo mortalia contemplari.
Mirabar primùm vario distincta colore
Corpora: nam mediæ gens est quæ proxima Zonæ,
Nigra erat, & crassis labris, crispísque capillis,
Et nuda, aut simæ corio malè tecta capellæ,
Quæ verò gelidis Boreæ reperitur in oris,
Vincebat candore niues, & frigora longis
Vestibus, ac multo vix defendebat amictu.
Hanc illámque inter gentem quicunque morantur
Innumeri populi, nigro tinguntur & albo,
Sed magis atque minus: quanta est distantia solis.
Talia dum stultè admiror: quid friuola curas?
Quid vanos spectas humana in carne colores?
Dux meus inquit: erit melius perpendere mores,
Atque animorum habitus varios, operumq; figuras:
Ex quibus agnosces, méque ostendente videbis,
Quæ sit vita hominũ, & quantum chaos erret in illa.
Principiò tibi finge manum, quæ pollice cælum
Aspiciat, passis digitis: & pollice in ipso
Pone hominũ genus illorũ quibus optima mens est,
Qui res humanas spernunt, diuináque tantum
Mirantur, quibus in primis sapientia cordi est,
Qui contemplari naturam atque æthera gaudent,
Innocui, mites, iustúmque piúmque colentes,
Quos neque diuitiæ capiunt, neque turpia carnis
Gaudia, nec tumidi splendor titillat honoris:
Cælestes homines, humano in corpore diui,
Rari adeò. perfecta etenim sunt omnia rara.
O vtinam talem te Iuppiter esse iuberet!
Proximus huic digito est index, vbi ponere oportet
Prudentes homines: genus hoc est quippe secundũ,
Estque bonum, tamen in terras decliue, regendis
Vrbibus ac populis aptum, rebúsque gerendis,

Iuſtitiam colit atque fidem, moréſque pudicos:
Non tamen exutum eſt terreno prorſus amore.
Cui ſi quando Deus rerum permittit habenas,
Imperijque decus, tunc aurea ſæcula fiunt,
Tunc floret virtus, terraſque Aſtræa reuiſit,
Pax viget, & vitium duris cohibetur habenis.
Poſt ſequitur medius digitus, qui infamis habetur:
In qua ſede aliud genus eſt tibi conſtituendum,
Illorum quibus eſt magnæ ſolertia mentis,
Ingenijſque vigor, nec non vis magna loquendi:
Sed praui ſunt, iniuſti, vitiíſque referti.
In terras curui, nunquam æthera ſuſpicientes,
Aſtuti in primis, falſóque in pectore vulpem
Geſtantes, turbámque ignaram decipientes.
Quumq; odio virtutẽ habeant, quũ numina temnãt,
Se ſimulant iuſtos tamen ac virtutis amantes,
Próque albis nigra, & pro nigris alba loquuntur.
Omnia vel lucri faciunt vel laudis amore,
Nec niſi præſentem vitam ſperántue timéntue.
Hi ſunt qui ſemper prudentibus aduerſantur,
Armatique dolis, confidentéſque fauori,
(Quem ſibi ſeruitio turpi vel munere blando
Conciliare ſolent) ſanctis conatibus obſtant
Prudentum, & nubem veris rationibus obdunt.
Quæ ſi non proſunt artes, tunc res agitur vi,
Vtuntur ferro, flammis, atróque veneno:
Lædere ſi nequeunt furtim, graſſantur apertè.
Ergo his militibus, ſeſe ac ſua regna tuetur
Ipſe malus dæmon, tali ſe robore fulcit,
Tali præſidio terram ſibi ſubijcit omnem.
Nam longè plures ſunt, & longè aſperiores
Aſtuti quàm prudentes: ideóque reportant
Palmam plerunque, & victa probitate triumphant.
Qui cum ſceptra tenent, & præſunt vrbibus, ætas
Ferrea regreditur, Mauortia bella reſurgunt:
Iuſtitiam & leges vincit furor, omnia demum
Bacchantur vitia impunè, & iacet obruta virtus.

Hoc hominum genere est nullum sceleratius inter
Mortales, nec cœlicolis odiosius vllum est.
Proxima stultorum est sedes, quartoque locari
In digito debet, stultorum maxima turba est.
Quis nescit? gaudet stultis natura creandis,
Vt maluis atque vrticis & vilibus herbis.
Hi sunt obtuso ingenio, crassóque cerebro,
Et nihili pendunt animi bona, solaque ventris
Et Veneris pecudum ritu oblectamina quærunt:
Quos bipedes asinos ipsi mille artibus atque
Insidijs capiunt astuti, plurima eisdem
Pesuadere solent iniusta & falsa, suóque
Eloquio quocunque volunt ducúntq; trahúntque;
Credula quandoquidem est stultorum, ceu puerorũ
Turba, sed in vitium magis: hæret opinio semper
Illis deterior, quibus est quoque deterior mens.
Hinc est quód stulti astutorum quàm prudentum
Promptiùs auscultant dictis, & credere malunt:
Quippe ferunt praua astuti, & plerunque dolosa
Consilia, & vitium pulchro sub cortice velant.
Sed licet in multis astuti ludificentur
Hos quos dixi asinos, tamen vna superstitionis
Est facilisque via, & cunctis iam cognita seclis,
Qua astuti in primis vtuntur. nanque deorum
Addicunt sese templis, ac sacra ministrant:
Tunc implent vrgentque metu insulsissima corda
Stultorum, terréntque minis, nisi numina placent
Muneribus, redimántq; datis sua crimina nummis:
Quos ipsi mox accipiunt, quibus & sua sæpe
Scorta sacerdotes casti, mulásque saginant.
Nempe sacerdotum qualis sit vita, modúsque
Fallendi stultos, quis non videt? attamen ipsis
Hæc impunè licent: tanta est clementia regum,
Duntaxat ludo, ventri, Veneríque vacantum.
Hæc quoque dij faciles tolerant, paruique videntur
Pendere, qua sua sacra manu, quo pectore fiant:
Quo probro in terris, quoue afficiantur honore.

Sed redeo ad ſtultos, quos quando extollit, & alto
Collocat in ſolio, cupiens fortuna iocari,
O quot ſtultitijs tunc omnia plena videbis?
Quas memorare nimis longũ foret. improbitas tũc
Exultat, virtúſque mouet contempta cachinnum.
Tum choreis lautíſque epulis, varijſque vacatur
Ludis atque iocis, tum ſcurrarum ac meretricum
Agmina cernuntur paſſim, tunc ſola voluptas
Turpis & inſipiens, tota dominatur in vrbe.
Qualis enim rex eſt, talis quoque ſubditus illi
Eſſe ſolet populus, ſtudijſque tenetur ijſdem.
Non eſt ſola tamen ſtultis cognata voluptas:
Ira frequens etiam quatit illos, pronus in iram
Stultorum eſt animus, facilè excandeſcit, & audet
Omne ſcelus, quoties concepta bile tumeſcit:
Tunc ferri ſceleratus amor, rixæque cruentæ
Surgunt, & gelidæ dant plurima corpora morti.
Ergo ferũ genus hoc hominũ eſt, valdéque cauendũ.
Vltimus eſt digitus minimus, quo ſæpius aures
Scalpuntur, dicique ideò ſolet auricularis:
Hic locus eſt inſanorum, qui mente videntur
Exuti, quibus eſt vſus rationis ademptus.
Quorum ſi nunquam ceſſet furor, expedit illos
Oppetere, & tantum moriendo relinquere morbũ.
Ergo hominũ duo ſunt genera, & nõ plura bonorũ:
Cætera (nam mala ſunt) vitato ſedulus: aut ſi
Non vitare potes, ſaltem irritare caueto:
Nam furit atque ferit ſæuiſſima bellua vulgus.
Poſtquam ſic fata eſt proles Areteia: nunquid
A vitijs (inquam) poſſunt ad honeſta vocari
Officia, aſtuti & ſtulti? an via nulla medendi eſt
Criminibus? vel ſi qua via eſt, ediſſere quæ ſit.
Tali autem mihi tunc reſpondit voce Timalphes:
Natura vt multos humano in corpore morbos
Ingenuit, ſic multa animo mala contulit ægro,
Atque ſuos parti vtrique eſt largita labores.
Aſpice quanto hominũ genus amplectatur amore,

Oppor-

Opportuna tamen medicamina multa creauit:
Quod nisi fecisset, nimis iracunda fuisset.
Ergo eadem nocuit, quæ profuit: vtque nocendo
Ingeniosa fuit, fuit ingeniosa medendo:
Vt dubites, materne, an sit dicenda nouerca.
Sed nunc mittamus morbos & pharmaca, quæ sunt
Corporis, ista patent iam multis edita libris:
Deq; animo (vt melius quæ me paulò ante rogasti
Percipias) quantum res postulat ipsa loquamur.
Principiò vt iussu naturæ rustica tellus,
Vrticas tribulosque & vilia gramina gignit,
Ni cultura frequens adsit, multóque labore
Ingratas rastris ac vomere dissipet herbas:
Nec satis hoc, opus est etiam bona semina ibidem
Spargere, & assidua sparsis insistere cura:
Sic animus, dum corporeo stat carcere vinctus,
Horrescit densis vitiorum sentibus, & fit
Penè ferus, nisi prudenti cultore iuuetur,
Qui vitia expungat, virtutesque inserat aptè.
Sed quæ sit cultura animi fortasse requiris:
Est sophia: est inquam sophia: hanc intellige, mores
Quæ docet, atque probos homines facit, & viuendi
Rectè monstrat iter mortalibus, vt pietatem
Iustitiamque colant suadens, & crimina vitent.
Sola hæc nimirum sophia & sapientia vera est:
Non ea cui passim medici vafrique cuculli
Temporibus nostris incumbunt nocte dieque,
Quærentes rerum abstrusas euoluere causas,
Naturæque intùs latitantis pandere claustra,
Materiam primam, vacuumque, ac mille Chimæras
Inflatis buccis ructantes, vt videantur
Docti, & rugosas distendant ære crumenas.
O bellam sophiam, cuius studiosa iuuentus
Aut inhiat lucro, aut sterili ambitione tumescit!
Sed nil candidior, sed nil moratior exit.
Non hæc est cultrix animi, & sapientia dici
Iure nequit: potiúsque vocanda scientia, si non

Ambi-

Ambiguos veri calles decepta relinquit.
Ergo hanc qui didicit, scit: non sapit atque scientia
Nomen habere potest forsan, sed non sapientis.
Hæc duo sunt etenim spatijs disiuncta reductis,
Suntque operum diuersorum. sapientia fructum
Producit vitæ, fert ipsa scientia florem.
Prodest illa, sed hæc ornat: considerat illa
Quæ sūt intra hominē, hæc circa exteriora vagatur.
Illa pium ac iustum hæc doctum facit atque disertū.
Proinde animi cultrix sola est sapientia, mores
Quæ docet, vt dixi. hæc etenim vitia omnia vellit,
Virtutésque serit, quas cœlesti irrigat imbre.
O humani generis lux: ô via vera salutis,
Præsidium, portus, solamen, regula vitæ,
O pax & medicina animi, ô venerabile asylum,
Suauior ac potior sapientia nectare! quis te,
Quis te nunc amat aut sequitur? tibi quis locus, aut
Est honor in terris? quondam regnare solebas (quis
In templis, in porticibúsque, & gymnasijs, &
Concilijs, regúmque aulis: nunc cognita nulli es,
Sed pro te regnant nugæ, & mera somnia vatum.
Quid nunc in ludis pueri, imprudénsque iuuentus
Discit? fabellas turpes, vel prorsus inanes.
Ecce sedens altè præceptor, codice aperto
Excreat, & postquam circumspectauit hiantes,
Arrectásque aures tyronum, voce sonanti
Aut tragicas laruas, aut comica scorta referre
Incipit, aut veterum insanos effutit amores:
Aut quid monstrosum & sæuum & plorabile narrat.
O caput elleboro dignum! sic pectora pura
Imbuis? & rerum ignaros hac fruge saginas?
Hoc sale conditur tenera ac petulantior ætas?
Non pudet his nugis absumere turpiter æuum?
Hinc tot vbique vides prauos, tot vbique scelestos:
Hinc & tanta seges vitiorum crescit vbique,
Quando nulla animis cultura adhibetur honesta.
O corruptores, non cultores puerorum!

Diſcite vos priùs, inde alijs oſtendite rectam
Viuendi formam, & ſanctos inducite mores,
Ne pecudum ritu vitam ducatis inertem.
Tu verò Stellate audi: te nanque docebo,
Et paucis, qua animus tibi ſit ratione colendus.
In primis vnum eſſe Deum meditare frequenter,
Immẽſũ, æternum, ſũmmũ, optimum, & omnipotẽtẽ,
Qui cœlum, & toto fulgentia ſidera cœlo,
Cæteráque aut oculis apta, aut non apta videri,
Ex nihilo, nutu ſolo, ſine tempore fecit,
Factáque perpetuo ſtudio ſeruátque regítque.
Hunc venerare, time, cole, lauda, & ſæpe precare,
Nocte diéque, oritur quum ſol, quũq; occidit, & quũ
Æquali ſpatio meta diſiunctus vtraque eſt.
Nam prima eſt virtus, prima eſt ſapientia, regem
Cælicolũm patrémque hominũ cognoſcere, amare,
Sinceróque animo, laudare, timere, precari.
Hoc ſine virtutes alias nihil eſſe putato:
Hoc verò ſolum penè eſt ſatis. ergo teneto
Corde ac mente Deum ſæpe, & ſæpe ore vocato:
Hac pietate poteſt tibi nil contingere maius.
Hæc ad virtutes alias eſt ianua: quippe
Diuino nequeunt prorſus ſine numine haberi
Virtutes aliæ, & nequeunt vitia ipſa caueri.
Præterea ciues cœli, angelicáſque cohortes,
Et ſummi regis famulos, ſanctóſque miniſtros
Diuinæ maieſtatis iuſſa efficientes,
Adſtantéſque illi fœliciter omne per æuum,
Ætheris in campis puri ſempérque ſereni,
Sæpe pijs precibus ſupplexque orare memento,
Vt tibi preſtò adſint, & ſæua pericula pellant,
Dignentúrque Deo te commendare: profectò
Poſſunt atque ſolent multum prodeſſe roganti
Angelicæ mentes, humanáque vota ſecundant.
Nec ſis tu è numero illorum (caue quæſo) putant qui
Nil melius naturam homine, ac nil dignius vſquam
Finxiſſe, inſani quum tot terráque marique

Viuere conspiciant animalia, in æthere credunt
Stellarúmque globis nullos habitare colonos,
Et deserta poli censent spatia ampla beati.
O curuas animas,& pectora plena tenebris!
Percipere humani sensus non omnia possunt:
Plurima sunt quæ oculos fallunt,sed mente videtur:
Vnde acies mentis potiùs ratióque sequenda est,
Quæ docet esse deos,cœlúmque habitarier.ergo
Aut stellæ dij sunt,aut lucida templa deorum.
His fundamentis iactis,amplectere deinde
Iustitiam:& per te nulli vnquam iniuria fiat,
Sed verbis alijsue modis fuge lædere quenquam:
Quodque tibi nolles,alijs fecisse caueto:
Quodque tibi velles,alijs præstare studeto.
Hæc est naturæ lex optima:quam nisi ad vnguem
Seruabis,non ipse Deo(mihi crede)placebis,
Postque obitum infœlix non aurea sidera adibis.
Alterius famam vel honorem tangere,vel rem
Inuidia,aut ira,aut suadente cupidine,noli:
Immo iuua,quos esse bonos intelligis,omni
Sedulitate:malisque interdum gratificare,
Quò tibi vel nunquam noceant,vel parciùs obsint.
Nec te à iustitia retrahant mala munera,amórue
Aut odium.nanque hæc tria sunt quæ lumina mētis
Præstringunt,rectoque homines à limite trudunt.
Sed memor esto Dei semper,mortisque futuræ.
Post hæc illecebras omnes fuge corporis,atque
Fræna voluptati durissima pone:voluptas
Improba perniciem ingentem mortalibus affert.
Nil magis aduersum est virtuti.tendere sursum
Nititur assiduè cognata ad sidera virtus:
Contrà inimica polo, semper petit ima voluptas,
Et pecudum in morem despectat cernua terram,
Suffocans animi vires & corporis, vnde
Ignauos facit,& morbos inducit amaros.
Hæc illa est Circe,hæc Syren,hic hamus iniqui (ne
Dæmonis:hos laqueo innumeros capit, & prohibet

Post mortem patrij redeant ad limina cœli,
Callidus, & secum tenebris includit auernis.
Has ergo insidias, hoc blandum & dulce venenum
Hostis tartarei, quantum potes aufuge cautus:
Ne te pœniteat frustrà, quum serior ætas
Sentiet ingenium, famam, rem, membra perisse
Exiguo mellis gustu, & dulcedine inani.
Tunc etenim, vt multi, dices, O tempora pulchra
Quàm malè vos noui? quò fugistis? miserum me,
Si mihi nunc reddat pueriles Iuppiter annos,
Et liceat Samios iterum contingere ramos,
Pergam illuc dextro quò tendit littora cornu:
Sit licet angustus limes, perque ardua surgat.
Est melius virtute nihil, quæ permanet omni
Tempore, quæ laudem tribuit, largitur honorem,
Censum auget, vitam seruat, post funera durat.
At me infœlicem decepit blanda voluptas,
Quæ iampridem abijt, meque inter damna reliquit.
Nanque ego dũ iuuenis meretricia lustra frequento,
Dum ventri & somno, & ludo sum deditus amens,
Discere nil volui, studium librosque perosus,
Contempsique bonas artes: nunc (heu) video me
Indoctum, infamem, sine nummis, corpore fracto,
Mente hebeti, sensu obtuso: vixi hactenus, vt qui
Dum stertit, vigilare tamen se credit, & errat.
Talia ab ignauis iactari verba frequenter
Consuerunt, vbi iam morti vicina senectus
Expendit serò malè ductam examine vitam.
Maxima pars pecore amisso pręsepia claudit:
Tumque sapit quum calua retro fortuna recessit.
Et medicum quærit, quum spes est nulla salutis.
O miseri, dum tempus adest, cognoscite tempus.
Nam fugit hora leuis, nec scit fugitiua reuerti.
Nil lachrimæ & gemitus defuncto corpore prosunt:
Vtilis est medicina, suo quæ tempore venit.
Quare tunc opus est quum florere incipit ętas,
Virtutem amplecti: tunc rectum carpere oportet

Viuendi

Viuendi callem, & studijs incumbere honestis:
Tunc est vtendum, ratione, animúsque regendus
Consilio, dum mollis adhuc, ne fortè malarum
Melle voluptatum captus, petat auia præceps.
Qui sapit, hic sapiat citò: nam sapientia sera
Proxima stultitiæ est, fertque importuna dolorem,
Deplorans frustrà graue & irreparabile damnum.
Est tibi præterea sitis improba diuitiarum
Omnino, & scelerata auri vitanda cupido.
Nanque vbi auaritia est, habitãt fermè omnia ibidẽ
Flagitia, impietas, periuria, furta, rapinæ,
Fraudes atque doli, insidiæque & proditiones,
Iurgia, & infandæ cædes. quid singula narrem?
Denique sordidius nil est, nil peius auaro,
Qui totus terræ immersus, ceu talpa, cupit nil,
Nil amat agnoscitue aliud quàm munera terræ:
Propter quæ solet omne scelus patrare, Deúmque
Nullum alium præter nummum, vesanus adorat.
Nec videt infelix quàm sit fragilisque breuisque
Vita hominũ, et quã mors contracto semper ab arcu
Excutiat gelidas humana in corda sagittas,
Nec iuueni parcat, nec docto, nec locupleti,
Sed quodcunque caput nullo discrimine pulset:
Sępe etiam propius tunc sit quum longius esse
Creditur, & subitos ferat improuisa tumultus.
At tu diuitias terrenas, & bona cęcæ
Subiecta imperio sortis, nec pendere magni,
Nec multum curare velis. nam propria cuiquam
Non ea sunt quæ pro arbitrio largitur et aufert
Instabilis Fortuna suo: vel morte recedunt,
Diuersos dominos permutatura vicissim.
Sunt alia inquirenda tibi bona, sunt potiores
Diuitiæ cupiendę, omnique tempore durant:
In quas nec morti, nec sorti est vlla potestas:
Has cumulare tibi studeas noctésque diésque:
Nam vere tunc diues eris, veréque beatus.
Cætera quę vulgus demens miratur et optat,

Si

Si tibi sint nummi, fundus, domus & pecus, illis
Vtere, (quis prohibet?) iustè tamen atque modestè:
Quisq; potes, miserere inopū & ne despice egenos.
Hoc pacto acquires laudem æternámque salutem,
Et pro terrenis cœlestia munera habebis.
Non homo, sed lupus est, quē non clementia tangit;
Qui non alterius miseranda sorte mouetur,
Qui negat auxilium socio præstare roganti.
At si pauper eris, patienter sustine, & æquo
Pectore pauperiem tolera. magis ille sinistris
Casibus afficitur, plus curarum atque laborum
Perpetitur, qui plura tenet, cui plura dedit sors:
Deprimitúrque adeò rerum grauitate suarum,
Vt contemplari nunquam cœlestia possit.
Esse leuem & vacuum terrenę fæcis oportet
Illum qui ęthereas animo vult tendere ad arces.
Nam quo quisque magis terrā petit, hoc magis alto
Abstrahitur cœlo, superáque à luce recedit.
Atque vbi quisque suos thesauros possidet, illic
Assiduè cor habet, semper conuoluitur illic.
Est igitur multis paupertas vtilis, illos
Exonerans, vt ad astra volent leuioribus alis.
Sed tibi non minus est vitanda superbia, mater
Rixæ odijque, vrbes studia in contraria scindens,
Excidiumque ferens multis. hac peste laborans
Olim Roma ruit, ciuili oppressa furore.
Hoc fuge tartareum monstrum, si quæris amicus
Esse Dei, & tandem cœlo post fata potiri.
Nemo superbus amat superos, nec amatur ab illis:
Vult humiles Deus ac mites: habitátque libenter
Mansuetos animos procul ambitione remotos;
Inflatos verò ac ventosos deprimit idem,
Nec patitur secum puro consistere Olympo.
Ergo vtres tumidi, quid vestra superbia vobis,
Quid tituli illustres, præclaráq; nomina prosunt?
Quę citò mors rapit, & lethæas mergit in vndas.
Laudari à vulgo cupitis, vulgóque placere:

Dicite, iudicicij quid habet plebecula veri?
Vos putat esse deos: quid tum? quum sitis aselli,
Humana exterius tantùm apparente figura?
Fallitis ignaros homines, non fallitis ipsos
Cœlicolas: imò his risum stomachúmq; mouetis.
Nam vestros mores, occultáque crimina norunt.
Sed vos, ô cæci, diuos nihil esse putatis?
Nec superesse animas, extincto corpore, vestras
Creditis, atque ideo præsentis comoda vitæ
Optatis tantùm, deridetísque futuram.
Quàm multæ pecudes humano in corpore viuunt!
Hinc vestri erroris causa est, vestræque ruinæ:
Quòd nil crassa acie nisi corpora crassa videtis,
Nec veras res, sed rerum cognoscitis vmbras.
Maxima pars fumo gaudet, fumoque repletur.
Stulti quid fumo est leuius? quid inanius, aut quid
Ridiculum magis esse potest quàm quærere honorē
Immeritum, & causas veri contemnere honoris?
Aspicimus prauos, indoctos, mentis egentes,
Sublimi in solio positos, dominarier illis
Qui se sunt longè meliores, & quibus ipsi
Deberent seruire magis. nempe improba ludit
Rebus in humanis Fortuna, & lege sine vlla
Omnia confundit, plerunque ad sidera tollens
Ignauos seruos, pistrino & carcere dignos.
At si sana foret, solis sapientibus orbem,
Vt decet, vt par est, committeret ipsa regendum.
Cuncta etenim rectè fierent, legésque vigerent:
Sacráque tractarent puri innocuíque ministri,
Et dij se sinerent mortali luce videri:
Sed personatis gaudet temeraria mimis.
Fert tamen ista Deus summus, qui talia posset
Corrigere: & cur nos etiam non ista feramus?
Quid prodest verum firma ratione tueri,
Et nil proficere, atque odium sibi quærere frustra?
Spernitur ac damnum patitur sapientia: cui non
Respondent vires, quam nulla potentia fulcit.

Vnde tacere quidem præstat: tu despice laudes
Insulsas vulgi, & fortunæ munera cæce:
Atque Deo studeas omni virtute placere.
Post cineres est verus honos, est gloria vera,
Quæ datur astrifero in cœlo, iustisque pijsque,
Tunc mites humilésque suo lætantur honore.
Ast Stygia mœsti lacrymant in valle superbi.
Postremò compesce iram, parit ira furorem,
Turpia verba furor: verbis ex turpibus exit
Rixa: ex hac oritur vulnus: de vulnere lethum.
Ira adeò mentem confundit, vt ebria bile
Feruenti, nequeat dignoscere quid sit agendum:
Iudiciíque expers plerumque per auia tendat.
Mox dolor atque pudor facta inconsulta sequuntur.
Ergo caue hanc, animúmq; rege, & te vince ferendo
Fortiter: egregia est etenim Patientia virtus;
Qua quicunque caret, careat probitate necesse est,
Sitque ferus, semper rixas & iurgia semper
Exercens, propria est nimirum rixa ferarum:
Pax verò tranquilla decet mortalia corda.
Vir bonus & sapiens quærit super omnia pacem,
Vultque minora pati, metuens grauiora, cauétque
Ne paruo ex igni scelerata incendia surgant.
Qui nil ferre potest, hominum commercia vitet,
Et solus degat syluis aut montibus altis.
Qui verò humanos cœtus vrbésque frequentat,
Discat multa pati, frænísque coërceat iram,
Dissimulans conceptam arcano in pectore bilem:
Nec facilè, atque leui de causa, abrumpere pacis
Vincla velit, quantúmque potest ignoscat amicis;
Vt possit quam alijs veniam dedit, ipse mereri.
Pauca hæc de cultura animi dicenda putaui,
Sufficiúntque satis, potuissem his addere plura:
Sed cui sunt hęc pauca, illi non cætera deerunt:
Aduenientque vltro quæcunque videntur omissa:
Nam comprenduntur tacitè, & clauduntur in istis,
Attamen intereà sapientum incumbere libris

Eſt operæpretium, & rerum perquirere cauſas,
Denique doctrinis varijs componere mentem:
Quippe animus ſine doctrina eſt ignauus, hebéſque,
Hoc igitur pacto (vt dictum eſt) floreſcere poſſunt
Virtute ac meritis ſtulti aſtutíque, colentes
Seſe animúmque ſuum, & cœleſti ſede potiri.
Talia dum memorat ductor meus, ecce deorum
Nuntius, Atlantiſque nepos, Ioue miſſus ab ipſo,
Aſtitit, atque iubet ſupera ad conuexa Timalphem
Ire citum. namque aiebat dudum eſſe vocatos
Cœlicolas omnes Iouis ad tecta aurea ſummi,
Velléque de rebus grauibus nonnulla referre
Momum, vtrũ quoſdã manachos in colle manẽtes
Extra vrbem, cuius prope mœnia labitur atque
Intrat in Adriacas piſcoſus Ariminus vndas,
Diuitijs deceat priuari, & partibus illis
Quas auferre ſolet criſtatis villica gallis,
Quum ſint laſciui nimium nimiúmque ſuperbi,
Et ſpernant omnes, & turpia multa licenter
Committant, ſenis exemplo qui præſidet illis.
Proh pudor, hos tolerare poteſt eccleſia porcos,
Duntaxat ventri, Veneri, ſomnóque vacantes?
Quo audito confeſtim abiens Areteius heros,
Mercurio me commendat: qui ad tartara iturus,
Plutoni ſecreta patris mandata ferebat.
Hic comprenſum arctè tenuit me, & nubila vexit
Per media in terras, quo Thuſcus tempore Clemẽs
Intra Felſineos habitans cum Cæſare muros,
Florentinam vrbem longa obſidione premebat.
Ergo Atlantiades, quatiens talaribus auras,
Peruenit tandem ſancti ad prærupta Marini
Saxa, & ſtelliferum ferientes æthera rupes.
Inde breui lapſu, poſuit me in pinguibus agris
Verruculi, mox infernas properauit ad oras,

Liber Decimus.

CAPRICORNVS.

ALVE Atlantiade: Stygia de valle Redisti
Tam cito? dic quæso, quidnam Plutonis in aula
Nunc agitur? Fit rixa ingens, ingénsque tumultus.
Cur hoc àdicam equidem, quanquã festino reuerti
Ad superos: tanta est Turcarum, Christicolûmque,
Ac Iudæorum turba illic, vt locus illam
Non capiat: vacui nihil est, sunt omnia plena,
Vestibulum plenum, plena atria, regia plena,
Tẽpla, domus, plateæ, fora, mœnia, deniq; tota vrbs,
Et campi, & colles, & frondiferæ conualles,
Vsque adeò vt sese impellant, trudántque vicissim
Calcibus & pugnis, & morsibus, aspra gerentes
Prælia: nam ferro nequeunt decernere manes,
Nec fas est illis iterum succumbere morti.
Vix potui transire, & Ditis limina adire,
Per densas vmbrarum acies, cuneósque coactos.
Fit via vi: irrumpens aditus, arctissima laxo
Agmina disijciens crebro huius verbere virgæ,
Tandem peruenio ad nigri penetralia Regis,
Quem video tristi efflantem suspiria vultu.
Postquam illi exposui patris mandata, iubentis
Solui Antichristum è cauea, terrásque per omnes
Emitti, vt faciens miracula falsa, docénsque
Iam summam aduenisse diem, mundique ruinam,
Omnia perturbet, pecudes, hominésque deósque:
Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo:
Quæso (inquam) Pluton cur sic es tristis? at ille:
Nonne tibi indignũ, iniustum infandumq; videtur,

 Vos

Vos adeo latum cœlum, immensúmque tenere,
Quum sitis pauci, quúmque illuc vix hominũ tres,
Vel paulo plures, longo post tempore pergant:
Et me tam angusto in regno & paruo esse locatum,
Quò innumeri veniunt mortales qualibet hora?
Omnes Iudæi, Turcæ omnes, non tamen omnes
Christicolæ (fateor) sed certè portio maior
Huc huc descendunt, hæc ad viuaria currunt.
Cur ad nostra magis mittuntur limina? vel cur
Ille meus frater, qui possidet æthera, saltem
Presbyteros, fratres, monachos, non accipit intra
Septa poli, sedésq; suas, & continet illic? (cantant,
Non pudet hos homines qui in templis tam bene
Quaque die, & sacris in turribus æra fatigant,
Qui tot thura adolent, tot scortorum miserentur,
Qui soluunt alios, sua crimina soluere nolunt,
Qui vespillonum funguntur munere, & ornant
Templa Deûm statuis, picturis, atque sepulchris,
Mittere ad infernas sedes, & plectere pœnis
Millia, quot non fert sitiens Apulia muscas?
Pontifices etiam summos nihil ille veretur:
Imò iubet cunctis alijs peiora subire
Supplicia: vnde Erebo miseri clauduntur in imo,
Atque illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare Cylleni quum sidera summa reuises,
Dic fratri, dic (quæso) meo me cuncta libenter
Facturum quæcunque iubet: sed consulat idem
Regno etiam nostro, & nostras non despiciat res:
Aut trahat hinc aliquot manes, aut tartara laxet.
His dictis, faciam, respondi, atque inde recessi.
Nunc redeo ad superos, & me properare necesse est.
I fœlix, nostríque memor. tu Musa memento
Versiculos dictare mihi: nam charta parata est,
Et calamus, nec scribenti grata otia desunt:
Incipe, méque doce, quali sophus ordine fiat.
Principiò nasci fausto sub sidere oportet,
Illum quicunque est sapiens fœlixque futurus.

Distat

Diſtat enim multum quali ſub imagine, quali
Sub facie cœli quiſquam naſcatur: vt aiunt,
Qui aſtrorum motus, vires, & nomina norunt,
Et geneſes hominum obſeruant, & fata recludunt.
O quàm magna,& quàm miranda potẽtia cœli eſt,
Quo ſine nil pareret tellus, nil gigneret æquor!
Cœlum eſt Oceanus, rerum pater: aſtra, ſorores
Sũt Nymphę: omne bonũ in terras delabitur inde,
Eſſe igitur ſapiens & fœlix nemo poteſt, qui
Naſcitur aduerſo cœlo, ſtelliſque ſiniſtris.
Permagni refert etiam, quos quiſque parentes
Accipiat, quo ſit pacto nutritus, & à quo
Inſtructus. nam quos mores puer adbibit, & quas
Artes à teneris didicit, retinebit adultus.
Illa diu durant, animíſque tenaciter hærent,
Quæcunque à primis naſcentes hauſimus annis.
Ergo ſit probus & doctus prudénſque magiſter,
Qui puerum inſtituat cogátque aſſueſcere honeſtis:
Vtque peritus eques, nunc huc, nunc torqueat illuc
Indomitum, frænis ſimul & calcaribus vtens.
Nec tantum verbis moneat, ſed valdius ipſum
Exemplis moueat. quid enim benè dicere prodeſt,
Si malefacta aliud monſtrant, verbíſque repugnant?
In primis ſtudeat laſciuis atque ſceleſtis
Arcere a ſocijs. commercia turpia ſanctos
Corrumpunt mores: multi hoc periêre veneno.
Vis tu noſce hominem qualis ſit? perſpice amicos
Illius: aſſociant ſimiles natura, Deúſque:
Cum paribúſque pares habitant, viuũtq; libenter.
Valde igitur caueant cum præceptore parentes,
Ne puer aut iuuenis laſciuus & improbus illum,
Quem fore fœlicem ac ſapientem gnauiter optant,
Moribus obſcœnis contaminet: (heu facilè omnes
Labimur in vitium, & facilè ad peiora mouemur.)
Interea puer hic quem fingimus, vt ſapiens ſit,
Græcis incumbat libris, paritérque Latinis:
Et quantum potis eſt, euadat doctus, honeſtos

Perlegat authores, & ſcripta inhoneſta refutet.
Indoctum rarò eſſe probum contingit, & atras
Errorum in tenebras mentem ignorantia trudit.
Attamen à ſtudio nimio, nimióque labore
Abſtineat; ne dum ſapientia quæritur, amens
Fiat, vel morbum incurrat, ſeſeque trucidet.
Immodica officiunt, nec longo tempore durant.
Interdum genio indulgens, animúmque relaxans,
Et vacet, & ludat: nempe interiecta vigorem
Fert requies, reparant tempeſtiua otia vires.
Sed quanquam dignæ ſcitu pulchræque bonæque
Diſciplinæ omnes videantur : ſunt tamen iſtæ
Præcipuæ, & quæ naturam & quæ ſidera pandit.
Hiſce igitur totis incumbat viribus, haſce
Perdiſcat ſophus hic noſter, iam grandior æuo,
Inque harum ſtudio grauiores conterat annos,
Et ſimul (vt dictum eſt ſuprà libróque priori)
Culturam exercens animi, iuſtúſque piúſque
Fiat, & exornet duplici ſua tempora lauro.
Quã pulchrũ eſt hominẽ pariter doctũ eſſe probumque,
Et ſcire & ſapere! inſipiens doctrina timenda eſt.
Vt furioſus habens gladium, ſic doctus iniquus.
Verùm non ſatis eſt animum curare, boniſque
Moribus & doctrina æquè componere, quando
Corporis eſt etiam ratio non ſegnis habenda.
Corpus enim malè ſi valeat parere nequibit
Præceptis animi, magna & præclara iubentis.
Quare danda opera eſt vt victus ſit bonus, vnde
Gignatur ſanguis purus. nam noxius humor
Plerunque ex prauis epulis per membra creatur.
Ebrietas eſt vitanda, ingluuiéſque ciborum:
Quippe caput ſtomachũq; grauãt, fumiſq; cerebrum
Inuoluunt: ſtupor hinc ſequitur, ſomnúſq; diurnus.
Parcus edat, parcúſque bibat, vir doctus & æquus.
Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, viréſque reducit.
Segnities robur frangit, longa otia neruos

Debili-

Debilitant, ignaua quies effœminat artus.
Præterea calor immodicus, frigúsq; cauendum est,
Atque aër crassus nimium, regióque palustris:
Præsertim sole æstiuo, quum Sirius agros
Diffindit, viridíque canunt sub fronde cicadæ.
Deníque conandum pro viribus vt bene sanum
Sit corpus, præcepta animi vt bene cuncta facessat.
Quod facile haud fieri poterit, si dura vetabit
Pauperies; opus est nummis vel morte relictis,
Vel sorte inuentis, vel quauis arte paratis.
Quippe inopem mala multa pati contingit vbique,
Nec sine diuitijs fas cuiquam ducere vitam
Fœlicem. heu quàm sæpe gemit rerũ indiga virtus?
Quàm contempta iacet, si sacra pecunia desit!
Ille autem diues verè propriéque vocatur
Qui valet ingenio, eloquio, prudentia, & arte:
Atque vbicunque manet, victũ sibi quærit honestũ.
Et quanuis loca multa petat, diuersáque longè,
Fert sua quæq; tamen secum bona; nec sibi desunt
Commoda, quæ possint lætam producere vitam;
Nec metuit fures, nec sæuorum arma latronum:
Seque iterùm vestit citò, siquando expoliatur.
Vera etenim virtus fortunæ cedere nescit.
Quælibet vrbs, totúsque orbis patria esse videtur
Egregio fortique viro, & bene viuit vbique.
At virtute carens, quanúis amplissima passim
Prædia possideat, quanuis exuberet auro,
Non tamen ire potest quò vult, terrásq; per omnes
Currere, diuersos hominum perpendere mores,
Diuersos spectare locos, & viuere vbique.
Quippe domos, agrósque suos & scrinia secum
Ferre nequit, quocunque meat, ne fortè latronum
Hæc rapiat manus, aut fallax voret omnia pontus,
Mox mendicus egens aliena cibaria quærat.
Sedibus ergo iisdem patriáque moratur eadem,
Semper vbi vinum & segetes sua prædia reddunt.
Vtque relegatus metuit transcendere fines,

Quos sibi præscripsit sua sors, & inertia mentis:
Vnde videre nequit vasto quæ plurima in orbe
Fiunt pulchra, suis latebris vt carcere clausus.
Proinde sophi veteres subtili indagine quendam
Commenti lapidem, sibi fida viatica cunctis
Permansura locis nunquam interitura pararunt,
Quo auxilio varias terras diuersáque regna
Cernere, & à multis quamplurima discere possent,
Quondam igitur tristes implorauêre deorum
Numina mactatis de more bidentibus antè:
Mercurium in primis, solem, lunámque precati,
Fuderunt tales puro de pectore voces:
O mundi decus, ô diuûm pulcherrime Titan,
O quæ nocturnas Latonia disijcis vmbras,
O Iouis & Maiæ instabilis fugitiuáque proles,
Cui datur in varias se transformare figuras:
Adsitis placidi, & nostras audite querelas.
En pauci, quorum mens est sublimis, & altum
Ingenium, quibus assiduè sapientia cordi est:
Dum causas rerum & naturæ arcana videre
Nitimur, immensúmque animo metimur Olympũ,
Pauperie premimur, patimúrq; incommoda multa.
Deficimúsque fame: interea plebs vilis & amens
Cuncta sibi rapit, & nummos sibi congregat omnes,
Nec nostrî quenquam miseret: si poscimus vllam
Rem, digitum ostendunt mediũ, & nos ludificantur.
Vnde agros fodere, aut iumenta strigare coacti,
Aut stabulis efferre fimum, vix quærere victum
Possumus, & stultis miseri seruire iubemur.
Quare vos diui saltem miserescite nostrî,
(Si qua cælitibus pietas & cura bonorum)
Et facilem monstrate viam, qua viuere honestè,
Et veri latebras inuestigare queamus.
Talibus auditis, diui aduenêre vocati.
Responditq; prior Phœbus, Veneranda propago
Semideûm, cœlo digni, superúmque fauore,
Audite, atque animis mea dicta recondite vestris:
Hunc

Hunc iuuenẽ Arcadiũ, infidũ, nimiúmq; fugacem,
Prendite, & immerſum Stygijs occidite lymphis.
Poſt hyales gremio impoſitum deus excipiat, quem
Lemnia terra colit, ſublatúmque in cruce figat:
Tunc ſepelite vtero in calido, & diſſoluite putrem:
Cuius ſtillantes artus, de corpore noſtro
Spiritus egrediens penetrabit: & ordine miro
Paulatim extinctum nigris reuocabit ab vmbris,
Aurata indutum chlamyde, argentóque nitentem:
Proijcite hunc demùm in prunas, renouabitur alter
Vt Phœnix: & quæ tanget, perfecta relinquet
Corpora, naturæ leges & fœdera vincens:
Mutabit ſpecies, paupertatémque fugabit.
Phœbus ab his tacuit: dictis Cyllenius ales
Annuit, atque eadem præſens Diana probauit:
Mox abiêre omnes, cœli ad conuexa volantes.
Tunc mentis diuinę homines oracula cęca
Voluentes animo ancipiti, vix tempore longo
Experti multa, & non paruis ſumptibus, illam
Inuenêre artem, qua non ars dignior vlla eſt,
Fingendi lapidem æthereum: quem ſcire profanis
Haudquaquã licet, & fruſtrà plebs improba quærit.
Quẽ qui habet, ille poteſt, vbi vult, habitare decẽter,
Nec fortunæ iram metuit, nec brachia furum.
Sed paucos tanto dignantur munere diui.
Forſan & hoc aliquis roget, an deceat ſapientem
Connubio aſtringi, & generandæ incumbere proli,
Atque maritali ſeſe vincire capiſtro. (ſanctis
Quanquam aliqui laudant, tamen hoc (me iudice)
Æthereiſque viris non conuenit. impedit vxor,
Natorúmque effrænus amor, diuina ſophorum
Ingenia, & mentes contemplari alta volentes.
Gaudeat, vxorum & natorum amplexibus ille,
Qui tantùm terrena ſapit: crebróſque hymenæos
Aduocet: at ſapiens lætetur cœlibe vita,
Sit caſtus, puruſque, & mente & corpore. nam qui
Exiguo & raro victu contentus, ab omni

Absti-

Abstinuit Venere, orando assiduéque piéque,
Et contemplando, mentem ad cœlestia tollens,
Ille Deûm crebrò visu & sermone fruetur,
Et fœlix fiet, prospectabítque futura.
Candida virginitas res est gratissima diuis:
Huic sese ostendunt, huic multa arcana recludunt.
Contrà luxuriam immundam, lusúsque pudendos
Odére ac fugiunt, detestantúrque salaces.
Nemo tamen virgo esse potest, nisi cui Deus adsit;
Auxiliúmque ferat. donum hoc descendit Olympo,
Humanis meritis, humanis viribus impar,
Quo sine non poterit sapiens perfectus haberi.
Pulchrum etiam scitu est, an conueniant sapienti
Horrida Mauortis tractare ferociter arma,
Hostilíque suam temerare in sanguine dextram,
Et sibi pugnando immortale acquirere nomen:
Quandoquidem multis virtus, laus, gloria, fama,
Maior nulla quidem quàm bello parta videtur.
O cæci, ó miseri, quid bellum pace putatis
Dignius, aut melius? nempe hoc nil turpius, & nil
Quod magis humana procul à ratione recedat.
Nam ratio & leges si semper vbique vigerent,
Nusquam bella forent, pax inuiolata maneret.
Iura silent bello, bello lex opprimitur vi:
Tunc furor & vitium laxis bacchantur habenis:
Tunc praui tollunt cristas, & cornua sumunt,
Impunè occidunt, ferunt, rapiúntque, nec vlla
Iudicis admoniti formidine cuncta profanant.
Pax decet alma hominem, gaudet fera bellua bello.
Arma amens amat, arma cupit, quicunque laborem
Odit iners & inops, qui viuere luxuriosè
Vult: quanuis nequeat, non respondente crumena.
Proinde animam vendit pretio, seséque periclis
Obijcit, vt raptis alienis victor ouánsque
Ad proprios referat prædã & spolia ampla penates.
At quicunque domi est diues, vel sufficienter
Arte potest aliqua sese nutrire suósque,
Militiam

Militiam refugit, pacémque libentiùs optat,
Sit nisi mens insana illi, insulsúmque cerebrum.
At dices, etiam magni regésque ducésque
Sæpe armis delectantur, Martémque sequuntur.
Quid tum? nónne etiam magni regésque ducésque
Delirant sępe, & vitiorum peste laborant?
Stultitijsque suis sæpe vrbes exitio dant?
Et quum multa habeant, cupiũt plura? omnis auarus
Etsi possideat quantum Tagus excipit auri,
Pauper, inops, & egens tamen est. hoc ergo furore
Reges atque duces dira impelluntur in arma,
Imperiúmque sibi miserorum cæde lucrantur.
Sed quanquam bellum turpe, exitiale, nefandũ est:
Non tamen vtilitatis habet nihil. omnia vafri
Fallacésque homines, vsuræ & fraudibus apti,
Agglomerãt cumulántque sibi, quo tẽpore pax est:
At quum bella fremunt, miles mala parta rapit vi,
Tunc meritò vulpes vlciscitur ira luporum.
Præmia tunc fortes astutis digna rependunt,
Parque pari referunt. variat sic omnia tempus.
Præterea reges mille artibus atque rapinis
Quum pax est, spoliant populos, atq; vndiq; nũmos
Corradunt: vnde omne aurũ argentúmque voraret
Fiscus, ni bellum erueret quod pace latebat,
Distribuens multis quantum congesserat vnus. (que
Postremò est hominũ turba haud mediocris, habet
Nec rem, nec doctrinam, artémue, fugítque laborẽ,
Dedita nequitiæ, prona in scelus, impia & audax.
Tales ergo homines, imò vmbras, tempore certo
Mittit in arma Deus, crudeli morte necandos.
Sic genus humanum purgat: multósque per annos
Qui remanent, viuunt hilares, hac peste remota:
Donec succrescant iterum mala gramina, rursus
Euellenda acri bello, gladióque secanda.
Tunc iterum immundas despumat Iupiter ollas,
Tunc iterum immissis furijs purgamina vertit.
Hic est perpetuus mundi ordo ab origine prima,

Has

Has olim statuêre vices fata ipsa, Prometheus
Quum ferula æthereos in terram detulit ignes,
Et quum Deucalion hominum tot millia nasci
De lapidum iactu Pyrrha cum coniuge fecit.
Ergo decet sapientem vti ratione, & amare
In primis pacem: pacem complectier omni
Conatu ac studio: nisi fortè aliquando coactus
Pugnet pro patria, pro séque suísque tuendis:
Tunc venia est dignus, tunc fit sine crimine bellum.
Nam ius fásque sinunt vim vi propellere, fraudem
Fraude, velut meritum merito pensare decorũ est.
Quærendum vlterius, sapiens an debeat vllam
Exercere artem, sibi qua succurrere egenti
Possit, si quando infœlix patrimonia casus
Abstulerit, siquando ferox fortuna malignam
Pauperiem intulerit rebus violenter ademptis,
Ne mendicus eat, patiens frigúsque famémque.
Nimirum est aliquid, fieri quod possit honestè
A sapiente, iuuet quo se, si cogat egestas.
Sit bonus & doctus medicus, medicina parabit
Sufficiens lucrum domino, morbósque fugabit.
Hanc olim Phœbus coluit, Phœbeius atque
Filius, hac sese immortali nomine dignos
Effecere: hanc & didicit Chironis alumnus,
Quanuis Æacida, quanuis Nereide natus:
Hac fuit illustris Pæon, clarúsque Machaon,
Hipocratésque sibi æternum quæsiuit honorem.
Quid memorẽ cunctos, quibus hæc ars cõtulit olim
Et lucrum, & laudem, & demum post funera famam?
Egregius medicus, mendicus non erit vnquam.
Adde huc quod plena est occultę cognitionis.
Hæc florum, herbarum, lapidum secreta recludit:
Et quicquid tellus intra sua viscera celat,
Perspicit, ac vires naturæ prouida pandit,
Corporis humani partes considerat omnes,
Et reuocat multos regnum ad Plutonis ituros.
Ergo quid hac potius sapientem scire decebit?

Vt

Vt non solùm animos possit sanare monendo,
Verumetiam membris ęgris prodesse medendo.
Sic vtranque hominis partem tutabitur idem,
Sic hominem totum sapiens seruabit ad vnguem.
Ast vbi iam seros Lachesis nere incipit annos,
Et iam canicies fœdat barbámque comámque,
Tunc ipsum decet in primis requiescere,& vsquam
Sistere,nec varias vltra percurrere terras:
Sed certam sedem,certos habitare penates,
Atque ibi degendæ vitæ opportuna parare,
Ne desint alimenta sibi veniente senecta.
Interea tamen à turba secedere,paucis
Contentus socijs debet,solúsque frequenter
Nocte diéque Deum purgata mente precari,
Et penitùs sese diuinis contemplandis
Dedere,& humanas animo propellere curas:
Tunc aderunt diui secreta in valle moranti,
Aut colle,aut nemore vmbroso,aut in vertice mōtis
Exiguas ædes desertáque tecta colenti.
Non adeò tutum est cum multis viuere,& vrbes
Stultorum plenas habitare,intérque latrones
Sacrilegos,cupidos,rixosos,ambitiosos
Versari:fugiat sapiens commercia vulgi.
Quandoquidem inuisa est vulgo sapientia,propter
Dissimiles nimiùm mores.contraria semper
Se oppugnant, sempérq; sibi aduersantur & obstāt.
Hinc periēre sophi complures, quòd voluere,
Quando aliquid fieri prauè iniustéque videbant,
Carpere stultorum mores, ac dicere verum.
Et quia non poterant ferre,& malefacta tacere,
Afflicti à stultis, interfectíque fuēre.
Quare ne videat sapiens tot turpia,néue
Discrimen subeat,dum vera & honesta tuetur,
Secernat sese à vulgo, studeátque latēre,
Et socios habeat paucos,doctósque probósque,
Quanquam illi rarò deerit præsentia diuûm.
Nam sapiente solent superi gaudere,& ab illo

Permit-

Permiscent sese audiri cernique libenter,
Illius & mira pectus dulcedine complent.
Fœlix in terris sapiens, & in æthere fœlix.
Ite ergo ô cæci mortales, ite, & auaras
Cogite diuitias, loculos distendite nummis
Per fas atque nefas, digitos onerate lapillis,
Aureáque indigno glomerate monilia collo,
Et Serûm vestes passim ostentate superbas,
Pérque forum medium tumidis incedite buccis:
Ite, inquam, ô cæci mortales, sceptra, coronas,
Imperia, & demùm quicquid temeraria vobis
Largiri fortuna potest, nunc pectore toto
Affectate: breui tamen hæc tam pulchra recedent.
Somnia sunt cuncta hæc durantia tempore paruo,
Quæ citò vel vobis sors auferet, aut rapiet mors:
Quę facilè, vt fumus, fugiunt, nequeúntq; reuerti.
Ite, ite, ô miseri, nebulásque capessite inanes:
Quum postrema dies, atque hora nouissima vitæ
Adueniet, tunc tunc vestrarum stultitiarum
Nequicquam memores, vos delirasse scietis,
Et nescisse viam rectam, frustráque pigebit.
Heu, dum tempus adest, errorem agnoscite vestrum.
O curuas nimirùm animas, ô vilia corda,
Cur pecudum more in terram tantùm aspicitis? cur
Nunquam oculos ad sidereas extollitis arces?
Ille ille est verus mundus, vera omnibus illic
Vita datur, quicunque Deũ metuúntque colúntque.
Illic nec sorti, nec morti est vlla potestas:
Diuitię veræ sunt illic, delicięque,
Quas pater omnipotens solis sapientibus affert,
Quas non vlla potest series abolere dierum.
Huc igitur vestros animos intendite, donec
Fata sinunt, dum vestra trahunt subtegmina Parcę,
Nónne hominum vitam tenui pendere capillo,
Nónne perire breui mortalia cuncta videtis,
Ac veluti fumus, tenues vanescere in auras?
Quò nunc tot reges auro gemmísque superbi?

Quò tot pontifices summi, qui se esse putabant
Æquales superis, abiêre? in fœda sepulchris
Ossa iacent, forsánque animas styx atra coërcet,
Expulsas procul à fælici sede piorum:
Atque ibi dant pœnas fastus, scelerúmque suorum.
Quàm vellent nunc si possent, sua corpora rursus
Induere, atque nouis iterum se includere membris,
Vt postergatis opibus, regnóque relicto,
Vitam agerent puram & sanctam sub paupere tecto,
Iustitiáque sua cœli sibi numen amicum
Efficerent, ac morte obita fruerentur Olympo!
Sed qui serò sapit, frustrà sapit, ocyùs ergo
Pro se quisque Deo studeat virtute placere,
Terrenísque bonis spretis cælestia quærat.
Denique ab exemplo sapientis discite, qui res
Humanas paruifaciens, & commoda vitæ
Præsentis fugitura breui, bona vera futuræ
Sperat, & agnoscit dijs ostendentibus ipsis.
Talis Apollineo Soractis vertice montis
Viuebat sapiens, paucis contentus amicis,
Tempestate mea, macer & barbatus in æde
Exigua, & ferrugineo vestitus amictu:
Prestantis vir doctrine, vultúsque verendi:
Semotam & cinctam siluis habitabat eremum.
Enthea mens cuius venturi præscia fati,
Vera nimis quoties vellet responsa canebat,
Responsa antiquis nunquam cedentia Delphis:
Huius ego impulsus fama, per longa viarum
Perrexi spatia ad sacri fastigia montis,
Conueníque senem sub aprica rupe sedentem.
Qui postquam acceptam mihi reddidit ore salutem,
Suadet vt assideam. assedi, & simul ista rogaui,
Cur sibi tale genus vitæ delegerit, & quo
Ipse modo possit dura inter tesqua manere,
Plurima ubi desunt humanis vsibus apta.
Tunc mihi vir sanctus respondens, talibus infit,
Intrà vrbes olim placuit mihi viuere, quando

Iunior ac rerum ignarus nihil esse putabam
Optandum, nisi diuitias & commoda vitæ
Præsentis, vulgi exempla errorémque secutus,
Tunc ego gaudebam turba cœtuque virorum,
Cúmque alijs præceps in gaudia vana ruebam,
Deceptus falsa specie veríque boníque.
Sed postquam subijt grauior labentibus annis
Ætas, accessitque mihi prudentia maior,
Cœpi hominũ mores (diuino numine credo
Impulsus) mecum perpendere, & acta notare,
Viuendíque modos varios, examine acuto.
Turpia multa quidem fieri & scelerata videbam,
Iustitiæ superesse nihil nisi nomen inane,
Puniri insontes, sontes impunè vagari:
Virtutem in vitio, vitium in virtute latêre:
Pauperiemque premi, & meritis plus posse fauorem:
Ius venale, fidem extinctam, amissúmque pudorem,
Omnes artificum corruptas fraudibus artes:
Latrones quoque cauponas conducere, vt illic
Sopitos melius peregrinos perdere possint.
Contemplabar item multos furtóque dolóque
Ditatos, licet obscœnos, dignósque capistro,
Laudari tamen atque coli, multúmque timeri:
Imperia indignis committi, & honoribus illos
Ornari, quibus est hominis duntaxat imago.
Denique auaritia labefactam relligionem,
Atque sacerdotes tantùm Veneríque gulæque
Intentos, lucrum ficta pietate latenter
Quærere, & astutè vulgi exhaurire crumenas,
Dum pretio cælum reserant, & tartara claudunt,
Dum iactant se posse animas huc mittere & illuc,
Et precibus quocunque velint impellere diuos,
His igitur causis secessi, atque oppida liqui:
Tutius esse ratus deserta habitare, & in isto
Quod reliquum foret ætatis mihi degere monte,
Monte vbi Syluestri est venerabilis ara beati,
Et tanti monumenta viri celebrata renident.

Quæ

Quæ loca sint quamuis salebrosa & inhospita, sictis
Sunt tamen apta viris, pacem cupientibus, & quos
Delectat seruire Deo, mentique vacare,
Qui sese æthereis coniungere ciuibus optant.
Sed tibi difficile ac mirum fortasse videtur,
Me posse has inter rupes & saxa manere,
Quò pauci & rari veniunt, vbi plurima ad vsum
Quę faciunt hominis vitæque aptissima desunt.
Non tamen est ita difficile aut mirabile, si quem
Spiritus afflauit, cœli demissus ab arce;
Spiritus ille Dei sanctus, qui pectora purgat,
Sublimátque animas moribunda in carne sepultas:
Ceu sublimatur subiecti viribus ignis
Mercurius, niueúmque capit purgando colorem.
Spiritus hic mentem illustrat, cor dirigit, aufert
Terrenas curas, cœlestem inducit amorem:
Quo flagrans animus, nil non tolerabile ducit,
Nil non ferre potest. leuis est labor omnis amanti,
Præsertim spem aliquam magnæ mercedis habenti.
Spes & amor, duo sunt calcaria fortia, quæ nos
Audaces faciunt, contemptorésque laboris.
Propterea assiduis votis precibúsque petendum est,
Vt delabi in nos dignetur spiritus iste,
Qui cum spe ingenti ingentem producat amorem,
Quo mens accensa ascendat sublimis Olympum,
Despiciens terras & gaudia corporis huius
Friuola, seque Deo quantum pote iungere tentet.
Non adeò mirum est igitur si adiutus ab isto
Flamine diuino, possum hîc persistere, & inter
Has cautes duram patienter degere vitam.
Quanquam nec victus, nec cultus defuit vnquam
Hoc in monte mihi, quantum natura requirit,
Non luxus: paucis nempe hæc seruatur ad vnguem,
Paucáque sufficiunt homini virtutis amanti:
Qui sibi quod satis est optans, nil cętera curat,
Qui mauult animi quàm carnis viuere vitam.
Nam vita est duplex (ne tu sis nescius) vna

Corporis, hanc sequitur stultorum maxima turba,
Vulgus iners, plebs insipiens, quæ nil sapit altum
Egregiumque, ignaua colens pro numine ventrem:
Hæc pecudū propria est, propria est hęc vita ferarū.
Altera verò animi dijs conuenit, atque deorum
Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia possunt
Verè homines, & semidei, heroësque vocari.
Tales consueuit rarenter gignere tellus,
Tellus iniustis mater, iustisque nouerca.
Sed quoniam video te nunc audire paratum,
Quædam de hac animi vita non vilia dicam,
Quę debent cuicunque bono intellecta placere.
Principiò esse hominem non solo ex corpore cōstat,
Verumetiam ex anima: hæc vitam viuentibus affert,
Hæc motum sensúmque humana in viscera mittit:
Hæc tribuit nobis mentem, quà dignius est nil,
Per quā multa homines miranda operātur in orbe.
Sed multi dubitant, an sit mortalis, & vnà
Cum membris anima hæc pereat, lethine sit expers,
Et maneat semper nullum interitura per æuum.
Nimirum pars deterior, quæ dedita carni est,
Ac vitijs, diuûm contemptrix, credit & optat
Mortalem esse animam, scelerum quia digna suorū
Supplicia (heu) metuit: propter quod tartara nollet
Vlla dari, aut manes vsquam reperirier vllos.
Sic malefactorum cupiunt euadere pœnas.
Altera pars hominum melior, qui fœda perosi
Crimina, virtutis pulchro stimulantur amore,
Esse putant æternam animam, nec morte resolui.
Vtque putant, vellent, quòd pręmia digna bonorum
Expectant operum, & sperant post fata salutem,
Et promissa sibi melioris munera vitæ.
Vtra igitur potior sententia? nónne bonorum?
Nimirum in dubijs ea semper opinio debet
Præferri, quæcunque placet melioribus, & quam
Egregij sanctique viri plerunque sequuntur.
Tutius est hærere bonis quàm credere iniquis.

Non quot, ſed quales aliquid dixêre, notandum eſt.
Quare cum paucis iuſtis te credere præſtat,
Morte carere animas, qnàm multorum iniuſtorum
Iudicio inniti, & nullos concedere manes.
Sed magis vt credàs, etiam hac ratione docebo
Eſſe immortales animas. nam ſi Deus id quod
Eſt melius, ſemper facit (vt ſapientia dictat,
Vtque fateri omnes debent iuſtique pijque)
Haud dubiè æternas animas feciſſe putandum eſt:
Quādoquidum lōgè eſt melius has viuere ſemper,
Quàm cū carne vnà extingui, in nihilúmq; reuerti.
Quod ſic oſtendo: ſi mors animas quoque delet,
Si non vita datur nobis niſi corpore in iſto,
Cenſeri iniuſtus poterit Deus, atque vocari
Improbus. innumeros etenim florere videmus
Diuitijs, opibuſque & honoribus imperijſque,
Ignauos homines, indoctos atque ſceleſtos,
Qui peccant impunè, ac læta ſorte fruuntur:
Contrà ſæpe bonos aduerſis caſibus, atque
Paupertate premi, & contemptam ducere vitam.
Aut igitur Deus eſt iniuſtus, talia qui fert,
Aut ſua poſt obitum partitur munera cuique,
Aut quid agant homines in terris ſcire recuſat.
Præterea quæ & quanta Dei clementia poſſit,
Quæ bonitas dici, ſi ſolam hanc ipſe dediſſet
Nobis tam exiguam, tam incerto limite vitam?
Cuius dimidium dormitur, cætera curis
Innumeris varijſque laboribus atque periclis
Exagitata, fugit rapidis velociùs vndis.
Ergo agite, ô miſeri mortales, grandia templa
Conſtruite, egregijs onerate altaria donis,
Feſtiuam ſacris foribus ſuſpendite laurum,
Solennes cantate hymnos, producite pompas,
Thura adolete, Dei nares diſtendite fumis:
Hæc facite, atque alios etiam ſuperaddite honores,
Vt vitam hanc vobis tam bellam præbeat, in qua
Vos cruciat nunc frigus iners, nunc feruidus æſtus,

Nunc pestis, nunc dira fames, nunc Martius horror,
Nunc morbus, casúsue aliquis, nunc tristis egestas,
Nunc musca atq; culex, nunc & cum cimice pulex.
Exultate, inquam, quòd mille laboribus æuum
Ducitis, & victum multo sudore paratis,
Et breue post spatium mortem toleratis amaram,
In tumulo jaciturì, & vermibus esca futuri.
O vitam egregiam, ó pulcherrima dona deorum!
Natus homo in mūdo hoc, inter pecudésque ferásq;
Inter tot stultos & iniquos viuit, vbi imber,
Nix, glacies, cœnum, puluis, nox, noxius aër,
Et nebulæ & nubes, ventique, atraque procellæ,
Et dolor & luctus regnant, vbi denique mors est.
Hæc fœlix patria, hæc statio sedésque beata,
Propter quam tantos diuis debemus honores?
Propter quam precibus fas est obtundere diuos?
Quod si non aliam vitam quàm corporis huius
Tam fragilis tamq; immundi, post funera habemus.
Non video cur tanta Deo præconia laudis,
Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
Qui nos tam miseros misera hac in sede creauit,
Tot mala passuros, & in æternum perituros.
Ergo ne iniustus Deus & crudelis haberi,
Ac dici meritò possit, fateare necesse est,
Non aboleri animas letho, sed viuere semper,
Non secus ac diui in cœlo vel in aëre viuunt,
Corporis expertes, nec non somníque cibíque.
Et fateare opus est, etiam sua quenque manere
Præmia post morte aut meritas persoluere pœnas:
Sed satis hæc ratio tibi sit. nanque ista malignis
Si dicas, rident: lux nulla illuminat orbos.
Tu verò crede omninò, certúmque teneto,
(Nanq; hoc principiū est, fundamentumq; salutis)
Æternam esse animi naturam, & prorsus ab omni
Parcarum imperio exemptam, nil fata timere.
His ita præmissis, compertísque incipiamus
De vita tractare animi: quæ cælicolarum

Nos similes reddit, per quam affectamus Olympum.
Sed quoniam apparent meliùs contraria, quando
In conspectu ambo assistunt, & iuncta cohærent:
Proinde operæpretium est de vita corporis antè
Dicere, quæ in terram nos detrahit æthere ab alto,
Brutorúmque facit similes, contraria menti.
Hanc igitur vitam viuit, quicunque superbos,
Sit quanquam virtutis inops, venatur honores,
Et laudes captare studet ventosus inanes,
Tantum oculis hominũ cupiens vtcunque placere:
Et qui diuitijs virtute aut fraude parandis
Inuigilat nimis, & totum cor fixit in illis,
Talpa bipes, alto semper tellure sepultus,
Aspiciens nunquam sublato lumine cœlum:
Et qui luxuriæ atque gulæ deuinctus amore,
Illecebras carnis sequitur, spretóque pudore
In Venerem præceps fertur, ventrémque saginat
Demens, vt vermes maiori funere pascat.
Omnes hi turpes, & vero nomine possunt
Carnales homines à carnis amore vocari:
Quorum vita parùm à brutorum sorte recedit.
Contrà qui humanas laudes terrenáque prorsus
Gaudia contemnit, viuens castéque piéque,
Spiritualis homo fertur: nam spiritus eius
Corpore iam domito, victáque libidine, liber,
Imperat, & summa capitis dominatur in arce.
Ergo vita animi est inprimis ponere turpi
Fræna voluptati, & ventrem Venerémque domare,
Subdere spiritui carnem, contemnere quicquid
Nascitur in terris, solíque insistere cœlo,
Cælum optare, & amare omni conamine cælum.
Illuc spirituum patria est, sedésque bonorum,
Illuc contendunt animæ post funera iustæ:
Illustres animæ, illustri virtute nitentes,
Æterna in luce, æterna mercede fruentes.
Præcipuè mentem studijs exerceat: illos
Perlegat & libros auidè qui vel de anima, vel

De dijs, de misera vitæ huius conditione
Tractant, de morte, aut alijs de rebus honestis,
Spiritualis homo & sapiens: his nocte dieque
Sedulus incumbat scriptis, & talia sæpe
Gaudeat audire atque loqui, secúmque volutet.
Authores verò turpes, & turpia vitet
Colloquia. heu quantũ bona mens corrũpitur istis!
Lectio nimirũ esca animi est; quæ si bona, prodest:
Si mala sit, non parua solet dare damna legenti;
Non secus atque malus cibus est damnosus edenti.
Quæ seruanda licet sint omnia, nil tamen est quod
Plus hominem à vili carnis secernat amore,
Plusque deo admoueat, quàm non rarò meditari
Vitæ huius miseram sortem, quæ tam breuis, & tot
Plena malis quum sit, mihi mors, non vita videtur.
Immò aliquid peius morte, ecquis non videt? ecquis
Non adeò sentit quantum sit fellis vbique?
Singula si excutias, sincerum comperies nil.
Omnibus infudit rebus natura venenum.
Plurima habent geminas facies: foris alba, sed intus
Nigra, suo fallunt oculos spectata colore,
Si tamẽ est quicquã in vita hac pulchrũq; bonũque,
Fumi instar nebulæque fugit; reuolubile tempus
Nil sinit esse diu in terris, vana omnia reddit
Atropos, & fastus hominum conculcat inanes.
Heu quàm cuncta abeunt celeri mortalia cursu!
Quàm fluxa atque fugax humana est gloria, bullæ
Persimilis, quæ olim summa turgescit in vnda,
Mox perit, & vento exiguo dispulsa fatiscit.
Hora breuis bona cuncta rapit, tunc fabula restat:
Hic fuit, hic fecit, pugnauit, vicit, amauit,
Regnauit, gentes domuit, populósque subegit,
Composuit libros. at nunc vbi talia? nusquam.
Ipse vbi nũc? nusquã. quid nunc? nihil. aut abijt quò?
In ventos. Heu heu nugæ, & mera somnia sunt hæc,
Quæcunque in terris pulchra & miranda videntur.
Quid mihi cũ Fuit, aut Fecit? nempè Est valet vnũ
Plus

Plus quàm mille Fuit, verùm hoc Est vtitur alis:
Transuolat, & secum nostros abducit honores.
Hæc igitur meditari, & pertractare frequenter
Qui solet, ille huius mundi deponit amorem,
Et facilè exosus terram, suspirat Olympum.
Præsertim si etiam secum bene cogitet idem,
Corporis humani quàm sit miserabilis, & quàm
Sordida conditio: fragili quod carne coactum,
Contextum duris ex ossibus & cute tectum,
Fæcibus immundis plenum est, & sanguine fœdo,
Semper sordescens, nisi semper proluat ipsum
Abstergatque frequens cura, instaurando nitorem.
O vas, hospitiumque animi illætabile, per quod
Tot morbos patimur, per quod tot rebus egemus!
O vestis grauis, ô carcer viuúmque sepulchrum,
Suffocans mentē ac sensum, inuoluensque tenebris!
Vnde hominum generi tanta ignorantia adhæret.
O terra in terram citiùs reditura (breuique
Vermibus aptam escam in tumulo gratamq; datura)
Quàm miser est quicunque tui seductus amore,
Veram animi vitam & cœlestia dona relinquit,
Dum tibi plus æquo indulgens, tua cōmoda tantùm
Sectatur, curátque parùm iustúmque piúmque,
Nec putat esse aliam quàm hoc vili in corpore vitā,
Demens atque sui oblitus, patriæque prioris;
Vnde has in tenebras & tristia regna recessit,
Vt carne inclusus misera miser efficeretur.
Omnis enim qui corporeo stat carcere clausus
Spiritus, & membris terrenis consociatur,
Est miser haud dubiè: donec soluatur ab illa
Compede, & æthereas redeat iam liber ad oras:
Ni fortè impediat vitiorum pondus euntem,
Et teneat pressum in terris aut aëre in imo.
Nil etenim immundum patitur purissimus æther,
Nec praui aut stulti cœlestia limina tangunt.
Hæc dum vir sanctus loqueretur, finierat sol
Penè diem lasso iam curru, & iuxta aderat nox,

Paula-

Paulatim inficiens atro velamine mundum.
Discedo, & Romam versus vestigia duco.
Dumque iter inceptum perago, iam Cynthia pleno
Orbe micans, claram reddebat lumine noctem.
Ibam igitur solus, meditans audita : sed ecce
Tres comites hæsêre mihi,quos fortè repertos
Affatus blandè, quò vellent ire rogaui.
Romam dixêre. interea me conspicit vnus,
Nomine me appellans : vnde is nunc, inquit. ab illo
Respondi sapiente, manet qui in vertice summo
Rupis Apollineæ. subrisit protinus ille,
Atque ait, O demens, reperiri qui sapientem
Posse putas quenquam in terris ! sapere ille videtur
Qui minùs est alijs stultus, licet insipiens sit.
Conuenit haud dubiè solis sapientia diuis :
Quorũ de numero sumus hic tres. nãque ego dicor
Sarracilus, verùm hic Sathiel, hic Lana vocatur.
Quamuis humanam videamur habere figuram,
Dij sumus, & lunæ contermina regna tenemus.
Nanque illic habitat diuûm ingens turba minorum,
Est quibus imperium telluris, & æquoris alti.
Talibus auditis stupui, cœpique timere :
Me tamen audacem ostendens, tectóque timore,
Cur Romam peterent quæsiui. tunc ait ille,
Est socius nobis illic qui dicitur Ammon,
Hunc sibi seruitio adstrictum,magicaque coactum
Arte tenet iuuenis quidam,cui Narnia tellus
Est patria, Vrsinique colit qui Præsulis aulam.
O quanta est hominum generi concessa potestas!
Coguntur diui. vobis hinc scire licebit
Diuinas animas vestras, & morte carere.
Nam si nil vestri superesset, si moreretur
Vestra anima,vt corpus moritur : quid iuris haberet
In superos tam vile animal, tam friuola imago ?
Si foret in vobis nil sanctum,quomodo diui
Tanti hominem facere,aut homini succumbere pos-
(sent ?
Ipse etiam quandoque fui seruire coactus
Ger-

Germano cuidam, crystalli in corpore clausus;
Sed me barbatus tandem fraterculus illis
Exemit vinclis, & fracto carcere fugi.
Romam igitur petimus, cupientes soluere duro
Seruitio socium, si qua est via. deinde vt ad orcum
Romanos quosdam proceres hac nocte trahamus.
Hæc dicente illo, flauit leuis aura repentè.
Tunc Sathiel ait, O socij, iam noster ab vrbe
Remisses remeat: præcedens indicat aura.
Non vanus fuit hic sermo. nanque illicet illic
Egregius iuuenis Remisses astitit. omnes
Aduenisse illum gaudent, lætíque salutant,
Atque rogant quidnam Romana ageretur in vrbe.
Cuncti luxuriæ, atque gulæ, furtísque dolísque
Certatim incumbunt, nostérque est sexus vterque,
Respondit: sed nunc summus parat arma sacerdos
Clemens, Martinum cupiens abolere Lutherum,
Atque ideo Hispanas retinet nutrítque cohortes:
Non disceptando, aut subtilibus argumentis
Vincere, sed ferro mauult sua iura tueri.
Consilium valeat, valeant commenta Lutheri,
Pontifices nunc bella iuuant, sunt cætera nugæ:
Nec præcepta patrum, nec Christi dogmata curant,
Iactant se dominos rerum, et sibi cuncta licere.
Cui vis est, ius non metuit, ius obruitur vi.
Sed nos hinc socij lucrum speramus, & inter
Tot cedes, multorum animas ad auerna feremus.
Sic ait: & mox inter se nonnulla loquuti,
Decedunt, & me solum tristemque relinquunt.
Nanque vbi Sarracilus nullum dicit reperiri
In terris sapientem, extemplò pectora tristis
Impulit cura, & cœpi sic voluere mecum,
Ergo nequicquam petitur sapientia nobis?
Laudatur si vltrà, frustrà speratur, & ipsis
Cælicolis tantùm conceditur, ergo necesse est
Hac misera in vita mortales desipere omnes,
Ridiculósque esse & spectacula tradere diuis?

O humanum genus infœlix, ô effræna parentum
Luxuria, & natos gignendi infanda libido!
Quid tandem facitis? stultos miserósque creatis.
Mas puer est natus, læti celebrate choreas,
Fundite vina, epulas festiuis addite mensis:
Sed mox ille puer fiet stultúsque miserque,
Aut citò pallentes moriens migrabit ad vmbras.
O mens cæca hominum, & venturæ nescia sortis!
Mortales miseri lætantur sæpe dolendis.
Hæc igitur mecum meditabar, tristitiáque
Plenus paulatim hospitium requiémque petebam:
Nãque oculos iam somnus iners & crura grauabat.
Hęc sint de sapiente satis. deponere fessam
Musa chelym par est, & raucis parcere chordis.
Interea mundi authorem dominúmque precemur,
Vt nos clementer permittat, quę duo restant
Sidera Zodiaci cantando absoluere nostri.
Sunt maiora etenim dictis dicenda: timétque
Mens mea tam tenuis mysteria tanta referre.
Naturam Hydrochoos noster scrutabitur omnem,
At labor extremus diuûm penetralia pandet.

Liber Vndecimus.

AQVARIVS.

ATVRAE omniparentis amor, causasque videndi
Occultas rerum nobis innata cupido
Aonios iterùm fõtes haurire, iugisq;
Parnassi vmbriferis iterum consistere (suadet.
Musa redi, citharãq; refer: nũc diuite vena,
Nunc opus ingenio est, & doctæ munere vocis.
Non leuia hic tractanda, libet specularier omnem
Naturę faciem, totúmque euoluere mundum.

Principio

Principiò quicquid fuit,aut eſt,aut erit vnquam,
Dicitur ens.quippe hoc complectitur omnia nomẽ.
Sed rerum,quaſcunque Dei ſapientia finxit,
Quædam funguntur vita ſine corpore : quædam
Aut ſunt expertes vitæ,aut in corpore viuunt.
De primis liber iſte nihil,ſed proximus olim
Tractabit:nunc de reliquis mea Muſa canamus.
Mundanæ molis loca ſumma atque extima cœlum
Immenſis ambit ſpacijs,motúque perenni
Circuiens intra ſeſe facta omnia claudit.
Quinque ſecant ipſum Zonæ: ſed quælibet harum
Eſt habitata ſuis nihilo prohibente colonis.
Nam neque dijs frigus,neque torrens officit æſtus.
Talia conueniunt terris:ſacer æther ab omni
Semper abeſt glacie,nullóque incenditur igni.
Qui licet aſſiduè circomuoluatur,ibidem
Permanet,& nunquam prima de ſede recedit.
Nanque duos inter ſtabiles fixóſque locatus
Diuina ratione polos,retinetur ab illis:
Quorum alter nobis apparet ſemper,& ambas
Aſpicit,oceanóque procul circumuehit arctos;
Alter ſub terris aduerſa in parte moratur,
Antipodúmque oculis nocturna luce videtur.
Hanc verò ætheream molem dicuntur ab ortu
Occaſum verſus,parili diſtinguere tractu
Tot cycli quot ſunt Zonæ. qui proximus Arcto eſt,
Arcticus eſt dictus:poſt hunc eſt circulus ille
Qui medium Cancrum ſecat,& decedere ſolem
Paulatim à nobis cogit,retróque reuerti.
Hunc alius ſequitur,medium qui diuidit orbem,
Atque dies nitidos obſcuris noctibus æquat.
Non procul hinc alius medium ſcindit Capricornũ:
Vltra quem prodire nequit,rurſuſque redire
Incipit ad noſtras paulatim Cynthius oras.
Poſtremus verò Cyclus,qui proximus auſtro eſt,
Vt polus oppoſitus noſtro, ſic ipſe vocatur.
Vltra hęc ſegmenta obliquus quoque circulus alto
Sig-

Signatur cęlo, per quem pulcherrimus it sol,
Bissenis complens obeuntem mensibus annum.
Lacteus est etiam cyclus, qui Tyndaridarum
Genua secat, caudāq; Nepæ, tropicos quoque binos,
Obliquâmque viam solis, medium simul arcum
Arcitenentis, item Centauri crura, Aquilámque,
Nec non Aurigam, Cygnumque, & Persea tangit.
Súntque parallelli cycli: sic nomine dicunt
Hos Græci: motúque suo sol efficit vnum,
Quaque die occasum repetẽs, ortúmque relinquẽs.
Insuper esse duos Coluros dicitur: alter
Solstitia ostendens, Cancrum secat et Capricornũ,
Percurrens vtrunque polum: sed diuidit alter
Phryxęam pecudem & chelas. hic tempora mõstrat
Sunt quibus æquales et luci & noctibus horę,
Vltra hos sunt cycli multi varijque secantes.
Hinc atque hinc vtrumque polum: mediæque diei
Nomen habet, nostrũque caput super ingrediuntur,
Circulus est etiam quidam, qui fertur Horizon,
Diuidit hic sphæram mediam, nostrúmque videre
Terminat: vnde vocant hoc illum nomine Graij.
Præterea in multos cælum distinguitur orbes.
Suntque noue: quorum summus, quod mobile primum
Dicitur, extremis voluens decedit ab Indis,
Hispanos Maurósque petens spatióque diurno
Complet iter, nec non rapidus cœlestia secum
Corpora cuncta trahit, nullo spectabilis astro.
At reliqui oppositis volvuntur motibus orbes,
Et Gangem versus currunt, à Gadibus: horum
Maximus innumeris stellis est lucidus, atque
Curriculo annorum centum vix perficit vnum
Ipse gradum. iuxta hunc Saturni sphæra locatur
Inferiùs, triginta annis hec tota mouetur.
Iupiter hunc substat, totúsque reuoluitur annis
Bis sex. hunc sequitur Mauors, annísque duobus
Vertitur in gyrum post hunc sol ipse trecentis
Sexaginta (velut dicunt) & quinque diebus,

Adde

Adde his sex horas, totum pertransit olympum.
Post solem inferius Veneris rota voluitur, & se
Circumfert, quàm sol septemque decemq; diebus
Ocyùs. ast huic Mercurij subuoluitur astrum:
Quod Venerē superat cursu, citiúsque mouetur
Quàm Venus ipsa nouem (si vera est fama) diebus.
Vltimus est orbis Lunę, spatióque dierum
Viginti atque nouem, nec non bis quatuor horis
Finit iter, remeátque illuc prius vnde recessit.
Sidera sunt septem quę Græci errantia dicunt
Voce sua, quorum summus Saturnus, habere
Pro domibus fertur puerum Iouis & Capricornum.
Iuppiter ipse domos etiam tenet æthere binas,
Pisces atque arcu pugnantem: Scorpius autem,
Phryxæúsque aries, stolidi sunt tecta Gradiui:
Dat propriam sedem Nemees fera bellua Soli:
In Libra & Tauro mollis Cytheræa quiescit:
Mercurius Geminis, & pulchra Virgine gaudet:
Carcinus hospitium præbet tibi Luna benignum.
Dicere de signis cælestibus aggrediamur.
Zodiaco quà sol gradiens totum efficit annum,
Signa quidem duodena manent: Borealia sunt sex,
Aduerso totidem sumpserunt nomen ab Austro.
A capite auratæ pecudis, finem vsque puellæ
Erigones, septem dicuntur signa trionis.
Ast à principio Libræ, finem vsque duorum
De grege Neptuni, quodcũq; est, spectat ad austrũ.
Nomina signorum iam nunc mea carmina pandent:
Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libra, Nepa, Arcitenens, Capricornusque, Hydrochoósque,
Et duo cælesti radiantes lumine Pisces.
Septima quæque sibi opponuntur: quũ venit illud,
Conditur hoc. Aries ad nos quum surgit ab ortu,
Libra cadit: Tauro sic Scorpius Europæo
Obijcitur: nascente illo, hic descendit in vndas.
A Cancri capite ad Centauri extrema, vocantur

Directæ

Directa: à prima Ægocerotis parte, gemellos
Vsque ad Tyndaridas, obliquo limite pendent.
Triginta gradibus longum, latum duodenis
Quodlibet est signum. terrestria sunt, Capricornus,
Taurus & Erigone: sunt aëris hæc tria, Libra,
Hydrochoos, Gemini. naturam seruat aquarum,
Piscibus, & Cancro similis Nepa: quæ tria restant
Ignea sunt, Aries, Chiron, Leo. Mascula sunt hæc,
Cùm tribus aëreis, & fortunata vocantur:
Cætera fœmineo dicuntur nomine, súntque
Infortunata, vt perhibent qui sidera norunt.
Mobilia hæc, Aries, Cancer, Libra, & Capricornus:
Fixa, Leo, Taurus, Nepa, cum Ganymede vocantur.
Sunt Gemini, Virgo, Chiron, communia, Piscésque.
Vltra hæc, triginta sunt & tria signa beato
Fixa polo, quorum boreali in parte locantur
Viginti, at pluuius sibi cætera vendicat auster.
Hæc sunt quæ spectant ad septem signa triones,
Binæ Vrsæ, quarum est Helice maioribus astris
Splendidior, Cynosura minor Phœnicibus est dux,
Inter quas medius serpit Draco fluminis instar.
Hic micat & Cepheus, hic Cassiopeia, Coronę
Proxima Gnossiacæ, niueo vicinus Olori est
Engonasis, dulcémque Lyram miratur & audit,
Nec non Arctophylax monstrat sua sidera ibidem,
Perseus hac etiam cęli in regione locatur,
Ora Medusæo gestans rorantia tabo.
Hoc eodem cœlo nitet Auriga Anguitenénsque,
Illius & serpens, cúmque hoc Serpente Sagitta,
Adde Aquilam, æthereóq; mari Delphina natantem,
Hic & equus splendet qui Pegasus appellatur,
Andromede sequitur: postremum Delta vocatur.
Signa tria atque decem aduerso retinentur ab austro:
Cetus Persæa vix tandem falce peremptus.
Hic etiam pariter armatum Orion videbis,
Multiplicémque vadis Nilum, Leporémque fugacē.
Hinc canis haud vnus sequitur, maiórque minórq;:

Inter

Inter & australes Argo micat inclyta flammas.
Hic Aram, magnúmque potes Cratera videre,
Necnon Phœbæum fulgenti sidere Coruum,
Centaurúmq; trucẽ, domitámque laboribus Hydrã
Herculeis, pestem Lernæ, mirabile monstrum.
Hac eadem Piscis quidam regione videtur,
Quæ sint signa poli patefeci versibus: at nunc
Singula quot stellas habeant quoque versibus edam:
Astra Helice septena tenet: quæ dicitur Vrsa
Maior, quòd cœlo maiori lumine fulget.
At Cynosura minor fertur, quòd luce minori
Apparet: quamuis viginti vnámque fauillam
Corpore contineat. vigilem quindena Draconem
Sidera conficiunt, geminas qui diuidit Arctos.
Cepheus ipse decẽ atque nouem cõplectitur astra.
Cassiopeia decem atque tribus stat lucida flammis,
Ipsa nouem stellis solita est splendere Corona,
Dant triadena modum Ledæo sidera Cygno.
Ignibus Engonasis lucet bis quinque nouémque,
Quatuor atque decem designant astra Booten:
In cuius zona Arcturus stans clariùs ardet.
Ipse decem septémque faces tenet æthere Perseus,
Heniochus septẽ: ast humero quę clara sinistro est,
Fertur Capra: duas alias quas læua manus fert
Hœdi dicuntur, nautis sæpe anxius horror.
Septenis denísque nitet flammis Ophiuchus,
Ipsius ac serpens viginti est clara duabus.
Est Lyra luminibus fulgens Orphæa nouenis
Quatuor ætheream designant astra sagittam,
Quadruplicique nitet raptor Ganymedius igne,
Delphin ipse polo fulget bis quinque fauillis.
Octo decémque micat nocturnis Pegasus astris,
Ignibus Andromede bis denis ardet Olympo,
Sed tria Deltoton duntaxat sidera fingunt.
Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere
Signa, dehinc numerũ aggrediar cõprendere versu.
Ast Aries primus: tenet hic astra octo decémque.

Taurus habet ſtellas viginti, vnámque: ſed harum
Septem, quæ ipſius poſtrema in parte renident,
Vergiliç, necnon Atlantides appellantur.
Sunt totidẽ in capite, atq; Hyades dicũtur ab imbri.
Tyndaridæ fratres denis octóque fauillis
Splendeſcunt: alter denas, alter tenet octo.
Biſque nouem flammis cæleſtis Carcinus ardet:
Binæ inſunt dorſæ, quæ Aſini & Prçſepe vocantur.
At Leo bis denas ſtellas retinet minùs vnã.
Virgo tenens ſpicam micat aſtris octo decémque.
Chelç ignes vtrinque duos, libramque figurant.
Quindenas reliquo flãmas Nepa corpore monſtrat.
Quindenis etiam facibus ſplendere videtur
Arcitenens: quandámque pedes tenet ante coronã,
Septenis quç ſideribus conſtare putatur.
Viginti Ægoceros ſtellis nitet atque duabus.
Iliacus puer eſt bis ſeptem lucidus aſtris.
Octo nouémque faces Piſcis tenet alter; at alter
Huic iunctus bis ſex ſplendeſcit in æthere tædis.
Nunc quot habent ſtellas auſtralia ſigna docebo:
Quãuis ſint procul, atq; oculis malè cognita noſtris.
Lumina terribilis triadena habet æthere Priſtis,
Sunt totidem Nilo, Leporem ſex aſtra perurunt,
Sideribus ſeptem atque decem præfulget Orion,
Octo atque vindenis incendit Sirius orbem
Ignibus, at Procyon triplici micat æthere flamma.
Viginti atque tribus decorata eſt Argo fauillis.
Vnam plus Chiron retinet: ſed victima, geſtat
Quam manibus, reſupina, decémq; vnámq; recepit.
Luminibus verè ſpecioſa eſt Ara quaternis.
Sex & viginti facibus ſpectabilis Hydra eſt,
Longa trium ſpatio ſignorum, corpore Cancrum
Occupat, Erigonémque ſimul, tumidúmque Leonẽ.
Septem aſtris Coruus, Crater ſpectabilis octo eſt;
Biſſeno at notius decoratur lumine Piſcis.
Occaſus nunc ſignorum dicamus & ortus.
Signorum eſt ortus triplex, occaſus eorum

Eſt

Est etiam triplex, namque ortus cosmicus, atque
Occasus fertur quum tempore matutino
Sole oriente, aliquod signum quoque surgit eoa
De regione simul, vel quum mane occidit vndis.
Dicitur at Chronicus, quoties surgitue caditue
Signū aliquod, quum primū alto se gurgite condens
Iam patitur stellas alias splendescere Titan.
Heliacus verò est ortus, quum sole propinquo
Iampridem occultum signum postquā ille recessit,
Ingrediens aliud, posse incipit orbe videri.
Occasus contrà Heliacus tunc dicitur esse,
Quando aliquod signū per quod tūc ingreditur sol,
Obtenebrat splendore suo, prohibétque videri.
Nūc quo quæque modo exoriantur signa, cadántq;
Versibus expediam: tribuant modò carmina nobis
Pegasides vatémque suum non spernat Apollo.
Quando Aries oritur, consurgit pars quoque læua
Andromedæ, Perseique caput, media tenus aluo,
Opposita tunc parte poli pars occidit Aræ,
Auerso Taurus per cœlum corpore fertur:
Ipso ascendente, ascendit totus quoque Perseus.
Heniochi consurgit item pars maxima, necnon
Pristis cauda, etiam penitus tunc occidit Ara,
Ipse autē Arctophylax tunc primū abscōditur vndis,
Cum Geminis totus Cetus, partésque priores
Eridani surgunt, cúmque his armatus Orion,
Anguitenens vtrunque pedem tunc æquore mergit.
Carcinus exoriens partem apparere Coronę
Dimidiam vetat, & caudam Ceti, notiúmque
Piscem, atque Engonasis caput, aluū dimidiámque
Eiusdem: à genibus scapulis tenus Anguitenentem,
Ipsiúsque Anguem excepta ceruice: Booten
Totum penè. oritur sed contrà Orionis vsque
Ad zonam corpus, toto cum flumine Nili.
Hæc cum magnanimo nascuntur signa Leone:
Tota Aquila atq; Lepus, Procyō quoque primáque
Maioris Canis, exurgit caput insuper Hydræ, (crura

At contrà Arctophylax totus, totusque Ophiuchus
Cum capite & ceruice sui quem continet Anguis,
Quæque superfuerat nitidæ pars illa Coronæ.
Engonasis simul ipse, genu tamen ac pede læuo
Exceptis, tunc hesperias merguntur in vndas.
Virginis exortu totus Canis Hydráq; surgit
Vsque ad Cratera. apparet quoque Thessala puppis,
Quatenus erecto dependent carbasa malo.
Opposita sed parte latent hæc sidera: Delphin,
Totus Olor, cauda excepta: simul ipsa Sagitta,
Atque Chelys, Nilíque prior pars. Pegasus autem
Cum capite abscondit collum, pars cætera fulget:
Tota Argo cum Libra oritur, totúsque Bootes.
Extremam præter caudam tota Hydra videtur,
Engonasis dextrúmque genu, dextram quoq; surã.
Tunc & Centauri caudam splendere videbis,
Tunc & dimidiam poteris spectare Coronam:
Corpus equi aligeri reliquum, postremáq; Cygni
Celantur, nec non ceruicem Cetus ad vsque
Descendit totus: tunc & caput occulit vndis
Andromedæ: tunc & descendere Cephea cernes,
Ipsius Andromedę patrem, manibúsq; humerísque
Et capite extremas ponti fluitantis in vndas.
Scorpius exoriens hæc secum sidera ducit, (nam:
Caudã Hydrę, Chironis equũ, reliquámque Coro-
Quámque manu gestat Chiron tunc Hostia surgit.
Surgit item caput Anguis, itẽ caput Anguitenentis.
Andromedæ reliquum corpus tunc occidit, atque
Cepheus à capite ad zonam, flexuráq; duplex
Eridani: resupina cadit quoque Cassiopeia,
Tunc etiam abscondi Canis incipit, atque Orion.
Arcitenens quũ oritur, iubet apparere Ophiuchũ,
Ipsiúsque Anguem totum, caput atque sinistram
Engonasis, totámque Lyram, pectúsque capútque
Æthiopum regis Cephei: tunc totus Orion,
Et Lupus, & maior Canis occidit, Heniochúsque,
Exceptis capite ac pedibus, tunc Perseus vnà

Tendit

Tendit in occasum totus, dextro pede necnon
Crure manet. puppi excepta tota occidit Argo.
Ægroceros quum surgit, olor, simul atque Sagitta,
Ara quoq; atq; Aquila ascendũt: sed cætera puppis
Descendit, Procyonque mari sua sidera condit.
It quoque sub terras toto tunc corpore Perseus,
Sidera quum pulchri apparent Ganymedis ab ortu.
Prima Medusæi consurgunt membra caballi.
Tunc contrà caput & ceruix descendit Echydnæ
Occultatur item postremo corpore Chiron.
Quum gemini superum tolluntur in æthera Pisces,
Andromedæ dextrum corpus quoque surgit, & ille
Qui Notius fertur Piscis; tunc corpore toto
Hydra & Centaurus manes rapiuntur ad imos.
Hæc de ortu atque obitu signorum dicta putamus
Esse satis: nunc ad reliqua incunctanter eamus.
Sed prius Vranien libet huc ad nostra vocare
Carmina, vt auxilium tribuat, secretaque pandat.
Vrania, cui nota alti penetralia cœli,
Quæ superûm sedes gemmatáq; tẽpla frequentas:
Vrania formosa adsis, arcanáque diuûm
Tecta aperi, vatémque iuua tua regna canentem:
Æthereos da mente lares, animóque tueri
Mœnia stelliferi circumlabentia mundi.
Et primum mihi Diua aperi, num corpore duro
Ac solido constet cœlum, an fluxo tenuíque,
Non secus atque aër facili quem scindimus ictu.
Post hoc, me nonnulla etiam quærenda docebis.
Sunt duo naturæ primordia prima, vocantur
Materia & forma: ex his corpora cuncta creantur,
Ex his est tellus, vnda, aër, ignis, & æther.
Vnde errant, qui materiam cœlestibus vllam
Corporibus non esse putant. contraria in illis
Quippe forent, & ab his corrupta aliquãdo perirẽt.
Sic aiunt: verùm hæc ratio (me iudice) peccat.
Nam neque materiæ culpa est, si corpora soluit
Longa dies: neque corrumpunt contraria per se,

Si æquales habeant vires, nisi fortius vnum
Sit reliquo: quia cum vis æqua est atque potestas,
Tunc fit par pugna, & nulli victoria cedit.
Ergo Deus cupiens æternum condere cœlum,
Optima materiæ primæ ac purissima legit,
Temperiémque illis talem addidit, vt nihil vnquam
Se lædant, semperque habeant contraria pacem.
Sic cœlum æternum est, sic nullo absumitur æuo.
Sed quoniam quæ dura magis, diuturna magis sunt
Læduntúrque minus; proinde est durissimus æther,
Plus adamante, adeò vt ferrũ contemnat & ignem,
Vimque omnem præter Domini, à quo cõditus ipse est.
Est alia id monstrans ratio: nam mobile primum
Intra se positas sphæras rapit, ac violenter
Occasum versus secum trahit, atque diurno
Motu (obstent quamuis) spatia in contraria versat:
Quod fieri nequeat, solido nisi corpore constent.
Adde huc quod lunæ pars illa simillima cœlo est,
Quam sol non spectat, fraternáque lumina tangunt,
Sic etiam stellæ, manifesta in luce diei
Consimilem cœlo creduntur habere colorem.
Luna tamen stellæque ipsæ sunt corpora dura,
Sunt & opaca: hoc eclipsis declarat apertè:
Nam radios Phœbi Luna interiecta repellit,
Nec sinit in terras claram descendere lucem.
Cur non durities eadem tribuatur Olympo?
Nempe aliter nunquam sua sidera fixa teneret,
Sed passim errarent, nec certa in sede manerent.
Non tamen est cœli, vt stellarum, corpus opacum.
In terris etenim positi summa astra videmus,
Et penetrat noster suprema ad sidera visus.
Quum verò sint (vt dixi) durissima cœli
Corpora, sintque eadem purissima, forsitan illis
Est etiam sonus: & quum se tangántque, roténtque,
Concentum faciunt aliquem, cœlestibus aptum,
Vt quidam scripsêre olim doctique probique.
Hunc tu Musa etiam nodum mihi solue roganti.

Dura

Dura & plura licet sacra sint corpora cœli,
Peruiáque humanis oculis, tamen illa sonorem
Efficiunt nullum: neque etenim pulsantur ab vllo,
Nec si pulsentur resonant, crassissima quum sint,
Cúmque illi aër nullus sit, quo sine frustra
Speratur sonus, atque ideò sine murmure currunt.
Præterea sphæræ bis quatuor inferiores,
Auroram versus omnes vertuntur eodem
Progressu: nec se collidunt contutiúntque
Occurrendo sibi, sed certa lege modóque
Vna eadémque via leni vertigine pergunt,
Et choreæ in morem placidè taciteque feruntur.
Mobile duntaxat primùm aduersatur eundo,
Orbibus (vt dixi) reliquis: tamen haud strepit vnquã,
Nilque sonat prorsus: quippe illic deficit aër,
Quippe superficies multò est leuissima sphæris:
Vnde fluunt celeres, nullo impediente rigore.
Et sua contactu molli confinia lambunt.
Propter quod motum faciunt sine voce silentem.
Non igitur rectè veteres sensère, putantes
Sphærarum motu harmoniam constarier, at non
Sentiri: quoniam humanas excelleret aures,
Ceu Nili non auditur quæ decidit altis
Rupibus vnda propè: at longè fragor editur ingẽs.
Nugantur certè, & ratio hæc est prorsus inanis.
Nam si nemo vnquàm audiuit, cur fingere debent
In cœlo esse sonum? turpe est ea dicere quæ non
Ostendi possunt, quæ possunt iure negari.
Non noua sunt fingenda, nisi hęc vera esse probẽtur,
Nullam verba fidem amota ratione merentur.
Sed nunquid cœlum est, vt fertur, (Mirsa) rotundũ?
Sphærica nimirum perfectior esse figura
Censetur cunctis alijs, quòd non habet in se
Principium finémque, capax quòd sit magis, atque
Simplex & formosa magis, magis apta moueri,
Præsertim circa medium, ceu vertitur æther
Circa ipsam terrã, in medio quæ condita mũdo est.

Conuenit hæc igitur cœlo tam digna figura,
Conuenit hæc eadem Soli, Lunæ, omnibus astris;
Quanquam aliter pictorum audax inscitia fingit.
Stellæ autem sunt ne (vt fertur) pars densior orbis?
Non ita: quippe suam sortita est quælibet harum
Diuersam à cœlo speciem: discrimine magno,
Ipsæ etiam inter se distant, ceu sorbus ab vlmo,
Ceu pyrus à ceraso differt, fœtu atque figura.
Indicat id color haud vnus, diuersáque earum
Virtus & splendor. stellæ est sua cuique potestas:
Quandoquidem natura etiam sua cuiq; tributa est.
Cœlum ergo est sedes tantùm opportuna, locúsq;
Stellarum, non materia aut substantia earum.
Quid virtutis habet cœlum? est vis omnis in astris,
Astra regunt orbem terrarum, atq; omnia mutant:
Astra creant cuncta in terris, & cuncta gubernant:
Hoc docet astronomus, communis opinio fert hoc.
Quare non solùm raro densóque putandum est
Distingui à stellis cœlum: diuersa sed ipsis
Natura est etiam, & dispar faciésque vigórque.
Quanta etiam sint astra, & num sine fine rotentur,
Quo sunt fixa loco, vt visum est aliquando Platoni;
An sint deserta, an quisquam versetur in illis,
Musa velim scire; vnde precor mihi singula pande.
Non sunt astra quidem magna æquè. nanq; minora
Plurima sunt numero, vt possit comprêdere nemo.
Sunt aliquot maiora etiam, sed pauca; sereno
Quæ passim cœlo veneranda luce refulgent.
Ex quibus astronomi varias fecêre figuras,
Et pinxêre amplum diuersis æthera signis.
Ex his ergo astris maioribus (vt perhibent, qui
Astra sciunt, vtque eclipsis phœbeia monstrat;
In qua Luna patet quanto sit corpore, fratris
Dum subiecta suo speciosum lumen opacat)
Quædam sunt tanta, vt totam terræque marísque
Excedant molem, ac spatio maiore nitescant:
Quamuis parua adeò videantur, propterea quòd
Tam

Tam longo distant à nobis interuallo.
Quippe aliquid quanto est longinquius, esse videtur
Tanto etiam minus, & spectantum lumina fallit.
Stellæ autem fixæ (veluti Plato maximus inquit)
Quæque suum circa centrum voluuntur ibidem
Semper: & hæc ratio est cur scintillare videntur:
Non ea quam fingunt quidam, quia longius absunt,
Proinde illas tremulum nobis ostendere lumen.
Nimirum hæc ratio vana & puerilis habenda est.
Non etenim quicquam scintillat, quòd procul absit
A nostro visu; minus, atque obscurius illud
Sed tunc apparet, nec scintillatio motu
Vlla carere potest. quare fixa astra mouentur,
Cum Sole vnà, illo motu quem diximus antè:
At non Saturnus talem, nec Iuppiter, & Mars
Efficiunt motum, nec Lunæ Mercuriusue,
Aut Veneris sidus; verùm hæc gaudent epicyclis.
Cur non scintillat Saturnus, Iuppiter, & Mars,
Vt Sol? quum tamen à nobis longè altius absint,
Nec magno à stellis fixis discrimine distent?
Nimirum, quoniam, non sic voluuntur vti Sol,
Sed sua permittunt epicyclis corpora ferri.
Fortè aliquis solem non scintillare putabit.
At si hunc perspiciet summo quum mane resurgit,
Vel quum descendit brumali tempore in vndas,
Quando acies illum melius tolerare valebit:
Tunc circumuolui, tunc scintillare videbit.
Nec quisquam hoc adeò magnum ac mirabile dicat,
Singula si tali voluuntur sidera motu:
Nonne magis mirum est, tam immensi corpora cœli
Tam celeri semper ferri vertigine, vt omnes
Præuertant volucres, ventosq; & fulmina vincant?
Vnde nota: Ille pater rerum, mundique creator,
Omnia quæ fecit, distinxit in hæc duo, motum
Atque quietem. atqui in terris centróque locata est
Ipsa quies propriè, possedit cætera motus.
Vnda fluit, semperque aer agitatur & ignis.

Præcipuè

Præcipuè tamen in cœlo est vis maxima motus;
Et quo quæque magis sphæra est sublimis, in illa
Fortior est motus, mundúmque rapacius ambit.
Quare illud cœlum, quod primum mobile fertur,
Maximum habet motũ; sed motus maximus ille est
Tempore qui minimo spatia & loca maxima trãsit.
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,
Ni obstarent illi sphæræ, quas continet in se,
Frænantes cursum illius, ne protinus omnem
Voluendo raperet secum terram Oceanúmque.
Quippe animal nullum posset tunc viuere in illis.
O rem mirandam in primis! quis non stupeat, quũ
Secum agitat, tantam tam paruo tempore molem,
Tam longas transire vias, iterúmque reuerti;
Nec cessare vnquam, & nullum sentire laborem?
Hinc aliqui credunt, à dijs totum æthera volui;
Assignántque suum motorem cuilibet orbi:
Qui quasi pistrino addictus, non desinat vnquam
Tam vastam versare molem noctésque diésque;
Nec, quamuis cupiat, minimùm requiescere possit.
Fœlix seruitio tali Deus ille profectò.
Sed nugæ sunt hæ, commentáque inania eorum
Qui cupiunt primi mortales inter haberi.
O quot morosophos tellus parit, & philodoxos!
Quare non tutum est facilè omnia credere cuiuis;
Ille licet magni sit nominis, innumerásque
Scribendo impleri nigra loligine chartas,
Magni sæpe viri mendacia magna loquuntur,
Et nemò est adeò prudens, quin sæpiùs erret.
Est igitur ratio in primis quærenda, fidésque
Maior in ambiguis rationi est semper habenda,
Quã dictis hominũ: nanq; hęc sunt falsa frequẽter.
Quid ratio ostendit? cœlum stellásque moueri
A dijs, an per se, naturalique vigore?
Qualis honor, vel quale lucrum, vel quãta voluptas
Esse potest diuis, versantibus æthera semper?
Vt stultorum hominum vitę opportuna ministrent,
Atque

Atque feras pecudes, volucres, piscésque gubernẽt?
Sicne decet dominos seruis seruire? deósque
Seruitio æterno damnari, vt pabula brutis,
Vt stultis prauísque ferant mortalibus escam?
Nónne decet potius libertas maxima diuos,
Vt quocunque velint faciles accedere possint?
Ne tanquam dura deuincti compede, nusquàm
Ire queant, sempérque loco teneántur eodem?
Aut tanquam figuli instantes operíque rotæque,
Nunquam decedant scamno, nunquã otia captent?
Est ne illis adeò dulcis labor ille rotandi?
An labor ille potest diuis nunquam esse molestus?
O sapientum hominum sententia digna notatu!
Sed ratio obsistit, ratio manifesta reclamat;
Nil etenim per se æternum est, nisi conditor orbis.
Post ipsum æterna est rerum natura suarum,
Quas ipse ex nihilo, stabili sed lege creauit,
Vt non esse queant aliter quàm iusserat olim,
Quum primùm immẽsi iaceret fundamina mundi.
Sic aqua semper erit mollis, sic ignis adurens;
Sic stabilis tellus, sic semper mobilis aer,
Sic & circumagi cœlum sine fine necesse est:
Sic forma & virtus herbis sua cuique tributa est,
Necnon arboribus, necnon animalibus ipsis,
Vt nullo possint mutari prorsus ab æuo;
Vsqueadeò ipsius naturæ immobilis ordo est,
Vsqueadeò est eadem semper diuina voluntas.
Quare si motus cœli est æternus, oportet
Naturalem esse, vt grauium leuiúmque videmus.
Nam quod naturę est proprium, non deficit vnquã.
Si verò est alius motor, quandoque quiescet.
Nil etenim æterno violentum tempore durat.
An grauium & leuium natura potentior est quàm
Astrorum & cœli, vt possint per se illa moueri,
Hæc verò nequeant, nisi dijs agitentur ab ipsis?
Terra ergo atque ignis sunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc quòd non motoris egent alieni,

Sed

Sed per se à centro aut ad centrum tēdere possunt,
Credendum est igitur, cœlestia corpora per se
Atque suis formis, vt terra ignísque moueri.
Natura est siquidem motore potentior omni,
Naturam vincit solus Deus: & nihil (ipso
Excepto) est melius natura & maius in orbe.
Naturam verò appello, legem omnipotentis
Supremíque patris, quam prima ab origine mundi
Cunctis imposuit rebus, iussitque teneri
Inuiolabiliter, dum mundi secla manerent.
Nam legem hanc rerum formis Deus indidit: vnde
Quam rebus dant esse, Dei mandata libenter
Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem.
Nempe suis res à formis tales generantur,
Quales præcepit qui formas condidit ipsas.
Hæc verè ac propriè natura est, & melius quàm
Forma aut materia, vt quidam posuêre. etenim sunt
Hæc duo cunctarum potiùs primordia rerum,
Vel causæ primæ, vel componentia prima:
Non autem natura: placent si nomina vera,
Et nisi malimus dare falsa vocabula rebus.
Sed de hoc iam satis: ad reliqua accedamus, & vtrū
Sint deserta poli pulcherrima regna beati,
An quisquam sedes illas teneátque colátque,
Præsens hora monet solito nos dicere versu.
Quum cœlum sit tam immensum, tantíque decoris,
Conspicuum tot sideribus, tam nobile corpus,
Desertum & vacuum & solū incultúmque manebit?
Terra autem innumeris gaudebit, & vnda colonis?
An mare vel tellus, locus est iucundior atque
Pulchrior & melior, vel toto maior Olympo?
Propter quod potius quàm æther mereâtur habere
Tot ciues, & tam varijs animalia formis?
An regis prudentis erit, fabricare palati
Ingentem molem, peregrino marmore & auro
Egregiam, & mirè speciosam intúsque forísque,
Nolle tamen (stabulo excepto) permittere quenquā

Tam

Tam pulchras habitare ædes, vacuásque tenere?
Nempe est totius mundi stabulum terra, in qua
Sunt omnes sordes, puluis, cœnúmque, fimúmque,
Ossa, putres carnes, varia excrementa animantum.
Quis memorare vnquã tot fœda immundáq; posset,
Quæ tellus & pontus habent, ac semper habebunt?
Quis nescit pluuias, nebulas, nubésque, niuésque,
Prælia ventorum, tempestatúmque furores:
Quæ mare perturbant, quatiunt terrã, aëra versant?
Terra tamen pontusque tenent animalia multa:
At cœlum vacuum, vacuum cœlum esse putatur?
O vacuæ potiùs mentes, quæ creditis istud!
Quippe suos etiam ciues habet æther: & astra
Singula, sunt vrbes cæli, sedésque deorum.
Illic & reges, populi inueniuntur & illic.
Sed veri reges, populi veri, omnia vera:
Non velut hîc, vmbra simulacráque inania rerum,
Quas citò mors rapit, & tẽpus terit, inquinat, aufert.
Illic fælices, immortales, sapientes:
Hîc habitant miseri, mortales, insipientes:
Illic pax & lux regnant, & summa voluptas:
Hîc bellũ assiduũ & tenebræ, & genus omne doloris.
I nunc, & lauda terram hanc, hanc dilige vitam.
Imò aude, ô demens, stabulũ hoc præponere cælo.
Verùm aliquis dubitare potest, si durior æther
Est adamante, & nil vacui reperitur in illo,
Quomodo dij poterunt illic habitare, vel illac
Pergere? nimirum hoc fieri non posse videtur.
Pręterea quum cælum ipsum non possit arari
Atque fodi, quónam pacto Bacchúsque Cerésque
Nascentur, frugésque aliæ, quarum indiget vsus?
Friuola sunt hæc, & rugoso digna cachinno.
Nanque sit ipse licet multò solidissimus æther,
Peruius est tamen, & cedens cultoribus: & nil,
Obstat quin facilè huc possint se ferre vel illuc,
Et quacunque libet nihil impediente moueri.
Cælicolis etenim tenuissima corpora cunctis

Ille

Ille author mundi dedit, atque leuissima. quare
Ipsis non opus est foribus, patulísue fenestris:
Per medios intrant muros, & marmora tranant,
Vsqueadeò est illis tenuis natura, potênsque.
Quis, nisi vidisset pisces habitare sub vndis,
Sub limo ranas, salamandras viuere in igne,
Aëre chameleonta, & pasci rore cicadas,
Crederet? at uera hæc tamen & mira esse fatemur.
Plurima sunt, quæ quum fieri non posse putemus,
Sæpe tamen fieri possunt, & facta videmus.
Cur non ergo Deus potuit quoque condere tales
Cœlicolas, qui per cœlum facile ire valerent,
Nullísque cibi vel potus prorsus egerent?
Si potuit, certè voluit: nam turpe fuisset,
Tam pulchras sedes, támq; amplas linquere inanes.
Atqui cœlicolis non est opus, ut vel arando,
Vel fodiendo parent alimenta iuuantia vitam:
Quandoquidem non sunt illis mortalia membra,
Quę instaurare solet sensim labentia victus:
Nec sitiunt vnquam diui, esuriúntue beati,
Denique nulla illos penitùs contristat egestas.
Quippe vltra fines lunæ illętabile nil est.
Cuncta mala in terris posuit Deus, illáque clausit
In medio, & vetuit sacrum contingere cœlum.
Ergo fœlices viuunt, nectárque bibentes,
Ambrosiæ viridi pascuntur gramine, cuius
Copia magna oritur passim cœlestibus aruis.
Cœlicolûm verò illorum felicior atque
Nobilior vita est, loca qui magis alta frequentant.
Nam quantò æthereis locus est sublimior oris,
Tantò etiam melior, tantóque beatior idem est.
Sed quid sunt maculæ illæ atræ quæ in corpore lunæ
Apparent? nam de his homines diuersa loquuntur.
Nil per se in celo lucet, nisi Phœbus: ab illo
Accipiunt lucem stellæ omnes, ipsaque Luna.
Quæ quia cunctarum stellarum est vltima, & imam
Sortita est cæli sedem, terrísque propinquam,

Vt sit opaca magis, minùs & sincera necesse est.
Vnde eius partes quum non æqualiter omnes
Sint albæ, & densæ, & leues lucisque capaces:
Hinc non tota nitet luna, & maculosa videtur.
Nam partes albę, & densę, leuésque receptant
Nocturnum solem, reliquis sine luce relictis.
Noctè igitur lucet, sed tempore luna diurno
In faciem nubis maculosę albescit Olympo.
Sic & lampyrides lucent in nocte volantes
Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,
Et proprium ostendunt amota fraude colorem.
Nanque dies vera ostendit, nox fraudibus apta est.
An verò æternum sit cęlum, an cœperit olim,
Expectétque suum post plurima sęcula finem,
Pulchrũ etiã scitu est. nam de hoc diuersa sophorũ
Scripta extant: ait hic, negat ille, & opinio discors
Authorum, rem difficilem valdè ambiguámque
Arguit, & verum tenebrosa in sede latere.
Sunt qui principium credant habuisse, puténtque
Mundum ex materia æterna; quandoque creatum
A summi virtute Dei, quum non prius esset:
Atque duo hæc æterna aiunt, sempérque fuisse
Materiã summúmq; Deũ, à quibus omnia manant.
Contendunt quidam ex nihilo mundũ esse creatum,
Materiámque negant vllam antè omninò fuisse,
Sed verbo iussúque Dei facta omnia censent.
Ast alij affirmant, freti rationibus, ipsum
Omni principio, simul omni fine carere.
Harum autem quænam propior sententia vero est?
Ipse quidem, nisi relligio prohiberet, & omnes
Christologi obstarent, tutantes dogmata Mosis,
Credere non aliud possem, quàm semper ab æuo,
Vt nunc est, mundum mundique elementa fuisse,
Principijque expertem esse, ac sine fine futurum.
Nam cur non semper mundus fuit? an quia semper
Non potuit Deus, aut nesciuit condere: sed pòst
Doctior euadens didicit, demúmque peregit?

An

An semper sciuit, potuitque: at noluit? vnde hoc?
Cur potiùs voluit post, quàm prius? aut ratio quæ
Mutauit mentem illius? si non erat æquum
Vtiléque hunc fieri mundum, cur côditus vnquã est?
At si conueniens erat illum, atque vtile condi,
Quare tam serò fecit Deus? & quare ætas
Tam breuis est mundi? nam si fas credere cuncta
Christologis, nondum annorũ bis quatuor implet
Millia, ab antiquo bene si numerentur Adamo.
Præterea quæ causa fuit qua condere vellet
Hũc mundũ Deus? an quia mũdi ipse huius egebat?
Si sic: debebat prius ipsum condere, ne se
Torqueret talis tam longo tempore egestas.
Si non, cur fecit? frustrà ne? an non decet ipsum
Frustra aliquid facere? hic etenim insipiẽtibus est mos.
Causa aliqua ergo fuit. sed quæ? nẽpe illius ingens
Haud dubiè bonitas, nec non immensa potestas:
Ne frustra intra se semper conclusa maneret
Vtraque, sed potiùs cunctis effusa pateret.
Frustrà etenim bonus atque potens is dicitur, à quo
Nil vnquam fieri magnum egregium que videtur.
Si Deus ergo fuit semper bonus atque potens, cur
Non voluit semper tam pulchrũ condere mundum?
Cur in tam seros tantam rem distulit annos?
Nulla quidem ratio esse potest, nisi fingere quisquã
Astutus velit, & nugas præponere vero.
Quare si humanæ rationi credere par est,
Æternus certè mundus dicetur, & omni
Principio prorsus, prorsus quoque fine carere.
At si aliter quondam dixit Deus, & sua Mosi
Facta reuelauit, debemus credere Mosi:
Succumbat ratio fidei, & captiua quiescat.
Nanque Deus nunquam fallit, nec fallitur ipse,
Si modò dignatur quicquam mortalibus vnquam
Dicere, si cuiquam apparens arcana recludit.
At qui materiam æternam posuêre, chaósque,
Nugantur, nam cur Deus hanc liquisset inanem,

Támque

Támque diu informem, potuit si condere mundum
Confestim, & primo momento cuncta creare?
Frustrà differtur diuersa in tempora, quicquid
Vna eadémque potest fieri perniciter hora.
Sunt verò quidam æternum mundum esse putantes,
A nullo factum tamen, à nulloque creatum:
Sed per se vt nunc est ante omnia secla fuisse,
Et per se vt nunc est post omnia secla futurum.
Quod certè falsum est: ratio quippe ipsa repugnat.
Esse etenim nunquam duo perfectissima possunt:
Nam dissentirent forsan, bellumque cierent.
Esto quod semper concordi pace manerent,
Frustrà ponuntur duo maxima: sufficit vnum,
Quod saltem natura alijs prius esse necesse est.
Si prius est alijs, ergo est quoque causa aliorum.
Nanque prius causa efficiens est posteriorum.
Quocirca haud dubiè mundū hunc Deus ipse creauit
Ex nihilo æternum, sed quomodo? si libet, audi.
Est bonitas æterna Dei, est æterna potestas:
Nonne eius potuit simul esse ęterna voluntas
Gignendi mundum? quæ si fuit, vt ratio vult,
Nil obstat quin ęterno sit conditus æuo
Mundus ab artifice immenso, compagine mira.
Vt si quis solem æternum concesserit, idem
Æternam solis lucem concedere debet.
Lux tamen effectus solis, sol causa vocatur.
Sed decedentes iam cœlo elementa gradatim
Scrutemur, deq; his quædā haud indigna loquamur.
Quidam sub cælo esse ignem dixere, propinquum
Contiguúmque orbi lunæ, sed luce carentem:
Vrentem tamen in primis, mirèque calentem.
Quod verum esse docet ratio: nam nocte videmus
Per sudum volitare faces, flammásque vagari
Aëra per liquidum, & delabi sidera cœlo.
Quæ proinde veniunt, tenues quòd in aëra fumi
Altius ascendunt, superóque cremantur ab igni.
Nanque vapor duplex, alter leuis, aridus, aptus

Incendi, vnde ignes fiunt per inane volantes:
Alter frigidior, grauiórque & crassior, ex quo,
Gignuntur nebulæ, pluuiæ, nubésque, niuésque,
Fulgura cum ventis, tonitrus, ros, grando, pruina.
Quòd nisi sub cœlo foret ignis, non vapor illic,
Accendi posset, noctísque volare per vmbram.
Prætерea quum ignis leuitate ipsum aëra vincat,
Altior haud dubiè locus illi conuenit: ergo
Sub cœlo est eius sedes, & proxima lunæ.
Infra ignem verò est aër, qui parte suprema
Accipit æthereum vicino ex igne calorem.
Pars media ipsius multò est gelidissima, & illic
Concrescunt nubes, conflantur fulmina vasto
Cum tonitru, varijque agitantes nubila venti.
Infima pars calida est, atque humida: nam vapor ipsã
Humectat liquidis exhalans iugiter vndis,
Et calet ob solis radios tellure reflexos.
Hîc nebulæ, hîc pluuiæ, hic tenui cum rore pruinæ
Atque niues, varia ventorum sorte creantur.
Quippe data est ventis huius non parua potestas
Aëris: hi possunt æstiuo tempore frigus
Gignere & hybernis diffundere mensibus æstum:
Hi nobis auferre valent & tradere fruges,
Hi nobis auferre, valent & demere morbos.
Eurus ab aurora, Lybicis venit auster ab oris,
Spirat ab occasu Zephyrus, borealia flabra
Montibus à Scythicis, gelidáque oriuntur ab Arcto.
Inter quos alij quoque sunt, quibus omnibus aër
Inferior seruit, cúmque aëre terra fretúmque.
A ventis igitur nubes coguntur, ab ipsis
Nubibus emanant imbres, floccíque niuales:
Fulmen, ros, grando, matutinæque pruinæ:
Tempore sed vario, varia ratione modóque,
Et varijs etiam perflantibus aëra ventis.
Quorum qui mediæ veniunt de parte diei,
Nubésque & nimbos pariunt, cælique calorem:
Qui verò ex Scythicis regionibus, horrida gignunt
Frigora;

Frigora: ab his fiunt glacies, nix, atque pruinæ,
Tempore brumali: sed cœlum æstate serenant.
Fert Zephyrus flores, terrámque virentibus herbis
Vestit, dans auibus cantum, syluísque decorem.
Eurus plerunque est bonus: at quandoque procellas
Concitat ingentes, terris, pelagóque timendas.
Hos ventos vel dij aërei, vel sidera mittunt.
Sæpe etenim quum thesauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel consecrare libellum,
Vel magico ritu quenquam sibi subdere diuûm:
Audiui exortum ventum, subitámque procellam,
Aut sata strauisse, aut hærentes vitibus vuas.
Materiam ventis præbet vapor ortus ab vndis.
Causa mouens ipsos, dij sunt quibus aëris est ius.
Verùm hæc non sapiunt vulgo, neque talia vulgus
Credere vult. quid tum? gẽmas ne apponite porcis.
Credite, vos docti, quibus est mens altior, esse
Non solùm in cœlo, sed in aëre plurima diuûm
Millia, qui ventos tempestatésque ciêre,
Et tonitrus facere, & detrudere fulmina possunt.
Non tamen esse nego causas alias quoque, nasci
Quæ faciunt ventos: veluti sol, lunáque & astra;
Pręsertim semper quæ vulgò errantia dicunt:
Quorum opera exhalans vapor ad diuersa mouetur.
Vidi ego, dum Romæ decimo regnante Leone
Essem, opus à figulo factum, iuuenísque figuram,
Efflantem angusto validum ventum oris hiatu:
Quippe cauo infusam retinebat pectore lympham,
Quæ subiecto igni resoluta exibat ab ore,
In faciem venti validi, longéque furebat.
Ergo etiam ventus resoluta emittitur vnda,
Dum vapor exhalans fugit impellente calore.
Nanque fugare solent sese contraria semper.
Hac in parte etiam quam diximus aëris ima,
Apparere solent regalia fata cometę,
Apparere solet variata coloribus Iris.
Hanc radij solis roranti in nube figurant:

Illos stella facit de septem errantibus vna,
Dum sibi subiecto radios impressa vapori
Assimulat caudam, luménque in nube relinquit.
Haud aliter quàm cum circumsistet area lunam,
Area venturi (vt perhibent) prænuntia venti:
Aut cum tres soles lucere aliquando videntur:
Nec sunt tres tamen, at subiectæ in corpore nubis,
Ceu quodam in speculo, solis formatur imago.
Sub regione autem crassa imáque aëris, vnda est:
Vnda inquam Oceani, quæ terram circuit omnem,
Angústoque freto Herculeas ingressa columnas,
Diffundit sese, longè latéque pererrans.
Hinc varium nomen sortitur, & hinc mare fertur
Ægæum, Ionium, Tyrrhenúmque, Adriacumque,
Et mare Erythræum, & quod Persidis alluit oras.
Hæc terræ occultas perlabitur vnda cauernas,
Et fluit ac refluit semper, variumque saporem
Accipit, vt varia est tellus, per viscera cuius
Transit, sulfureúmque à sulfure mittit odorem.
Hinc est æterno quòd tempore flumina currunt:
Quippe suos repetunt fontes, iterumque marinos
Ad fluctus properant, illinc reditura vicissim.
Hac abeunt, illac redeunt, & aguntur in orbem
Assiduè, vegetantque, vt sanguis corpora, terram:
Hæc eadem facit vnda lacus, crassásque paludes,
Nec non perspicuos fontes puteósque perennes.
Denique ab Oceano emanat vis omnis aquarum,
Quascunque orbis habet: lymphas hic edidit omnes,
Partim sub terra, partim supra ingredientes,
Partim etiam nigris de nubibus egredientes.
Sed cur est adeò salsum mare, nunquid ab ipsa
Natura ista habet? non arbitror. at sapor omnis
Vndarum à terra causam trahit. inueniuntur
In terra siquidem montes salis, hos tegit æquor,
Exugitque salem, liquidásq; resoluit in vndas.
Ergo sal, non sol causa est salsedinis huius,
Nam cur sol non stagna etiam salsa efficit idem?
Nempe

Nempe illam terræ partem, quæ non erat apta
Vsibus humanis, nimia salsedine abundans,
Natura Oceano substrauit prouida: at illam
Quæ fuerat melior, quæ dignior vberiórque
Detexit nobis, nobísque reliquit apertam:
In qua sunt montes, colles, cliui, tumulique,
Conualles, campi, rupes, fauces, iuga, rura,
Siluæ, stagna, lacus, fontes, fluuij, atque paludes,
Oppida parua, vrbes magnæ, pagi, villæ, arces,
Saxa, metalla hominum vitæ opportuna tuendæ.
Huic terræ, illiúsque opibus natura Deúsque
Præposuêre hominem, & regem fecêre animantum
Quotquot pontus habet, quotquot tellure morantur:
Ingeniúmque illi ac mentem tribuêre, quibus se
Præponat cunctis, terrarúmque imperet orbi:
Atque Deum agnoscens, illum metuátq; colátque.
In medio terræ est centrum, quod sustinet ipsam.
Nam Deus ad centrum iussit grauia omnia ferri,
Nec naturali motu decedere ab ipso
Possunt, atque ideo terra est immobilis, & se
Sustinet in medio, ac propria grauitate tenetur.
Vndique enim ad centrum cõcurrit prona, globũq;
Efficit immensum, & densum, solidúmque & opacũ:
Circa quem roseis noctésque diésque quadrigis
Sol vehitur: sed nox aduersa in parte creatur.
Quippe aliud nõ est quã terræ atq; æquoris vmbra.
Quæ si fortè ferit nocturnæ corpora lunæ,
Eclipsim facit, & populos terroribus implet,
Credentes magico labefactam carmine diuam.
Vmbra hæc tunc noctes maiores efficit, est quum
Distans à nobis sol longius: at breuiores,
Quum redit, & cancri borealia signa reuisit.
Causa huius tumor est terræ, montésque superbi,
Quos interposuit prudens natura, suis vt
Verticibus noctes mutato sidere mutent.
Nam quanto magis accedit sol pronus ad austrum,
Tanto maiores veniunt à montibus vmbræ:

Vmbræ, quæ abscondunt lucē, auroramq; morantur;
Et spatio breuiore diem procedere cogunt.
Tunc spargit glacialis hyems sua frigora nobis,
Tunc æstas regna Antipodum decliuia torret.
Quum verò sol ad Cancri loca summa recurrit,
Tunc nox fit breuior nobis, redeúntque calores.
At bruma Antipodas magno tunc frigore torquet.
Sic vario cursu variat sol tempora, & annum
Quatuor in partes totum discriminat æquas:
Circuiénsque orbem terrarum, seruit vtrisque
Gentibus, & quæ sub terra versantur, & illis
Quæ supra, atq; pari moderamine temperat omnes.
Nam sub terra homines etiam sunt, non mare tātū,
Aut syluæ. neque enim solem natura diémque
Iussisset radios illic diffundere inanes,
Et solùm seruire feris, generíque natantum.
Nimirum tellus habitatur tota, nec vllus
Est locus, aut Zona ylla, in qua non viuere possint
Mortales, aptásque sibi componere sedes:
Sit licet immodicum frigus, vel maximus æstus.
Illic assiduè: natura vbi tristia fixit,
Læta adhibet, miscétque sagax aduersa secundis:
Atque vbi fert morbos, medicamina debita gignit.
Ergo vbicunque calor nimius reperitur, ibidem
Non gelidi montes, non frigida flumina desunt.
Non syluę vmbriferæ, & multis cum fōtibus amnes,
Quæ valeant homines tanto defendere ab æstu.
Præterea est illic semper nox æqua diêi,
Quæ solis radios æquato frigore frænat.
Vnde fit vt Zonam mediam non esse putemus
Desertam omninò: multos sed habere colonos,
Et proprio ingenio, & naturæ munere tutos.
Zonæ etiam extremæ, quas non habitarier aiunt,
Assiduis niuibus pressas glaciéque perenni,
Possunt nempe coli: vt ratio non friuola suadet.
Maxima nanque locis lignorum copia in illis
Nascitur, & fiunt illic hypocausta, grauésque
Vestes,

Vestes, ex varijs animantum pellibus, vnde
Calfaciunt se mortales, hyemíque resistunt,
Et multis arcere modis mala frigora norunt.
Congrua nec desunt illis alimenta, cibósque
Indigenas partim, partim illuc vndique vectos
Accipiunt largè, & dapibus vescuntur opimis.
Non igitur verū est quod quidam Græculus inquit,
Vnius tantùm zonæ partem, exiguámque,
Naturam humano generi tribuisse colendam:
At reliquum terræ desertum prorsus, ab ipsis
Piscibus atque feris duntaxat semper haberi.
Ah foret indignum certè hoc, natura minoris
Fecisset nos quàm bruta, imperiúmque dedisset
In terris maius quàm homini, & spatiosius illis.
Quare si qua fides adhibenda est vera loquenti,
Haud dubiè tellus tota est habitabilis, & nil
Obstat quin possint mortales viuere vbique.
Naturæ auxilium in rebus non deficit vllis,
Ingeniúmque hominis durissima quæque refringit.
Postremò quoniam ad finem properamus, & hora
Iamdudum monet æthereos inuadere Pisces:
Propterea exponam paucis cur terra tremiscat,
Quæ vis tanta illam quatiat, cogátque mouere.
Scire igitur licet, innumeras vastásque cauernas
Sub terris esse, atque illic quandoque creari
Ingentes ventos: dum crudelia miscent
Prælia, concutiunt terram, nimióque furore
Congressi euertunt totas cum mœnibus vrbes,
Donec parte aliqua erūpant, facto agmine, & auras
Diffusi in vacuas non longa pace quiescant.
Gignuntur verò hi venti telluris in aluo
Ex fumis, quos vicina trahit ignis ab vnda.
Quippe ignes in se multos magnósque perenni
Tempore nutrit humus (dictum mirabile, sed non
Falsa tamen refero) credet qui viderit Ætnam,
Qui scatebras calidarum vsquam spectarit aquarū,
Et qui vitiferi benè nouerit acta Veseui.

Hos agitant ventos qui subterranea regna
Dij manes habitant, cæcisque morantur in antris.
Non etenim nugæ prorsus, nec inania verba
Sunt, quæ de Stygij rebus memorantur Auerni.
Nempe locus nullus frustrà est, habitatur vbique
Sub terris, supra terras, inque aëre & igni,
In cælo & supra cælum; est vbi regia summi
Induperatoris, mundum qui possidet omnem.
Musa vale: interea extremum meditare laborem.

Liber Duodecimus.

PISCES.

SVMME Deus, rex omnipotens, pater optime, cuius
Tam pulchrum támque immensum sapientia mundum
Condidit ex nihilo, & regit assiduéque tuetur.
Principium & finis rerum, cui omnia parent;
Quo maius, melius, speciosus, altius est nil;
Qui supra omne habitas cælum, sine fine beatus:
Mens mea nunc ad te cupiens conscendere, Musis
Non eget, aut Phœbo, aut Parnasso, aut fontibus illis
Vaniloqui quoscunque solent haurire poëtæ,
Magnifica insano scripturi somnia vulgo.
Quippe alio auxilio nobis, alioque fauore
Est opus, atque alias sitientes quærimus vndas.
Te voco, te imploro, te posco, te precor vnum:
Vt cœpto iampridem operi, extremóque labori
Aspires, tribuasque optatum attingere finem.
Mitte tuum quæso Deus in mea pectora numen;
Quo afflatus miranda tui penetralia regni
Spectare, & spectata alijs expromere possim,
Carminibúsque meis æternum acquirere honorem.
Sunt qui extra cælum credant nihil esse, puténtque

Ætheris

Ætheris in summo dorso consistere fines
Rerum, quos vltra natura extendere vires
Non queat ipsa suas, ac debilitata quiescat.
Quod falsum ratione mihi suadente videtur.
Nam si illic finis rerum est, vbi desinit æther,
Cur nil vlterius fecit Deus? an quia sciuit
Nil facere vlterius, propria defectus ab arte?
An quia non potuit? sed iure negatur vtrumque.
Quippe Dei nullis est clausa scientia metis,
Et nullum patitur diuina potentia finem.
Non etenim res vlla Deum concludere certis
Limitibus potuit, nec se ipse coercuit vltrò.
Magna loquor, tamen hæc ratio quoque magna pro-
Si res vlla Deum finit vel terminat, ergo (babit.
Fortior est res illa Deo; nam quomodo posset
Efficere id, si non ipsum superaret agendo,
Quem finire cupit, quem circumscribere quærit?
At res nulla Deum superat, neque fortior ipso est.
Quare nec finire potest, nec se Deus vltrò
Limitibus cinxit. quis enim sibi ponere finem
Vellet, quum possit liberrimus esse, suásque
Quantumcunque sibi libeat diffundere vires?
Nemo est qui cupiat sese fecisse minorem:
Imo omnes quærunt maiora capescere semper,
Atque aliquid semper iam partis addere rebus,
Et licet ingentes expandere latiúsque alas.
Num Deus ergo volet, quum possit maximus esse,
Ac sine fine potens, proprium cohibere vigorem
Sponte sua, angustásque sibi circundare metas?
Non decet hoc certè. quare nec credere fas est,
Esse Deo finem, si non accepit ab vllo,
Nec dedit ipse sibi: vt ratio iam nostra probauit.
His ita præpositis, concludimus, infinitum
Esse Dei omnipotentis opus, ne vana potestas
Illius dici, & ne vana scientia possit.
Nam si extra cœlum sciuit potuítque creare
Plura quoque & maiora Deus, sed noluit: ergo

Scire

Scire ac posse suum frustrà est, & prorsus inane.
Si sciret quisquam, & si posset gnauiter artem
Exercere aliquam, nollet tamen, ac nihil vnquam
Efficeret: frustrà artificis sibi nomen haberet,
Et frustrà propriam verbis extolleret artem,
Quæ non ars, imò deberet inertia dici.
Verùm in diuina natura credere par est
Esse nihil frustra aut vanum, pulcherrima quum sit.
Quæcunque ergo Deus potuit, fecit quoque, virtus
Ne sua vana foret, ne semper pigra lateret.
Sed quoniam potuit facere infinita, putandum est
Fecisse infinita, omnemque explesse vigorem,
Nec seruasse in se vanum vel inutile quicquam.
Atqui infinitum corpus posse esse negauit
Doctus Aristoteles: ego in hoc assentior illi.
Quippe extra cœli fines non ponimus vllum
Corpus, sed puram, immensam, & sine corpore lucem,
Lucem qua nostri solis longè minor est lux:
Lucem quam terreni oculi non cernere possent:
Lucem, quam ex sese effundit Deus infinitam,
In qua habitant cum rege suo dij nobiliores:
Cætera turba minor versatur in æthere semper.
Ergo triplex regnum est: ac mundi portio triplex:
Cælestis, subcælestis, quarum vtraque fine
Clausa suo est, reliquam non vllus terminus ambit,
Quæ supra cælum splendescit lumine miro.
Fortè aliquis dicet, nullam sine corpore lucem
Posse dari, vnde extra cœlum lucem esse negabit:
Sed frustrà oblatrat nobis, frustràque resistit.
Nam ratio mea dicta probat, verúmque tuetur.
Dic quæso, cur sol lucet? num quòd sua per se est
Lucida materia: an potiùs sua forma dat illi
Hanc lucem, quæ tam vastum complectitur orbem?
Nimirum tribuit rebus forma omnibus esse,
Vt perhibent Physici: quibus & nos adstipulamur.
Forma igitur solis causa est vt luceat: & non
Materia, à forma vis & decor effluit omnis.

Quòd

Quòd si corporeis formis lux tanta tributa est,
Cur incorporeis lucem posse esse negamus?
Praesertim quum sint purae magis, & tenues, &
Participes multo vberius pulchrique bonique.
Ergo Deûm formę lucent vehementer: at illa
Lux non est oculis mortalibus apta videri:
Imò inter diuos quò quisque potentior est &
Dignior, hòc etiam maiori lumine fulget.
Non aurum, non gemmae illis, non purpura honorē
Affert, vt nobis: lux est sua gloria diuis.
Vtque inter stellas multo nitidissimus est sol:
Sic inter diuos lucet Rex ille deorum,
Non tamen obscurat reliquos, quin perficit illos:
Tanta eius bonitas est, & sapientia tanta.
Fortè etiam obijciet, subiectum esse aëra lucis,
Ac fundamentum: proinde aër est vbi nullus,
Extra oras cœli summi, lumen esse negabit.
Sed pariter nunc a vero decedit, vt antè.
Non etenim est aër subiectum luminis, & non
Est (vt peruersè arbitrantur) in aëre lumen:
Imò aër contrà est in lumine, si benè cernas,
Non quid Aristoteles, sed quid ratio asserat ipsa.
Nam si adstans foribus clausis accensa lucerna,
Vel fax immittat per rimam lumen in aedes
Obscuras, quatiatque aliquis tunc aëra, iuxta
Luminis immissi radium, transire per ipsum
Aër cogetur radium, nil lumine moto.
Si verò ipse aër subiectum luminis esset,
Nempe eodem motu radius quateretur & aër,
Cumque suo haud dubiè subiecto lumen abiret.
Prętereà si quis nocturno tempore tędam
Accensam properans gestet, lux illa mouetur
Assiduè, mutátque locum, illustrátque tenebras
Nunc has, nunc illas: tamen aër ipse quiescit,
Immotúsque manet, tęda currente per ipsum.
Quòd si aër esset subiectum lucis, abiret,
Progrediens cum luce simul, numero vnus & idem.

Hoc

Hoc autem non fit, sed lux stante aëre pergit,
Libera per sese, & tædam comitatur euntem.
Vnde patet, quòd lux non indiget aëre, tanquam
Subiecto: sed stare potest absque aëris vsu.
Præsertim lux illa Dei pulcherrima, cuius
Particula impressa est in nostri corpore solis,
Atque illic tanquam in speculo comprensa tenetur.
Nam veluti in propria sphæra non cernitur ignis
Sub luna positus, sed si accendatur in ipso
Materia, apparent tunc astra cadentia cœlo,
Ignitæque trabes æstiua nocte micantes,
Atque alia id genus humanas turbantia mentes:
Sic lux illa Dei per se nequit ipsa videri
Corporeis oculis: at fixa in Sole nitescit
Propter materiam solis, quæ aptissima luci est.
Quippe ipsam talem fecit Deus, vt sua posset
Illic lux recipi, & toto fulgescere in orbe,
Allatura diem, & vitam, & bona plurima rebus.
Illa etiam lux diuina est impressa aliorum
Diuorum formis: quamuis non omnibus æquè:
Vt non stellæ omnes æquali lumine lucent,
Sed magis vna alia, quanto hæc perfectior illa est.
Vtque potest candela alias accendere plures,
Non tamen ipsa suum amittit minuitue nitorem:
Haud secus illa dei lux inuiolata, nihilque
Decrescens, alios impertit lumine diuos.
Verùm aliquis nunc me dubitans fortasse rogabit,
An præter lucem quam diximus infinitam,
Quicquā aliud quoq; sit, magni extra mœnia mundi.
Sit licet indignum, atque impar mortalibus ausis:
Ire tamen tentabo viam, qua nulla priorum
Hactenus apparent nobis vestigia vatum,
Thesaurósque Dei conabor pandere terris,
Si Deus ipse volet, solitóque fauore iuuabit.
Principiò patrem rerum, authorémque fatendū est,
Esse Deum, atq; ipso omne bonū pulchrúmq; creari.
Quin summum pulchrū atq; bonū verè ipse vocatur.

Ergo

Ergo vbicunque manet Deus, illic gloria secum
Stat sua,& omne bonum ac pulchrũ reperitur ibidẽ;
Quocirca quicquid tellus & pontus & æther
Pulchri habet, atque boni, totũ illud cernitur extra
Cœlestes orbes, ubi summi est regia patris.
Et quanquam rebus non vlla in talibus insit
Materia, haud ideò tamen entia falsa putato.
Nam sunt vera magis, magis & perfecta, magísque
Pulchra his materię quibus est data portio rebus.
Forma etenim quæcunque ipsam se sustinet, absque
Materiæ auxilio. longè est perfectior illa
Quę sine materia per se consistere non quit.
Ergo illic formę rerum sine materia sunt
Perfectæ ac puræ: quas nec longæua vetustas
Lędere, nec vis vlla potest dissoluere fati.
Plurima sunt illic etiam pulcherrima, quæ non
Corporeo in mundo omnipotens natura creauit.
Ex quibus emanant fælicia gaudia diuis:
Gaudia quę nequeant humana voce referri:
Gaudia quę nullo possunt amittier æuo.
Has formas incorporeas diuina Platonis
Mens olim agnouit: quamuis turba inuida tanti
Scripta viri carpat, risúque illudat amaro.
Sed cunctis non nosse datum est mysteria diuûm,
Pauci hæc percipiunt mundi quibus annuit author,
Dátque suum, ut possunt speculari talia, lumen.
Postremò diuûm sunt illic millia tot, quot
Vel frondes habet omne nemus, vel littus arenas,
Vel pisces Nereus, vel stellas maximus æther:
Imò horum numerus numero non clauditur vllo.
Nam cur finitos fecit Deus, infinitos
Si potuit facere? vt sua gloria latior esset?
Presertim quum sit prorsus sine limite mundus
Vt suprà ostensum, & stabili ratione probatum est.
Verum incorporei quum sint, omnísque carentes
Materia, idcircò mutantur tempore nullo:
Non senio ægrescunt, & nil patiuntur amari,

Non somno aut esca vtuntur, nullúmque laborem
Norunt, perpetua est illis & læta iuuentus,
Summáque libertas: nulli seruitur ab vllo,
Nec quisquam cogit, nec quisquam cogitur: vnum
Duntaxat Dominũ agnoscunt, Regémque Patrémq;
Communem cuncti: illum venerantur amántque,
Vltro illi adsistunt, parent vltrò, atque ministrant,
Gaudentes, eius laudes, & facta canentes.
Quisque illi studet obsequio ac pietate placere.
Bella absunt, odio nullo inuidiáue laborant.
Pax æterna viget, concordia maxima amorque
Mutuus est illis semper, nulla insidiarum
Suspicio, nullúsue dolus sentitur ab illis.
Denique totius pars illa est optima mundi:
Quique illic viuunt, sunt longè nobiliores,
Quã qui habitant cœlũ, & sacris versantur in astris.
Nam quanto inferior, terræque propinquior orbis
Quilibet est, tanto diuos tenet ille minores,
Atque minora bona, & tanto est quoque vilior idẽ.
Vnde vt qui supra cœli fastigia viuunt,
Sunt summè pulchri atque boni, summéque beati:
Sic qui obscura habitant telluris viscera, summè
Turpes & praui & miseri inueniuntur, & illic
Non temere esse olim finxerunt tartara vates:
Tartara, vbi scelerum mortales digna suorum
Præmia post mortem accipiunt, clausique tenebris
Æternis, frustrà requiem pacemque requirunt.
Sed quid ego in ventos effundo hæc verba, laborãs
Incassum, & cæcis cupiens ostendere lucem?
Vsque adeò genus humanum delirat, vt esse
Nequaquam credat superos, infernáque regna.
Maxima pars ridet, si quis post funera dicat
Humanas superesse animas, & viuere semper.
Hinc est quòd solis inhiant noctésque diesque
Diuitijs: hæc est illorum maxima cura,
Vt fiant præ alijs auro gemmísque potentes.
Aurũ omnes vtcũque volunt, spes omnis in auro est.
Hinc

Hinc currit furiosa audax in prælia miles:
Hinc natis, vxore, domo, patriáque relictis,
Mercator maris vndisoni per cærula vectus
Veliuola pinu, extremas procedit ad oras.
Quisque dolis studet ac furtis, vt congerat aurum.
Aurũ omnes cupiunt & amãt, placet omnibus aurũ:
Nec pœnas metunt vllas, vbi vita recessit.
O prorsus terreni homines, soláque figura
Discreti à brutis! solum cognoscitis aurum,
Per quod nil differt à stulto vir sapiens, &
Quod plerumque malis sors improba donat abũdè.
Discite nonnulla esse auro longè meliora,
Quæ stultis prauisque Deus concedere non vult.
Hęc sunt virtutes, pietas, prudentia, necnon
Iustitia, & cunctis potior sapientia rebus.
Hęc bona quisquis habet, Deus est mortalis, & idem
Immortalis homo, fœlix post fata futurus.
At qui non habet, & vitijs sese inquinat atris:
Morte obita in tenebras præceps rapietur auernas.
Hæc non sunt nugæ, aut fabellæ, aut sõnia: sed sunt
Vera quidem, imò etiam verissima. credite cæci,
Credite: væ vobis, si non credetis: abibit
Nam citò vita, & me verùm dixisse scietis
Tunc demum quùm vos Plutonia regna tenebunt.
Ridetis nunc: sed risus vertetur amaras
In lachrymas, tristésque ferent hæc gaudia pœnas.
Tempus erit quum nudi, inopes, miserique iacebũt,
Auxiliumque humili ac lachrymosa voce rogabunt
Multi, qui nunc diuitijs regnóque superbi,
Præ se despiciunt cunctos hominésque deósque.
Vnde ô vos quibus est cordi iustúmque piúmque,
Sortiti meliorem animam, diuina propago,
Hæc terrena instar nebulæ fugientia, quæ sors
Improba largiri stultis solet atque scelestis,
Et quæ post paucos annos mors omnibus aufert,
Ne multum curate, & spem ne ponite in illis,
Quęrite duntaxat quantum vitæ exigit vsus.

Exi-

Exiguum ſat erit: contenti viuite paruo,
Sed ſit veſter amor cœlum, cæleſtia totis
Viribus appetite, huc omnes intendite ſenſus.
In cœlo ſunt vera bona & durantia ſemper,
Quæ nemo ſtultus, nemo ſceloratus habebit.
In terris quæcunque placent, ſunt omnia nugæ:
Quas ſtulti & terreni homines, pecudúſque ſodales
Optant in primis, atque hæc bona maxima cenſent:
Propter quæ ſubeunt diſcrimina mille, cientque
Prælia, & opponunt ſtultiſſima pectora morti:
His ſeſe extollunt. ſcarabæi ſtercore gaudent:
Vilia delectant viles & turpia turpes.
Terrenis igitur terrena hæc linquite, porci
Lætentur cœno: placeant cæleſtia vobis.
Magna decent magnos: ſunt fortia fortibus apta.
Terra breue hoſpitiũ eſt. patriã Deus æthere veſtrã
Conſtituit: patrias optate reuiſere ſedes.
Vt quum corporeo egreſſi de carcere, edendos
Liqueritis canibus veſtros aut vermibus artus,
Illic poſſitis fœlices viuere ſemper,
Exempti à carne immunda, membríſque caducis:
In quibus incluſi, multos fortaſſe labores,
Et multos morbos, & triſtia multa tuliſtis,
In mortis regno, & lachrymarum valle manentes,
Nomine enim tali digna eſt hæc terra vocari,
Quæ mundi ſtabulũ, & genitrix, altrixq; malorũ eſt:
Regnat vbi inſanus dæmon, ſcelerum pater & rex.
Propterea memores mortis vos eſſe frequenter
Conuenit, & verſare animo quàm proxima ſit mors
Semper, & immineat, telóque minetur adunco:
Quàm de improuiſo inuadat, quàm ſæpe iuuentam
Occupet, & pulchros importuna auferat annos.
O fragilis nimium, innumeriſque obnoxia vita
Caſibus, ô nimium breuis atque incerta, recedens
Fumi inſtar! nunc hic moritur, nunc ille: hodie tu,
Cras ego: ſic demum paulatim extinguimur omnes.
Non ſecus ac pecudes, lanius quas ſeruat ouili

Mactan-

Mactandas, nunc has ferro, nunc percutit illas,
Cras alias, post cras alias: sic denique cunctas
Dilaniat: donec caulę reddantur inanes.
Hanc igitur fragilem vitam contemnite, cuius
Principium est fletus, medii labor & dolor: at mors
Finis. quis talem vitam nisi stultus amabit?
Vitam aliam sperate, aliam affectate: vbi nullus
Est fletus, nullus labor accidit, aut dolor, aut mors.
Nempe hęc vos manet: hæc dabitur post funera vo-
Qui vitia odistis, sanctéque deum coluistis: (bis,
Nec vestram in rebus terrenis spem posuistis:
Sed casti, innocui, veri, puríque fuistis.
Fortè aliqui ex his, qui credũt intra æthera & extra
Esse deos, vellent artem quoque discere (si qua est)
Per quam illos possent affari, illósque videre.
O quàm sublime hoc & quàm mirabile donum est,
Quo nihil in terris homini contingere maius
Posse puto: ac pauci tanto dignantur honore.
Nam cum dæmonibus multi fortasse loquuntur:
Quos facilè alliciunt precibus, sacrísque peractis,
Cùm procul à terris non sint, & in aëre viuant,
Atq; hominum cœtus videant adeántq; frequenter,
Imo vltrò apparent multis, vltròque ministrant:
Et iuuenum magno interdum capiuntur amore.
Dij verò ætherei terras odêre, hominúmque
Res dedignantur cognoscere, & impia facta
Ipsorum detestantur, renuúntque videre: (qua
Quippe quib⁹ bene cõpertũ est quàm stulta & ini-
Sit natura hominum, quàm fallax, perfida, & audax,
Comtemptrix, spretrix, blasphematrixque deorum.
Quare compellare ipsos, & cernere coràm,
Difficilis nimium labor est, & gratia rara:
Quandoquidem occludũt humanis vocibus aures,
Auertúntque oculos ab eorum muneribus: qui
Postquam se furtis ditarunt atque rapinis,
Particulam exiguam rerum non iure suarum
Addicunt templis, cœlum venale putantes.

O bipedes asini, diuos censetis auaros?
Et gemmas cupere, & fuluo lætarier auro?
Aut vestri auxilij, vestrique fauoris egere?
More hominum donis corrumpi creditis illos?
Non corrumpuntur pretio, nec munera curant,
Cùm sint fœlices, atque omni ex parte beati.
Cũ sua sint quæcunq; tenent tellus, mare, & æther,
Quomodo quæ sua sunt diuis donare potestis?
Nonne ipsi potiùs donant hæc omnia vobis?
Ergo cùm precibus flecti donísque recusent,
Ardua res nimis est illis præsentibus vti.
Ardua sed quanquam res est, tamen aggrediemur,
Et quid in hoc valeant vires nostræ experiemur.
Principiò causas quibus ipsis gratificari
Possimus superis, inuestigare necesse est:
Nam neque diuitijs, neque nobilitate mouentur,
Non regno, imperióue vllo, clarísue triumphis:
Nec curant, si quis forma vel robore præstet.
Talia contemnunt prorsus: nec talia propter
Audire, aut saltem dignantur cernere quenquam:
Vnde alia est quærenda via, vt mereamur eorum
Conspectu alloquióque frui. mea carmina forsan
Hanc monstrare viam poterunt, artémque docere:
Si modò tam pulchris adspirant numina cœptis.
Prima est mundicies animíque & corporis, ob quam
Dijs homo fit gratus, diuûmque meretur amorem.
Quippe omne immũdũ odére, & va mẽter abhorrẽt:
Vsque adeò ipsorũ pulcherrima & optima vita est.
Quare danda opera in primis vt simus ad vnguem
Purgati, nitidi, puri, & sine sordibus vllis,
Veste atra exuti, & niueo candore decori.
Candida conueniunt superis, at manibus atra.
Difficile hoc fateor: nam quis sine crimine vitam
Ducit? quis macula mundus reperitur ab omni?
Cuique suum impressit vitium natura, nihílq; est
Tam pulchrum in terris, aliqua quin labe notetur.
Sunt quædam peccata tamen, tam friuola, támque

Exigua

Exigua, vt propè nil offendant lumina diuûm:
Vndè his non indignantur. nam talia non sunt
Vlcera, sed tanquam specioso in corpore naeui,
Queis facilè indulgent veniam pia numina: quando
Norunt quàm infirma & fragilis natura hominũ sit.
At noxis grauibus valdè offenduntur, & omnes
Oderunt, spernunt, detestantúrque scelestos,
Nec tales audire volunt: nisi se priùs ipsi
Mundarint, multis lachrymis peccata lauantes;
Abstulerintque atras maculas candore reducto,
Et veniam precibúsque pijs animíque dolore
Quaesierint, iterum virtutis calle reperto,
Et veterem exuerint pellem, ceu tempore verno
Antiquas solet exuuias deponere serpens:
Qui renouatus abit, spolio inter saxa relicto,
Et caput in coelum attollens animóque superbus
Ingeminat trifidis horrentia sibila linguis.
Sic dij placantur, sic se quum ritè vocantur
Ostendunt, & sic nobis oracula dantur.
Est aliud tamen addendum, niueóque colori
Iungendus roseus. facies pulcherrima tunc est
Quum porphyriaco variatur candida rubro.
Quid color hic roseus sibi vult? designat amorem.
Quippe amor est igni similis, flammásque rubentes
Ignis habere solet: color & calor exit ab illo.
Ergo opus est praeter iam dicta, vt numina amemus
Vaementer. nam quisquis amat, fit dignus amari.
Quisquis amat superos, & purè viuit, ab illis
Non poterit sperni, & fructu potietur amoris:
Quódque petet, tandem accipiet, fietque beatus.
Sed quis amat superos? an qui desiderat huius
Corporis illecebras, & turpia gaudia quaerit?
An qui in delicijs volucres habet? & canibus rem
Insanus patriam, vel equis oblimat alendis?
An qui omni studio fumosos ambit honores,
Histrio fortunae, & residens in culmine bubo?
An qui in diuitijs cor fixit, & omnibus illas

Artibus agglomerat, quas numinis instar adorat?
Credite: qui terrena volunt, cœlestia nolunt.
Nemo potest dominis rectè seruire duobus.
Candida quisquis amat, cõtemnat nigra necesse est,
Tristatur tenebris, qui solis lumine gaudet:
Et cui dulce placet, non delectatur amaro.
Qui ad terram accedit, cęlum fugit. æthera amare
Nemo potest, nisi sit terreno exutus amore,
Sed pauci, heu nimiùm pauci, contemnere possunt
Hęc terrena, alísque animi se attollere cœlo.
Cur? quia difficile est fateor: sed præmia magna
Efficiunt facilem atque leuem quemcunque laborẽ.
Quid maius quàm præsentes agnoscere diuos?
Cernere & affari? nempe hęc est maxima merces,
Propter quam nil debemus non ferre libenter.
Ignaui vellent lucrari, & scalpere ventrem:
Difficile est virtutis iter: tamen impiger illam
Assequitur, necnon pretium virtutis honorem.
Strenuus accipiet speciosa epinicia miles:
Ignauus verò ac timidus sine laude iacebit.
Ergo laborandum est totis conatibus, vt nos
Aspiciant & ament superi, tunc omnia nobis
Prospera succedent, viuis, ac morte solutis.
Quid tanti facimus terram, quam linquere oportet
Momento exiguo? cæci fugitiua putamus
Æternis potiora bonis: quæ insania nostra est?
Postremò reliquum est vt crebris supplicibúsque
Insistat precibus qui vult commercia diuûm.
Non satis est petijsse semel: multúmque diúque
Orandum est, donec longo post tempore victor
Ac voti compos diuina luce fruatur.
Non annosa vno quercus deciditur ictu,
Non stilla vna cauat marmor, neq; protinùs vno est
Condita Roma die: segetes, animalia, siluæ
Paulatim fiunt, longóque augentur ab æuo:
Tu tantam tamque insigne ac mirabile credis
Posse opus extemplò fieri, minimóque labore?

Non

Non sic ad magnos facile est accedere reges,
Et compellare, & coràm auscultare vicissim.
Nónne deos longè meliores regibus esse
Censes? Cur igitur venient, nisi sæpe vocentur,
Et nisi suppliciter dominorum more rogentur?
Quocirca nos ne pigeat bis térque quatérque
Quaque die ingeminare preces, superósq; rogare,
Vt se dignentur quandoque ostendere nobis,
Alloquióque suo nos multa arcana docere.
Hoc si fecerimus, veniunt, mihi credite, tandem,
Nósque suo aduentu misera hac in carne beabunt,
Et mox in cœlo secum sine fine tenebunt,
Est vbi vera salus, & fœlicissima vita:
Tunc ire ad mundum archetypū sæpe, atque redire
Cunctarúmque patrem rerum spectare licebit:
Quo melius nihil esse potest, neq; pulchrius vsquā,
Qui cuiusq; boni ac pulchri fons, author, origo est.
Multi autem non posse putant contingere, vt illi
In terris posito diui apparere, loquíue
Dignentur: méque arbitrantur fingere nugas.
His facilè ignosco. neque enim dedit omnibus vnū
Natura ingenium. quidam cælestia semper
Mente agitant, sempérq; aliquid sublime reuoluunt:
Nonnulli tantùm quæ sunt mediocria curant,
Nec procul à terris multum se attollere gaudent.
Innumeri tellure iacent, nec surgere possunt
Omninò, totóque animo tellure morantur:
Non secus ac volucres spatiantur in aëre quædam
Sublimi, & leuibus pennis altissima tranant:
Nonnullæ medias percurrunt aëris oras,
Nec multum sublime volant: pars cætera in imo
Versatur spatio, & terris vicina frequentat.
Quare non mirum est si nostris credere dictis
Turba nequit: siquidem turbæ crassissima mens est.
Vera tamen sunt quæ dixi. nam quomodo quisquām
Montibus in rigidis inter deserta manere
Solus sponte sua, & tam duram ducere vitam

Posset? nempe breui rueret, nisi quis Deus illum
Consolans blandè, tanto mœrore leuaret.
Credite, qui loca sola colit desertáque, vitans
Humanos cœtus, aut prorsus desipit, aut est
Plus homine, & crebro fruitur sermone deorum.
Hoc pacto priscos olim vixisse prophetas
Fama refert: multos etiam post funera Christi
Quos sanctos dixêre patres & tempore nostro
Complures tali funguntur munere vitæ.
Hos tu homines, cùm prudenter sciteque loquuntur,
Cùm faciant miranda, & cum ventura recludant,
Deliros, hebetes, contemnendósque putabis?
An magis afflatos diuino numine credes?
Prætereà multos Ecclesia sancta fuisse
Affirmat, qui sæpe deos videre beatos.
Credere cur nolim, cùm sancta Ecclesia dicat?
Non sunt nugæ igitur, sed consentanea vero,
Posse hominem affari diuos coram, atque videre:
Quod reor esse bonum summum, finemque bonorũ
Cunctorum, quæcunq; homini contingere possunt,
Donec præsentis vitæ freta turbida sulcat.
Cùm verò elapsus mortali carcere abibit
Spiritus, abducens secũ hæc tria, quæ sibi semper
Sunt propria, mentẽ, sensum, motum: ætheris oras
Exultans petet, & fœlix perfectè erit illic:
Quippe habitans cum dijs, Deus efficietur & ipse.
O cœlum immensum, ô pulcherrima regia diuûm,
Quàm pura es, quàm perspicua & mirabilis, & quot
Vndique sideribus varijs ornata renides,
Regia cunctarum plenissima deliciarum!
Nam si tot pulchris & gratis rebus abundat
Terra, hominũ locus ac pecudum, vilissima mundi
Portio: quid de te censendum, stant vbi sancti
Cœlicolæ, rerum domini, regésque beati?
O vtinam postquàm mea tristia fila sorores
Lanificæ implerint, liceat mihi corporis huius
Exempto latebris, illuc accedere, & illis

Delicijs

Delicijs tam mirandis ſine fine potiri.
Iámque ego Zodiaci diuino munere noſtri,
Sidera librorum numero duodena peregi:
Longum opus, & longo ſtudio longóque labore
Conſectum tandem, atque extremo limite clauſum.
Quas tibi agam grates, ô mundi maxime Princeps,
Qui me iuſſiſti tam pulchra & grandia cœpta
Audere, audentique animum viréſque dediſti?
Gloria lauſque tua eſt, ſi quid mea pagina pulchri
Continet atq; boni: pulchri nanq; omne bonúmque
Ex te oritur: tu principium finíſque fuiſti
Tanti operis, tu rexiſti mentémque manúmque.
Gratulor ergo tibi ſoli, tuus eſt honor omnis.
Siqua tamen mihi debetur mercedula, poſco
Te Deus hoc, vt quando aderit meta vltima vitæ
(Vitæ, quam noctu per inania ſomnia duco,
Quam redeunte die varius labor vrget & angit,
Vitæ, quam nemo ſapiens non nouit amaram)
Parcere digneris miſero mihi, crimina delens
Omnia quæ admiſi (heu) mentis caligine cæca,
Atque animam patiare meam requieſcere cœlo.
Tu liber interea diuerſa per oppida curre,
Inuidiam ſubiture grauem. nam multus vbique
Oblatrator erit, cuius lacerabere morſu.
Non deerunt certè, qui cùm nil edere poſſint
Dignum laude, tamen gaudent maledicere ſemper,
Carpendíſque alijs famam venantur inanem:
Hos tu liuidulos catulos, oríſque maligni,
Exoſus refuge, & doctos inquire bonóſque,
Qui pauci ſunt: ſed paucis potes eſſe beatus.
Nimirum pauca in terris Deus optima gignit.
Hos reuerenter adi, & merces his exere noſtras,
Quas ſi laudarint, ſatis eſt: quid cætera dicat
Turba parùm cura, & vulgi conuicia ride.
Iudicium vulgi inſulſum, imbecilláque mens eſt,
Stulta placent ſtultis: obſonia quiſque palato
Digna ſuo quærit, non omnibus vna voluptas;

Sed docti atque boni, quæ sunt pia, vera & honesta,
Auscultant, auidéque legunt, discúntque libenter.
Hic cibus illorum est, hæc consolatio mentis.
Talibus ergo viris (nisi me præsagia fallunt)
Gratus eris, vultuque hilari spectabere ab illis.
Vade igitur fœlix liber, & longissima viue
Tempora: quúmque meos tellus obduxerit artus,
Tu varios populos diuersaque regna superstes
Quære, studéque meum latè diffundere nomen.

FINIS.

Rerum ac Verborum, toto hoc opere memorabilium, INDEX.

ACanthis 40.25
Acheloi cornu ab Hercule fractum 44.10
Achilles medicus 222.25
Achillis nobilitas 109.25
Aconita ex Cerberi spumis 44.15.197.25
Adamante durior 55.34
Ab Adamo quot annorum mundi ætas. 256,9
Aduersis agitata quædam nitescere 183,30
adulatores pro amicis 70,37
ἀδυνάτου formula. 151.15
Æacus 189.35
ægoceros. vide Capricornus
ægrotanti quæ obseruanda 98.30.
æluri aniculæ insidiantis descriptio 191.30
Æolus ventorum rex 194.5 134.35
æquinoctialis circulus 237.25
aër an vacuus 134.25
aër an lucis subiectum 267.20,24,36.
aër deorum sedes 138.20
aër, ens & corpus 134.25
aër infra ignem 258.9
déque eo multa. eodem
aër in lumine, non contrà 267.26
aër morborum causa 97.5
aëris corpus fluxum 245.26
aëris tenuitas penetrabilis 149,30.150.1
aëra dæmonibus esse refertum 194.15
aëre nil subtilius 134,25
aëre sensus verti 136.10
aëria animalia an etiam corporea 139.25
an moriantur 139.30
quali sint specie eod.35
Æschyli mors 166.25
æstas vnde 262.5
æstatis incommoda 120.25
æternum per se, præter Deum nihil 251.15
æther adamante durior 246.11.253.26
æther an rerum finis 265.1
æther nihil immundi patitur 233.34
ætheris decora 128.10
ætheri quo quisq; locus propior, eo beatior 254.31
æthera neque igne, neq; glacie infestari 257.15
ætherei incolæ immortales 140.5
Æthiopes 37.3. & 75.20
Æthiopum descriptio 199.5
Ætnæ æstus 12.15.263.35
affectus in homine menti cōtrarius, eius satellites 169.25
affectus mentis lumen obscurant 144.5
affectus morborū causæ 97.1
affectus mentis stimuli 46.5
affectus quare vt rationi reluctentur dati Ibid.
affectuum ebrietas 121,10 171.1
affectuū principijs obsistendum. 170.5.171.10
affectuum sedes cor 148.5
affectuū vis in animū 153.30
affectibus quomodo rectè vten-

*tendum 46,20
affectus in oculis apparere 148,30
affectus quomodo prodat anima 147,20.148,5
Aganippe 9,10
Aganippides vndæ 101,21
Agentem finis mouet 79,16
Agilitas 66,11
Agricultura ob voluptatem 35,5
Agriculturæ laus 87,10
Alcinoi pomaria 19,21
Alcumistica ars 219,20
Alexandri regis ebrietas 49,15. eiusdem interitus 104,20.
Alexandro soluendus nodus 165,14
amans redamari dignus 275,26
Amanti leuis labor omnis 227,ibid.
Amantibus metuenda inuidia 63,12
Amaracus 40,21
Amaranthus 41,18
amare est bonum velle 66,13
amari volenti quæ obseruanda 46,24.69,17,21
in Ambiguis cognoscendis quis esse ordo debeat 142,34
in Ambiguis rationi credendum 285,11
Ambitio cauenda nocens 139,32
Ambitio multis ad virtutem calcar, quanquam ipsa vitium sit 117,23.&27
Ambitio Romanorum in petendis magistratibus 117,30
Ambrosia 254,26
Ambrosiæ campi 51,37
amicitia donis comparata non diuturna 69,18. item iucundis 69,13
amicitia & lis an rerum primordia 143,27
amicitia, idem velle idemque nolle 71,23. inter paucos firmior 72,9
amicitia malorum & stultorũ non diuturna 90,17
amicitiæ fomes, similitudo morum 80,26
amicus ita amandus, vt qui hostis fieri possit 63,16
amici in rebus aduersis 65,36
amicorum vsus tam in aduersis quàm prosperis 69,5
ab amicis mores cuiusuis facilè perspici 215,27
amygdala 40,8
Ammon 234,15
amor aduersantibus fatis qualis 62,30
amor ciuilis & communis, qualis 71,31
durabilis 21,29
amor igni similis 275,25
amor in plures diuisus, debilior 72,5
amor naturalisne, an qui virtute constat, durabilior 71,33
amor occultandus 63,15
amor pacem gignit 65,3
amor quomodo fiat 66,21
amor paratur obsequio 69,16
fraude 91,14
amor res diuina 64,5
amor suapte dulcis 48,11
amor tantùm inter similes 82,12
amor voluntatis motus 66,12
amoris calcar 64,3
amoris expers, sensus expers 64,1. amori omnia obnoxia ibid.
amorem verbis quàm rebus quærere, tutius ac leuius. 72,8
amore mundum, & quæ in mundo sunt omnia seruari 64,7

amore

amore pacem constare 65,1
in amore quanta vis 56,25
amore sincero nihil in hac vita melius, aut dulcius 65. 35
amores fato iungi 29. 61, ac solui 62 5
amorum causa fatum 61. 33
forma 34. nummi 35. consuetudo 34
Amphion 42,17
Amphitrite 80,18
Anacreontis mors 166,27
Anaxagoras diuitiarum contemptor 29,12
Ancilia 41,10
Andromedæ sidus 240, 21, & 241, 31. eiusdem ortus. 243 18. & 245, 12. occasus 244,22
angelos inuocatos multû apud Deum posse 205,33
Anguitenens sidus 241. 10 & 243, 20. vid. Serpentarius
anima quid 75,20. 151,26
anima an mortalis 233, 10
an vnà cum corpore interitura credenda 151, 11. 152, 20. 155, 5. an rectè harmonia dicta 154,24
anima an vna tantùm in orbe 155, 30. vt sol vnicus 31
anima fortunæ non obnoxia 174,24
anima hominis diuina & immortalis 83,25. 123,19. 152,22 153, 11. indiuidua & immaterialis 151, 24. incorporea 153,20
anima quomodo æterna & diuino semine nata deprehendatur 156,6
anima vna, ac minima 149,2
animæ cum corpore certamen 191, 27. 192, 3
animæ in vitia ruentis gradus 192, 12. 193, 12
animæ immortalitas etiam à Philosophis asserta 142,20
animæ immortalitatem credere salutis fûdamentû 230,34
animæ sol, mens; sensus autem, sidera 151,5
animæ vires 151, 10, ac munera 228,15
animam mortalem esse, quibus rationibus quidam astruere conentur 124, 36. 155,16
animam quoq; moueri 147,12
animæ cur ita paucæ astra petant 190,33
animæ quomodo à spiritu sancto sublimentur 226, 31
animas defunctorum ad lunæ regionem deferri 190.20
animas non sponte malas esse, neque per se in vitia labi 191,13
animal vnumquodq; esse fœlix quo pacto possit 84,2
animalia perfecta & imperfecta 148,10
animalium creatio 18,1
animalibus motus causa quæ 143. 10. & inde animatum in terris omnium rex homo 109.23
animus à corpore solutus perfectior 153,30
animus corpore dignior 67,14
animus diuinæ naturæ similis ideoque immortalis 150,35
incorruptibilis 153,20 & 154,9
animus qua ratione colendus 205,5
animus sine doctrina ignauus hebesque 210,2
animi à sensibus reuocatio 153,24
animi à studijs remittendi ratio 216,8
animi bona 66, 13. virtutes 34. & 68, 20. an verè beatos reddant, 79, 6. an

etiam ex fato 167.1
animi bona & iucunda & honesta 68.24
animi cultura quæ 203.20
animi culturæ incumbendum 216.16
animi habitus quomodo mutentur, & vnde 144.2
animi index sermo 71.27
animi morbus qualis 180. 33.
animi morbi & vulnera vitia 180.21,25
animi motus 146, 29. & inde
animi munera quanto corporeis præstantiora 30.18
animi naturam cognosc. difficile 142. 26. animi quam corporis voluptates sinceriores, 67. 22. animi vim corpore debilitato crescere 153.5
animi vita qualis 128. 5. 11. & 231.35
animo & corpori communes esse motus 157.15
animum non parentes, sed naturam dare 110.25
animum turbant sensus 160, 20. & affectus 153.21.22
animi quatuor partes ex solis cursu 262 9
annō producere segetes non cultum, prouerbium 128.10
antarcticus circulus & polus 237.36.37
Antenoris vrbs 115.9
Antheus 44.18
Antichristi solutio 213.31
Anticyra 121,18,163.29
Antilochus 125.5
Antiphates 43.36
Antipodes 18, 38.33, 9. 237 24. 236. 10. 262. 4, & 7
Apelleæ tabulæ 67.29
Aplestus dæmonum rex, eiusque descriptio 195.18
Apollo Cyrrhæus vates 182 24
Apollo Delphicus 53.9
Apollo medicus 221.22
Apollinis metamorphoses ex amore 61.17
Apollinis numen 9.10
Apuliæ muscæ 214.20
Aqua morborum causa 97.6
Aquæ elementum sub aëre quomodo & quale 260.9
aquæ sapor à terra ibid. 19 260.35.
aquæ calidæ scaturientes vnde 263.36
Aquarum vis omnis ab Oceano 260.2
aquarij signi stella quot 240 33. eiusdem ortus 249.2
aquila Iouis armiger 47.22
aquila sidus 240. 30. eiusdem ortus 243.36
aquilo 128, 5. 133. 32
Ara sidus 242, 30. eiusdem ortus 245, 4. occasus 10
Arabs mollis 39.29
Arabes 75.29
Arabum deserta 27.2
opes 76.9
aranea quomodo muscis insidietur 45.22
arbitrium nobis an liberum 165,17. 168, 24. & quando 170, 24. quando non. ibid. 29, & inde.
arbitrium cur adeò pauci habere videantur 170.19
arbitrium quid 167.28
& an in omnibus æquè & omni tempore 167.33
arbitrium quo liberius eo magis fato obnoxium. 171.18
arbitrium rationi coniunctum 168. 25
arborum diversa sors 172, 33
arborum omnis generis catalogus 39.35. & inde
arcades an προσέληνοι 187.15
Arcadia olim plana, & sine mon-

montibus 195,27
Arcana nemini reuelanda 63, 3.
arcitenens. vide Sagittarius.
arcticus circulus & polus 237, 28
Arctophylax 240,25.& 241,21
eiusdem occasus 243,10
arcturus 241,21
Arete dea 43,10.45,27. 51, 10. 54, 2. 106, 26. eiusdem à voluptate dehortatio 43,20
Aretes filius Timalphes 58,21
Argo sidus 241,1.242.27
eiusdem ortus 244,13
occasus 245,2
arietis signi stellæ quot 244, 25. eiusdem ortus 243,17
Arimaspæ 75,27
Ariminus fluuius 212,15
Arion citharœdus 42,14
Aristæi armenta 19,17
Aristoteles 266,15
mundi lumen 67,9
Aristotelis sententia non curanda, vbi à vero recesserit 160, 35
armorum detestatio 169,12
ars omnis ex vsu 95,2
artis vis 73,33
artes vnde 82,28
artes vtilitate & honoribus ali 40,31
aruisia 23,2
Asia mollis 75,21
asini sidus 242,8
asini bipedes 201,11
assuetudine quandoq; frangi naturæ vim 113,9
Astrea 200,5
astrum quodlibet terra & mari maius 138,9
astra cadentia 268,9
astra senectus nulla terit 140,6
Astra singula, cœli vrbes 253, 14
astrorum imagines variæ ab astronomis fictæ 248,29
astrorum magnitudo 248,25. 35
astrorum vis 248,14
astronomia disciplinarũ pulcherrima 216,12
astuti plures quàm prudentes 200,33
astuti quomodo stultis insidientur 201,24
Astutorum imperium ferreum sæculum 200,36
astutis nullum hominum genus sceleratius 201,1
Athamas 123,2
Atlas 47,1. & 154,37 cœlifer 101, 17. onere leuatus ab Hercule 44,20
Atlantides 242,3
atomi animæne an corpora 151,23
Atropos 59,14.231.25
Atys Cibellæ dilectus, in pinum conuersus 39,33
auaritia bellorũ causa 65,24
auaritia cauenda 22,26.25.10. 31.2
auaritia pestis & erynnis 31,5 Acherontis filia 4. vitiorum omnium radix 208, 10
auaritiæ stagnum 199,25
ex auaritia quæ mala nascantur 31,5.10
auarus omnis sceleratus 181 12, semper inops 220,7
auari descriptio 19.30,34. & inde 22,26
auari impietas 32,5
auaro diuite nihil intolerabilius 181,26
auaro nihil peius 208,14
auarorum dæmon Aplestus 195,21.196,4.
in Auaros 65,25
audaces faciunt spes & amor 227,24

audenti fortuna fauet 131.
148,20
aulicæ vitæ detestatio 88,8
aurata piscis 21,35
aureum seculum Saturno rege 40,2. 45.14. vbi prudentes 208.35
auricularis digitus 202,20
auriga sidus 240. 28. & eiusdem ortus 241.25. occasus 244.34
aurora. 33 8
auroræ descriptio 195. 15.periphrasis 51,5
aurum vnde 107.36
aurum igni preciosius fieri 186.23
auri cupiditas 270.37
auri vis quam legum & iuris maior 89.37
auster 128. 14. nubifer 196 28
australia signa 237,15.quæ 18, & 249. 21.quot singula stellas habeant 242.20
autoritas magnorum virorum quantum sæpe iudicio obstet 191,1
autumnus 192,30

B

Bacchus Tartari & Megeræ filius, non Deus 49,30
Bacchi currum tigres trahunt 74. 18
Bacchi donū Midæ regi 22.15
balena homini paret 18
Barbæ gratia 55.9
beatus, an qui diues 19. 25
beatus in terris nemo 77.24
beatus quis habeatur 85,29
beatus quis 307.85,17
quando 223 5
beatus verè, vt phœnix, rarus 85.15
beatus vocandus quis 77. 35
83,29
beatum animus, non res efficit 28.15
Belides 101,19
bellū quatenus licitū 222.16
belli vsus 229.33. & 19. bello nihil turpius & homine indignius 222.13
bellorum causæ regibus quæ 75. 10,222.11
bellorū nostri temporis detestatio 65,20,169. 13.220.28
bellorū studiosi qui 220. 30
qui non. eadem 31
beneficus Deo similis 69.32
bene mereri etiā de ingratis nō cessandum bono viro 96,25
bestiæ quatenus nobis inferiores 82,35
bestiæ quorum sensuum vsu gaudeant maximè 62. 27
bilis iræ materia 147
blandè vincere prudentis 74. 19
blandiri perniciocissimū pueris 96.8
bombardæ periphrasis 18, 15
bonus frustra quis 257,14
bonus nemo sponte 113,2
bonus vir dijs amicus 182 25
bonus vir & mente & animo sanus sit oportet 182,15
bonus vir sua ipsius conscientia contentus 118,9
bonum virum etiam indoctū pluris faciendum esse quam malum,quamlibet eruditum 16,2,plurimi autem faciendum qui probitati eruditionem coniunxerit, eadem 16,3
bonúmne an doctum esse præstet 15,20
boni pauci 279,28
boni pluribus malis obnoxij 114,1
bonorum & doctorum voluptas 280,37

bonorum exempla proponenda 29,20
bonis hominibus nihil mali accidere posse 108, 17. 182 11. 163,16
bonis omnia cedere in bonũ etiam mala 190,27. 125,9. 184, 10
bonis plerunq; aduersa fortuna 153, 20, vnde 179, 34
bonum breui durans, non bonum 84,5
bonum diuersis animantibus diuersum 143.31
bonum duplex 180
bonum motus causa 143,29
item boni cognitio 145,36
bonum omne à Deo 279, 10
bonum summum alijs aliud 78, 2, homini quodnam 84, 15
bonum summum, Deus 79,21, 83, 25. qui & omnis boni author 264, 5. & 30, 8
bonum summum, deorum cõuersatio 278, 19
bonum summum finis 79,20
boni summi cognitio vera sapientia 38,15
boni summi summum& perfectum gaudium 66,29
bona corporis 66, 29. animi 66,33
bona corporis & externa, quatenus bona 78,17
bona corporis ac fortunæ quare pluris fiant bonis animi 160,9
bona externa, nugæ 272,6
bona per se 78, 14. per aliud 16, & 3
bona quorum bonus vsus 182, 24
bona triplicia 180,9
bona vera quænam 29,15
bonorum tria genera 13, 14. & 66,15
bonorum fons prima causa 176,6
Bootes 196,7. & 241, 20, vide Arctophilax.
Bootis occasus 243,11
ortus 244,13
Boreas serenifer 194. 10. & 12
borealia signa 239,18
Briareus 170,1
Britanni 75,28
Buxus 40,6

C

Cacus 44,19
Cæsaris stirps extincta 110, 12
Calamus 127,2
Calliope Orphei mater 105,1
calor an motus causa corporibus 143,10
calor natiuus 146,9
calore alia solui, alia indurari 184,3
cancri signi stellæ quot 242,7
eiusdem ortus 243,27
canicularium dierum periphrasis 23,26. 156.33
canis maioris ortus 243,37. & 244, 6. occasus 244,31 & 36
canes duo, sidera 240,37 242,26
Canicies præcox ex mœrore 156,12
Caphareus 20,21
capra sidus 241,24
capricorni signi stellæ quot 242,16. eiusdẽ ortus 145,3
Capua 41,9
carnis aduersus mentem pugna 171,16
Cassiopeiæ sidus 240,22 & 241, 16. eiusdem occasus 244.30
Castaliæ rura 2,5
Castalius fons 53.5

castè viuere saluis inguinibus quorumnam 60,10
castos haberi qui sunt cauti 60,17
casus quid 160,33
casus in nobis est, non in rebus 192,12
casus in orbe nihil iuris habet 163.7
casus incertitudo 161,3
casúne an fato omnia contingant 157,23.259,15
casúne fiant aliqua 162,4
casuum diuersitas quibus homines sunt obnoxij 131,31
Cato 29,19
Catonis nobilitas 110,37
causa ab effectu suo diuersa 158,12 effectu prior 129,14
causa perfecta parem effectū gignit 35,32
causa prima bonorum fons, vt malorum postrema 176,7
causæ primæ effectus vnus & qualis 159,26
sine Causa nihil esse 158,13
Causarum aliæ viliores, aliæ nobiliores 175,2
causarum nexus & ordo perpetuus 158,28
causarum plurium concursus 160,19
causarum vltima, ac longissimè à prima distans, terræ huius gubernatrix 173,22 175,22.
causarum vt quæque prior, ita dignior 158,22.159,33
ex causis constare mundum 166,3, & omnia 160,13
Centauri sidus 241,4.242.28
eiusdem ortus 245,14
occasus 244,16
census mediocris commendatio 87,23
centrum 151,27
centrum mundi terra 132,28
centrum terræ 261,18
Cephei sidus 240,22,241,16
eiusdem occasus 244,21
Cerastæ 40,36
Cerberus 39,9, triceps 197,28
pro certis incerta sequi stultum 37,21
cetus sidus 240,34, vide Pristis
eiusdem occasus 244, 19. 243. 29
chameleōta pasci aēre 254,7
Chaos 256,36
Charon 32,21. portitor 44,26
Charybdis 42,36. & 113,23
Chimæra 37,20. 101, 16, & 203,30
chiragra ex ebrietate 50,1
chiragræ periphrasis 23,7
Chiron medicus 222,24
Chiron sidus, vid. Centaurus.
chirurgi quam clinici ars certior 97,27
Christi præcepta 125,11
chronicus ortus seu occasus, 243, 5
cibi crassioris & subtilioris diuersa mutatio 133,8
cibi voluptas pecudum propria 68,3
cibi vsus quis 29,34
ciborum fumis hebetari ingenium 48,31
ciborum luxus 22,30
cicadas rorē pasci 121,3
Cicero Arpinas 23,35
Ciceronis nobilitas 110,36
Cilices 75,25
Circe 101, 16, voluptas 206, 36
Circe Vlyssis socios in porcos mutauit 44.35.37
Cyrphæa rupes 157,11
citrus 40,10
clementiæ expers, non homo, sed lupus 200,6
Clementis Papæ apparatus ad tollendum Lutherum 255.

235, 17, eiusdem cum Cæsare conuentus 212.28
cælibatus an coniugio melior 88.32
cœlibatus culpatur 23,59
cœlibatus sapientem decet 219,35
cœlibatus pericula 88,32
cœlum an æternum 255,13, an cœperit olim 255.19, æternum esse 254,18
cælum an colonis vacuum 252 24. 253.11
cœlum an rotundum 247.31
cœlum bonorum sedes 231 32 Dei regia 264. 7. deorum sedes 158.22
cœlum durône & solido corpore constet, an fluxo ac tenui 245. 26. 246. 11. & 253. 33
Cœlum Oceanus, rerum pater 215.7. omniũ quæ hîc fiunt causa 154.33
cœlum quid 248,12
cœli à stellis diuersitas 248.9
cœli ambitus 246.10. ac perennis motus ead.10
cœli corpus non opacum 246 29
cœli imagines ab astronomis fictæ 246,30
cœli in terras speculæ 74.31 & 75.20. solis dijs concessa 33
cœli laus 278.25
cœli motus à dijsne, an per se 250,34. 252,1. quatenus æternus 251.28
cœli regiæ descriptio 46,3
cæli potentia in res nascentes 215.5. extra Cœlum an aliquid 264.37. lux infinita 266 16. Dei regia 264.7. optima mundi pars 270.15
ad Cœlum omni studio contendendum 272.3
in Cælum paucos venire 214.2
cœlum petere terrenis rebus grauato non licere 209.15
sub cœlo an ignis 257.29. cœlo quò quidque propius eo nobilius 134.33
cælestes orbes quinq; 237. 27
cœlestia corpora an materia constent etiam 245.30
cœlestium corporum admiranda celeritas 247. 34. 248.5. qualis motus 256
cœlestium corporum an concentus aliquis 248. 1. & 26
cœlestiũ sphærarũ motus primo mobili cõtrarius 238. 28
cœlicolum corpora tenuissima 253.37
cognitio etiã mo. causa 145.37
cognoscendi vis animæ maxima 149.29
colloquia turpia vitanda 241.3
Coluri duo 232.7
commercij praui pestis 215.22
cõmercia praua bonos mores corrumpunt 215.26
commodi tantùm sui studiosus bellua nõ homo dicẽdus 13.10
cometæ vbi appareant, & qua de causa 259.35
comœdiarum vsus 15,8
compater obseruandus ei qui suspectã habet vxorẽ 92. 24
cõceptionis vis talẽ quẽq; esse qualis in vtero concip. 94.31
cõcordia tantùm inter similes 82. 12
cõditio alijs fœlix, alijs aduersa, an & fato cõtingat 172 19
conditionis hominum ratio habenda 70,12
coniugatus non liber 89.3
coniugium vide Matrimo.
coniugium an cælibatu melius 88,32
coniugiũ natura instituit 84.29

12, contrà qui malè, ead. 5
conscium metui 63.4
cõsuetudo amoris causa, 61, 37
cõsuetudo naturã parit, 64.27
consuetudo praua in filijs cauenda 97, 33
Consules Romani olim ab aratro designati 29.23
contẽtum nõ re, sed voluntate reddi 97, contagio 97.9
contraria contrarijs curari 97 22, iuuari 27.33
contraria inter se meliùs apparere 93, 22. semper pugnare 223, 25. sese mutuò fugare 180 35. non corrumpere 245. 37
Copia dea 22, 24. & 30.30
cor. an pos. esse infinitũ 266.14
corpus animæ carcer. 191, 19
carceris instar moles 132.13 233.15. & 28
corpus tãtũ locũ occupat 139 29
corpus mutantia 144.5
corpus omne quantũ & quale 131, 7 compositum 10. materia & forma constans, 13. finitum 17
corpus per se quiescere 143.9
corpus vitiorum causa animæ 190.34.
corporis bona 78.17
corporis exercitatio qualis esse debeat 98.26. 216, 35
cor. hum. misera cõditio 233.7
corpo. illecebræ fugiẽdæ 206 27.
corp. vita qual. 231.7
corporis qualis habenda ratio 216.25. 217.7
corpori & animo communes motus 148.3
corpore debilitato crescere vim animi 153.4
corpora corrumpi, non species 64.19.
corpora cuncta ex materia & forma 245.30
corpora viuentia quomodo grandescant 146.7
coronæ sid. 240.23, 241.17 & 242.19. eiusdẽ occas. 243. 28 & ortus 244 25.
coruus sidus 241.3, 252.4
coruum phœnica vocare, 92.33
12.20. Corinthi æra 67.29
cosmicus ort. siue occasus 243.1
credendum non cuiuis 250.25
credulos facilè decipi 37.6
crapula vitanda 216, 31
crapulæ descriptio 32, 1, 5
crapulam comitantes morbi 23.12.
crater sidus 241, 2. 242. 34
eiusdem ortus 244.7
crystallo dæmonem includi arte magica 235.1
culturæ vis 94.6
Cupido 17.23 Veneris fil. 66, 31, omnium domitor ead,
Cupido no Bacchi filius 61.27
sed fati, ead. 29
Cupido voluptatis comes 33, 15. eius descriptio, eadem
cupressus Phœbea 39, 33
Curius 29, 16. Cybeles currum à leonibus trahi 74 17
Cyclopes 101.13 Cyllenes gygas 188, 12 in montẽ, ead.
Cynosura 240, 20, & 241, 11 10, 2
Cytheron 49.26

D

DÆdalus 20, 23
dæmon malus cœlo eiectus inter lunam & terras 777, 20
dæmon quare sublimiore mẽte præditis infensior 176, 35
dæmon sapit 195.9
dæmon terris præsidens 174. 14, 175, 10
dæmones arte magica ab homini-

minibus cogi 253,26
in crystallo claudi 235,1
dæmones indigetes 194,18
dæmones lunæ regionem incolentes 234,19
dæmones mali an sint 163, 18
dæmones mali nigri 194,28
dæmoniorum malorum sedes vbi 193,15
dæmonum cum hominibus conuersatio 194,20 & inde
dæmonum in aëre descriptio 194,21
dæmonum rex ad ortum 194, 21, ad occasum 195,19
ad septentrionem 199,5
ad meridiem 196,31
dæmonum vnci & folles 195,3
Danaë 61,36
debilia passim robustiorum libidini obnoxia 114,10
delatores cauendi 71,6
delectãdi duo modi 70,6. delectans 66,26. delectantium species 67,19. visus 68,15
Delphi 225,27
delphin sidus 240,30
eius occasus 244,9
Delta sidus 240,32. quod etiam Deltoton 241,34
Democritus opum contemptor 29,12
Demosthenes fabri filius 23, 36
Demosthenis nobilitas 111, 20
dentium pestis ebrietas 50,3
desidia, dulce malum 87,35
desidiæ nullam dari lauream 17,30
Deucalion 222,3
Deus an aliquid imperfectum efficiat 159,24
Deus an corporeus 131,4
infinitus 131,16
Deus an malorum causa 174, 28. eodem autore nihil mali fieri 191,16
Deus bonorum omnium causa 178,2
Deus cunctarum rerum & autor & finis 80, 32. 81, 3, 26
Deus fati autor 171,36
Deus impassibilis 178,28
Deus incorporeus 131,30 132,16. infinitus 265,14. 251 16
Deus mentis arcana respicit 183,4
Deus non pretio sed amore colendus 92,17
Deus omnipotens 64,17, quare corpora corrumpi sinat, non autem species 66,20
Deus omnis boni & pulchri fons. &c. 285, 29. & 186, 31 rerum principium & autor 268, 35. & pater, dominantiumq; dominus 175.8
Deus propter se omnia fecit 81,4
Deus semper bonus ac potens 256,22. 257,19
Deus solus beatus 83,37. summum bonum 80,13. & 83, 28 per se 30. 12, totum. 28. 30, simplex 130
Dei arcana nemini cognita 191. 3. 174,2
Dei consilio omnia fieri 170, 16, & 163, 16. nihil verò incassum ibid. 15
Dei & hominum quanta distantia 81, 8
Dei inuocatio 186, 14 eiusdemque mira descriptio, eodem deinceps, & 264, 5
Dei lux 268, 5. 13, 19
Dei non obliuiscendum 216, 16
Dei opus infinitum 265,21

Dei scientia infinita 265,9
item potentia. ibid, 34
Dei summi inter reliquos splendor 267,12
Deo donari nihil posse, cuius sunt omnia 282,16. & 17
Deo placere studendum 27,14 & qua ratione 282,34
Deo vt quidque similius ita diuturnius 152,28
de Deo quid meditandum 205,6
Deum habere quis possit 83,30
Deū colere virtus prima 205, 16,17,18
Deum non offendi 178, 9,12 nec lædi, ibid.20
Deum nosse omnia, etiam pessima 268,21.31
Deum nullum esse malum 165 87. & 131,30
Deum principio, medio ac fine carere 80,24.81,26
Dij vide Superi
dij an in terris appareant hominibus 285,30.& 286,36
dij extra cælum infiniti 269,31
an incorporei 278,29. corū dem conditio eodem, & 269,10
dij maximè liberi 251,5
dij quare inconspicui 138,23
dij quorum munera respuant 282,34
dij sæpe inuocandi 285, 3. & inde, & 19
deorum cibus & potus 254,25
vita & voluptas quæ 116,5
deorū corpora ex puro æthere 75,34. tenuissi. 253,37. non mortalia 254,8
deorum flagitia à poëtis celebrari solita 12,13
deorum formæ 274,13
lux, siue gloria 267,10
deorum nullus sexus 163,25
deos affari & videre paucis concessum 281,23. & quibus 282,34
deos esse vtilitas persuadet 92 20
deos non solùm in cælo, sed & in aëre complures 259,18
deos placandi ratio 282,34 183,18
dialectica vincula 98,8
difficilium rerum tradendarū ordo debitus quis 142,38
digitus medius infamis 23,23 200,8
digitus minimus auricularis 211,18
Dionysij tyranni celebre factum 22,4
dipsados venenum sitiferum 195,21
Dis 165,20
disciplinarum præcipuæ quæ 216,12
disciplinis strenuè incumbendum ibid, 14
discordia inter dissimiles 82,13
discordiæ nostri temporis detestatio 65,16
dissimulare interdum magna prudentia 70,27,74. 2, 11
dissimulare qui nescit, viuere nescit 70,30
diuina voluntas duplex 179,10
semper eadem 171,33
diuinum auxilium ante omnia implorandum 186,15
diues esse & bonus & malus potest 76,15
diues quantò plus paupere valeat 26,1
diues quis 139,27, verè 225,31
diuitis virtute carentis descriptio 217,25
diuiti malo an bonæ diuitiæ 181,15
diuite auaro & stulto nihil intolerabilius 181,26
diuites vitijs deditos suæ ipsorum

sorum familiæ quoque ridiculos esse 24,14
diuites voluptatem sequi, labores fugere 14,12
diuitum curæ 19,30, ac æstus 20,33
diuitum luxus 22,29, in vestitu 23,20
diuitum pericula 21,26, & inde
diuitibus nimio luxu etiam voluptatem perire 27,34
diuitiæ an summũ bonũ 19, 12
diuitiæ comparandis disciplinis impendendæ 26,15
diuitiæ liuori & odio obnoxiæ 22, malorum causæ, ibid.
diuitiæ malorum hominũ non bonæ 181,15. & 34
diuitiæ moderatæ, iucundissimæ: & quænam 87,6
diuitiæ non nostræ, sed earum nos tantùm dispensatores sumus 32,19
diuitiæ non summum bonum 30,21
diuitiæ ob quid petendæ 25, 12
diuitiæ quales sui cultores reddant 28,34
diuitiæ quomodo acquirendæ 217,7
diuitiæ spernendæ 208,26
diuitiæ veræ quæ 208, 33. in cælis 224,30
diuitiarum abusus 181,17
nostro sæculo 32,7
diuitiarum extremum malum medium salubre 85,32
diuitiarum studium plerisque solum 270,35
diuitiarum vanitas 20,29
diuitiarum vsus quis esse debeat 30,31,2,31,27
absque diuitijs fælicem vitam agere difficile 217,12
doctrina, vide Scientia. doctrina animi bonum 66,33
68,12
doctrina improbi, insani gladio similis 181,5. doctrina insipiens timenda 216,21
doctrinæ vsus ac pretium 15, 21
doctrinæ sedulò incumbendum 211,37
doctrinam ex fato contingere 167,2
doctus iniquus, vt furiosus habens gladium 216,22
docti & æqui victus qualis esse debeat 216,27, & 34
docto euasuro labore ac studio opus 115,23
doctúmne an bonum esse præstet 15,20
doctum pariter probumque esse egregium 216,20
docti re pauci, nomine multi 115,17
docti pauci 279,30
doctorum crebra conuersatio 27,10
doctorum & bonorum voluptas quæ 28,13
doctis nunquam deesse necessaria 26,32
dolor ad mentem reuocat 183,24
dolor nullus, vbi nullum iudicium 143,22
dolor voluptatis comes 47, 2 42,35
dominis duobus seruire nemo potest 276, 34
dormientium motus qualis 144,35
Dotophonus 189,28
Doxa, eiusque ex Ioue filij 189,27
draco sidus 240,21,241,13
Dryades 39,24, in dubijs vtra opinio præferenda 228,34
dyspepsia 115,25

E

EBrietas quantum menti obsit 170,18
ebrietas visû turbat 135,20
ebrietas vitanda 216,31
ebrietatis detestatio 49,6
ebrietatem qui morbi consequantur 44,35.36
ebrius bellua vilior 49,14
Ecclesiæ sanctæ assertioni credendum 278,16
echinus 148,13
Echo 103, 21. 135,17. 188, 24
eclipseos ratio 246,14
eclipseos lunaris ratio 261,28
edendum vt viuas, non viuendum vt edas 50,9
educatio, magni momenti 216,3
effectus, perfectum 313,2
effectus nobis certiores causis 143,3
elleboro neminem non indigere 121,18
eloquentiæ vis ac pretium 24,36
Elisij campi 95,17
Enceladus 58,36.170,1
Engonasis 240.24
occasus 243,30, ortus 244, 34
Enipeus 61,11
Ennosigæus eadem,
ens primum, causa, non effectus 158,24
ens quid 237,2
entia incorporea præter deum, & alia multa 132,25
entia vera, an corporea 132, 25
Epicuri descriptio 33,35
Epicuri philosophia seu disputatio de summo bono 34.5
Epicuro anima mortalis 36 20. voluptas summum bonum 34.29
epicycli planetarum 247.15 150,17
equi sidus 240,30
erebi tria stagna 192.32
Eridani sideris ortus 243.20
occasus 244.29
Erinnys Acherontis filius 31,3
errantia sidera 259. 24. & 260,1
error facilè imitabilis 161.4
Errorum scatebræ vnde 169. 7
eruditio. vide Doctrina
eruditione an probitas præstantior 15.20
eruditorum nugæ 250.27
Erymanthus gigas 188.31. in montem 32
exemplorum vis 161,4
exemplis magis quàm verbis docendi pueri 215.22
exemplis rudes melius doceri 35.3
esse per se nec amandum, nec fugiendum 127.13
Estensis familia 10.14
Euandri luctus 125.5
Euripidis mater ignoratur. 111.4
Europa fertilis & bellicosa 75. 22
Eurus 133. 32. & 258. 25 259. 5
Euridice 42.11

F

FAbricius 29.17
fabula non omnis spernenda 15.7
fabulæ poeticæ 101,1
faces in aëre ardentes vnde 257. 33
facies pulcherrima quæ 175. 21

facundia

facundia absque consilio 101.29
fama fami cognata 167.9
famæ inane studium 116.35 117.16. somnium 118,22
famæ præmia post obitum 37 23
famæ spes ad virtutem impellit. 10,11
fatum, causarum series 158 18
fatum, diuina voluntas 171, 25
fati autor Deus ibid 36
fati in amore & rebus omnibus vis 56,12
fati munera non respondere meritis nostris 173,7
fati vis contra conatus nostros 63,22
fato cuncta obnoxia 171,34
fatum extra nihil fieri 10 12,25
fato amores iungi 61, 29. ac solui rursus 62,5
fatóne an casu omnia fiant 157 24. 158, 4
fatorum ordo certus 197,23
fatis omnia regi 61,30
fauoris conciliandi ratio 200, 24
febris ex ebrietate 49.37
fel iræ sedes 147.1
fælix futurus quo ordine vti debeat 215.9.215,32
fælix in terris nemo 77.24
felix quis 30,7
felix verè quis 30,7.84,26
felix quis habetur 85,7
felix vocandus quis 78, 1. 83,29
felix rarus, vt phœnix 85, 8 15
felle carentia animalia non irasci 147.3
Felsina 212,28
fœmina nihil mendacius 57 20.
ferreum seculũ, vbi astuti regnant 200,36
fidelis nemo 91,13, in venere 66,21
fidendum nemini 63,8
fidendum paucis, ac rarò alijs 66,8
fides etiam inter coniunctissimos rara 122,21
fides paucorum tantùm 172 11
fides verbis citra rationẽ non adhibenda 247,30
fidei succumbat ratio 256,32
filij ætate adhuc tenera bene instituendi 94,10.95.4
filij parentum plerunque similes 90.33
filiorum corrigendorum ratio 96,4
filiorum morbus & mors quomodo ferenda 68,22
filiorum vitia parentibus imputanda 94.8
finis agentem mouet 79.17
finis bonus 34.35
finis non omnis opus 80,34
finis optimus qui vltimus 79, 28. idemque summum bonũ. ibid. 29,&, 80,13
finis specie prior, & facto posterior 34.33
ob finem omne opus suscipi ibid,32
Florentiæ obsidio 212,29
fluminum perpetuus cursus vnde 260,20, eorundẽ vsus ibi. 18
fontes vndę ibi. 27
Forma 66.31
forma absque materia consistens perfectior 269,10
forma amoris causa 61,23
forma & materia naturæ principia 245,30.252,17

forma rebus esse tribuit 266. 34
formæ gratia fugitiua & infida 6.5. & inde
formæ corporeæ incorporeæ 267.1.2
formæ incorporeæ extra cœlum 269.13
formæ qua lege res generent 252.8.9
fortis tacet 74.4
forti viro vbique patria 217 24
fortitudo 67.4. & 113.26
fortuna an regat mortalia 163 17
fortuna cæca 208.26. instabilis ibid.30
Fortuna, qui & Pluton 176. 15
fortuna rerum domina & omnium donatrix 188.12
fortuna veteribus dea habita 157.3.& qualis dea 164.16
fortunæ arbitrio an omnia in mundo fiant 157.34
fortunæ bona nulli propria aut certa 208.29. ideoque spernenda 211.2. somnia 224. 14. fumus eadem 16
fortunæ comes libido 113.15
fortunæ incertitudo 110.16
inconstantia 52.15.16.33
fortunæ iocus stultorum imperium 202.2
fortunæ in rebus humanis lusus 292. 2. siue ludibrium 107. 22
Fortunæ modestæ commendatio 87.7
fortunæ potestas in terram & terrestria 174 11. præter animas nostras ibid. 22
fortunæ proles voluptas 14.7
fortunæ rete 165.35
fortunæ sola resistit virtus 26 27
fortunatæ insulæ 95.17. & an sint
Fraus Pluti ancilla 382.77
Fraus Veneri gratissima 92. 2
fraudem fraude repellere etiam iure licet 222.10
frugalitas veterum 301.38. ad frugalit. exhort. 29.33
fulgura vnde 258.4
fulmina à dæmonibus cieri 198.21
fumo, hoc, est, vana gloria, nihil leuius 210.15
furiæ 123.25.26.9
furiosos etiam verum dicere 142.12
furor poëticus ibid.8.9

G

GAdes 238.29
Gallorum in Italia bellū 189.23.26
Ganges 75.4.238.29
Gangetica tellus 10. 32
Ganymedes, qui & Aquarius 245.7. vide Aquarius.
Ganymedis forma 24.5
Ganymedi præfertur Philetus 54.20
garrulitas leuitatis indicium 73.6
gaudia eò dulciora, quò rariora 27.27
Gemin, signi stellæ quot 242. 5. eorundem ortus 243. 25
gemmæ quare alijs lapidibus nitidiores 133.14
Getæ 273
Getuli 75.25
Gigantes in Arcadia olim 188 29. in montes versi 189.12. Menarcho domiti eadem 5
Gigantes terrigenæ 58.27
Γιγαντομαχία 18.22.101.16

gigan

gigantomachiæ allegoria 94 11.
gloria vera post cineres 211.4
Gloria humanæ vanitas 232 27
Gloriæ inane stud. 116.37
somnium 117.18
Gloriæ vanum studium 209.35
Gloriam stertentes fugere 50. 35
Gorgones 101.14
Græci nugaces 58,32.mendaces 85.9.13
Græcia mendax 101,19.nugarum mater 139.10
Greciæ septem sapientes 121, 20
Grando vnde 258.4
Grauia ad centrum ferri 261 20
grauia leuibus viliora 132,31
Gula cauenda 216,31
Gula nequitiæ nutrimentum 60,2
Gula voluptatis satelles 48.18 42,2
Gulæ dæmon qualis 196.13
Gulæ & laboris fil. somnus 50, 13
Gula nihil indignius homine 48.24
Gula perire plures quàm gladio 50,5
Gustus animæ vis 149.15
Gustus cunctis inest animantibus 150,29
Gustus quomodo fiat ibid. 24
Gustu tactúque solùm bestias gaudere 67.33
Gyges 169,37
Gymnosophistæ 127,1

H

HÆretici qui 82,16
Harmonia 154.26
an rectè de anima dicatur ead.22
Harpyiæ 101,14
Hectoris nobilitas 109,37
Heliacus ortus & occasus 243 11
Heliadum lachrymæ 143,23
Helice 240,19.241,9
Heniochus, vide Auriga sidus
Herculanus nodus 165,24
Herculeæ columnæ 260,11
Hercules Ferrariæ dux 10,12
Hercules quoque voluptati succubuit 44,21
Herculis armenta Geryoni abrepta 19,17
Herculis gesta 44,5
Herculis nobilitas 109,28
Herculem bene merendo cœlum sibi acquisisse 69,29
Hermes Trismegistus 176,2
Hermus aurifer 99.22.104,27
Heroes qui 228,7
Hesperethusæ pomaria 19,21
Hippoc. medicus 146,30
Hippocrene 101,24
Historiarum vsus 15,6
Hœdi sidus 241,25
Homerus 23,37
Homeri mors 166,23
Homeri nobilitas 111,1
Homo animal præ alijs miserum 136,15
Homo cæteris animalibus quo præstet 48,27
Homo deorum simia & risus quando 105,31
Homo homini iuuando natura creatus 31,28
Homo homini maximè formidanda fera 122,10
Homo inter deos & bruta medius 154.4
Homo quando fælix 84.11
qua ratione dijs gratus fiat 274,26
Homo sermone tantùm & manibus bestijs præstat 82, 24.83,1
Homo spiritualis quis 231.24

Homo terræ & animantibus regendis præfectus à Deo, 261,14
Homo virtutibus præditus mortalis deus 271,16
Hominis creatio 136,20
Hominis inuenta 17,24
Hominis misera natiuitas 128 36. infantia 119. 10.17. pueritia ead. 21. iuuentus 26. ætas grauior. ead. 36. senecta 120.10
Hominis philautia ac scientiæ persuasio 106.3
hominis substantia, virtus 84 25
homini cætera animalia subdita 18.7
homini tactus & gustus quàm cæteris animantibus perfectior 150,29
Hominem deos affari coràm posse, atque videre 277.19. 278,18
hominem gula bestijs similem fieri 48,30
hominem veterem quomodo exuere oporteat 275,13
homines quot casibus obnoxij 121,31
homines verè qui 228,7
ad homines virtutum studiosos exhortatio 272,25
hominum diuersa genera 202 25. optimum 200. 25. prudens 199. 35 astutum ac disertum. ead.200.14. stultum, ead. 13. insanum 13.
hominū diuersi colores 199.7
hominum & dei quanta distantia 82,8
hominum fortuna nulla perpetua 110.16
hominum ignorantia & error 190.5
hominum nemo non vitijs obnoxius 81,14.82,3
hominum pertinax cæcitas 18. 35
hominum simulacra tantùm non homines cerni 34.9
hominum vita, fabula 76.24 & 118. 15. militia 113,11
honestum 66,24. honesta quæ 68,10
honesti passim habendi ratio 13, 17. in gaudijs 47,4
honos alit artes, & virtutem 35,17
honor homini sufficiens quis 118.34
honor qui confertur indigno non honor ibid.35
honor somnium ibid. 22
honor virtutis præmium 68,25
honores nec corpori nec animo prodesse 118.25
Horatij nobilitas 110.37
horizon 238,20
hortorum vsus 87,19
humanæ vitæ consideratio 119,20
humanum genus solum omnium animalium species referre 107,2
humanum genus vtri simile 106,9
humani generis calamitas & miseria 128.37
humano in corpore multæ pecudes 210, 11
humiles deo amari 209,30
humor natiuus 146,26
Hyades 241,4
Hyale 219,4
Hydræ filius 241,4.& 242,31. eius ortus 243, 37. occasus 245,14
hydro crudelior 56,29
Hydrochous 235,20
hyems 162,31
hyemis incommoda 120.22
hypocrita 182,37

I

IAna dæmon 234.17
Iapetus 169.37
Iberi ad extremum occasum 195,15
Icarus 12.22
Icari casus 187,10. temeritas 116,20
ignauia vires hebetat 216,37
ignauorum querela in senectute 207,27
ignis aëre leuior 258,7
ignis animantum viuificans 146,9
ignis an sub cœlo lunari orbi propinquus 257. 29, 258. 10
ignes in terra gigni multos 263. 33
ignes per aëra volantes vnde 251.13
ignorantia errorũ causa 177. 13, & mater 216. 3. Pluti filia 38.25
ignorantia veri ac boni prima animæ in vitia ruentis contagio 192,11. hincq; stultitiam & scelus nasci 192,16
immodica nocens 216.7
imperfectum debile 130.9 vide Perfectum.
imperia prudentibus commissa optimè habere 200. 4
improbis perpetuus comes metus 12 12
incertum in mundo nihil 161, 16
Indi 75.24
indigites dij quales 164.18
indoctus rarò probus 216.2
indulgentiarum merx 201. 30
inertia 266.5
infamia voluptatis comes. 47. 2. 42.30
infantiæ mala 119, 10, & 2
infœlix quis 30,15
inferi ad australem plagam 103. 10. subterranei 261.1 quare in terræ centro credantur esse 270,25
inferi an in terræ centro 189, 14
inferi poëtarum figmentum. 36. 26, sacerdotum lucra, 37.7
inferi revera inter homines 122.23
inferorum descriptio 123.22
ad inferos iter quale 102.10
apud inferos quid iãm agatur 213.11
inferos plerique nullos credunt 270.31
ad inferos quauis etiam hora innumeros tendere 21°.35
infinitum an ex finitis partibus 131.27
infinitum nullum corpus 265 14
ingenium ex fato contingere 167.3
ingenio hominis durissima quæque refringi 263.29
ingenio quosdam natura, non arte donari 16.34
ingenio vires cedunt 73.31
ingeniorum diuersitas 277 22
ingluuies. vide Crapula.
iniuria quomodo vindicanda 74.7
ab iniuria abstinendum 190 17
insani quale hominum genus 202.21
inscitia errorum & sceleris mater 165. 5. leges ridet 16. 26
insidiarum humanarum varij modi 122 16
institutio, quanti momenti 215. 11
insula quid 139.3

Insulæ fortunatæ 138,33
Integritate nihil amabilius 71,10
Inuidia amantibus metuenda 63,12
Inuidia fœlicium comes 13,35
lætis rebus infensa 47,9
inuidia maximè oculos infestat 197,25
inuidiæ detestatio 63,18
inuidiæ pater ac rex dæmon qualis 197,20.166,31
Iouis amores 60,37
Iouis & doxæ filij 189,27
Iouis planetæ domus 239,13
Iouis potestas 80,13
Iouis sphæra & motus 238,34
Iouem Latinis deum ac summum bonum dici 130,15
ira frænanda 211,8,20
ira stultis cognata 202,12
iræ gradus 147,9
eiusdem causa 146,36
sedes 21,4. materia 20
iracundos non amari 73,27
Iris Iunonis nuntia 20,29
iris vnde,& vbi appareat 259 36
Iridis inuocatio, & descriptio 193,34
Ister 75,4
Italiæ bellum 184,23
Italiæ loca à studiosis iuuenibus maximè frequentari solita 115,10
Ithylus 49,27
iucundum. vide Delectans
iucundum natura omnes quærere 36,10
iucundis quinam capiantur maximè 69,34
Iudæus bruciphagus 113,12
iudicio carentia, etiam sensu carere ead.143,22
Iuno 43,10
ius vi opprimi 235,25
iuris nodosa scientia 39,4
iura silent bello 220,24
iustitia 113,32
iustitiæ studium 206,11
à iustitia quæ potissimùm abstrahant 206,13.& inde
iustus, vide bonus.
iustos malum non pati 183,17 & inde.& 33
iustos quare Deus interdum malis exerceat 183,22
iuuentæ commodis dum licet vtendum 56,8
iuuentæ mala 119,27
iuuentæ malè transactæ deploratio 207,5
iuuentus ad malum prona 94, 20.& luxuriæ dedita 24
iuuenum studia 115,9
iuuenibus mala commercia in primis cauenda 96,2
Ixion auari typus. 20,35

L

Laboris & Gulę filius somnus 50,13
laboris vis 95,30
laborem citra nihil egregium fieri 95,28
laborem contemni spe & amore 227,21
labore cur membra languescant 144,21
Lachesis 10,3,& 172,2
lacteus circulus 238,3
lacus vnde 184,27
Læstrigones 55,4
lætitia nimia morborum & mortis etiam causa 96,36
lætitiæ vsus 97,1
lampyrides 234,36
lapis philosophorum qualis, & quomodo inuentus 218,5
lapidis philosophorum virtutes 219,9
largiendi nostro tempore abusus 32,13

Latini à Græcis nugari didicēre 101,26
Latinos Græcorum quoque exemplo delirasse 25,14
Laudāti corām sidere non tutum 74,20
laudare absentem an præsentem melius 70,33
laudari omnes cupere 78,5
laudis studium inane 117,3. & 26. somnum 118,22
leges ab imperitis maximè negligi 16,26
leges aranearum telæ similes 114,19
leges bello opprimi 220,4
passim nummis succumbere 114,24
lectio animi esca 232,8
lectionis autorum ratio 73,25
Leodecim. Papa 259,25
leonis signum penetrans sol calidissimus 24,18
leonis signi stellæ quot 242.9
eiusdem ortus 243.37
lepus sidus 244,32
eiusdem ortus 243.36
occasus 244.36
lepores 42,27
Lethe 50.14
Letheus fl. 102,14
Leucothea 123,1
leuiora quantò grauibus præstent 132,2.134,22
libræ signi stellæ quot 242, 12
eiusdem ortus 244,15
liber an sit qui vxorem duxit 89,3. & 93,15
liber nemo 119,12
liber quis habendus 147,25.& 171,4.& 178,13
solus sapiens 168,20
de libero arbitrio 165,19
libertas cælibatus periculosa 93,19
libertas omni prætio pretiosior 86,20, perniciosa res pueris 95,7
libertatem vendere turpissimum 88,20
sine libertate nil laudabile 80,10
libertate nil magis generosos decet ibid.5
libri quales sapienti legendi 231,37
libido fortunæ comes 113,15
libidine omnia plena. 126,23
licentia 93,20
linguæ munere nos bestijs præstare 82,21
lippitudo ex ebrietate 50,2
lis & amicitia an rerū primordia 143,24
liuor, vide Inuidia
loci & temporis habenda ratio 70,31
locum nullum esse frustrà, sed omnia inhabitari 264,5
locum præter corpus nil occupat 139,29
locustarum prodigium 184,30
Lopadis & Vranij filia Venus 58,34
Lothos Priapo amica 40,3
lucelli spes 19,35
Luciferi dæmonum principis descriptio 198,11.& ibid. 28 vide Sarcothæus.
Lucretia 91,7
lucri faciendi rationes honestiores quæ 87,23
lucri studium 69,7
luctū mora mansuescere 94,5
ad Lutherum tollendum Clementis Papæ apparat. 235,17
lunæ area venti prænuncia 26,34
lunæ color interdiu 255,6
lunæ corpus durum 148,19
& opacum 3.9
lunæ domus 239,18
lunæ eclipsis vnde 261,2
lunæ inuocatio 218,14

lunæ maculæ quidnam 254,32
lunæ magnitudo vnde pateat 248,33
lunæ regia 187, 35. vrbs 10.
arx 189,16
lunæ regna, dæmones incolæ 226,30
lunæ pars, quam sol non spectat cœlo similis 246,11
lunæ vltima sphæra, terrisque proxima 255,36
eiusque motus 239,8
lunam supra bona & fælicia omnia: infrà, mala 164,5
& 190,14
lunicolarum cum Gigantibus bellum 188,32
lux an aliqua sine corpore 266,27
lux solis effectus 257,26
lucis diuinæ particula soli impressa 268.6. & alijs ibid. 14
lucis subiectum ac fundamentum an aër 265, 17, 19. & 267, 36
lucem etiam absque aëre constare 268,19
luxuria Pluti filia 38,24
luxuriæ dæmon qualis 195,12
luxuriæ detestatio 220,7
luxus diuitum descriptio 22,19
Libya anguifera 196,29
ferox 75,21
Lycaon 42,16
Lycæus gigas 188,30
in montem 189,12
Lyncei visus 199,2. & 187,29
lyræ sidus 240,24
occasus 244,13
ortus 253,14

M

MAchaon medicus 222,26
Mæandri olores 127,4
Mænalus Gigas 188,30
in montem 189,12
magica ars 234,26.259,30
magica arte cogi dæmones tam bonos quam malos 164 23
malum duplex 180,5
malú omne infra lunam 164,5
mala corporis & fortunæ quibus mala 184,12
mala cum multis communia leuiora 93,5
mala cuncta in terris clausa 254,23
mala quatenus à Deo 178,4
quomodo Deus permittat fieri 175,25
Mala semper bonis plura 159, 32
mala vnde proueniant 175,32
malorum cognitio non mala 161,32
malorum nostrorú causa peccatum 180,10
malorum fons causa postrema 174,28. dæmon 184,32
malorum nullum non aliquando prodest 78,35
malorum tria genera 66,20
malus quis non 111,20
malus omnis æger 76,20
malus sponte nemo 165,7
mali lucem oderunt 177,8
malorum conuersatione abstinendum 72,32
malorum hominum successus 154,12
malos semper æstuare metu 12,13
malis hominibus boni nihil contingere posse 180,16
malis quare interdum gratificandum 206,21
mansuetudini studendum 37, 29
Marcellus à Calliope lauro coronatus 127,30
marmore surdior 55,34
marmora quare alijs lapidibus nitidiora 133,11

mare.vide Oceanus
mare cur salsum 260,31
maris diuersa nomina 260,15
mari ac terra quodlibet astrû maius 138,10
Marini rupes 212,31
Marius quando nobilis 105,15
Martis domus 239,16. sphæra & motus ibi,2
materia an æterna fuerit 255 25.256,36
materia & forma naturæ principia 245.30.
materia prima qualis à Deo facta 252,17
matrimoniû vide Coniugium
matrimonium à Deo institutum 59,21
matrimoniúmne an virginitas præstet 60,20
maxima: duo simul esse non posse 257.29
Medicina 19, 4. certum sapienti viaticum 146,28
medicina nisi perfecta, periculosissima ars 98, 22
medicinæ commendatio 222 22,223,1
medicus egregius nunquam mendicus 222,30
medici carnifices 98,10, & ibid.15,21
medici consulendi ratio 97,25
medici sophiæ & dialecticæ studiosi 98, 8
medicorum imposturæ 97, 31 98, 1, & ignorantia 6, fastus ead 13
medicorum nostra ætate sophia 203,25
medicis se committere non tutum, sed quibus 98, 15
mediocritas in rebus dulcissima 87,6
meditantes quare oculos claudant 153,25
Medusæ caput, sidus 249,31
Megæra 44,29
Metis 284,25
Melicerta 123,1
Mellinæ encomium rusticum 56 34
membra cur labore defatigentur 144.20
membrorum tremor ex ebrietate 49,16
Menarchus lunicolarum rex, deque eo plura 188, 23 24
mens 66,35. eiusque proprium noscere verum eod.
mens affectu ebria 171,1
mens animæ sol 151,5
mens in nobis diuina 168, 30
mens remittenda interdû, & quatenus 47,16
mens sensû præstat, 141. 10.
mentis acies 206.7
mentis affectus diuersis ex caussis 120.30
mentis bona 66, 36. dignitas 238.7. vis 151,1
mentis & carnis pugna 171 17
mentis oculus ratio 168,32
mentis sedes in capite 149. 27
menti proprius orbis 140, 30 eique consimilis ibid. 34
Mercurius deorum nuncius 212,8
Mercurius sublimatus 227.14
Mercurij domus 239.18 sphæra & motus 239.4
Mercurij inuocatio 218, 15
meridianę plagæ descriptio 196.28
meridiei periphrasis 41,4 & 55,33
meridionalis populus quali forma 199.8
meridionales circuli 238.17
metallorum purgatio 131.35
metallorum vsus. 253.3
metus perpetuus improbis comes 12,12

Miastor dæmon, eiusque descriptio 197,20
Michaël archangelus Sarcotheũ æthere depulit 198,16
Midæ stultitia 22,15. auriculæ asininæ ead,17
militia ob voluptatem 35. 10
minari, fœmineum & timidi animi 74.1
ad Mineruæ sacraria durum iter 115.22
Minos 107,31
Minois vrna 30.13
miser quis 85,21
mites Deo amari 209.30
mobile primum, supremus cœli orbis 238,23
modestia 67.5
modus in rebus omnibus optimus 96 36
Molorchæus leo 23,26
Momi quæstio de monachis quibuidam 212,19
monachi porci 212.21
monachorum cœlibatus 60.2
monachorum descriptio 92.4
monachorum libido 126.17
in monachorum quorundam libidinem 212,18
monachorum sophia 203,25
monachos plerosque descendere ad inferos 214.19
monas 129.30
monstra quoque non casu fieri, & cur ita dicta 162.34
montium vius 261,35
moralis vita 113, 3. quàm difficilis 113.36
morbo in tempore occurrendum 97,13. & quomodo 25
morborum causæ 96. 21. natura 27, parentes 30. & item aliæ plures 32, & inde
morborum turba, quibus hominum vita infestatur 120.30
morosophi 250.24
mors intestata ex ebrietate 50.1.2
mors miseros fœlicibus æquat 50.30
mors nemini parcit 208 22
mors non metuenda, sed quibus 127,18
mors non omnia delet 154.8
mors perpetuus somnus 51.4
mors quid 94.3
mors somno quantò melior 122,34
mors vltima malorum meta 93.35. forti non metuenda 36
mortis commendatio 122.34
consolatio 93, 26. descriptio eiusdem 192. 30. prosopopœia ibid,36
mortis germanus Somnus 50.15
mortis memor esto 206.20,& 272,28
mortis omnium & genus & hora fatalis 156,16
mortis prædictiones 166.30
mortem à nemine non metui 105.5
mortem nunquam serò venire 65.23. proindéque non lacessendam eod,
mortem vltrò accersere, nisi diuinæ leges prohiberent, quàm viuere satius 127.7
morte nihil & certius & incertius 186,30
mortui non deplorandi 97, 36
mors animi bonum 66, 34. & 68,18
mores à teneris perceptos durare etiam in adultis 215,14
mores an ex fato, 167,21
mores bonos corrumpi prauo commercio 95,35
mores cuiusque quomodo deprehendendi 69.6
mores eorum quibus placere velis, obseruandi 68.31.69.2

mores nostro seculo prorsus extincti 106, 5
mores qui à teneris hauriutur, etiam senibus inesse 94,17
mores voluntatis esse 66,35
morum honestas 11.36
morum humanorum consideratio 199,19. & inde
morum humanorum corruptio 226,5
morum similitudo amicitiæ fomes 71,17
morum tractatio optima, & Musis dignissima 11,19
moribus decorari homines, non vestitu 24,10
Mosi credendum 257,32
motiua animæ vis quomodo voluntati pareat 144.17
motus animi 146.31. & inde
motus in dormientibus qualis 144,36
motus maximus quis 250, 5
motus pluriumne an vnius principij 128,30
motus sphærarū cœlestiū primo mobili contrarius 238,28
motus vitæ præcipuum indicium 143,6
motus causa corporibus vita 134,19
motus causa an calor 143,10
motus vis in omnibus elementis, sed in cœlo maxima 250,1
motu & quiete res omnes distinctæ ibid.2
à multorum consuetudine abstinendum 72,19,30
mundus an æternus, vide cœlum
mundus an propter homines creatus 81,12
mundus an propter solum hominem conditus 137, 35
mundus an ratione regatur 157,30
mundus archetypus 244,23
sensibili isto perfectior 141,1
mundus Ditis regio 137, 17
mundus ex materia ne, an ex nihilo creatus 256,20
ex nihilo 264,20
& quomodo 258,8
mundus hospitium animantiū 125,21, malorum congeries 176,3, scelerum cauea & ferarum stabulum 136,17,& 127,3, scelerum patria 114 2, tyrannis 9, scena, 118, 16 spelunca latronum 126, 13 stultorum cauea 34, 12
mundus sensibilis à mentali archetypo 141, 10
mundus verus in æthere 140 9, cuius hic tantum imago 20
mundi ætas 156, 10
mundi quatuor cardinum periphrasis 20, 37. descriptio eorundem 194.24
mundi condendi quæ causa fuerit Deo 256,10,257, 15
mundi diuisio à summo creatore facta 142,1
mundi princeps Christo & Paulo quis dictus 163, 37
mundi huius princeps fortuna, Pluton, Sarcotheus 176, 16
mundi malitia 124,10
mundi triplex portio 266,23
mundum, & quæ in eo sunt amore conseruari 64,7,25
mundum fugientes monachi, immundum sequuntur 60, 5
muneribus deos non corrumpi 239,9
murenæ cum serpente coniugium 196,37
Musæ nouem, mentis bona 66, 37
Musarum fons 101,3
Musarum inuocatio 77, 35
mutari omnia 53,18

N

NAblia 150.14
Napææ 17,20
Narnia 234.37
Narniæ ruina 184,25
natalium splendore gloriari stultum 109,31
natura, diuina lex cunctis rebus ab initio imposita 252.8
natura materne an nouerca dicenda 203,5
natura minimis contenta 227 31
natura morborum quorundam causa 96,30
natura non multò potentior vsu 94,27
omni motore potentior 252,4
naturæ in iungendis contrarijs sagacitas 263,17
naturæ lex 184,3
naturæ lusus in monstris ac informibus fœtibus ędendis 163,4
naturæ ordo quomodo immobilis 251,56
naturæ principia duo, materia & forma 252,17
naturæ vim assuetudine quandoque frangi 113, 5
naturæ totius consideratio 236,37
naturam frænari quidem, non autem vinci posse 94,34
naturam nihil facere incassũ 163.14
naturam solus Deus vincit 252,5
natura, præter Deum nihil in orbe melius ibid,7
natura sine arte nil perfectum profert 95.10
nauigatio ob voluptatem 35.3
nauium vsus 18.25
nebulæ vnde 258,18
Nectar 254,25
Nemrothi turris 189,2
Nepa sidus 242,12
Neptuni metamorphoses ob amorem 58,3
nequitiæ nutrimenta, gula & otium 60,7
Nestoris luctus 125,4
Nili septem ostia 77,7
Nili sidus 240,36. 242,23
nimium omne amarum 28.1
nimium omne nocet 85,35
niues vnde 258, 4,18
nobilis an qui diues 107,16
nobilis appellatio 112,17
nobilis verè quis 108,20.22
nobilem neminem nasci 110 32
in Nobiles nomine tenus, sed re nebulones 108,35
nobilitas animi, non corporis decor 123,9
nobilitas generis quid 108,6
nobilitas omni pretio dignior 107,15
nobilitas vera quæ 109,13
virtus 109,27
nobilitatis origo natura 108, 17,30
nobilitatis stulta æstimatio 106,30. 107,9
nobilitatem per testamenta non relinqui 110,1
nodus Herculanus 100,30
Nomadæ 75,25
non quot, sed quales aliquid dixerint, notandum 229,1
nox fraudibus apta 256,12
nox quid 261,26
noctes longiores aut breuiores quando, & qua ratione 261,31,262,1
nubes vnde 258.3,14
Nisus rex in auem conuersus 51,34

O

OBsequio paratur amor 69,16
occasus descriptio 195,14

occa-

occasus signorũ triplex 242,36
Oceanus pro cœlo 138,36
Oceanus quare nympharum pater 260,28. & ead, 10
Oceano terras cingi 75,1
otium tempestiuum vires reparat 216,10
otium nequitiæ nutrimentum 60,7
otium vitiorum fomes 91,4
otia laude carere 17,29
otia vires debilitant 217,1
oculi, animi speculum 148,31
oculorum ratio 149,23
oculos quare claudamus meditantes aliquid 153,23
odium inter dissimiles 82,13
odoratus animæ vis 149,13
quomodo fiat 150,20
officium quomodo gratum fiat 60,9
Ogygia 12,18
oloris sidus 240,23
omne quod est, vel opus, vel operatio, vel operans 79,11
omnia interire 37,14
operatio fine vilior 79,16
opus, operatio, operans ead. 12
opus omne ob finem suscipi 34,32
opes. vide Diuitiæ
Ophiochus. vid. Anguitenens.
ophthalmia 115,25
opinio lunam imitatur 136,5
opinio multorum, vt ratio paucorum 107, 5
opinio nobis propria, vt diuis ratio 159,14
opinio vulgi rectrix 135,36
opposita oppositis curari 97 21
oppositorum opposita ratio 364. natura qualis 179, 14
optima in terris Deus pauca esse voluit 266,8
ordo rerũ immutabilis 175,18
ordo rerũ pulcherrimus 158,36
Orestis & Pyladæ amicitia 72,1
Orestis furor 49,13
orgia 49,24
orientis descriptio 194,4
Orion nauigantibus infidus 32,32
Orion sidus 240,31
Orpheus 42,11.& 19
ortus signorum triplex 243,1
Ossa 111,32
ostrea Cyzicena 22,36
Othonis lex de theatri ordinibus 177,31
Ouidij Metamorphosis 12,23
amores 12,25

P

PActolus aurifer 92,3
Padus 75,4
Pædagogus qualis esse debeat 215,17
Pedogeni nupta Venus 59,16
Pæon medicus 222,26
Palestinæ sorores 22,12
Pallantias 51,22
paludes vnde 260,20
Pamphagus Vranij filius trigintur 59,12
Panchaia thura 39,20
panis qui leuior, melior 133,2
pannosos, quamlibet eruditos contemni 23,33
paralleli circuli 238,8
paralysis ex ebrietate 50. 3
parentes morborum causæ 96,30
parentes quantum in filijs, quales euasuri sint, referant 215,14
parentum nobilitas quanti momenti 111,22
pares cum paribus, &c. prouerbium 215,29
Paris 83,11
Parium marmor 55,34
Parnassi colles 9,2

parsimoniç laus 29,34
Parthenope 115,11
Parthi 72,30
Pasquillus 157,15
Pastorum contentio elegans 54,9
Patauium 115,10
patientiæ cõmendatio 211,16
patientia vinci omnia 53,14
patria bonorũ in cœlis 190.13
patrum sanctorum vita 183,4
D. Pauli de prædestinatione locus translatus 174,3
pauper quantò securior diuite 30,20
pauperes minùs expositi periculis quàm diuites 29. 15
pauperes nõ despiciendi 209,6
pauperum neglectus 25,23
paupertas æquo animo ferenda 209,19
paupertas multis vtilis 209,21
paupertas quantum studia literarum impediat 25,22
paupertatis domus 30.12
pauperiem curãdo rectè corpori obstare 217.10
pax ex amore 65,4
pax hominem maximè decet 58,5,65,3,220,29
pacis incommodum 221,22
pacis studium maximè homines decet 211,20
pacem non constare nisi inter paucos 72,12
peccare, an liceat impunè, quia Deus non offenditur 129,7
peccata, quære vitia.
peccatis hominum Deum non offendi 178,12,14
peccatis leuioribus non offendi superos 270,2
pecudes, vide Bestiæ
pecudes carere arbitrio 168,27
pecudum voluptates quæ 68,3
pecuniç vires 26,3
Pegasus 101,25
Pegasi sidus 240.20
Pelion 111,32
pellex vxore quantò deterior ac incommodior 90,22
pellicis concubitu maximè vxores offendi 94,30
per se ens, perpetuum 131,24
perfectum imperfecto prius 130,9
perfectum vnum tantũ 129,28
perfecta omnia rara 199,32
perfectissima duo esse simul non posse 257,10
Pergama 12,17
peritus rarò peccat 16,19
Permissus 185,23
Persarum gazæ 26,23
Persephone 102,13
Perseus 240,34
Persei sidus 40,26
Perusium 115,12
pestis causæ 99,3
phantasia 144,16
phasiani Colchici 22,32
philautia 106,3
Philetus 54,27
Philocreus dæmon eiusque descriptio 196,12
Philodoxi 250,24
Philomela 40,27
Philortus 189,28
philosophiæ moralis difficultas 112,26
philosophorum lapis 218.5
Phlegeton 36,27
Phlægra 110,1
Phœnicis raritas, Græcorum figmentum 85,15
Pholoë gigas 188,30
physica virtutis pars quàm difficilis 114,26
physicus medicus, qui & clinicus 97,29
Physiologia disciplinarum pulcherrima 226,13

pictorum

pictorum audax inscitia 248,3
pietas extincta 32,3
pietas reliquarum virtutum ianua 205,22
pietate erga Deum nihil maius ibid. 22
pilæ lusus 20,29
pinus in quam mutatus Atys 39,33
piscis austrinus, sydus 241,6
pisciū signi stellæ quot 242,18
planetæ, eorumque ratio 270 1. & domus. eodem. planetæ etiam ventorum causæ 236,5
planetarum epicycli 240.5
Plato 24,2. Socratis discipulus 111,5. & 142,21
Platonis ideæ 269.21
Platonis sententia de astris fixis 240,22
Pleiadum ortus 27,23
Plotinus diuinus 14,1
pluuiæ vnde 258,3
Plutonis in aula quid iam fiat 213,10
Plutus 30.29
Pluti regia 38,18
Podagra ex ebrietate 23,19
Podagræ periphrasis 40,20
Poëma quale esse debeat 13, 13
Poëmata qualia pueris legenda 15,8
pœnitentia sera 207,28
Poëtarum an fabulari tantùm 101.12
Poëtarū assentationes 101, 10 fabulationes ead. 12.19
Poëtarum contemptus 32,10
Poëtarum figmenta ad delectandum 36,25
Poëtarum fontes 264,35
Poetarum fingendi licentia 142,6. mendacia 101,7
Poetarum furor 141,10 scribendi temeritas 22,35
petulantia 38
Poetarum nugas veræ sapientiæ præponi 204,21
Poetas fuisse tales, qualia sunt quæ scriptis prodiderunt 14,20
Poeticæ fabulæ 101.15
Poli duo 237.20
Polyphemi armenta 19.17
Polyphemi oculus 168.33
Pompeij extincta stirps 110.12
Pontifices an dulciùs viuant cæteris mortalibus. 85.29
Pontifices bellicosi, Christi dogmatum securi 235,23
pontificum rapina 176,15
pontifices plerosque etiam ad inferos descendere 214,23
populus Herculi grata 32,9
cum populo quomodo conuersandum 73.1
porrigo ex ebrietate 49.37
portenta vnde dicta 162,36
possessa res possessore minor 83,32
potens frustrà quis 256. 20
præsepe sidus 342, 8
precum assiduitate vincendi superi 259,6
priami interitus 103-17
priapo amica Lothos 40. 3
primordia siue principia rerū an lis & amicitia 143 28
Primum mobile 238.24
Principium rerum vnicum tantùm 129, 21
principium rerum purum, 26. simplex 129, 31. & 130, 10 viuens, ead. 1. sapiens, 5, bonum, ead. 8. per se 130, 17. totum, eadem 26. an corporeum 131,3
principia esse perspicua debere 142,36
principia naturæ duo, materia & forma 245.40
princeps mundi quis Christo

86

& Paulo dictus 163,37
principis imago vulgus 200. 1
principum nostri temporis studia 126,30
principum in ferendis sacerdotum flagitiis oscitantia 201.31
pristis sideris quot stellæ 242 22
prius causa efficiens posterioris 257,17
probitas eruditioni coniuncta maximè laudanda 16, 20
probitas exulat 114,2
probitásne an scientia præstantior 15.20
probitate nihil amabilius 71, 10
probus rarò, qui indoctus 216,2
probum pariter doctúmque esse, egregium, eadem 18
Procyonis quot stellæ 242,16
prodesse alijs, duobus modis 70,7
prodigalitas cauenda 31,25
prodigia bello Italiam vexante visa 184,23
Progne 40.16
Prometheus 112,29
Promethei donum ignis 222,1
prophetarum vaticinandi vis vnde 156,13
prophetarum vita 270,3
Proteus 161,15
prospera in aduersis spernenda 53,14
Prudens 100, 20
prudentis dissimulare 74.
prudentis officium 116, 26
prudentibus commissum imperium, optimè habere. 200. 4
prudentia 113, 33. omnium victrix 73.17
prudentia ad quid homini cō-
ueniat & conferat 116,10
pruina vnde 258,4,18
psittacus 40,28
pueri creduli 199,3
pueri qualia esse studia debeant 216,1
pueri qualis debeat esse ad philosophiam institutio 215 17
puerorum corruptio ex obscœnis poëtarum scriptis 14 17
puerorum turpis amor 24.10
pueris blandiri perniciosissimum 96,8
pueris pro vera sapientia, poëtarum nugas prælegi 204, 32
pueris qualia prælegenda 15,1
pueris res perniciosa libertas 95,6
puerilis ætas educationi ac disciplinæ maximè idonea 94, 20. 95,3
pueritia quomodo à magistris coërceatur 115,2
pueritiæ mala 119,10
putei vnde 260,27
Pyladæ & Orestis amicitia 72,3
Pyracmon 12, 15
Pyrois solis equus 55,33
Pyrrha 222,4
Pythagoras 142,10
Pythagoræ litera 207,11

Q

Quercus vno ictu non cadit 260,5
Quies animum reficit ac vigorem reuocat 156,30
Quiete & motu res omnes distinctæ 247,36

R

Rana bouem æquare volens rupta 116.22.
Ratio 46, 29. quare ab affectu,

affectibus oppugnetur 46,9
ratio diuis propria, vt nobis opinio 159.15
Ratio dux fida sophorũ 161.6
prudentum rectrix 135.37
Ratio fidei succumbat 256.32
Ratio lumen ac vis animi qualis 168,30
Ratio paucorum, vt opinio multorum 107,15
Ratio quomodo affectibus succumbat 170,29
Rationis cum affectibus certamen 170,17
Rationis iudicium quàm sensuum certius 135,30
Rationis, non sensus iudicium sequendum 206,7
Rationis sedes in capite 169 23
rationi arbitrium coniunctum 168.24
rationi credendum in ambiguis 250.33
rationem ducem quare pauci sequantur 144.10.109.20
solus sapiens nemo 168,20
ratione nos dijs esse similes. 29 30. à brutis distare 136,6
ratione quinam regantur 136 37
ratione sana paucissimos vti 21.5
an ratione tantùm homines bestijs præstantiores 82,28
regni summa potestas non patitur plures 158,35
Religionis vsus 152,16
religione frænandum vulgus ibid.
Remisses dæmon 235.11
Requies interiecta vigorem restituit 216.10
res eædem diuersis diuersæ 184.8
Rerum animatæ aliæ, aliæ Inanimes 79.30
Rerum creatio ex nihilo 251 17
rerum crebra mutatio 75.13
rerum natura quatenus æterna 251.16.& inde
rerum omnium certus euentus 161.16.& 162.24. & inde.
rerum principia an lis & amicitia 143,28
rerum vnicum tantùm principium atque perfectum: vide principium
rerum vsum, non res ipsas mortalibus à natura traditas 125 16
rete Rhamnusiæ 165.35
regis imago vulgus 197.20 202.10
reges an cæteris mortalibus dulciùs viuant 85.30
regum bellandi furor 75,10
regibus bellorum quæ causæ 221.11
regum in ferendis sacerdotum fraudibus oscitantia 201 30
regum perpetuus comes metus 86,16.& 87.2
regum rapina 126.14
regum stultitia magnarum sæpe vrbium exitium 221,7
Rhadamanthus 179.31
Rhamnusia 165.35
risus nimius stultitiæ signum 74.24
à risu nimio cauendum. ibid. 25
Rixa ferarum propria 211, 18
Robur quatenus bonum 68 15
Roma à Gallis direpta 184 24
Romæ luxuria & gula reliquaque flagitia 235.13
Romani imperij ruina ex su-

perbia 209,29
Romani populi adhuc pauperis plures victoriæ 29. 20
Roman, ambitio 201.22
Romanorum nobilitas virtute parta 109, 5, vitijsque rursus amissa eadem. ibid. 10
Romanorum virtus 108.97
Ros vnde 258.4.32
Roseus color, amoris signum, 35.30.
Rotundum corpus cunctis alijs maius ac melius 131,17
Rubri maris gemmæ 76,12
opes 99,12
Rusticæ opes 55.12

S

SAgitta sydus 240.38 & 241 34. eiusdem occasus 244 12. ortus 245.8
Sagittarij signi stellæ quot 242 14. eiusdem ortus 244.15
Salamandras in igne viuere 254.6
Saliares cœnæ 41.8
Salis montes in mari 216,35
Salmonis 61 12
sancti patres, eorumque vita solitaria 278.8
Sanguis calfactus an motus causa 243.11
Sanis omnia sana 184.10
Sanitatis curandæ ratio 96,18
Sapere deorum proprium 110 10, & Sapere & scire, pulchrum 216,21
sapere frustra, qui serò sapit 125 12
sapiat citò qui sapit 203.5
sapiens an affectuũ expers esse debeat 46,13
sapiens affectibus imperat ibi, 32
sapiens dijs amicus 223, 37 hisque felix 224, 3
sapiens pacis studiosus esto 222.5
sapiens quando quis fiat 100, 18
Sapiens quantùm reliquos mortales excellat 100,7
Sapiens qui minus alijs stultus 234. 11
Sapiens quo ordine quis fiat, 214 37
Sapiens rationem, non sensus sequitur 168 16
sapiens solus liber 164.20
vno minor Ioue 100.15
Sapientis exemplum & imago 225,15.& inde
sapientis officia 100.16
sapienti an ducenda vxor 219 27
sapienti fugienda vulgi commercia 223.24
sapienti virginitatem conuenire 212.12
sapientem an etiam bella gerere deceat 220,13,22, 8
sapientem in senecta quid deceat 223.10
sapientem in terris nullum reperiri 254.15,235.33
Sapientem quæ ars potissimũ deceat 212.15.19
sapientum libris incumbendũ 211.27
sapientum multorum interitus causa, hominum conuersatio 222.27
sapientibus tantum orbis imperium committendum 210.16
sapientia dijs similes reddit mortales 99.19
sapientia fœdum pectus non inhabitat 100.23
sapientia hominum dux 19.7
sapientia non idem quod scientia 204.5
sapiẽtia peccati expers 165.5

sapien-

sapientia quid 69.30
eiusdem parandæ gradus. 100.21
sapientia sola animi cultrix 230.21, 204,10
sapientia solis diuis conuenit. 234.15
sapientia vera quæ 204,16
sapientia virtutum princeps 99 25
sapientia vulgo inuisa 223 24
sapientiæ acquirendæ ratio, 137.8
sapientiam sperni 210,36
sapientiæ laus 204.10
Sarcotheus 176. 17. mundi princeps 25, dæmonum princeps, rex 197,35
Sardanapalus 42,23
Sarracilus dæmon 234,17
Sathiel dæmon ibid.
Saturni domus 239, 11
Saturni gramen 289.6
Saturni sphæra & motus 238 32
è Saturni testibus excitata spuma creatam Venerem 58, 29.
Saturno rege aureum sæculum 40. 265. 14.
Satyri petulci 12.23,30. 23
scabies ex ebrietate 49.37
scarabei stercore gaudent 272 21
sceleris in homine sedes vbi 192.25
sceleri origo ibid. 15
sceleris soror stultitia 171,31
scelesti dijs inuisi 275.7
scientia, certorum tantum 192.2
scientia differre nos à bestijs, & dijs fieri similes 15,16
scientiane an probitas præstantior 15,19
scientia quando decorem suum amittat, & vbi 15. 31
scientiæ coniuncta probitas, maximè laudanda 16.17
scientiam nostram ex rebus nasci, non contrà 162. 16
scire deorum propriũ 915, 30
& scire & sapere pulchrum 216,20
scoria 132.37
Scorpionis signi stellæ quot 242,30
Scorpij ortus 242.30
scribere qualia oporteat poëtas 13
Scylla 20.21.& 43.31
Sebethides vndæ 184,27
sectarum diuersitas ex veri cognitionis difficultate 83, 23
seculi nostri mores execrandi 32,5
Semele 49,29
semen non semper fructum referre 110,19
semidei qui 228, 8
senecta mala 120,12
senectus quare iuuenta prudentior 153.5
senes loquaces 141.1
senes qua ratione decrescant, & incurui fiant 143,7
sensus a ratione quid differat 146.24
sensus gaudia quatenus licita 47,4
sensus gaudia nobis cum bestijs communia 67,23
sensu carere, quæ carent iudicio 147.38
sensus animum turbāt 153.31
sensus mentis sidera 151.3
rationis ministri 169.23
sensus quinque perfectis tantum animantibus dati 148.9
sensus verti ægre 135,23
sensuum iudicium fallax ibid 8
sensuum voluptates 35.34
Septentrionalis gentis descriptio. 199

ptio 199.10
Septentrionis descriptio 196 6
sermo animi index 14.28
sermonem quæ deceant 73.14
in sermone quænam seruanda cautio 73.5
Serpentarius. vide Anguitenés. eius occasus 243.27
serpentinæ caudæ abscissæ motus qualis 143.10
serpens sidus 240.29
serpentis veneno deposito murænam amicam petentis, seque posteà conficientis descriptio 196.37
serpentis veterem pellem exüentis descriptio 270.13
Serûm vestes 224.8
seruus quis, & quàm miserum seruire 88.5.88.2
Sibyllæ furor 142.2
Sibyllarum castitas 60.17
sidera directa & obliqua quæ 240,2
sidera errantia 238.24
sidera quo quæque modo oriantur, aut occidant 243, 14
sidera singula an orbes 141 24
sidera singula quot stellas habeant 241.8
sidera terrestria quæ 240.4 aëria 5. aquatica 6. ignea 8. mascula & fortunata 8. fœminea & infortunata 10
siderum lapsus 257.34 ortus & occasus triplex 242.26
de Siderum ortu & occasu 239 34
siderum vis in nascentes 215.2
Similium tantũ est amor 82.12
similitudo morum, amicitiæ fomes 71.18
simplex cõposito prius 120.10
Sinon 12.17
Sirius 23,27.35.6
Sisyphus Aeolides 36.34
sistra pelociaca 150.14
sobrietatis cõmendatio 170 34
societas praua vitanda 215.25 26
Socrates 14.2. eiusdem nobilitas 111.5
sol an igneus, & an mergatur Oceano 33.13
sol cur luceat 266.31
sol lucis causa 250, 3. mundi archetypi Deus sũmus 140,33
sol quare præter cæteros planetas scintillare videatur 249,18
sol rerum parens eiusdemque inuocatio 52,33
solis circulus obliquus 237,37
solis domus 239,16
solis cursu variari tempora 262,8
solis materia luci aptissima 268 15
solis motus à reliquis sex planetis diuersus 249,14
solis occasus periphrasis 48,7
solis ortus descript. 33,6
solis sphæra & motus 238,6
soli impressa diuinæ lucis particula 268,5
solem in cœlo lucere solum, ab eóque reliqua omnia astra lumen accipere 254,35
solem quotidie parellelum vnum facere 238,8
soles tres apparentes quid 260,6
solaris eclipseos ratio 248 20
solatia quò rariora, eò dulciora 27.26
solitaria vita aut infama aut diuina 278,3
solitudo sapientem quando deceat 223,4
Somnus Gulæ & Laboris fil. Voluptatis comes 50,10 mortis germanus, ead. 15

som-

somnus miseros felicibus æquat 19,36
somnus mortis imago 155,6
somnus pacem mortalibus affert solus 122,26
somnus quid 123,18
somni quietē quibus infestari natura voluerit 122,30
somni vsus quis 29,36
abusus & damna 50,19
sonus nullus sine aēre 247,5
somni causa 150,9
Sophia 124,11. animi cultura 203,21.25.
sophus quo ordine quis fiat 214,35
Soractes apollinea 234,10
Soractis incola sapiens 235,19
Sors Pluti ancilla 38,28
sortis diuersitas an etiam ex fato 172,28. & inde
speciei in rebus deceptio 117.5
species non corrumpi, sed corpora tantùm 64,19
spes, pharmacum nobis naturæ consilio datum 137,27
spei calcar 227,20
sphærarum cœlestium motus & ratio 238,23
sphærarum octo motus primo mobili contrar. 247,7
sphærarum superficies leuiss. 247,16
sphærica figura omnium perfectissima 246,1
spiritualis homo quis 231,24
spiritus propriè mens, sensus motus 277,21
spiritus sanctus assiduè petendus 117,22
spiritus motus, intra viscera, animæ minister 144,33
stagna Erebi tria, limosum, spinosum, fumosum 192,32
stellæ aut dij aut deorum templa 206,9
stellæ dura corpora 246,22
stellæ pro insulis 139,1
stellæ sua cuique vis 246,12
stellarū color interdiu 246,19
stellarum delapsus 257,34
stellarum diuersa à cœlo species 248,6
stellarum fixarum motus 249,4
stellarum motus à dijs ne, an per se 250,36
stomachi morbus ex ebrietate 50,5
strongylus 12,14
Strymonis grues 121,3
studiosis literarum facultatibus opus 25,15
studij puerilis rat. 25,36
studia literarum ob voluptatem 35,13
studiorum diuersitas 68,30
varietas cur à natura instituta 167,71 & inde
stulti contentiosi 65,12
stulti magistratus, fortunæ iocus 202,1
stulti quale hominum genus 200,30
stulti quare veritatem fugiant 45,33
stultorum amicitia non diuturna 73,28
stultorum infinitus numerus 121, 16. maxima turba 136 34
stultis cognata vitia quæ 71.25 202,11 & inde
stultis creandis natura gaudet 201,5
stultos nos esse quare natura voluerit 236.34
stultitia hominum vnde 4
stultitia humani generis mater ac nutrix 121,21
sceleris soror 137,31
stultitia pharmacū nobis naturæ consilio datum 137.27
stultitiæ fons vnde 117,7

stultitiæ

stultitiæ humanæ sedes vbi 116 30
stupor ex crapula 216,31
Stymphalides 44,11
Styx palus 32,22
substantiæ sedes cœlũ 160,14
substantiam in terris cerni nullam posse ibid.6,11
de Summo bono diuersæ opiniones 19,12
superbia 104,6.bellorum causa 66
superbia rebus secundis cognata 198,13
superbiæ stagnum 113,1
in Superbos 35,10
superbos non amari 73,27
Superi amandi 275,28
& à quibus amentur 31,5
Superos voluptate sola frui 35 26
superstitio vnde 92,15
D. Siluestri templum in Soracte 236,26
Symplegades 20,20
Syren, voluptas 206,36
Syrenes 101,15
Syrtes 43,35
Sysiphi saxum 20,2

T

TActus animæ vis 149,16
tactus cunctis animalibus inest 150,29
tactus quomodo fiat ead.27
tactu gustuque solùm bestias gaudere 67,27
Tagus aurifer 12,15
Tanais 75,4
Tantalus auari typus 22,22
Tartessi littus 59,2
Tauri signi stellæ quot 242 26
Telescopus 189,27
tellus rotunda & in medio aëre pendens 74,37
Tempe Thessala 95,16
tempus omnia fert ac rapit 110,16
temperantia 67,5
Tempesta,fluct. vnde 150,5
Tempus cognoscendũ 207,32
Temporis & loci habenda ratio 70,31
temporis fugacitas 270,33
tempore dolorẽ, & curas mãsuescere 99,6
tempore omnia cõsumi 37,13
tempora solis cursu variantur 262,5
terra bonis ac dijs infẽsa 51,18
terra breue hospitium 272,25
terra elementorum vilissima 133,20.& quasi fæx ead,14 insima 62,30, reliquis elementis infirmior 134,3
terra & mare, punctum tantũ reliquo mundo collata 138,9
terra & mari quodlibet astrum maius 138,9
terra lachrymarum vallis 272 25
terra opacum sidus 141,24
terra sine homine quid 18,14
terræ globum assiduè sol circuit 261,21
Terræ pars qualis Oceano tecta, qualisque relicta nobis 261,3
terræ præfectus à superis homo 261,12
terræ quò quidque plus habet eò esse vilius 163,31
terram habitari totã vndique 262,16 263,16
sub terra etiã homines 292,11
terrarũ crebra mutatio 74,14
terrarum pręses dæmon malus 175,20.176,5
in terris nihil puri, sed mixtà omnia 160,2
terræ motus causa 263,30
terrena contemnere difficile 176,10
terrena omnia nugæ 274,6

terrena qui volunt cœlestia nolunt 226,7
Thaumantiæ laus 194.2
Thebæ Oedipodioniæ 42.16
Theorea scopulus 136.1
vbi Thesaurus, ibi cor 209.19
Thraces 75.27
Ticini ruina 135.25
tigris 40.32
tigride sæuior 55.33
Timalphes, Aretes filius 58.21
timor vilis animi argumentum 105.3
Tisiphone 36.29
Titius 101.19
titulorum ac nominum vanitas 209,35
titulorum nostra ætate arrogantia 112.6
tonitrus à dæmonibus cieri 198.8
tonitrus vnde 258.4. & 14 totum, Deus 131,29
trabes ignitæ in aëre 268.10
Tropicus caneri 227.28
Triton 32.37
turba à turbando dicta 72.19
Typhones 32,29
Typhoëus 58.36.169.37
Typhurgus dæmonũ rex, 195 12. eiusque descriptio 194.20

V

VAletudo 65.6.& 69, 31 & 68 18. omni censu præstantior 56.19
vapor duplex 257.37
vaticiniorum certitudo vnde 165 35
vonenum quatenus bonum 78 31
venus ex resoluta aquã 259 31
venti cardinales qui, & quot 258.25
venti entia 123.37
venti vnde 258.14
ventorum in aëre potestas quanta 258.20
ventorum materia 259.14
ventorum officium à Deo iniunctum 133.30
ventorum vis 259.30
ventos aut dij, aut sidera mittunt 259.17
venus è maris spuma nata 58 20
Venus legitima nulli culpæ obnoxia 60.27
Venus Pædogeni nupta 59.16
Venus quare instituta 59.21
Venus voluptatis comes 58,9 41,23
Veneris domus 58,34
Veneris papillæ 57.2
Veneris voluptas 36.9
in Venere nemo fidelis 91.36
Ver non vna dies 84.35
Veris periphrasis 19
Vergiliæ 241.30
Vergilius 23.35. eiusdem Æneis 12,17
veritas aureus ramus &c. 105 18
veritas mentis perfectio 103,4
veritas stultis inuisa 45.33
veritatis lumen inuisum 106,36
Vertumnus 165,14
veri cognitio difficilis 159.10
verum cognoscere, deorum proprium 115.30
verum defendere interdum nocet 24,30
verum dicere multis interitus causa 223,29
verum frustra defendere, ridiculum 210.17
verum ratione, non sensu deprehendi 135.30
Veseui incendium 263.37
Vesper 50.2
Vestales 60,18
vestis vsus quis 29 35
vestium luxus 2.38
vestium splendor authoritatẽ pa-

parit 23,30
victima fidus 242,28
victus habenda ratio 98,30
vigilando, non stertendo gloriam parari 50.35
vigilijs nimijs & corpus & mentem corrumpi 99,6
vigorem requie interiecta restitui 176,10
vino ingenia obtundi 48, 36 49,4
vina amantes diuina negligunt 49.32
vir bonus pacis studiosus 211 21
virginis signi stellæ quot 242 11
virginitas à quibus seruetur 60.10
virginitásne an matrimonium præstet. ibid. 20
virginitas vera dijs gratissima 220.9
virtus aduersis agitata nitescit 183,30
virtus celsior exit cùm premitur 53.15
virtus æterna 26.27
virtus florente adhuc ætate amplectenda 208,2
virtus fort. sola resistit 27, 4
virtus hominis substantia 260 11
virtus in mèdio vitiorũ 74,21
virtus inuicta 23,18
virtus malis odiosa 176.31
virtus prima, Deum colere 205,16
virtus propter se, non propter honorem petenda 117.37
virtus quando vtilis et honesta putanda 68,11
virtus quoque fato obnoxia 56,26
virtus sine censu languet 118 5. 215,13.14.
virtus sola non facit beatum 84. 17
virtutis amanti homini pauca sufficere 228,32
virtutis in cœlo sedes eiusdemque descriptio 95,15
virtutis iter 95,20
virtutis nostro tempore neglectus 89,35
virtutis pars moralis quàm amara & difficilis 112.24
item altera Physica 114,35
virtutis prætium 12,1
virtuti comparandæ nihil non impendendum 26,21, ibid. 15
virtuti nihil magis aduersum quàm voluptas 206,32
virtuti tutissimum vbique viaticum 27,4
virtutem citra præmia negligi 14,8
virtutem etiam vulgo suspici 24,30
virtutem fortunæ non cedere 27,26
virtutem præter nihil durabile 215,24
virtutem vtilitate & honoribus ali 35,17
virtute claros homines & gratiosos reddi 24,22
virtute nil melius 206,25
virtutum præcepta 206,11
vis vnita potentior 72.5
vim vi repellere, etiam iure licitum 222,10
vires ingenio superandę 73,32
viriũ absque probitate noxa 181,37
visus animi hospitium 148,27
visus ebrietate turbatur 135 20
visus quo pacto fiat 148,36
visus sensuum præstantissimus 150,33
vita an substantia 132, 3
vita corporis qualis 231,7
vita córporibus mouendi cau-

sa 134,17
vita dum adest fruendum 35 29
vita duplex 152, 2. corporis 4. animi 40. vita hominis militia 112.3. vita hominũ, fabula 58.60.
vita hæc fragilis quare contemnenda 273
vita moralis 112. 26. quàm difficilis 112.37
vita morte peior 232.16
vita nihil prætiosius 136
vita nisi bona, nõ vita 227.11
vitæ breuitas 30,1
vitæ huius calamitas sæpè meditanda 232,15. vita hominum chaos 262,10
vitium animi morbus 180.20
in vitium naturâ ferri omnia 95.8
vitiorum caterua in terris vnde 175,32
vitiorum gradus 115.34
vitiorum omnium origo hominibus quæ 192.16
vitiorum principiis obsistendũ 170.8.& ead,22
vitiorum prona vita 99.26
vitiorum, quibus mundus scatet, catalogus 26.4
vitijs neminem carere, sed suo quemque laborare 274.35
vitijs nihil odiosius 41.14
vitijs quomodo renitendum 115.20
viuentis corpus quomodo grãdescat 146.7
viuentium alia rationalia, alia rationis expertia 79.34
Vlysses Polyphemi oculum extinxit 168.36
Vlyssis socij in porcos mutati 44.35
vmbræ 141.31
vocis causa 150.10. eadem 17
volitas alijs alia vnde 144,10
voluntas an motus causa 145, 11
voluntas animi virtus 66.34
voluntas bonum appetit 165.7
voluntas cæca 29.29
voluntas diuina duplex 171 32
voluntásne an fatum mores in nobis pariat 167.16
voluntatis bona 67.2
voluntatum diuersitas 60.31
voluptas alijs alia 258.20
voluptas blandum venenum 207.3.208.
voluptas Epicuro summum bonum 34.20
voluptas fugienda 43.37
voluptas iucundior, quò rarior 27.27
Voluptas quænam dignior, diuitis an pauperis 28,23
voluptas quid 35.2
voluptas serua magis quàm regina vocanda 44.37
voluptas siqua nobis datur, incerta ac breuis datur 43.1
voluptas sola non facit beatum 84.21.
voluptas stultis cognata 222 11
voluptas stultos prauosque reddit 183,23.
voluptatis descriptio 43.16
voluptatis expers vita misera 25,25.
voluptatis insidiæ 45,1
voluptatis origo vnde 35.36
voluptas stagnum 192,24
voluptati fræna imponenda 206,27
ad voluptatem omnia hominum facta, velut scopum, tendere 34,24.35,23
voluptate nihil perniciosius 28 18
voluptate sola frui superbos 35 26

votum castitatis quale 60,13
vox emissa semel irreuocabilis 73,16
Vraniæ inuocatio 245,21
Vranius 58.34,35
Vrsæ vtriusq; signum 241,9
Vsura Pluti ancilla 38,27
vsus naturam parturit 94.27
vsu nil fortius 171,10
vsu res omnes cōmēdari 89,37
vtile omnes iam præter virtutem sequi 89,37
vtile quid 66.28,32
vtilia mediatè & immediatè 66,26
vtilitas fouet artes & virtutē 35,17
vtiliū quæ præstantiora 67,13
vtilitas facit esse deos 92,20
vxoria fides 90,3
vxor an ducenda sapienti 219 27
vxor ducenda, & qualis 90,31
vxor in adulterio deprehensa quomodo punienda 93,8
vxor molesta quomodo emendanda 91,24
vxor suspecti pudoris quomodo obseruanda 91.34
vxoris cū pellice collatio 90 22
vxoris impedimenta 219.13
vxori quomodo acquiescendum 89,4
vxorem habens, an liber 89 3
vxorem nulla re dolere magis quàm pellice 92,34
vxore carere quibus liceat 59 35,60.9
Vulcanus 17.6, Lemnius 219, 10
vulgus bellua 19,25
vulgus plerunque regis sui aut principis imago 195.15
vulgus religione frænandum 152.13
vulgi amor 72,14
vulgi commercia sapienti fugienda 223.23,34
vulgi comes discordia 72.14
vulgi conuitia ridenda 279.34
vulgi crassa mens ibid.35
vulgi error & opinio ex sensuum iudicio 135,35
vulgi furor 93.11
vulgi iudicio non accedendū 26,24
vulgi laudes spernendæ bono viro 118,9
vulgo inuisa sapientia 223, 24

X

Xerxis agmina 194.37

Z

ZEphyrus 51,26, 128, 15, 135.32,258,26
Zodiacus 237,37
de Zodiaci duodecim signis 239,21
Zodiaci signa singula quot stellas habeant 241.25
Zona media non prorsus deserta 263.22
Zonæ mediæ proxima gens qualis, 199.7
Zona non vna tantùm hominibus habitabilis, contra Græcorum opinionem 263.8
Zonam terræ nullam esse inhabitabilem ibid.19
Zonæ cœli quinque 237,11
Zonæ externæ non penitùs desertæ 262,33

FINIS.

Sortes :

25.15.